

İŞKENCE BAHÇESİ • Octave Mirbeau

İŞKENCE BAHÇESİ

Yeraltı Edebiyatı

OCTAVE MIRBEAU

Ayrıntı Yayınları

Asilerin,

kaybedenlerin,

hayalperestlerin,

küfürbazların,

günahkârların,

beyaz zencilerin,

aşağı tırmananların,

yola çıkmaktan çekinmeyenlerin,

uçurumdan atlayanların...

dili, sesi

Yeraltı Edebiyatı...

OCTAVE MIRBEAU: 1848 yılında Trévière'de dünyaya gelen Octave Mirbeau, Vannes'da Cizvitler tarafından yetiştirildi. Sorunlu bir çocukluk geçirdikten sonra Paris'e giderek sanat eleştirmenliği ve gazetecilik yapan Mirbeau, edebiyatın farklı türlerinde kalem oynatmış verimli bir yazar olarak dikkat çekiyor.

Siyasi görüşleri sürekli değişime uğradı. 1860'larda yeniyetme iken cumhuriyetçiydi; 1870'lerde ve 1880'lerin başında sağcı, özellikle de Bonaparte'çı gazetelerde yazı yazdı. Bu dönemde açıkça Yahudi aleyhtarı ve kadın düşmanı yapıtlar verdi. 1880'lerin ortasında fikir değiştirerek aşırı sağı reddetti ve henüz kabaca tanımlanmış olan cumhuriyetçi sola yöneldi. 1890'lara gelindiğinde, siyasi görüşleri berraklaşmıştı. Anarşist solu tercih ettiği artık açıkça ortadaydı. Fransız anarşizminin önemli figürlerinden Jean Grave ve empresyonist ressam Camille Pissarro ile dostluk kurdu. Fransa'da kültür devriminin başlangıcı olduğuna inandığı empresyonizm üzerine yazılar yazdı. 1890'larda arkadaşı Emile Zola ile işbirliği yaparak, Fransa'da üçüncü cumhuriyetin siyasal ve toplumsal tarihine damgasını vuran Dreyfus Davası'nın kahramanı Alfred Dreyfus'u savunmaya girişti.

Ordre dergisinde tiyatro eleştirileri kaleme alan, *Figaro* gazetesinde de yazılar yazan Mirbeau, 1882'de *Les Grimaces* adlı bir hiciv dergisi kurdu. Normandiya köylüleriyle ilgili öyküler içeren *Lettres de ma chaumière* ve Fransızların 1870'te uğradığı yenilgiyi anlatan bölümü yüzünden tepki toplayan *Le Calvaire* adlı yapıtları ona öykücü olarak ün kazandırdı. 1888'de deli bir papazı anlattığı *L'Abbé Jules*'ü kaleme aldı. Bunu 1890'da, bir süre devam etmiş olduğu Cizvit okulunu acımasızca yerdiği *Sébastien Roch* izledi. Başta *Le Jardin des supplices*, (1899; İşkence Bahçesi, çev.: Yıldız Ademoğlu Atlan, Ayrıntı Yayınları, 2007) *Le journal d'une femme de chambre* (1900; Oda Hizmetçisinin Günlüğü, çev.: Sevgi Türker Terlemez, Ayrıntı Yayınları, 2004) ve *Dingo* olmak üzere romanlarının çoğu da keskin birer toplumsal yergidir.

Mirbeau oyunlarında da siyaset ve ticaret çevrelerini eleştirmiştir. Yazarın en önemli oyunlarından biri *Les Affaires sont les affaires*'dir (İş Adamı, İstanbul Şehir Tiyatroları, 1931-32). *Les Mauvais Bergers* adlı oyunu Henry Becque'in yapıtlarıyla karşılaştırılmıştır. Bunların yanı sıra otomobilin öyküsünü anlattığı *628-E8* (1907) adlı bir romanla, *Des artistes* başlığı altında toplanan sanat eleştirileri yazdı.

Mirbeau'nun, kaleminden kötücül ve kokuşmuş bir olgu olarak çıkan cinselliği saplantı haline getirmesini, gençliğinde Cizvitler tarafından cinsel tacize uğramasına yoranlar çıktı. Kimilerince Bukowski, Burroughs, Artaud ve Hubert Selby Jr.'ın atası olarak değerlendirilen yazar 1917'de öldü. Döneminin toplumsal kurumlarını ve ruhban sınıfını sert bir dille eleştiren Mirbeau, 1903'te kurulan Goncourt Akademisi'nin ilk on üyesinden biriydi.

Ayrıntı Yayınları

Yeraltı Edebiyatı

İşkence Bahçesi

Octave Mirbeau

Ayrıntı: 511
Yeraltı edebiyatı dizisi: 37

İşkence Bahçesi
Octave Mirbeau

Fransızcadan çeviren
Yıldız Ademoğlu Atlan

Yayına hazırlayan
Alev Özgüner

Kitabın özgün adı
Le Jardin des supplices, Gallimard, 1988
Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir

Kapak illüstrasyonu
Asuman Ercan

Kapak düzeni
Deniz Çelikoğlu

Düzelti
S. Asaf Taneri

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım 2007
Baskı adedi 2000

ISBN 978-975-539-517-3

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

İşkence Bahçesi

Octave Mirbeau

Ayrıntı Yayınları

Yeraltı Edebiyatı

YERALTI EDEBİYATI DİZİSİ

DÖVÜŞ KULÜBÜ
Chuck Palahniuk

EŞİKTEKİLER
Philippe Djian

SON SÜRGÜN
Dragan Babic

YATAK ODASINDA FELSEFE
Marquis de Sade

ACEMİ PEZEVENK
Ola Bauer

TAVANDAKİ KUKLA
Ingvar Ambjörnsen

GÖNÜLLÜ SÜRGÜN
Suerte
Claude Lucas

EROJEN BÖLGE
Philippe Djian

KOZMİK HAYDUTLAR
A.C. Weisbecker

HAYRAN OLUNASI CASANOVA
Philippe Sollers

GÖSTERİ PEYGAMBERİ
Chuck Palahniuk

KUZEY GÖZCÜSÜ
Ola Bauer

İSİS
Tristian Hawkins

TIKANMA
Chuck Palahniuk

HIRSIZIN GÜNLÜĞÜ
Jean Genet

DENİZCİ
Jean Genet

FLAMENKO'NUN İZİNDE
Duende
Jason Webster

ODA HİZMETÇİSİNİN GÜNLÜĞÜ
Octave Mirbeau

GÖRÜNMEZ CANAVARLAR
Chuck Palahniuk

ADSIZ DEVLER
Pascal Bruckner

ANNEM
Georges Bataille

ÇARPIŞMA
J.G. Ballard

MELEKLER
Denis Johnson

FAHİŞE
Nelly Arcan

KAÇAKLAR VE MÜLTECİLER
Chuck Palahniuk

CENNETTE BİR GÜN DAHA
Eddie Little

SEVDALI TUTSAK
Jean Genet

YALANIN ERDEMİ
Joachim Zelter

İSA'NIN OĞLU
Denis Johnson

UYKU
Annelies Verbeke

GÜNCE
Chuck Palahniuk

ARA BÖLGE
William S. Burroughs

BEYAZ ZENCİLER
Ingvar Ambjörnsen

BALKON
Jean Genet

AMERİKA MEKTUPLARI
Joachim Zelter

NİNNİ
Chuck Palahniuk

İŞKENCE BAHÇESİ
Octave Mirbeau

Michel Delon

Önsöz

Önsöz

XIX. yüzyılın sonunda, Fransız toplumu, kendisine karşı, büyük yergi yazarlarından oluşan bir grubun ayaklandığını gördü. Herkesi eleştirip aforoz etmeye hazır olan bu kişilerin isimleri Léon Bloy, Octave Mirbeau, Georges Darien... idi. Siyaset alanında mücadele ediyorlardı, ama duruşları öncelikle ahlâki veya dini idi. Bu sövgü üstatları, ılımlılara, bayağılıklarının içine sıkışıp kalmış burjuvalara, her şeyi paraya çevirmeye hazır tüccarlara lanet okumaktaydılar. Léon Bloy, kilise karşıtı soldan, Katolik sağa geçti; Octave Mirbeau, tam ters bir yol izledi, monarşi yanlısı ve Yahudi aleyhtarı *Les Grimaces* gazetesinden Jaurès'in *L'Humanité*'sine geçiş yaptı. Fakirler üzerindeki egemenliklerini artırmak veya Fransa'yı bir sömürge imparatorluğu haline getirmek söz konusu olduğunda uzlaş-

maya hazır olan Katolikleri ve Cumhuriyetçileri açıkça kınamak için ne birinin ne de ötekinin yeterli acı sözü vardır.

Çarpışmaktan korkmayan gazeteciler olmaları dolayısıyla, inançları ve yürekleri adına, tüm kurumlara saldırırlar. Roman, inançlarını yeni bir güçle ifade etmelerini sağlar. 1886'da Mirbeau'nun *Le Calvaire'i* [Cehennem Azabı], 1887'de Bloy'nın *Le Désespéré*'si [Umutsuz], 1888'de Darien'in *Biribi*'si çıkar. Bu ilk denemelerden sonra, yüzyılın bitiminde, bu üç romansı eserin örnekleri çoğalır. Aşırı duyarlı kimseler olan yazarları, onlarda, insanoğlunun ve toplumun şiddet eylemlerini anlatırlar. Kine, kinle yanıt verirler. 1899'da Tailhade'ın bir derlemesinin adı olan "aptallar ve itler"i, 1905'te Bloy'nın başlık olarak kullandığı "vahşi hayvan eğiticileri ile domuz çobanları"nı, bıkıp usanmadan aşağılayıp kötülerler. Kilise, Ordu, Okul, Adalet, Yönetim, acı ve ölüm kaynağı olarak, soğuk canavarlar, beyinsizleştirme makineleri gibi ifşa edilir.

Octave Mirbeau, bu kavgalar için yaratılmış gibidir. İnişli çıkışlı aşkları, yaralayan kalem kavgalarını sever. Gazetedeki günlük yazılarına konu sağlayan ilişkilerinin ve düellolarının koleksiyonunu yapar. Çok büyük bir kararlılık ve azimle, makalelerinin sarstığı basın dünyasında, eleştirmenken dram yazarlığına soyunduğu tiyatroda, başkalarının sırtından yaşanabileceğini keşfettiği borsada, son olarak da romanda, kendini kabul ettirir. Uyandığı andan itibaren ağzından düşürmediği sigarası ve Paris'ten uzaklaştığında yanına aldığı köpeğiyle, erkekçe görüntüsüne ve bir yazar olarak da sözlerine özen gösterir. Daha sonra, arkadaşlarından biri, işte onun bu süvari subayı yanını, daha da kötüsü, Bismarck'la olan benzerliğini vurgulayacaktır!

Halbuki, ona yaklaşan hiç kimse, böyle bir tavrın anlamı üzerinde yanılmamıştır. Açık renkli Normandiyalı gözler, yufka yürekli, yaman savaşçı yüzünü aydınlatmaktaydı. Hayata olan tutkusu, Güzellik'e olan saygısı, sıradan insanlara olan değişmez sadakati, onu, polemik yapmak için polemiğe girmekten alıkoyar. Paris'teki başarıları, doğadan güç alma alışkanlığını koruyan kır adamının başını döndürmez ve yaşı ilerledikçe, çiçek yetiştirmeye gittikçe daha çok

vakit ayırır. Charles Vildrac, onun için, "meşe gibi adam" demiştir. Tanımlama doğrudur, sağlamlık açısından, ama aynı zamanda toprağa bağlılığını belirtmesi açısından. Henri Béraud, onun "alaycı kabalığından ve saldırgan doğruculuğundan" bahseder.

Gustave Geffroy, onu ayakta tasvir eder: "Mirbeau, o dönemde, yakışıklı, yaman bir adam, renkli bir kişilikti. Bıyığı ve kaşları kızıl, gözleri yeşildi, alnında bir bıçak yarası vardı. Onu, hâlâ, göğüslüklü kolalı gömleği ve beline oturan sımsıkı kıyafeti içinde, tıpkı Restorasyon dönemindeki yarım aylıklı bir asker gibi gözümde canlandırıyorum. Bununla beraber, gönül okşayıcı bir gülüşü, hararetli bir el sıkışı ve sevecen bakan yeşil gözleri vardı." Nitekim, gözlerindeki parıltı, yaşlanmasına rağmen uzun zaman kaybolmadı. Onu çok daha sonraları tanımış olan Valery Larbaud, loş bir salonda gördüğü Mirbeau'nun "o olağanüstü açık renkli, neredeyse renksiz, ama canlı, keskin ve zaman zaman endişeli denecek gri-yeşil gözlerini" hatırlar.

Mirbeau'nun övdüğü güç, arzunun ve yaşamın gücüdür, asla silahlarınki değil. Bireyin gücüdür, asla bir araya getirilmiş toplulukların değil. Tüm yüksek toplum, suikastlardan korkusunu haykırırken, o, anarşiye olan sempatisini ilan eder. Son zamanlardaki örnekler, etrafındakilere terorist damgası vuranlara, tüm kurumlaşmış ve kabul gören terorizmleri hatırlatabilmek için nasıl bir cesarete sahip olmak gerektiğini anlamamıza yardımcı olurlar. Dreyfus Davası, teorikten ziyade duygusal olan bu tavır alışların kesinleşmesini sağlar. Devlet çıkarı gereği ezilip, haksızlığa uğrayan bir masumun hali, eski Yahudi aleyhtarı gazeteciyi, kesin olarak Dreyfus taraftarlarının arasına katmıştır.

Doğru olduğunu düşündüğü şeyler uğruna gerçekleştirdiği bu mücadeleler, onun gözünde, Güzel için verdiği kavgalardan ayrı tutulamaz. Kurulu düzenden yana olan burjuvazi, fakirden, anarşistten veya Yahudiden nefret ettiği gibi, Sanat'ta yeniliği de reddeder. Tam anlamıyla bir gazeteci, her yönüyle bir aktüalite adamı olan Mirbeau, yalnızca politika makaleleri ve günlük tiyatro yazıları ile yetinmemiş, aynı zamanda sanat eleştirmenliği de yapmıştır. Övüncesi, burada da, Monet ve Pissarro'dan, Van Gogh ve Gauguin'den,

Rodin ve Camille Claudel'den yana polemiğe girmiş olmasıdır. Stendhal'ın, *Histoire de la peinture en Italie* [İtalya'da Resim Sanatının Tarihi] adlı eserinde özlemini çektiği XIX. yüzyılın Michelangelo'su olarak Rodin'i gösterir. Heykeltıraşın, *İşkence Bahçesi* için yapmış olduğu kitap resimleri, yazara duyduğu minnettarlığın ifadesidir. Ama bu, aynı cinsel imgeler, aynı fiziksel saplantılara takılmış iki karakterin karşılaşması olarak da açıklanabilir. Buna kani olmak için, Mirbeau'yu okuduktan sonra, Rodin'in, yakınlarda yayımlanmış olan erotik resimlerine şöyle bir göz gezdirmek yeterlidir.

Mirbeau'nun bütün romanlarında, özellikle karşımıza çıkan konulardan biri, Eros'un sonsuz erkidir. Siyasi görüşleri, yazarın, bu sonsuz erke, toplum tarafından nasıl karşı çıkıldığını, onun doğru yoldan sapmış, ahlâksız bir şey olarak nitelendirildiğini göstermeye çalışmasına neden olur. Ama, aşk ve ölüm arasındaki bağlantılar, belki daha karmaşıktır. 1887'de *Le Calvaire*'de bahsedilen acı, dalavareci bir kadın tarafından kalbi kırılarak mahva sürüklenmiş genç bir adamın acısıdır. Bir yıl sonra, *L'Abbé Jules* [Rahip Jules], bir rahibin iffetli kalma çabası ile engelleyemediği cinsel arzuları arasındaki iç çatışmalarını anlatır. 1890'da *Sébastien Roch*, Kilise'nin suçlanması ile devam eder: Çocuğun kendilerine emanet edilmiş olduğu Cizvitler, onu bunaltmakla, kişisel zekâsına ve özgür arzularına köstek vurmakla kalmayıp, ırzına da geçerler ve en sonunda onu tarikattan atarlar. Az çok otobiyografik kabul edilen bu ilk roman üçlemesi, arkadan gelen iki eserden genellikle ayrı tutulur: 1899'da yayımlanan *İşkence Bahçesi* ve 1900'deki *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*. Birinde dekorun egzotikliği, diğerinde ise sözün anlatıcı olarak bir kadına verilmesi, bize gerçekten, başlangıçtaki ilk modelden uzaklaşıldığını gösterir. Bununla birlikte, bu romansı yapıtların hepsinde birtakım bağlar vardır ve bu, onların bütünlüğünü sağlar.

Calvaire'in kahramanı ve anlatıcısına musallat olan, saf bakire havalarındaki vamp kadın Juliette, bizi İşkence Bahçesi'ne sürükleyen İngilizin, Clara'nın habercisidir. Fransız esmer, İngiliz kızıl saçlıdır. Okuyucu, onları, farklı kostümlerle keşfeder, ancak, bu,

her ikisinin içindeki, aynı şehvet düşkünlüğünü vurgulamak içindir: "Geniş kıyafetin altında, esnek, canlı, arzulu bir şekilde kıvrılıp bükülen, insanı sımsıkı sarmaya hazır bir bedenin kurumla dikleştiği hissediliyordu" diye yazar Mirbeau, ilki için ve ikinci için de şöyle der: "Üstündeki bu beyaz pike kumaştan, kıvrak belini saran ve bir soğan misali göğsünü güçlü bir yaşama arzusu ile şişkinleştiren bu modern elbise..." Yalnızca, şüphesiz pek zalim bir Paris yosmasından, ahlâksızlık timsali bir kadın kahramana geçmiş bulunuyoruz.

Mirbeau'ya göre, bu kadın düşmanı fantasma, Kadın'ı, doğanın bizzat onu soktuğu kalıp içinde mi canlandırıyor, yoksa yalnızca, baskıcı bir toplumun zorla kabul ettirdiği yoksunlukların bir sonucu mu? Juliette'in gücü, aynı zamanda Clara'nınki, aldıkları, günahtan korkan, pısırık terbiye yüzünden hayatın zorluklarına iyi hazırlanmamış olan kurbanlarının zayıflıklarından gelir. Laik iyimserlik, aşk ve ölüm ilişkilerinin, din vasıtasıyla kurulmasını ister. Boyun eğmez papaz *Rahip Jules* ve *Sébastien Roch*'un Cizvitleri, buna örnek teşkil ederler. Birincinin bütün hayatı, bir mücadeleden, son anlarında tüm korkunçluğu ortaya dökülen bir can çekişmesinden ibaret olmuştu: "Boğuk çığlıklar atıp, şehvetten iğrenç bir şekilde haykırarak, aşk kavramının kanla karıştığı ürkütücü şehvetperestlikler, ürkütücü zinalar yaşarmış gibi yapıyordu (...). Kendini Tiberius, Neron, Caligula sanıyordu." Romancının formülüne göre, rahibin aynı zamanda, hem cellat hem de kurban, hem yara hem de bıçak olduğu "son kertesinde delilik"ti bu. Bir sonraki roman, bunları birbirinden ayırır: Bir yanda genç Sébastien, öbür yanda onu yoldan çıkaran hocaları. Ama, daha sonraları, kendini başka aşklarla sınayan genç adam, arzusunun temelinde hâlâ cinayet ve tecavüzün yattığını fark eder. Bu kanlı düğümleri çözmenin artık imkânı yoktur demek? *İşkence Bahçesi*, referans kaynağını, On iki Sezar'ın Roma'sından son imparatorların Çin'ine, Latin sefihliklerinden, çöküş içindeki Doğu'ya kaydırmak suretiyle, bu düğümleri, yalnızca daha da çoğaltır. Clara'ya gelince, o, Aşk ve Ölüm'ün aynı şeyler olduğunu söyler.

Resmi kurumlar, doğadaki şiddet unsurlarını kendi yararları için

seferber etmeyi iyi bilirler. *L'Abbé Jules*'de, öncelikle Kilise suçlanır. *Sébastien Roch*, papaz okulu ile başlar ve savaşla biter: Kahramanı, Kharybdis'ten kurtulup Skylla'ya,* rahiplerin elinden subaylarınkine düşer. Birinciler, onun ruhunu öldürür, ikincilerin işini bitireceği bedenini pis amaçlarına alet ederler. *Bahçe*'yi okuyanlar, "Rahiplere, askerlere, yargıçlara" ithaf edilmiş olmasına, bu nedenle şaşırmazlar. Toplumumuzu yöneten ve toplumun iplerini elinde tutan herkes, Canton'daki hapishaneyle lirik istiare yapılmış olan bu yağmadan sorumludur. Zamanın burjuvazisinin hiç hoşuna gitmeyen, Mirbeau'nun bu portreler sergisini, *Oda Hizmetçisinin Günlüğü* tamamlayacaktır. Mirbeau, "Ben bir karikatüristim" demektedir, memnuniyetle. Kininden, iğnelemelerinin dozunu artırır, karakterleri iyice karalar. Bütün bu katliamcılarla, bir katliam oyunu oynar.

Hırçınlığı, öyküde, çok defa ağır basar. Öfkeli, saldırgan kalemi, anlatıcı olarak silik kişileri, kendisinin tenkit ettiği kişiler tarafından oyuna getirilen kuklaları kullanır: *Le Calvaire*'deki esin eksikliği çeken yazar, Rahip Jules'ün yeğeni, Orne vilayetindeki Perveneh̀res'de hırdavatçılık yapan Bay Roch'un oğlu Sébastien, bitmez tükenmez insan ıstıraplarının uzun uzadıya anlatılıp gözler önüne serildiği öyküdeki kurbanlardır. *İşkence Bahçesi*'nin anlatıcısı olan, taşralı dar bir çevreden gelen, bir diğer sevgi yoksunu, küçük burjuva, onlardan nöbeti devralır. Walter Scott tarzı tarihsel romanın kahramanları, geçmişin büyük isimlerinin değerlerinin ortaya konmasına yardım eden, arka plandaki tarihi kişiliklerdir. Aynı şekilde, Mirbeau'ya özgü toplumsal romanın gelgeç istekli kahramanları, adları Rahip Jules veya Clara olan ve pis pis sırıtan önemli yüzlerin ön plana çıkarılmalarına yararlar.

Yazılı anlatım yeteneği, zayıf, konu ettiği karabasanların korkunçluğunun yanında hafif kalmış gibi görülebilir. *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*, karşımıza, burjuva hayatından sahnelerin sergilendi-

* Kharybdis ve Skylla: Yunan mitolojisine göre, *Odysseia*'da Odysseus'un geçmesi istenen, bugün bazılarının İtalya'nın güneyindeki Mesina, bazılarının ise Boğaziçi olduğunu ileri sürdükleri boğazın iki yanında duran ve denizcileri korkutan iki dev. "Kharybdis'in elinden Skylla'ya düşmek" deyimi, bugün Fransızcada, tam bir tehlikeden kurtulmuşken, ondan daha büyük başka bir tehlikeyle karşılaşma durumunu ifade etmek için kullanılır. (ç.n.)

ği bir seri tablo olarak çıkar. *İşkence Bahçesi*, üç ayrı bölümden oluşur: *Giriş*, Paris salonlarının birinde geçen ve kavgasız gürültüsüz bir tartışmayı aktarır; *Geçici Görevde*, en namussuzca çevrilen siyasi dümenleri gözlerimizin önüne serdikten sonra, bizi, bir gemiyle Uzakdoğu'ya doğru yolculuğa çıkarır; üçüncü bölüm, kitabın başlığında anons edilen ve metnin yarısından fazlası geçilmiş olduğu halde hâlâ karşımıza çıkmayan, o Bahçe'ye, en sonunda, bizi sokar. Bu yapıyı, Mirbeau'nun çalışma şartlarına da bağlamak mümkündür. Mirbeau, gazetelere, her hafta, düzenli olarak yazı vermek durumundadır: Gazetede, iki veya üç sütun kaplayacak olan bir sahneyi, ilk taslak olarak, birkaç sayfa halinde yazıp, olayın çatısını kurar. Bu ilk taslağı, bir tiyatro eseri veyahut da bir roman bölümü haline getirebilmek için, daha sonra üzerinde çalışıp uzatması gerekir. Bu yazılar vasıtasıyla, *İşkence Bahçesi*'nin ya da *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*'nün kitap olarak basılmadan önceki hazırlık aşamaları takip edilebilir. Kimi zaman, romancının değerini azımsayan eleştiriler yapılmıştır; halbuki, bundan ziyade, onda, yergici ve şair niteliklerinin kolaylıkla gerçek romancıya baskın çıkabildiğinin söylenmesi yerinde olurdu. Zaten, *Bahçe* gibi bir eserin alışılmadık sunumu ve 1899'da yarattığı şok etkisi de buradan kaynaklanır.

İşkence Bahçesi'nde güncel politika, edebi gelenekle büyük oranda karışmaktaydı. Zamanın okuru, orada, gazetelerin sürekli bahsetmek suretiyle beslediklerı şiddetin, birbirine tamamen zıt biçimleriyle karşılaşmaktaydı ve bu şimdi, bir not düşülerek açıklanmasını gerektiriyor: O zamanlar çokça başvurulan ve halka yönelik olan idamların yasal sayılan şiddeti, ülkeyi yönetenleri vuran, ama arada halkın üzerine de bomba atan anarşistlerin yıkıcı şiddeti. Mirbeau'nun dahil olduğu edebiyat ve sanat çevreleri, anarşinin manevi değerlerinin çekiciliğine kayıtsız değillerdi ve devlet terörü ile ferdi terorizm arasında paralellik kurmanın yerindeliğini sorguluyorlardı. Gelenekçiler, ölüm cezasını şaka yollu şöyle savunuyorlardı: Sayın katiller, önden buyurunuz. Octave Mirbeau, önermeyi, öfke ile, "Sayın Toplum, siz önden buyurunuz" diye değiştirir: Giyotin, Joseph de Maistre tarafından övülen Eski Rejim celladının

elindeki eski zorlayıcı yetki ile, devletin, üyelerinden birini ölüm cezasına çarptırmasını kabul etmeme hakkı arasındaki bir uzlaşmayı temsil eder. Ölümü anında ve neredeyse soyut kılmak için, eskiden günahtan arındırıcı bir değer yüklenmiş olan, İhtilal'den miras araç, acıyı ve süreyi ortadan kaldırır: Yine de ölüm cezası varlığını sürdürmektedir. Dreyfus Davası, rahatsızlığı artırır. Güvensizlik tohumları, yalnız Ordu'nun ve Kilise'nin değil, ama Adalet'in üzerine de düşer. Dreyfus taraftarlarına karşı toplumda oluşan ortak isteri, uygarlığın, kimi zaman, barbarlıktan çok da farklı olmadığını göstermektedir.

Zamanın gazetelerinde suikastlar, insanı hayrete düşüren cinayetler ve Dava'nın dramatik anları, birbirinin peşi sıra manşet oluyor ve birinci sayfa resimlerinde görülen sömürge savaşlarından sahnelerle birlikte, şiddet ve hak sorunu, yeni bir aciliyetle gündeme oturuyordu. 1890'dan itibaren sömürge yayılmacılığı yeniden hız kazanır, İngilizler, Hindistan'a saldırırken, Fransızlar, Çin Hindi'nde, "barışı yeniden sağlarlar." Cumhuriyet'in orduları Afrika'ya girer. Avrupa'nın en güçlü, başlıca devletleri, Çin'de, kendilerini hem rakip hem de dayanışma halinde bulurlar. İki afyon savaşı ile kısa zaman sonra Almanya'nın da aralarına katıldığı İngiltere ve Fransa, Çinlilerin ekonomideki geleneksel korumacılıklarını bir nebze delmeyi başarır ve ondan sonra ise, bu ülkedeki paylarını sürekli büyütürler.

Çin, halk ayaklanmaları, sonra, 1895'te kaybedilen Japonya savaşı ile güçten düşmüştür. Bundan, yeni imtiyazlar koparmak için yararlanmak isteyen sömürgeci devletler, Yihetuan ya da Boxer'lar denen geniş bir halk hareketi ile karşılaşırlar. Avrupalıların çıkarlarına saldırılır, misyonerler ve din adamları kılıçtan geçirilir. Zencilerin ve sarı ırkın kırılması karşısında kılı bile kıpırdamayan, vicdansız Avrupalının paçaları birden tutuşur. Katolik basın ve hükümet yanlısı gazeteler, şehit düşen Hıristiyanlara yapılan vahşi işkenceleri tüm ayrıntılarıyla verirler. Çin, bu şekilde, kamuoyunun aklına, tam bir zulüm ülkesi olarak yerleştirilir.

Bunun ne kadar doğru olduğunu görmek için, o zamanlar okul çocuklarına verilen önemli kitaplardan birini açmak yeterlidir. Er-

nest Michel tarafından yazılmış olan *La Chine* [Çin] adlı kitap, *Tour du monde en 240 jours*'un [240 Günde Dünya Gezisi'nin] bir cildidir ve öğrencilerin hayal güçlerini canlandırmayı ve onlarda sömürgeci bir eğilim uyandırmayı amaçlar. Hapishaneler, herkesin gözü önünde yapılan infazlar, turistik programın içinde yer alırlar. Şanghay'da, anlatıcı, sopa ile dayak atılmasına şahit olur. Bir şemsiye hırsızlığı, hırsızlığı yapana, onlarca, yüzlerce bambu dayağına mal olur. Sonra, sanıkları itiraf ettirebilmek için sopayla atılan dayaklar. Anlatıcının üslubu, hep tarafsız kalır, bir rapor, bir tutanak tutar gibidir: "İtiraf ettirmek için bambu yeterli gelmediğinde, onları, bir cenderenin içine sokup, cenderenin vidalarını sıkarlar. Bu işkenceye dayanabilen çok azdır. Orada, hükümlülerin başına ve bileklerine geçirilen ve birkaçı aşırı ağır, delikli tablalar gördüm. Yine, içinde, ayakta duran bir adamın bulunduğu, bir çeşit kafes gördüm. Adamın yalnızca başı dışarıdaydı ve onu içeri çekmesi engellenmişti. Hapishaneleri dolaştım, hepsi sokakta, halkın gözü önündeler. Tahtadan ya da bambudan yapılmış parmaklıkların aralarından, zincirlere bağlanmış ayaklarını sürüyen, zayıf ve solgun benizli mahkûmları görmek mümkün. Sadaka istemek için gelip, kupkuru ellerini uzatıyorlar. Her birine birkaç sapek* veriyorum, çünkü ancak ölmeyecek kadar pirinç alabildiklerini biliyorum."

Canton'da, benzer sahneler tekrarlanıyor. Ziyaretçi, halka açık olan cezaevini ve mahkemeyi görmeye gitmeyi ihmal etmiyor. İşkence sehpaları ve darağaçlarının, kitabın genç okuyucularını, Çin'in Avrupalıların, kendisine insaniyet öğretmelerini beklediğine ve bu derece vahşi insanları uygarlaştırmak için her yöntemin serbest olduğuna inandırabilmeleri gerekmektedir. Anlatıcı, yine de, arada duygulanır: "Şehrin kenar mahallelerinden birinde, yaklaşık 800 metre karelik, etraftaki tüccarların orada kuruttukları çömleklerle çevrili küçük bir üçgen alan var. Üçgenin orta yerinde, rehber, bana üç ayrı kan birikintisi gösteriyor. Çıkagelen cellat, 'Bunlar dünkü infazlardan' diyor, 'yarın gelirseniz, bu kadar daha olacak.' Rehber, bana duvarın yakınındaki, büyük suçluların üzerine asılıp, sonra boğazlarının sıkıldığı veyahut da boyunlarının vurulduğu

* Sapek: Eski bir Çin parası. (ç.n.)

çarmıhı gösteriyor. Yerde bir kafatası sürünüyor, kim bilir belki de bir köpeğe kemik olmuştu. Üzgün ve düşünceli oradan çıkıyorum (...)." Bu çeşit yazılar, esrar tekkeleri gibi, Çinlilerin hayali kan dökücülüklerine ve geriliklerine dair, Avrupalıların pek hoşuna giden düşleri doğrulamaktaydılar.

Fransız kamuoyunda, bu basmakalıp düşüncelerin ardında, farklı bir Çin, mesela bir barış ülkesi, doğayı ve çalışmayı uyumlu hale getirmeye muktedir bir Çin görmeyi başaranlar çok azdır. Fucou'da Fransız konsolosu olarak görev yapmış olan Eugène Simon, 1885'te büyük bir sükse yapan *La cité chinoise*'ı [Çin Kenti], bu doğrultuda yazar. Çağdaşların büyük bir çoğunluğu, Konfüçyüsçü ütopyaya şehvet duygularını kamçılayan renkli ve şiddet dolu Çin'i yeğlerler. Mirbeau'nun *İşkence Bahçesi*'ni yazdığı sıralarda Fransız Ortaelçiliği'nde destek komutanı olan, işgal subaylarından birinin, Doktor Jean-Jacques Matignon'un yaptığı tanıklık, açık bir şekilde, sömürgelerde bulunan bir Fransızın, Çin ceza sistemi karşısındaki ikircil tutumunu göstermektedir. Bir yandan, sistemin arkaikliğini belirtmeden edemiyor (Çin'in durağanlığı, onu, "sosyal paleontolojinin bulunmaz bir örneği" yapacaktır), Boxer'ların zulmünden ürküyor; diğer yandan, bir düzen ve görev adamı olarak, bu "bizim sulu gözlü ve gülünç insancıllığımız"la hafifleştirilmemiş olan, ceza gibi cezaları takdir ediyordu. Medeniyet ve modernleşme maskesi altında, sömürgeciliği haklı gösterebilmek için, Çin'in, son derece uygarlıktan uzak olması lazımdır. Halbuki, o, "bizim duyarsızlığımızdan, alçaklığımızdan ve de kalleşliğimizden" üzüntü duyanlar için, model itibariyle, daha az gelişmiş değildir. Çin, ceza vermeyi bilen ve hapishanelerin, dört yıldızlı otel haline dönüştürülmediği bir ülkedir.

Çin'i, Avrupa'nın, aynı zamanda ve karşılıklı olarak, hem istiaresi hem de antitezi yapan Mirbeau'nun bu tutumunun nedenini anlamak için, buna benzer yorumlar okumak gereklidir. Zaten, Doktor Matignon, Mirbeau'nun yapıntısını okur ve romancının hayal gücüne karşı ciddiyetle uyarır: "Çin İmparatorluğu'nun ceza usulleri hakkında bir fikir edinmek için, bu konuda, Mirbeau'nun *İşkence Bahçesi*'ni rehber almaya çalışmak hatalı olur. Sanatçı, ina-

nılmaz bir hayal gücüyle, çok az bir gerçeklikten yola çıkıp, en coşkun ve en hoş lirizmin, en korkunç ve en kaba realizme karıştığı bu şaşırtıcı sayfalarda, duyulmamış fantezileri, hem ürkütücü hem de çekici olan olağanüstü fantezileri bir araya getirmesini bilmiştir."

Mirbeau, çağdaşlarının, Çin hakkında kurdukları, azgın, öfkeli, gerçekliğin sınırlarında dolaşan kendi düşlerini, onlara geri sunmuştur. Zamanında yapılmış bir eleştiri, romanın kaynağında, yalnızca, yazarın, eski bir takanın kaptanı olan arkadaşlarından birinin yaptığı şu önerinin bulunduğunu ileri sürer: "Bizimle Uzakdoğu'ya gelmelisiniz. Orada, ilginizi çekecek uygarlıklar ve yeni ufuklar var. Ah! Canton hapishanesini bir görseniz!" Bu son söz, belki de gerçekten, o zamana kadar havada olan konu ve hayalleri, Mirbeau'nun kafasında oturtup, netleştirmeye yaramıştır. Ama romancı, bunları, okuduklarıyla olduğu kadar kendi özel saplantıları ile de zenginleştirmiştir. *İşkence Bahçesi*'nin yazarı, uzak ülkelere yolculuk yapan biri değildir, o, sömürgecilik karşıtı bir kalem kavgacısı, bir okur ve bir hayalperesttir. Binbir özenle, bir o kadar da kızarak betimlediği Çin bir ütopyadır, Batı'nın, asırlar boyunca çekinip, arzuladığı daha birçok başka Doğulu ülkenin de mirasçısıdır.

Bizim klasik edebiyatımız, gezginlerin gezi yazılarından hareketle, Doğu'yu lüks ve acımasızlık içinde yansıtmaktan hep hoşlandı. Doğulu istibdat siyasiydi ve cinsellik simgeliyordu. İktidarı erotikleştiriyordu. Sultanın, sarayındaki mahkûmlar üzerinde olduğu gibi, tebaası üzerinde de mutlak hâkim olduğu kabul ediliyordu. Ölçülü Avrupalıya yasak gibi görünen bu gücün ve en az onun kadar yasak olan bu zevkin etrafında oluşturulan hülyaya, hadım edilmiş harem ağaları, keyfe bağlı kelle uçurmalar, şehvet düşkünlükleri son derece uygun düşmekteydi. Aydınlanma Çağı'nda yazılmış önemli romanlardan biri olan, *Lettres persanes* [Acem Mektupları], bu hayranlık içinde yüzer: Acem, Fransa'nın yanında zemzemle yıkanmış gibi görünürken, aynı zamanda, Fransa'nın eleştirel bir suretini de sergiler. İkili bir istiare ile, Doğulu istibdat, Fransız monarşisinin saltçılığını ortaya koyar ve cinsel sonsuz erk, siyasi güç aşımını belirtir. Bu iki anlamlı özellik, romanı sıradan bir hiciv olmaktan kurtarır. Tenkitlerin arasına yaltaklanmalar karışır, hülyalar,

çıplak ve şehvete adanmış, tutsak bedenlerin üzerinde, filozofun düşündüğünden çok daha uzun süre durur. Belle Epoque'ta,* *İşkence Bahçesi, Acem Mektupları*'nın, belki de dengi sayılır. Hiçbir Çinli, Avrupa geleneklerine şaşırmaz, ama gemideki yolcuların budalaca sözleri, onları, "Nasıl Çinli olunabilir?" diye haykırtır gibidir.

Rochechouart Kontu, 1878'de, küstahça şöyle yazabiliyordu: "Şunu iddialı bir şekilde ileri sürebiliriz ki, Çinliler, en az orijinal, en az fantezisi olan, hayal gücünden, şiirden, estetikten en yoksun millettir." Mirbeau, Doğu sanatını, Avrupalıların bu kendini beğenmişliklerinin, emperyalist seferlerinin kan dökücülüğünün tam karşıtı olarak gösterir. Goncourt'lar, Japon sanatını çoktan keşfetmişlerdi. Onların ardından, hayranlık duyanların, hemen Japon işleri meraklısına dönüştüğü Japon sanat yapıtlarından ve Japon işleri merakından konuşulmaya başlanmıştı. Paris'te, Guimet Müzesi kurulmaktaydı. Yine, birtakım eşyalar ve Çince birkaç metin de Fransa'ya gelmişti. Bembeyaz fincanların üzerini acayip çiçekler çizerek süsleyen bir Çinliyi hayal eden Mallarmé hatırlardadır. Mirbeau, böyle bibloların meraklısıdır. Onu ziyarete gelenler, onları, çalışma masasının üzerinde, Maillol'un bir heykelciğinin yanında ve bir Van Gogh peyzajının altında görürler. 1901'de, *Journal* gazetesinde, onlar için bir yazı yazar: Bronzdan, boynu, onu yakalayacak olan avcıya dönük, yaralı bir keklik, ona, Avrupalıların saldırısına uğramış bir ülkeyi düşündürür. Biçiminin, "titrek ve canlı gibi güzelliği"ni över, aynı şekilde boğumlu bir vazonunkini de. Bu form, suyun harelenmesini, hayvanın yuvarlak kıvrımlarını Yeni Sanat'ın, cam malzemelerinden çok daha iyi bir şekilde yansıtır: "Bronzu, fildişini, ahşabı, yeşim taşını, sedefi, sert kristali, kamışı ve bambuyu, ölümsüz şaheserlere dönüştüren olağanüstü şiir!.. İşte, beyaz tenli, Avrupalı uygarların, topraklarına tecavüz ettiği sarı tenli barbarlar!.. Biz hâlâ aynı vahşileriz, aynı Güzellik düşmanlarıyız (...)."

* Belle Epoque: Güzel Çağ; Batı Avrupa'da, XX. yüzyılın başından I. Dünya Savaşı'na kadar süren, barış içinde geçen ve edebiyat, sanat ve teknolojide ilerlemeler sağlanan dönem. (ç.n.)

Avrupa, gelişmeyi, nesnelerin doğalarını bozmak olarak algılarken, sağduyulu Çinliler, doğa konusundaki bilgilerini derinleştireceklerdir. Bununla birlikte, Mirbeau'nun, Doğu ile Batı arasında önerdiği antitez de basit değildir: Gerçekte, doğa da şiddet içerir ve Çinli direnişin kan dökücülüğü, çoğu zaman, saldırganlarınkini de geçmekte ve Çin, bizim adalet ve ceza kurumlarımızı açıkça eleştirir şekilde, yeniden bir ortaçağ kâbusuna dönüşmektedir. Mirbeau'nun romanının gücü ve vermek istediği mesajın anlaşılmazlığı, Çin'e çifte statü vermesinden kaynaklanır: Sanayileşmeye ve Avrupalıların bayağılıklarına direnen, Sanat'ın vatanı olan güzellikler ülkesi ve en korkunç insan kıyımlarının yapıldığı yer, ki bu kendi barbarlığımızın göstergesidir. Mirbeau, Uzakdoğusunu, uğrunda mücadele verdiği inançlarına ve geceleri aklına musallat olan fikirlere göre biçimlendirir.

Bu uzak ülkenin düşsel yanı, bahçe seçimiyle pekiştirilmiştir. Roman, kapalı bir salonda başlar, orada burada biraz gezindikten sonra, parlamento koridorlarında, sonra bir gemide devam eder, bunlara daha başka kapalı yerler de eklenir: Clara'nın parkı, Canton'daki hapishane, gerçek anlamıyla İşkence Bahçesi ve kahramanların gezilerinin son durağı olan çiçek gemisi. Mirbeau'nun en sevdiği şey, bahçe ile uğraşmaktı. Şehir dışından ve taşradan, durmadan yer almış veya kiralamışsa, bu toprağa sahip olabilmek, ellerini meşgul etmek, bitki yetiştirmek, hayvanları gözlemlemek içindi. Bunun doğruluğunu, 1894'te yazdığı bir makalede, kendisi de ifade eder: "Size, çiçekleri, neredeyse manyaklık derecesinde büyük bir tutkuyla sevdiğimi söyleyebilirim." Tüccarların kataloglarına bakıp, onları düşler, yabancı ülkelerden tohumlar getirttirir, diktiği bitkileri, gururla arkadaşlarına gösterir ve içlerinden bazılarının, teknik terimleri akıllarında tutamamalarına üzülür. Adı bir süre Mirbeau ile duyularak, ün kazanmış olan Marguerite Audoux, onu, çiçeklerinin arasında izlemiş olduğunu hatırlıyor: "Çoğu zaman oldukça zor olan isimleri aklımda tutamıyordum. Buna şaşıyor; çiçekleri sevmiyorsunuz da ondan, diyordu." Âdeti olduğu üzere, bir şeyi ya tam seven ya da nefret eden Mirbeau, burjuva diye nitelendirdiği birtakım bitkilerden, mesela aynı zamanda hem

sert hem de yumuşak olan, yaprakları sert, sapları yumuşak olan begonyalardan hiç hoşlanmaz. İnsanın boyunduruğuna girmiş, makineleşmiş çiçeklerden tiksinir. Bu, beklenmedik bir anda insanın karşısına çıkan, hür çiçekleri, yani çayır çiçeklerini ya da Doğu'nun karmaşık üretimlerini daha da çok sevmesine neden olur. "Japonya'da, zambakların müstehcen masumiyetini, akşamsefalarının gösterişli ve taşkın neşelerini arıyorum. Doğu, bana, bitki soğanlarının tüm çeşitliliğini, haşhaşlarının, lalelerinin, düğünçiçeklerinin olağanüstü karışımını getiriyor." Mirbeau, karikatürümsü bir otoportresini yapmış, burada kendini, bahçesinde "kaçak salatalık" diye bir oyun arkadaşı yaratan, yarı deli, orijinal bir bahçıvan olarak betimleyerek eğlenmiştir.

Mirbeau'nun, gerçekliğini tutkuyla yaşadığı bahçe de, edebi bir uydurmacadır. Her dönemin, üzerlerinde, kendi idealini sahnelediği bu toprak parçalarının değerlerini, şehirleşme ve sanayileşme, yavaş yavaş artırmıştır. XVIII. yüzyıl sadelik ve özgürlük hayallerini, XIV. Louis tarzı parkların sürprizsiz simetrisine eğrilerle karşılık veren İngiliz veya Çin bahçelerinde gerçekleştirme imkânı bulmuştur. İki yanları ağaçlı yollar, sık çiçek kümelerinin etraflarından yılan gibi kıvrıla kıvrıla gitmeye başlarlar. Julie'nin Cenneti, Clarens'in merkezini ve Rousseau'nun romanının en önemli mekânını oluşturur: Burası, malikânenin katı ahlâk anlayışından kaçan kadınların sığınağı, sırlar ve arzular köşesidir. Ama aynı dönemde, çok daha endişe verici bahçeler vardır. Mirbeau, ikinci bölümün, beşinci kısmında, bizi, tam işkence mekânının içine sokacağı sırada, İngiliz Kraliyeti'nin arazisi olan ünlü Kiew veya Kew bahçelerine atıfta bulunur. Bu arazi, çalışmalarıyla, zamanın Avrupası'nda, Çin usulü bahçeciliğin prensiplerini yaymış olan William Chambers tarafından, XVIII. yüzyılda yeniden şekillendirilmişti. 1772'de Fransızcaya çevrilmiş olan *Doğu Bahçeciliği Üzerine Bilimsel İnceleme*, bir örnek parklar listesi sunmaktaydı. Bunların arasında, korkunçlar kategorisinde, *İşkence Bahçesi*'nin adı da geçmekteydi. İlgili sayfa, buraya alıntı yapmaya değer nitelikte: "Yolların orta yerlerinde, darağaçları, çarmıhlar, çarklar ve akla gelecek tüm işkence aletleri görülür; koruların en korkunç yerlerinde, ki oraya gi-

den yollar, engebelidir ve zehirli otlarla kaplıdır, her şey, ıssızlığın izlerini taşır; ölüme ve intikama adanmış tapınaklar, kayaların içine oyulmuş derin mağaralar, çalıların ve dikenli böğürtlenlerin arasından yeraltı barınaklarına inen yollar bulursunuz. Buranın yakınına, eski zamanlarda, orada, sürgünler ve haydutlar tarafından gerçekleştirilmiş, sayısız korkunç kan dökme hikâyesini ve trajik olayı anlatan taş sütunlar konmuştur."

Bir asır sonra, Avrupa, egzotik bitkilere merak sarar: Mimarlık, metal kullanarak, seraların büyütülmesini sağlar, öyle ki bu seralar, dışarıdan bakınca camdan sarayları, içeriden, tropik veyahut da ekvatoral iklim adacıklarını andırırlar. Sanayileşme, bizi köklerimizden ne kadar uzaklaştırıyorsa, bahçe, ona olan özlemi o kadar canlı tutar. Orayı ziyaret eden kişiyi, unutulmuş, bastırılmış itkiler bekler. Bitkisel canlılık, insandaki, çok derinlere gömülü, ilkel enerjiyi ortaya çıkarır. Bahçe veyahut da sera, bilinçaltı diye anılmaya başlanan şeyi anlatan bir istiare haline gelir. Burası, güzelce düzenlenmiş bir park değildir, içinde kaygılandırıcı boyutlarda bir bitki yığılması vardır, ama terbiye ve ahlâkla etrafına dört duvar çekilmiş, çevreyle bağlantısı engellenmiştir. Yakından bakıldığında, bitkilerin doğal lüksünün, yalnızca, sefahat, dalların birbirine karışması, sonu gelmeyen kucaklaşmalar, türlerin çoğalmasından ibaret olduğu görülür. Bu çerçevedeki konular, Zola'nın kaleminde, gerçek mitlere dönüşürler.

Aristide Saccard, Monceau Parkı'nda yaptırdığı otelin yanına, ona bitişik, geniş bir de sera eklemeyi ihmal etmez. Merkezi ısıtma ve havuz, seranın içindeki havanın nemli tutulmasını sağlamaktadır. Burada, Zola'nın, karmaşık isimlerini iki üç sayfa halinde tek tek saydığı egzotik bitki türleri yetiştirilir. Bunların şekilleri, görmeye gelenlere kaygı verir, onlara ölüm ve hastalık çağrıştırırlar: bir sürü çirkin kabartıyla kaplı, zehir saçan, Abisinya* sütleğenleri, "yaprakları tuhaf bir şekilde, zararlı çiçeklere özgü karanlık ya da soluk bir parıltıyla yaşayan garip bitkiler" olan kaladyonalar... Bu zehirler, bu hastalıklar, *La Curée*'nin [Tazı Payı] başkahramanına

* Abisinya: Coğrafyacıların XIX. yüzyıla kadar Etiyopya'daki yüksek yaylalara verdikleri ad. (y.h.n.)

bulaşırlar: "Tropiklerin yakıcı özsuyunun kaynadığı seranın havasında, büyük bir aşk ve şehvet ihtiyacı hissediliyordu. Genç kadın, toprağın, çevresinde bu kara yeşillikleri, bu dev gibi sapları yaratan güçlü düğününe kendini kaptırmıştı. (...) Onu özellikle, kokular mahvediyordu. Tarifi imkânsız, güçlü, iç gıcıklayıcı bir koku vardı, bin türlü kokunun birleşimi olan: insan teri, kadın soluğu, saç rayihaları. Ve arada burnuna gelen, yok denecek kadar hafif ve tatsız başka kokular, zehir yüklü, şiddetli, iç bulandırıcı kokularla kesintiye uğruyordu." *La Curée*'nin yaşayacağı tüm dramlar, şimdiden oradaydılar.

Bunun tersi olarak, Paradou'daki bir büyük, ahlâksız burjuvazi serasını, Rahip Mouret'nin, "günah"ının tadını çıkardığı, daha açık bir deyişle, hayatı ve aşkı yeniden keşfettiği, Provence'ta bulunan o büyük parkı örnek gösterıneyi düşünebiliriz. İki âşığın, parkı keşfe çıktıkları ilk günler, bu yönde kanıtlar sunar gibidir: Etraftaki bitkiler ve çiçekler, bize hiç yabancı olmayan, hiç yadırgamadığımız bir doğaya aittir. Meyve ağaçları tanıdıktır, hayvanlar da keza. Bununla birlikte, gençler, sık yaprakların ve çiçeklerin içlerine daldıkça, etraflarını saran atmosferin şehvet uyandıran baskısını üzerlerinde daha belirgin olarak hissettikçe, iyi doğanın başka bir yüzü görünür. Bildik türlerin yerini, "kozalaklıların garip esansları", böceğimsi "kalın yapraklı bitkilerden oluşan, ateşli bir kalabalık" alır... Tablonun tonu değişir. "*Cereus*'lar,* utanç verici bitkiler, fazla sıcak olan bu toprağın hastalığı, zehirli bir seranın sefihliği olan dev polip öbekleri dikiyorlardı." Arzunun artışı, cinsel birleşmenin çok yakın olması, parkı, bir düğün şarkısına dönüştürür: hayvanlar, Rahip Mouret'ye, doğaya aykırı dileklerini unutturmak için bitkilerin korosuna katılırlar: "En ücra köşelerden, yayılan güneş ışınlarından, gölgelik çukurlardan, kudurgan bir cinsel isteği açığa vuran sıcak, hayvani bir koku yayılıyordu. Üreme, çoğalma halindeki bütün bu hayatta bir doğum sancısı vardı. Her yaprağın altında, bir böcek yumurtluyordu, her tutam otun içinden bir aile bitiyordu,

* *Cereus. Bacillus cereus:* Aerobik spor oluşturan bir bakteridir. Toprakta bulunması nedeniyle tarla ve bahçe ürünlerine kolaylıkla bulaşabilir; gıda zehirlenmelerine neden olur. (ç.n.)

uçan sinekler, birbirlerine yapışmış, bir yere konmayı beklemiyorlardı, döllenmek için. Maddeyi dolduran hayatın görünmeyen parçacıkları, hatta maddenin bizzat atomları seviyor, birleşiyor, toprağa şehvetli bir hareket veriyor, parkı büyük bir zina yerine çeviriyorlardı."

Bitkiler tarafından her bahar verilen bu büyük dersi duymamak mümkün mü? Bu ders, yalnızca cinsel zevk değildir. O aynı zamanda güzellik ve sağduyudur. En azından, Octave Mirbeau'nun Paris okuyucusunca tanınmasına katkıda bulunduğu, eserleri *Serres chaudes*'dan [Sıcak Seralar] (1889) *L'Intelligence des fleurs*'e [Çiçeklerin Zekâsı] (1907) doğru gelişme gösteren bir Belçikalı yazarın, Maurice Maeterlinck'in görüşü böyledir. Dikkatli bir seyirci, bitkiler dünyasında, bizim duygusal karmaşalarımızdan aşağı kalır yanı olmayan birçok karmaşıklıklar olduğunu keşfeder. Büyük üreme dönemleri, bitkilerde, bizim ahlâki dar kafalılığımızın, insanlar için cinsi sapıklık olarak adlandıracağı acayip yollar izler. Proust'un anlatıcısının, Charlus ile Jupien'i suçüstü yakaladığı aşk sahnesi ile bir orkidenin bir yabanarısı tarafından döllenişi arasında paralellik kurduğunu hatırlıyoruz. Proust, teknik dilin zevkine ("*Lythrum salicaria* tipi heterostil trimorf çiçeklerin döllenmesi"), eşcinselliği, doğa olayları ile meşrulaştırma zevkinden daha çok direnç göstermez. Yabanarısı ve orkide istiaresi, genç tüccar ile yaşlanmakta olan aristokratın ilişkilerinde, çelişkili ne güzellik varsa ortaya koyar.

İşkence Bahçesi'nin kişilerinden biri, "Ah! Çiçekler, duyguları işin içine karıştırmazlar, milady!.. Aşk yaparlar... sadece aşk... ve bunu her daim yaparlar ve tüm organları ile... Akıllarında fikirlerinde yalnız bu vardır..." diyecektir. Mirbeau'nun sahneye koyduğu aşırı şehvet düşkünlüğü, yalnız, yüzyılın değişme arifesindeki edebiyata göz gezdirmemiş olanları hayrete düşürür. Edebiyatta ve sanatta: Paul Morand'ın, 1930'da, küçümseyerek, *erişte makarna sanatı* diye adlandırdığı ("Sanatta zevk, hiç bu kadar ayağa düşmemişti... Bu ahtapot stilidir, yeşil ve iyi pişmemiş seramik, dokunaçların bağ yerleri gibi çekilip uzatılmış zorlama çizgiler, boşu boşuna çarpıtılmış malzeme") ve bugün *Yeni Sanat* adı altında yeni-

den saygınlığına kavuşturulmaya çalışılan bitki desenli girişik bezemelere bakın. Gallé vazolarının üzerlerinde açan süsenlere, zamanın mobilyalarının çiçekli bezeklerine bakın. Canton'daki Bahçe'nin dolambaçlı yolları, söz konusu döneme aittir. Mirbeau ile birlikte çalışan Jean Lorrain, gazete sütunlarında, düzenli olarak çiçekler hakkında bilgiler verir. Kibarların, kendilerine benzeyen bitkiler karşısındaki kikirdemelerinin taklidini yapar:

"Anthuriums,* Nepenthes,** Aromeliacees, Aroidees.***

– Bütün bu Yunanca isimlerden bıktırdınız beni, hastalık isimleri gibi.

– Orkidenin bir çiçek hastalığı olmadığından emin misiniz?

– Yok artık! Deli misiniz?

– Yok değilim... Ama, şu çürümekte olan sarılara, çıban pembelerine, şu klorozlu uçuk morlara ve şu taçyapraklarının eğri büğrü biçimlerine bir bakın. Onlarda, öbür bitkilerin ipeksiliklerinden eser yoktur, ama tenin şehvet ve çekiciliği vardır..."

1892'de, bahçıvanlık fuarının ağaçlıklı yollarında, dedikodu yazarının şahit olduğu veya kafadan uydurduğu bu söyleşilerden daha birçoğu, daha geniş bir çalışmada aktarılmayı hak ediyor.

Mirbeau'nun ilk romanında, çiçek adları çok az geçiyordu: Bröton kumullarını, yalnızca, "lal renkli çiçek demetleri" halinde birkaç canavarotu renklendiriyor ve kahramanın elde ettiği özgürlük parantezini simgeliyordu. Sébastien Roch'a gelince, o da, özgürlük ve çiçek hayalleri kurar, çünkü Cizvit hocalarının, kenarlarında şimşir dikili, sıkıcı tarhlarla dolu bahçeleri, ona yetmemektedir. Evine döndüğünde ise, bu sefer babasının çiçek sevmezliği ile karşılaşır: "Çiçeklerden hiç hoşlanmadığını biliyorsunuz! Yer kapladıklarını, üstelik hiçbir işe yaramadıklarını söylüyor... Bunun üzerine, koruya gittim... ve hayallere daldım!" Sébastien'in repliği, bahçeyi, bir hayal kurma mekânı, kendi içine dönük bir hayatın ya-

* Amerika'da yetişen birkaç çeşit tropik süs bitkisi. (y.h.n.)

** Eski Yunanlılarda, kelime anlamı olarak "acıyı yok eden" demek olan ve damıtılması suretiyle hüzne ve öfkeye iyi gelen bir uyuşturucunun elde edildiği bitki. Türkçede testi çiçeği, ibrik çiçeği, sürahi çiçeği, böcek kapan gibi isimlerle anılır. (ç.n.)

*** Yılanyastığıgillerden, süngü gibi uzun yapraklı, kokulu köklü bir bitki. (ç.n.)

şandığı bir yer olarak çok iyi tanımlar. Selefi Rahip Mouret gibi, Rahip Jules de, Kilise kurumunun doğallıktan uzaklığına, hür bir bahçe fikri ile karşı çıkmadan duramaz. Piskoposluğun bahçesindeki gül fidanları ile sardunyalar ona yetmez. Doğal haline dönmüş bir park içinde bulunan, uzun zamandır kimsenin oturmadığı bir mülkiyete sığınır: "Orada, serbest, çılgın, kendi kokularından sarhoş, yabani otlar ve çiçekler, tarhları, cennetsel fantezilerle; eski duvarları, zarif dekorasyonlarla kaplayarak, taşların ince mozağine, asmaların dengeli nakışlarına uyum içinde karışıyorlar; orman *volubilis*'lerinden* bezek kordonları ile birbirine bağlanmış, eskiden bahçıvan makası ile kesildiklerinden şekilleri bozulmuş meyve ağaçları, üstlerine kuşların yuva yaptıkları, budaklı, pespembe, yeni sürgünlerle dolu, bronz renkli dallarını, çekinmeden, etrafa yayıyorlardı." Yerin yeni sahibi, bu doğada, bir nefes serinlik ve bazen daha da şehvet uyandıran kokular arayacaktır: "Ağaçlar, döllenmiş dallarını sergilemekten mutlu gözüküyorlardı. Şimdiden, bir erguvan, yeni açan çiçekçiklerinin kırmızı dekorunu gözler önüne seriyor, daha ileride bir kestane ağacı, körpe yeşil renkli, geniş yapraklarını sürüyordu. Topraktan, doğum sancıları içinde, güçlü bir tohum kokusu yükselmekteydi."

1890'lı yılların başında, derin düşüncelere dalmış beyinlerin ve melankolik ruhların çekildikleri, sessiz sakin bahçelerin sayıları artmaya başlamıştı. Barrès, 1891'de *Le Jardin de Bérénice*'i [Berenice'in Bahçesi], Albert Samain, 1893'te, *Au jardin de l'infante*'ı [Infante Bahçesinde], Anatole France, 1894'te *Le Jardin d'Epicure*'ü [Epikuros'un Bahçesi] yayımlıyordu. Birkaç yıl sonra, çiçekli alanlar daha da egzotik, içlerindeki bitkiler daha da sık ve gür hale gelirler. Barrès'in taşrasını, Samain'in İspanyası'nı, Fransa'nın antikçağlarını; Mirbeau'nun Çin'i ve Louis Bertrand'ın *Jardin de la mort*'unun [Ölüm Bahçesi] Kuzey Afrikası (1905) izler: mücadelenin ve ateşli hayatın odak merkezleri. Entelektüel fikir alışverişleri, narsisik heyecanlar, oralarda çok geçerli değildir. Doğa, orada, iyice azar, ahlâki veya kültürel çatışmaları açığa çıkarır. Mirbeau'nun hayal gücünün ürünü olan kâbus gibi bahçeler, toplumun

* *Volubilis*: Çançiçeğigillerden bir tür. (ç.n.)

canavarlıklarını iyi yönde değiştirmeye çalışır. Bahçeler, belki hâlâ, sığınak işlevi görürler, ama böylesi güzellik limanlarının, günlük şiddetten daha fazla hoş görülebilir olup olmadığı tartışılır.

Bahçe, kokularıyla da, zamanın hayali topolojisine aittir. *La Curée*'den yapılan alıntı, bize bunu hatırlatmaktaydı. Tıp, insanları, hijyen adına, birbirinden uzaklaştırdıkça, onların yakın çevreleri ile bağlarını kestikçe, kokular, kişisel saplantı olarak ortaya çıkmaya başladılar. Alain Corbin, *Le Miasme et la jonquille* [Miyasma ve Fulya Çiçeği] adlı eserinde, XIX. yüzyılda koku alma duyusunun etrafında dönecek oyunları çok başarılı bir şekilde ortaya koymuştur: hayvansal ve bitkisel kokular savaşı, çayır çiçeklerinin yükselişi, sonra ağır kokulara dönüş. Koku, aşk ve hastalık taşıyıcısıdır. Aristide Saccard'ın serasında yoğunlaşan kokuların, Paradou'dan veya Rahip Jules'ün bahçesinden yükselen kokuların, bulanık, baş döndürücü, sarhoş edici oldukları görülür. Öteki, yaydığı koku ile belli olur; XIX. yüzyılın burjuvası, kadının, hizmetçinin, köylünün, yabancının koktuğuna yürekten inanır. Bundan çok rahatsız olur, yani tahrik olur.

Pasteur, kokunun kendisinin bulaşıcı olmadığını istediği kadar ispat etsin, beyinler, kokuların yoğunluğu ile salgın tehlikesi ivediliği arasında bire bir ilişki kurmaya devam ederler. Mirbeau'nun düşselliği bu açıdan, Pasteur öncesinde kalmıştır. Kahramanları, koku manyağıdırlar, sanki bu yalan ve sahtelik dünyasında, bir tek koku yalan söylemezmiş gibi. *Le Calvaire*'de, anlatıcının annesi, "en ufak kokuyu bile, sonu her zaman bayılmayla biten bir kriz geçirmeden kaldıramıyordu." Sébastien Roch, gazetesinde içini açar: "Beni fakir insanlardan uzaklaştıran, sanıyorum ki, tamamen fizyolojik bir sebep: koku alma duyumun aşırı ve hastalıklı derecede hassas olması. Çocukken, bir haşhaş çiçeği koklayınca bile bayılırdım. Bugün, zihinsel olarak bile fazlasıyla koku alma duyusuyla yaşıyorum ve birçok şey hakkında genellikle, onların kokularına ya da yalnızca, bende çağrıştırdıklarına göre bir yargıya varıyorum. Sefaletin kokusunun bana verdiği kokusal acıyı yenmeyi hiçbir zaman başaramadım."

Genç bir köylü kızının, tarlalardaki görüntüsünden daha çok ko-

kusu Rahip Jules'ün içini cinsel arzuyla doldurur: "Ve bu kızdan, kekremsi ve baş döndürücü bir vahşi hayvan kokusu, bir misk ve ahır kokusu, yabani çiçek ve güneşin altında çalışmaktan kavrulmuş ten kokusu yayılıyordu." Koku alma duyusu, tüm duyular içinde, en az entelektüel, en çok hayvansal olandır. İnsanın kanına girer, ta içine işler; hatıraları, arzuları, fobileri uyandırır. *Oda Hizmetçisinin Günlüğü,* bize, zamanın kokularının bir freskini sunar. Célestine, efendilerini, ilk anda, hemen kokuları ile değerlendiriverir, yeni girdiği evlerde burnu hep tetiktedir. Yaşlı fetişistin evi, terebentin kokar. Madam Lanlaire'in yatak odası, yeni hizmetçiyi kaygılandırır: Burada hiç koku yoktur, tecrübesine göre, bu, orada, keşfedilecek bir sır olmadığının işaretidir. Halbuki, kiler, kalmış eski yağ, acımış sos ve her yana sinmiş, çıkmayan kızartma kokuları ile doludur ve kilisenin yan tarafında, tezek, ahır, toprak, çürük saman, ıslak deri, bozulmuş tütsü kokuları birbirine karışmaktadır. Hanımefendisi, Célestine'in parfüm sürmesini yasaklar. Neyse ki, beyefendi, çevresine "sıcak ve içe işleyen bir vahşi hayvan kokusu" yaymaktadır ve Joseph, katil bahçıvan, dehşetli erkek kokusuyla, Célestine'i yavaş yavaş etkilemeye başlamıştır.

Rahip Jules'ün, sık sık yaşadığı, anormal ereksiyon hali ile Célestine'in tutulduğu baş dönmesi arasında, İşkence Bahçesi, koku alma duyusuna yeni olgular katar. Doğu, bir sıcak ve sefalet yeri, yani bir koku cennetidir. Ülkeler, gemiden görülmeye bile başlamadan önce, kokuları burnunuza gelir. Forsalara et pazarında, Canton'daki kalabalığın içinde, kokular tahammül edilmez bir hal alır. Bunlar, çürümüşlük ve ölüm fikirlerini çağrıştırırlar. Hapishane, ıstırap ve pislik içindeki bedenlerin iç içeliği, İşkence Bahçesi'ndeki çiçek bolluğu, anlatıcının tiksintisini, arkadaşının ise şehvetini doruk noktasına çıkarır. Bir koku, ancak bir başkası ile dağıtılabilir: Çiftin, bahçedeki gezintiden sonra bindikleri sampangda, böcekleri ve henüz çok taze olan anıları uzak tutmaya yarayan bir imbik, etrafa keskin kokular yaymaktadır. Duyarlılığı son noktasına vardırmak için, egzotik renklere, mahkûmların çığlıklarına ve ölüm çanının ahenkli vuruşlarına, kokular da eklenmek zorundaydı. Görme, işitme ve koku alma duyuları, hayali bir Asya tarafından, bu şe-

kilde kışkırtılmış, tecavüze uğramıştır. Mirbeau, Sébastien Roch'un aşırı hassaslığından, Clara'ya tetanosvari krizler geçirten koku duyusuna kadar, kokuya karşı gösterilen reaksiyonların tüm çeşitlerine değinmiştir.

Doğu ve bahçe, 1890'ların okuyucusu için, yabancı olmayan hayali yerler ise de, *İşkence Bahçesi*, yüzyılı meşgul etmiş, evrensel model sayılabilecek ana tipleme leri de ortaya koymuştur. Roman, Mario Praz'ın, *Le carne, la morte e il diavolo* [Ten, Ölüm ve Şeytan] adlı eserinde, bunlar hakkında yapmış olduğu analizler arasında yerini almıştır. Amatör işkence meraklısı, çoğu kez, bir erkek ve çoğunlukla da bir İngilizdir. Pétrus Borel'in, 1833'te yazdığı *Contes immoraux*'sundan [Ahlâksız Hikâyeler] biri olan *Monsieur de l'Argentière accusateur*'ün [Davacı Mösyö de l'Argentière] sonunda, bir İngiliz, kadın kahramanın idamını seyretmek için, 500 frank verip bir pencere kiralar; bu, adı bile bilinmeyen, sıradan biridir. Bir yıl sonra, Etienne Arago, *Livre des Cent-et-un*'de [Yüz Birlerin Kitabı], "idam meraklısı"nı açıklar: "Bu, servetini, büyük zevk aldığı, asılarak idamları görmek için, dünyanın dört bir tarafına gitmeye harcayan bir İngiliz lordudur: Cellatlarla, ciddi ciddi meslekleri üzerine tartışır, hatta onlardan birinden kendisini asmasını bile ister, her idam, Clara'nınkileri hatırlatan sinir krizleri geçirmesine neden olur. Yarım yüzyıl sonra, Villiers de L'Isle-Adam, "son eğlencelerin konuğu"nu yaratır: Bu sefer söz konusu olan, Uzakdoğu'daki idamlara hayran bir Alman aristokratıdır. "Bunlara, önce, şüphesiz, yalnızca basit bir yolcu meraklılığı ile iştirak etti. Ama bu işkence seyirleri, onun içinde, akıl almaz bir acımasızlıktaki içgüdüleri ortaya çıkarıp coşturmuş, bunlar, beynini bulandırmış, kanını zehirlemiş ve en sonunda onu, tuhaf, aykırı bir varlığa dönüştürmüştür." Villiers'nin ona, "işkence delisi" dediği kadar vardır; o, her zaman oradadır ve celladın yerini almaya her zaman hazırdır. O sıralarda, Swinburne, eksantrik ve sadik İngiliz karakterini canlandırmak üzere Fransa'ya gelir: Edmond de Goncourt'dan Maupassant'a kadar, Fransız meslektaşlarının hepsini titretir ve onları düşlere daldırır.

Mirbeau, bu temayı kullanır ve onu, karşı konulmaz kadın, *acı-*

masız güzel bayan temasına ekler. Salomé'ye tutkun bir dönemde, bu büyük kadın düşmanı hayalin tüm somut örneklerini burada tek tek belirtmemiz mümkün değildir. O sıralarda, kanla spermi, ölüm kasılması ile orgazmı birbirine karıştıran kadın karakterler sayılamayacak kadar çoktur. Cinsel arzularının öykünün gerçek motor gücünü oluşturduğu Mirbeau'nun Clara'sının habercileri olan Barbey'nin kadın kahramanı ile Rachilde'e (1886) göre Markiz de Sade gibi.

Bununla beraber, Mirbeau *Bahçe*'yi kaleme alırken, o zamanlar, hemen her kitapta rastlanan bütün bu temaların ötesinde, şüphesiz en çok ünlü edebi şahsiyetlerden etkilenmiştir. Şu üç isim, Doğu ve bahçeciliğe, amatör işkence meraklısı ve karşı konulmaz kadına atıfta bulunduğumuz sıralarda, aslında, birçok kere karşımıza çıkabilirdi. İlk isim, hiçbir zaman adı açıkça anılmamış olmakla birlikte, varlığı çok defa hissedilen Sade'dır. Sainte-Beuve bu konuda dikkatimizi çekmişti: Bütün XIX. yüzyıla, perde arkasından esin kaynağı olmuş olan "üstü örtülü bir De Sade etkisi vardır." *Justine* ve *Juliette*, Rahip Jules'ün kendisine kurmuş olduğu şahsi cehennemin içinde, rahibin, ölümünden sonra yakılacak olan bavuluna doldurmuş olduğu müstehcen gravür ve kitapların arasında bulunmak zorunda kalırlar. Bunların yakılması, bir havai fişek gösterisine, bir porno resim patlamasına dönüşür: "Bavul, kor yığınının üzerinde kayıp çökerek yanmaya başladı. Çok eski ve çürümüş kenarlar iki yana ayrılıp birdenbire açılıverdi: Bir yığın kâğıt, acayip gravür, iğrenç resim ortalığa döküldü ve biz, alevlerin buruşturup yamulttuğu, devasa kadın kalçaları, erkeklik organı resimleri, inanılmaz çıplaklıklar, göğüsler, karınlar, havaya dikili bacaklar, birbirine dolanmış baldırlar, alevlerin kıvıştırıp, olağanüstü hareketler verdiği, cinsel istekten kudurmuş, erkek erkeğe dengesiz ilişkiler içinde, birbirine karışmış bir vücutlar yığını gördük." Célestine'in Parisli efendilerinden bazıları, taşralı burjuvalardan daha az utangaçtırlar. Bunlar, sarı ciltli, yaldızlı fermuarları olan ve içleri iç gıcıklayıcı resimlerle dolu küçük kitapların koleksiyonunu yaparlar: "Kadın kadına, erkek erkeğe... çılgınca bir arzu içinde yanarak, cinsel istekten azarak, birbirine karışmış cinsiyetler." Bu resimleri içinde

barındıran, sözsüz ciltlerin birçoğuna bir ad koymak mümkündür.

Mirbeau, ancak 1904'te yayımlanacak olan *Les Cent vingt Journées de Sodome*'u [Sodome'un Yüz Yirmi Günü] meydana getiren uzun işkence kataloğundan henüz habersizdi. Ama, Juliette'in Papa'dan yardım istediği ve Çin'in önemli yer kapladığı cinayet hikâyesini okuyabilirdi. Ölüm cezalarının infazı orada çok uzun sürüyordu, "kimi zaman dokuz gün bile sürdüğü oluyordu ve bu süre içinde, işkenceler, çok büyük bir ustalıkla değiştirilip çeşitlendiriliyordu." Başka bir etnolojik anormallikler listesinde, genç kızların uğrunda fahişelik yaptıkları, ereksiyon halinde bir kamışı olan bir Doğu putundan bahsedilir: Buna benzer bir put, en sonunda Clara'yı bıraktığımız çiçek gemisinde de karşımıza çıkar. Sade'ın tüm eserlerinin temelinde yer alan gerçeklikten uzak düşlemler –keyifli bir gösteriye dönüşen başkasının ıstırabı–, Mirbeau'nun yapıtlarına işlemiştir. Ama Mirbeau, Sade'ın klasik soyutlamalarını, abartılı bir his ve renk cümbüşü ile ikame eder.

İşkence Bahçesi üzerinde, etkisi hissedilen ikinci büyük edebi gölge, Baudelaire'inkidir. Georges Blin, onun sadistliğini yeterince gözler önüne sermiştir. *Mon coeur mis à nu* [Çıplak Kalmış Kalbim], insanoğlunun işkenceden, kandan, acı çekmeden aldığı zevkler üstüne ısrarlı bir sorgulama yapar. İşkence, "şehvete susamış insan kalbinin en aşağılık tarafından" doğmuş olmalıdır ve *Choix de maximes consolantes sur l'amour*'un [Aşk Üzerine Teselli Edici Özdeyişlerin Seçimi] "korkunçluk karşısında duyulan zevk" diye adlandırdığı, "şu, her birimizin içinde, tohum halinde, az veya çok gelişmiş olarak bulunan, kimi şairleri amfiteatrlara ve akıl hastanelerine, kadınları halka açık idamlara koşmaya iten duygudur." *Bahçe*'nin Giriş bölümü de bundan başka bir şey söylemeyecektir. Baudelaire, şeklen mükemmel bir aleksandren içinde, "zevkin doruğuna varan cellat" ile "hıçkırıklarla ağlayan kurban"ı bir araya getirip, "kanın parfümlediği ve çeşni kattığı bayram"ın şarkısını söyleyerek, bu sadizm tohumunu "kötülük çiçekleri"ne dönüştürür. Bu dizeler, *Voyage* [Yolculuk] adlı eserine aittir; Baudelaire, bu kan evliliklerini çerçeve olarak kullanmakla, daha o zamandan, Doğu'nun estetik zenginliklerine ilgi duyduğunu belli eder. Çin'deki

misyonerlerin çarptırıldıkları işkence cezalarını, Asselineau'ya –en azından, Asselineau böyle olduğunu ileri sürer– çok ayrıntılı bir biçimde betimlemiştir, ama ayrıntılar konusundaki titizliği, kendisini işkenceci cellatlarla mı, yoksa onların kurbanlarıyla mı özdeşleştirdiğini söylemeye imkân vermez. Mendes'in önünde de, "günün hayran olunası ve lanet edilesi parlaklığında cüzamın ışıl ışıl parlayan pullarının göz kamaştırıcılığı" üzerine bir şiir döktürerek, bir güzellik ve sefalet Hindistan'ından bahseder. Cümle, XIX. yüzyılın sonunu coşturup kendinden geçiren bu nadide sözcükleri tam yerli yerine oturtur. "*İşkence Bahçesi*'nin Çin'i" diye belirtir, Mario Praz, "Baudelaire Hindistanı'nın kızı olacaktır." Mirbeau, Baudelaire'in başlığı olan *Les Fleurs du mal*'i [Kötülük Çiçekleri], mecaz değil, gerçek anlamında alır.

Baudelaire'i örnek alanlar arasında, onun tarafından çevrilmiş olan ve *Bahçe*'de atıfta bulunulan iki İngiliz şairini, Edgar Poe ve Thomas de Quincey'yi de saymadan geçmemek lazımdır. Birincinin Engizisyon'dan esinlenerek yazdığı hikâyeler ile ikincinin cinayeti estetikleştirmesi, Mirbeau'nun hayal gücünü şüphesiz ki beslemiştir. Mirbeau'nun romanlarında etkisi hissedilen üçüncü edebi kişilik, çağdaşı olan Huysmans'dır. 1899'daki yapıtını oluşturan olguların büyük çoğunluğu, on beş yıl önce yayımlanmış olan *A Rebours*'da [Tersine] mevcuttur. Esseintes Dükü, *Persécutions religieuses* [Din Zulümleri] adlı kitabın resimlerine göz gezdirir: "Delilik icadı olan tüm işkenceleri içeren tüyler ürpertici resimler, insan ıstırabının çığlıklarının sahnelendiği resimler, kor ateşinde kızartılmış vücutlar, kılıçla yarısı uçurulmuş, çiviyle delinmiş, testereyle kesilmiş kafalar, karınlardan çekilmiş ve makaralara sarılmış bağırsaklar, kerpetenle yavaş yavaş sökülmüş tırnaklar, oyulmuş gözbebekleri, sivri uçlu kalemlerle içleri dışlarına çevrilmiş gözkapakları, yerinden çıkarılmış, özenle kırılmış organlar, jiletle uzun uzun kazınmış, tamamen etsiz bırakılmış kemikler." Des Esseintes, daha sonraları, bahçıvanlığa merak sarar, nadir görülen bitkilerin koleksiyonunu yapar ve hastalıkları yansılayan türlere özel bir ilgi duyar: "Birçoğu, frengi ve cüzamdan mustarip gibi, pembe lekelerle damarlı mermer görüntüsü almış, egzamalarla harelenmiş, mo-

rarmış etlere dönmüştü; diğerleri, kapanmakta olan yaralar gibi canlı pembe bir tonda veyahut da kurumakta olan kabuklar gibi kahverengi renkteydiler..." Romanda bütünüyle bir bölüm, Des Esseintes'in bitkisel aşklarına ayrılmıştı ve bunların kulak tırmalayan isimleri özellikle belirtiliyordu: Alocasia Metallica, Encephalartos horridus, Cocos Micania, Zamia Lehmanni... *İşkence Bahçesi*'ni oluşturmak için, Mirbeau'nun, *Persécutions*'un işkenceleri ile nadir çiçeklerin Doğulu zenginliklerini birleştirmesi yeterli gelmiştir. Yine, Huysmans'ın kahramanının, kokular ve parfümler üzerinde yaptığı denemeler, okuyucuyu, Canton'dan yayılan kokulara hazırlamıştır. Baudelaire'den Huysmans'a, sonra Mirbeau'ya giden bir devamlılık görülür: *Le Spleen de Paris*'de [Paris Bunalımı], çocuklara, onları çekişip kavga ederken görme zevki için atılan pasta, Des Esseintes tarafından fırlatılan ekmek diliminin ve Clara'nın, zindanlardaki mahkûmlara, onu alabilmek amacıyla birbirlerini parçalamaları için uzattığı et parçasının habercisidir. Örnekleri çoğaltabiliriz. Bunun için, bir yazardan öbürüne geçen bir dünya görüşüne mim koymak yeterlidir.

XIX. yüzyıldan XX. yüzyıla geçişle de bu zincirleme gidiş durmaz. Bahçenin çılgın bitki zenginliğinin içinde netleştiğini gördüğümüz temalar, kitaptan sonra da yayılmaya devam eder. Bazı işaretler, bu yayılmanın boyutunu anlamamızı sağlarlar. Genel olarak, bir Mirbeau okuyucusu olarak tanınmayan bazı yazarlar, ilhamlarının bir kısmını belki de ondan almışlar veyahut da farkında olmadan onun o kara düşüncelerine kapılmışlardır. İlki, *İşkence Bahçesi* yayımlandığında otuz yaşına girecek olan genç bir adamdı, ama *Mercure de France*'ta yayımlanan kitapları ile dikkatleri üzerine çekmişti bile. 1914'te, Gide, *Les Caves du Vatican*'da [Vatikan'ın Mahzenleri], Mirbeau'nun Giriş bölümünde, bir tren kompartımanında işlediği cinayeti, tüm ayrıntılarıyla, soğukkanlılıkla anlatan genç yolcusunun erkek kardeşini sahneye çıkarır. Lafcadio'ya gelince, o da, güzelliğinden fazlaca emin, kompartımandaki komşusunu dışarı atarak, özgürlüğünün sınırlarını tecrübe eder. Birinci, kurbanını boğacak gibi yapıyor ve bir kalp krizi işi tamamlıyordu, ikinci kapıyı açar ve istenmeyen kişiyi dışarı iter. Her iki genç ka-

tildeki, kendini seçkin ve ayrıcalıklı saymaktan ve burjuvaları küçümsemekten kaynaklanan kaygısız ahlâksızlık aynıdır. Her iki olayın da gerçekleşmesi, eski trenlerde kompartımanların birbirlerinden tecrit edilmiş olması dolayısıyla mümkün olmuştur. O zamanlar, tren, modern hayatın sembolü olarak görüldüğünden, kendilerini, hızlı ve gelişen bir dünyanın saygın temsilcileri sayan gençler, bu dünyaya yakışmadıklarını düşündükleri kişileri saf dışı etme hakkına da sahip olduklarını sanmaktadırlar.

Mirbeau'nun dikkatli okuyucularından bir diğeri de, belki, sıçan işkencesini meslektaşlarına anlatmaktan zevk alan şu Albay Nemeczek'tir. İçlerinden, bu törenden fazlasıyla etkilenen ve onu kendi saplantıları ile çok iyi bütünleştiren biri, bu defa, onu, bir Viyanalı doktorun divanında anlatmak zorunda kalacaktır. Freud, onun bu anlattıklarını bir kitapta toplar, *Fareli Adam*. Gide ve Freud'un aracılığı ile, Mirbeau'nun düşselliğinden bir şeyler, bize kadar gelir. Yaşlı Avrupa'dan kanlı ve karışık Çin'e kaçan Clara ile, Malraux'nun, Uzakdoğu'da arzularını gerçekleştirebilecekleri bir toprak arayan kahramanları arasında da yakınlık kurabiliriz. Mirbeau'nun insanlar üstünde uyandırmak istediği dehşete gelince, bunu, Doktor Matignon'un kitabında, kanlı safhalarının fotoğraflarını gördüğü, Çinlilerin canlı canlı insan parçalama, bin parçaya bölme işkencesine ait bir fotoğraftan çok etkilenmiş olan Bataille'da da buluruz. Bu fotoğraf, Bataille'ın korkunç ve kutsal kavramları üzerindeki düşüncelerinin şekillenmesini sağlar. İşkence Bahçesi'ni, yüzyıl sonuna özgü estetiğinden, harikulade bitkilerinden arındırıp, ona yalnız, çırçıplak bir canavarlık, işkence ve zevkin suçortaklığı olarak bakar. Eski Çin'in ceza usullerinin korkunç tiyatrovariliği, Vodu* törenleri veya Azteklerin Tanrıya sundukları kurbanlar gibi, onun, geleceği sezen "tanrıtanımazlığına" katkıda bulunurlar.

Dinde modernlikten yana olan (post-modernliğe geçmiş) bütün bir kesim, Freud'un ve Bataille'ın doğrultusunda yazar ve parlak söylevler çeker. Mirbeau, bunlardan uzak görünür. Ama, botanik biliminin parıltısı ile süslediği şiddet de, bir nevi "sınırların keşfi" ve "korkunçluğun gücü"nün ortaya çıkarılmasıdır. İlk estetik ku-

* Vodu: Haiti, Antiller, kara Afrika'nın bir bölümü ile Brezilya'da yaygın olan, Katoliklikle büyücülük unsurlarını bağdaştıran, tinselliğe dayalı mezhep. (ç.n.)

ramcıları, yücelikten bahsediyorlardı, Chambers, bazı Çin bahçelerinin "yüce korkunçluğu"ndan söz eder, Julia Kristeva ise, iğrençliğe dem vurmayı tercih eder, söz konusu olan, geleneksel güzel ve çirkin, iyi ve kötü kategorilerinin yıkılmasıdır. *İşkence Bahçesi*, XX. yüzyılın sonunda, bizi, arada, abartılı taşkınlıkları ve büyüksoytarılıkları ile güldürebilir. Ama bu gülüşe, *Emmanuelle* ve Vietnam savaşı karışımı bir şey ket vurur. Estetiğin ve savaşçılığın, Vilmorin kataloğu ve Uluslararası Af Örgütü raporu karışımı bu zoraki birlikteliği, natüralizmin sembolizme kayması, basite indirgenmiş yargılara varmamızı yasaklayarak, bizi kışkırtmayı amaçlar.

Küçümseyenler, Mirbeau'nun romanında, bir 1900 fantasması ve *Yeni Sanat* özentiliği göreceklerdir. Fakat, Clara'nın vücudunun, Bahçe'nin kıvrımlı yollarında dalgalanır gibi gidişi, arabesk estetiğin başarısından kaynaklanır. *Les Nymphéas*'nın* Monet'nin bahçesinde yalnızca renk ve ışık oyunlarından ibaret olması gibi, metnin en meraklı yerlerinde, konu, bitki ve söz bolluğunun altında kaybolur. Mirbeau, o zaman, sözcüklerin katıksız zenginliğini yakalar. Bu çiçek bolluğunun içinde, Gauguin'in ve ondan sonra daha birçok sanatçının koleksiyonunu yaptığı kaba heykeller ve kas boğumlarından ibaret kalmış bedenler, Rodin'in yontusundan çıkmış bedenler yükselir. Monet, Gauguin, Rodin... : Ona, en büyükler yaraşır, o ki, onları sevmesini bilmiş, onlara yardım etmiş, onları savunmuş ve eserlerini unutmamıştır. Romanın merkezindeki istiare, alışık olduklarımızdan değildir. Oysa ki, günümüzün dünyası, güzellikleri ve korkunçlukları ile, hiç olmadığı kadar büyük bir işkence bahçesidir ve bizi, kızgınlıklarının ve saplantılarının Octave Mirbeau'ya yazdırmış olduğu bu sayfaları yeniden okumaya davet eder.

Michel Delon

* Les Nymphéas: Beyaz Nilüferler. Monet'nin ünlü tablosu. (ç.n.)

Octave Mirbeau

İşkence Bahçesi

Bu cinayet ve kan dolu sayfaları,
insanları eğiten, yönlendiren, yöneten
rahiplere, askerlere, yargıçlara,
insanlara ithaf ediyorum.

O.M.

Giriş

Bir akşam, en ünlü yazarlarımızdan birinin evinde, birkaç arkadaş toplanmıştı.[1] *Akşam yemeğinde patlayıncaya kadar yemiş, cinayet üzerine tartışıyorlardı. Şimdi tam olarak konunun ne olduğunu hatırlamıyorum, ama incir çekirdeğini doldurmayan bir şeydi şüphesiz.*[2] *Erkek erkeğe idiler: ahlâk üzerine yazan yazarlar, şairler, filozoflar, doktorlar, takıntılarından, aykırı düşüncelerinden, biraz cesur en küçük düşüncenin allak bullak noter suratlarında yaratacağı şu şaşkınlık ve dehşet ifadesi ile bir anda karşılaşmaktan çekinmeden, canlarının istediği gibi, serbestçe söz edebilen kimseler. – Noterler dedim, ama pekâlâ avukatlar veya kapıcılar da diyebilirdim. Bu, kesinlikle noterleri hor görmemden kaynaklanmıyor, yalnızca ortalama bir Fransız zihniyetini belli etmek istedim.*

Ahlâk ve Siyaset Bilimleri Akademisi'nin bir üyesi, büyük bir ruh dinginliği içinde, sanki içmekte olduğu puronun yararları üzerine fikir beyan edermiş gibi şöyle dedi:

– Vallahi!.. İnanıyorum ki, insanoğlunun en büyük saplantısı cinayettir ve bütün eylemlerimiz de ondan kaynaklanır...

Uzun bir söylev gelir diye bekledik. O ise sustu.

– Şüphesiz!.. dedi, Darwinci,[3] bir bilgin... Burada, azizim, ünü dillere destan Mösyö de La Palisse'in her gün ortaya koyduğu şu tartışma götürmez gerçeklerden birini dile getiriyorsunuz... Mademki cinayet, sosyal kurumlarımızın temelini teşkil etmektedir, o halde, medeni hayatın da olmazsa olmaz gereğidir... Bugün artık hiç cinayet olmasaydı, yönetimler de olmazdı, çünkü genel olarak suç, özellikle de cinayet, yönetimlerin yalnız bahaneleri değil, yegâne varoluş sebepleridir... Bu durumda, tam bir anarşinin içinde yaşıyor olurduk ki bu düşünülemez... Bu yüzden, yapılması gereken, cinayetleri ortadan kaldırmaya çalışmak yerine, bunları sebat ve zekâyla geliştirmektir... Hem kültürü, yasalardan daha iyi verebilecek bir araç da tanımıyorum.

Biri itiraz ettiğinden,

– Hadi ama! Kendi aramızda ve içtenlikle mi konuşuyoruz? diye sordu bilgin.

– Rica ediyorum!.. dedi ona hak veren ev sahibi... Ben kitaplarımda, siz derslerinizde, topluma yalnızca yalanlar aktarabildiğimize göre, bize gerçek düşüncelerimizi açıklama imkânı sağlayan bu tek fırsattan olabildiğince yararlanalım.

Bilgin, koltuğundaki minderlerin üzerine iyice yerleşti, uzun zaman üst üste atılı durmaktan uyuşmuş bacaklarını uzattı. Sonra, başı arkaya devrik, kolları sarkmış, karnının güzelce doymuş olmasının verdiği hazla tavana doğru yuvarlak dumanlar savurdu:

– Zaten diye söze yeniden başladı, cinayet, gücünü kendinden alır... Daha doğrusu, şu veya bu hırsın sonucu, ya da yozlaşmanın marazi şekli değildir. Bu, içimizde olan, hayati bir içgüdüdür... Organik tüm canlılarda vardır ve onlara, cinsel içgüdü gibi egemendir... Bu, o kadar doğrudur, bu iki içgüdü çoğu zaman birbiriyle öyle iyi uyuşur, birbiriyle öylesine bütünleşir, adeta tek bir içgüdüy-

müş gibi görünür ki hangisinin bizi, hayat vermeye, hangisinin o hayatı almaya ittiğini, hangisinin ölüm, hangisinin aşk olduğunu bilemez oluruz. Kadınları, hırsızlık için değil de tecavüz etmek için öldüren, saygıdeğer bir katilin itiraflarını dinledim. Onun sporu,[4] birinin zevk kasılmasının, tam olarak diğerinin ölüm kasılması ile aynı anda gerçekleşmesi idi: "Bu anlarda" diyordu bana, "kendimi bir Tanrı gibi hissediyordum ve dünyayı yaratıyordum!"

– Aa! diye bağırdı ünlü yazar... Örneklerinizi profesyonel katiller arasından vereceksiniz!

Bilgin, sesini yükseltmeden karşılık verdi:

– Demek istediğim şu, hepimiz, az çok katiliz... Hepimizin beyninden, daha düşük derecelerde de olsa, ki ben buna inanmak istiyorum, benzer hisler geçmiştir. Doğuştan içimizde var olan öldürme gereksinimini bastırıyoruz, onu, endüstri, sömürge ticareti, savaş, av, Yahudi düşmanlığı gibi yasal başka yönlere kanalize ederek fiziksel şiddetini azaltıyoruz. Çünkü, kendini ölçüsüzce, yasadışı yollardan bu gereksinimi karşılamaya bırakmak çok tehlikelidir, hem alınan manevi tatminlere de değmez. Sonuçta, bu eylemin bilinen sonuçlarına maruz kalınır; hapis, yargıçlarla yapılan, her zaman yorucu ve bilimsel anlamda hiçbir yararı olmayan tartışmalar, nihayetinde giyotin...

– Abartıyorsunuz diyerek, ilk muhatabı sözünü kesti... Yalnızca, inceliktен uzak, ruhsuz katiller, düşünmeden hareket eden, psikolojiden hiç anlamayan hödükler için adam öldürmenin tehlikesi vardır... Akıllı ve sağduyulu bir adam, canının istediği her cinayeti sarsılmaz bir soğukkanlılıkla işleyebilir. Cezalandırılmayacağı kesindir... Bulduğu çözümler, alışılagelmiş polis yöntemlerine ve açık söyleyelim, sorgu yargıçlarının hoşlandığı, yetersiz kriminal araştırmalara her zaman üstün gelecektir. Bu işte de, diğerlerinde olduğu gibi, büyüklerin cezasını, küçükler çeker... Haydi, azizim, kabul edersiniz ki faili meçhul cinayetlerin sayısı...

– Ve göz yumulan...

– Ve göz yumulan... ben de onu söyleyecektim... Bu sayının, gazetelerin, son derece tuhaf bir biçimde lafı uzatarak ve tiksinti verecek derecede felsefeden yoksun bir yaklaşımla ağızlarına pele-

senk ettikleri faili bulunmuş ve cezası verilmiş cinayetlere göre bin defa daha fazla olduğunu kabul edersiniz, değil mi? Eğer bunu kabul ediyorsanız, polisin, cinayet entelektüellerinin[5] gözünü korkutacak bir şey olmadığını da kabul edin...

– Şüphesiz. Ama konu bu değil... Konuyu başka yöne çekiyorsunuz... Ben diyordum ki cinayet, doğanın ve tüm canlı varlıkların olağan bir işlevidir – ve istisnai bir durum değildir. Oysa, toplumların, insanları yönetmek bahanesi ile, onları öldürme hakkını, bu hakkın tek sahibi olan bireylerin aleyhine olmak üzere, tekelci bir anlayışla kendilerine mal etmiş olmaları usulsüzdür.

– Çok doğru!.. diye onayladı, Sorbonne'da verdiği dersler her hafta, seçkin bir dinleyici kitlesini çekmekte olan, nazik ve ağzı laf yapan bir filozof... Arkadaşımız yerden göğe kadar haklı... Bence, katil olmayan –en azından potansiyel olarak– bir Tanrının kulu yoktur... Bakın, ben, zaman zaman, salonlarda, kiliselerde, tren garlarında, kahvehanelerin teraslarında, tiyatroda, kalabalık grupların geçtiği ve dolaştığı her yerde, insanların yüz ifadelerini, yalnızca, acaba bunlar katil olabilirler mi diye gözlemleyerek eğlenirim... Bakışlarında, enselerinde, kafataslarının, çene ve elmacık kemiklerinin biçimlerinde, hepsi, yüzlerinin bir yerinde, görünür şekilde, cinayetten başka bir şey olmayan bu fizyolojik kaderin işaretlerini taşırlar... Bu, benim zihnimin bir yanılsaması değil kesinlikle, fakat artık cinayetle burun buruna gelmeden, onun, gözkapaklarının altında kor gibi yandığını görmeden, bana uzatılan ellerin esrarengiz temasında onu hissetmeden bir adım atamaz oldum... Geçtiğimiz pazar günü,[6] koruyucu aziz bayramının kutlandığı bir köye gitmiştim... Yapraklarla, çiçekli taklarla, bayraklar asılmış direklerle süslü büyük meydana, bu tür halk şenliklerine has her çeşit eğlence aracı konmuştu... Ve, yetkililerin gözetiminde, iyi insanlar eğlenmekteydiler. Tahta atlar, raylar üzerinde yükselip alçalan araçlar, salıncaklar çok az ilgi çekmekteydi. Orglar, en neşeli havalarını ve sevilen nakaratlarını boş yere çalıyorlardı. Bayram yapmakta olan bu kalabalığı, başka eğlenceler çekmekteydi.[7] Bazıları, karabina, tabanca veya o emektar, esaslı kundaklı yay ile insan yüzlerinin resmedilmiş olduğu hedeflere atış yapıyor; baş-

kaları, tahta çubuklar üzerine dizilmiş zavallı kuklaları mermilerle tepeliyor; diğerleri ise tokmaklarını bir yayın üstüne vurarak, yurtsever duygularla bir Fransız denizcisini harekete geçiriyor, denizci de bir tahtanın ucundaki süngüsünü zavallı bir Madagaskarlının veya gülünç bir Beninlinin[8] kalbine saplıyordu... Çadırlarda, ışıklandırılmış küçük dükkânlarda, her yerde, ölüm görüntüleri, katliam parodileri, insan kırımı temsilleri... Ve bu iyi insanlar mutluydular!

Hepimiz, filozofun iyice açıldığını anlamıştık... Yağdıracağı teori ve anekdot seline katlanabilmek için, yerlerimize elimizden geldiğince yerleşmeye çalıştık. O, konuşmasını şöyle sürdürdü:

– Dahası, bu barışçı eğlencelerin, birkaç yıldan bu yana, hatırı sayılır bir şekilde yaygınlaştığını da fark ettim. Öldürme zevki, töreler yumuşadıkça –zira töreler yumuşamaktadır, bundan şüpheniz olmasın!–[9] daha da arttı ve iyice yaygınlaştı... Halbuki eskiden, biz daha uygarlaşmamışken, pazar günleri yapılan nişan talimleri öyle renksiz ve sıkıcı olurdu ki, seyrederken içiniz bayılırdı.[10] O zamanlar, yalnızca, fıskıyelerinin üzerinde dans eden içi boş yumurtalara ve pipolara nişan alınırdı. En lüks müesseselerde,[11] kuşlar da vardı ama alçıdandılar...[12] Bunların nesi zevkli, sorarım size?.. Bugün, gelişmiş olan toplumumuzda, her namuslu vatandaşın, iki kuruşa, cinayetin bu ince ve uygarlaştırıcı heyecanını tatma imkânı vardır... Üstüne üstlük renkli tabaklar[13] ve tavşanlar da kazanılır... Panayırlar, bu pipoların, yumurta kabuklarının, akan kanları akla getirmeden anlamsızca kırılan alçıdan kuşların yerlerine, eklemleri özenle oynak yapılmış ve güzelce giydirilmiş kadın, erkek, çocuk figürleri koydular... Sonra, bu figürlere el, kol, baş hareketleri yaptırıldı, bunlar yürütüldü... Ustaca bir mekanizma sayesinde, bu figürler, mutlu mutlu dolaşırlar veyahut da korku içinde kaçarlar. Onları, tek başlarına veya gruplar halinde, süslü manzaralar içinde, duvarlara tırmanırken, kale burçlarına girer, pencerelerden tepetaklak aşağı yuvarlanır, yerlerdeki kapaklardan bir anda dışarı fırlarken görürüz... Gerçek birer insan gibidirler, kollarını, bacaklarını, başlarını oynatırlar. Ağlar gibi görünenleri vardır... fakirlere benzeyenleri vardır... hasta gibi görünenleri vardır... masal

prensesleri gibi altın işlemeli elbiseler giymiş olanları vardır. Gerçekten, zekâlarının, arzularının ve bir ruhlarının olduğu... canlı oldukları sanılabilir!.. İçlerinden bazıları, insanın içine dokunan, yalvaran ifadelere bürünürler... Onların, "Acı bana!.. beni öldürme!.." dediklerini duyar gibi olursunuz. Bu nedenle, hareket eden, yürüyen, acı çeken, yalvaran şeyleri öldüreceğini düşünmenin insana verdiği his muhteşemdir. Onlara karabinayı veya tabancayı doğrulttuğunuzda, ağzınıza sanki sıcak kan tadı gelir... Kurşun, bu insan taklitlerinin kafalarını dağıttığında, o ne sevinçtir!.. Ok, kartondan göğüsleri paraladığında ve küçük cansız bedenleri ölü gibi yere serdiğinde, o nasıl bir tepinmedir!.. Herkes coşar, hırslanır, gaza gelir... Yalnızca, ölüm ve yok etme üzerine sözcükler duyulur: "Haydi, gebert onu!.. gözüne nişan al... kalbine nişan al... İşi bitti!" Bu iyi insanlar, kartonlara ve pipolara ne kadar ilgisizlerse, hedef, insana benzer bir figür olarak sunulduğunda o kadar coşmaktadırlar. Hedefi ıskalayanlar öfkelenir, ama kendi beceriksizliklerine değil, ıskaladıkları kuklaya kızarlar... O, kale burcunun kapısının ardında, isabet almadan gözden kaybolduğunda, onu korkaklıkla suçlar, arkasından ağza alınmaz küfürler savururlar... Ona meydan okurlar: "Gel bakalım, alçak!" Sonra, ona yeniden ateş etmeye başlarlar, ta ki tepeleyinceye kadar... Bu iyi insanları dikkatlice inceleyin. Hepsi, o anda, basbayağı birer katil, yalnız öldürme isteği ile hareket eden mahluklardır. Biraz önce içlerinde uyumakta olan cani ruh, yaşayan bir şeyi yok edecekleri illüzyonu karşısında uyanmıştır. Zira, dekorların önünden geçip duran karton, saman veya tahta adam, onlar için, artık yalnızca bir oyuncak, bir cansız madde parçası değildir... Onun tekrar tekrar geçişine bakarken, farkında olmadan, onu, kanlı canlı, hassas sinirleri olan, akıllı fikirli, yok etmekten doymak bilmez bir tat alacakları, yaralayınca akacak kanının damlayışını seyretmekten vahşi bir zevk duyacakları biri gibi görmeye başlarlar... İşi, karton adamcağıza, kendilerine ters siyasi veya dini düşünceler mal etmeye kadar, onu Yahudi, İngiliz veya Alman[14] olmakla suçlamaya kadar götürürler. Böylece, hayata karşı duydukları genel kine, özel bir kin daha ekler ve tadını çıkara çıkara, yavaş yavaş öçlerini alırken, içgüdüsel

öldürme zevkini de ikiye katlarlar.

Burada, ev sahibi, konuklarına karşı nezaket icabı, ayrıca filozofumuza ve bizlere de bir parça soluklanma olanağı verebilmek için mahmur bir halde itiraz etti:

– Sadece, kaba saba insanlardan, köylülerden bahsediyorsunuz ki, sizinle tamamen hemfikirim, onların akılları fikirleri öldürmededir... Fakat, bu gözlemlerinizi, "kültürlü beyinler"e, "uygar insanlar"a ve örneğin, yaşamlarının her saatinde, insanın içindeki hayvansal temel içgüdüye ve bunun kuşaklar boyu ilkel bir biçimde devam ettirilmesine karşı zaferler elde eden kibar şahsiyetlere uygulamanız mümkün değildir.

Filozofumuz buna hemen hararetle cevap verdi:

– Af buyurun... Bu, sizin deyiminizle "kültürlü beyinler ve uygar insanlar"ın tercih ettikleri alışkanlıklar, zevkler acaba nelerdir, azizim? Eskrim, düello, vurdulu kırdılı sporlar, güvercinlere korkunç atış talimleri, boğa güreşleri, yurtseverliğin[15] muhtelif icraları, avcılık... Bütün bunlar, aslında, insanın, kovaladığı büyük vahşi hayvanlardan –tabir yerindeyse– ahlâkça bir farkının olmadığı, uygarlıktan uzak ilk çağlara gerileyişlerden başka bir şey değildir. Bununla birlikte, av, atalardan kalma bu alışkanlıklardaki tüm değişime rağmen, hâlâ varlığını sürdürüyor diye yakınmamak gerekir. Bu, "kültürlü beyinler ile uygar insanlar"ın, içlerinde her zaman var olan yıkıcı enerjiyi ve kan tutkusunu, bize çok zararları dokunmadan boşaltmalarını sağlayan, çok etkili bir oyalama yoludur. Av olmasaydı, geyik kovalayacaklarına, yabandomuzunu yiyeceklerine, kimseye zararı dokunmayan zavallı kuşları yonca tarlalarında katledeceklerine, emin olun ki, bu "kültürlü beyinler", köpek sürülerini bizim üstümüze salarlar, bu "uygar insanlar", büyük zevkle, bizi kurşun yağmuruna tutarlardı. Bu, ellerine güç geçtiğinde, kaba saba insanlara göre daha büyük bir kararlılıkla, ama –açıkça kabul edelim– onlardan daha az ikiyüzlü davranarak, şu veya bu şekilde, yapmaktan geri kalmadıkları bir şeydir... Ah! Ormanlarımızdan ve ovalarımızdan, av hayvanlarının hiçbir zaman eksilmemesini dileyelim!.. Onlar, bizim koruyucumuz ve bir anlamda canımızın diyetidir... Maazallah bir gün ortadan kaybolsalar, "kültür-

lü beyinler"in seçkin eğlencesi için, onun yerini acilen biz doldurmak zorunda kalırız. Dreyfus Davası,[16] bu konuda çok iyi bir örnektir ve öyle sanıyorum ki, öldürme tutkusu ve insan avının zevki, daha önce hiç bu kadar bütünüyle ve hayasızca gözler önüne serilmemiştir... Bu davanın, bir yıldan beri, hemen her gün neden olduğu alışılmamış olaylar ve iğrenç muameleler arasında, özellikle biri dikkat çekicidir: Bay Grimaux'nun,[17] Nantes sokaklarında kovalanması; kimya konusundaki çalışmalarına çok şey borçlu olduğumuz bu büyük bilginin, tüm şeref "kültürlü beyinler ve uygar insanlar"a ait olmak üzere, hakaretlere ve ölüm tehditlerine maruz kalması... Şunu hiç hatırdan çıkarmamak gerekir ki "kültürlü beyin", Clisson belediye başkanı, kamuya yansıyan bir mektubunda, Bay Grimaux'yu şehrine girmekten men eder ve yeni modern yasaların, kendisine, o eski, güzel monarşi dönemlerinde bilginlere yapıldığı gibi, onu, "kısa bir iple, yükseğe asmasına" izin vermemesinden dolayı hayıflanır... Bu tutumu dolayısıyla, bu pek değerli belediye başkanı, Fransa'da bulunan, ev sahibimizin deyişiyle, insanın içindeki hayvansal temel içgüdüye ve bunun kuşaklar boyu ilkel bir biçimde devam ettirilmesine karşı her gün, parlak zaferler elde eden tüm o kibar şahsiyetler tarafından ayakta alkışlandı. Bunun dışında, subayların neredeyse yalnız, "kültürlü beyinler ile uygar insanlar"ın içinden çıktığını da gözden kaçırmayınız. Yani, başkalarından ne daha çok, ne daha az kötü; ne daha fazla, ne daha az aptal olan adamlar, kendi özgür iradeleriyle, tüm düşünsel etkinliği, insanlara en değişik saldırıları uygulamak, en mükemmel, en geniş boyutlu ve en güvenilir yağma, tahrip ve öldürme tekniklerini bulup geliştirmek ve çoğaltmaktan ibaret olan –diğerlerinden çok daha onurlu sayılan– bir mesleği seçiyorlar. Yıkım... Şiddet... Terör... *gibi son derece dürüst ve doğru adlar koyduğumuz savaş gemileri yok mu? Ya bizzat ben?.. Ah! İşte örnek!.. Şundan eminim ki ben bir canavar değilim... Sevecen, yüce duygulara, üstün bir kültüre sahip, son derece uygar ve toplum içinde uyumlu, normal bir insan olduğumu düşünüyorum... Eh işte, hal böyleyken, kaç defa, içimde, cinayetin o buyurgan sesinin homurdandığını duydum!.. Kaç defa, akın eden kanla birlikte, ruhumun derinliklerinden bey-*

nime yükselen bu arzuyu, bu arsız, şiddetli ve bastırılması neredeyse imkânsız öldürme arzusunu hissettim!.. Bu arzunun, bir aşk buhranı sırasında ortaya çıktığını, ani ve saçma sapan bir öfkenin beraberinde kendini gösterdiğini veya aşağılık bir para hırsı içinde belirdiğini sanmayın!.. Kesinlikle hayır!.. Bu arzu, içimde, nedensiz yere, bir anda ve çok güçlü bir şekilde doğuveriyor, bir hiç için ve hiç gereği yokken... Sokakta örneğin, hiç tanımadığım, yürüyen bir adamın sırtına bakarken... Evet, sokakta, bazı sırtlar vardır, bıçağı çağıran... Niye?

Bu beklenmedik itiraftan sonra, filozof bir an sustu, her birimize çekinerek baktı... Sonra yeniden sözüne devam etti:

– Hayır, gördüğünüz gibi, ahlâkçılar, bunun üzerinde daha çok tartışacaklar... Öldürme gereksinimi,[18] insanoğlunda yemek yeme ihtiyacı ile birlikte başlıyor ve onunla karışıyor... Yaşayan tüm organizmaların motor gücü olan bu içgüdüsel gereksinimi, eğitim, frenleyeceğine artırıyor, dinler, lanetleyeceklerine yüceltiyor; her şey onu, üstün nitelikli toplumumuzun etrafında döndüğü bir eksen yapmak için güç birliği yapıyor. İnsanoğlunun bilinci uyanmaya[19] başladığı anda, beynine cinayet fikirlerini sokmaya başlarız. Bir görevmiş gibi yüceltilen, kahramanlık sayılacak kadar yaygınlaştırılan cinayet, ona, yaşamının tüm evrelerinde eşlik edecektir. Onu garip tanrılara taptırırız; yalnızca felaketlerden hoşlanan ve kan dökme manyaklığı olan, insan hayatları ile beslenen, halkları buğday tarlaları gibi biçen zırdeli tanrılara. Ona, yalnızca, kahramanlara, bu bir sürü cinayet işlemiş ve kıpkırmızı insan kanına bulanmış iğrenç hödüklere saygı duymayı öğretiriz. Başkalarının arasından sıyrılıp yükselmesini sağlayacak ve ona, şöhret, servet, aşk kazandıracak olan değerler, sadece ve sadece cinayete dayanırlar... O, savaşta, sonsuzluğun yüksek sentezini ve öldürmenin evrensel çılgınlığını; bir düzene bağlanmış, askeri sınırlar içine alınmış, zorunlu ve milli bir görev olan cinayeti bulacaktır. Gittiği her yerde, yaptığı her şeyde, bu sözcük karşısına çıkacaktır: Büyük bir mezbahadan başka bir şey olmayan İnsanlık'ın alnına hiç silinmeyecek şekilde kazınmış olan cinayet sözcüğü. Şu halde, çocukluğundan itibaren, kafasına insan hayatının değersizliğini yerleştirip, yasal

cinayetler işlemeye teşvik ettiğimiz bu adamın, bir çıkar veya eğlence sağladığı bir cinayet karşısında geri çekilmesini nasıl beklersiniz? Toplum, gerçekte, bizzat kendisinin koyduğu insan öldüren yasalara uymaktan ve onlara verdiği kanlı örnekleri[20] izlemekten başka bir şey yapmamış olan katilleri hangi hakla cezalandıracaktır?.. "Nasıl olur?" diye sorabilir bir gün katiller, "Bizi, hiçbir alıp veremediğimizin olmadığı, adlarını bile bilmediğimiz bir sürü insanı öldürmeye zorluyor, üstelik ne kadar çoğunu tepelersek, bizi o kadar çok ödüle boğuyor, göklere çıkarıyorsunuz!.. Başka bir gün, bu mantığınızdan hareketle, birkaç insanı ortadan kaldırıyoruz, çünkü canımızı sıkıyorlar ve onlardan nefret ediyoruz, çünkü paralarını, kadınlarını, mevkilerini arzuluyoruz veya yalnızca zevk için öldürüyoruz, ki bunların hepsi de makul, anlaşılır ve insani sebeplerdir... gelsin jandarma, yargıç, cellat!.. İşte insanı isyan ettiren ve mantığı olmayan bir adaletsizlik!" Toplum, buna ne cevap verecektir, eğer ufacık da olsa bir mantıklılık kaygısı kaldıysa?

O ana kadar bir kez bile söz almamış olan genç bir adam[21] şöyle dedi:

– Acaba, hepimizin içinde doğuştan veya seçime bağlı olarak bulunduğunu ileri sürdüğünüz o tuhaf öldürme manyaklığının doğru açıklaması bu mu?.. Bilmiyorum ve bilmek de istemiyorum. Ben, içimizdeki her şeyin sır olduğuna inanmayı tercih ediyorum. Bu, sosyal ve insani problemleri çözümlemekten hiç hoşlanmayan tembel ruhuma, ki zaten çözüm bulunduğu da hiç olmamıştır, çok daha uygun düşüyor ve aklımın almadığı şeyleri açıklamak veya daha çok, açıklamamak için kullandığım, sadece şiirsel olan düşünme biçimimi, fikirlerimi güçlendiriyor... Biraz önce, sayın hocam, bize, ürkütücü bir itirafta bulundunuz ve fiiliyata geçirilecek olsa, başınıza ve benim de başıma büyük işler açacak duygularınızdan bahsettiniz. Benim de diyorum, çünkü bu duyguları ben de sıklıkla hissediyorum. Son olarak, bakın nasıl da alakasız bir durumda... Ama daha önce, bu anormal ruh hallerinin, belki de, içinde yetiştiğim çevreden ve farkında olmadan, gün be gün içime işleyen etkilerinden kaynaklandığını eklememe izin verin... Babam, Doktor Trépan'ı[22] tanırsınız. Onun kadar sosyal, onun kadar sevimli biri daha

bulunmaz, bilirsiniz. Ama mesleğinin bu derece katıksız bir katile dönüştürdüğü başka biri de yoktur... Ona dünya çapında ün kazandıran o olağanüstü ameliyatlarında pek çok defa bulundum... İnsan hayatının onun gözündeki önemsizliği gerçekten inanılmaz boyutlardadır. Bir keresinde, benim de katıldığım çok zor bir laparotami[23] gerçekleştirmişti. Ansızın, hâlâ narkozun etkisinde olan hastasını süzdükten sonra, kendi kendine şöyle dedi: "Bu kadının mide kapağında da bir problem olmalı... Midesini de bir açsam mı acaba?.. Vaktim var." Öyle de yaptı. Kadının hiçbir şeyi yoktu. O zaman babam, kendi kendine, "En azından, bu şekilde, emin olmuş olduk" diyerek, gereksiz yere açtığı yarayı dikmeye koyuldu. Bunu da o kadar iyi yaptı ki, hasta aynı gece öldü... Başka bir gün, bir ameliyat için davet edilmiş olduğu İtalya'da, bir müzeyi gezmekteydik... Ben hayranlık içindeydim... "Ah! Şair! Şair!" diye haykırdı, beni hayranlıktan kendimden geçirten şaheserler karşısında kılı bile oynamamış olan babam... "Sanat!.. sanat!.. güzel olan!.. nedir, bilir misin? Bak, oğlum, güzel olan, bir kadının karnıdır, yarık, kanlar içinde, orasında, burasında pensler!.." Fakat artık felsefe yapmayı bırakıp, anlatmaya başlıyorum... Size anlatma sözü verdiğim bu hikâyenin içerdiği tüm antropolojik sonuçları, şayet gerçekten içeriyorsa, artık siz çıkaracaksınız...

Bu genç adamın, tavırlarında öyle bir güven ve sesinde öyle alaycı bir ifade vardı ki, tüylerimiz hafifçe ürperdi.

– Lyon'dan dönüyordum, diye anlatmaya başladı. Birinci mevki bir kompartımanda tek başıma oturuyordum. Bilmem hangi istasyonda, bir yolcu bindi. Yalnızken, birden rahatsız edilmekten dolayı kapılınan kızgınlığın, kişinin ruh halinde büyük bir şiddet yaratabileceğini ve onu, üzücü eylemler yapmaya itebileceğini kabul ediyorum...[24] Ama hiç böyle bir şey hissetmiyordum... Yalnız olmaktan o kadar çok sıkılıyordum ki, bu yol arkadaşının beklenmedik çıkagelişi, ilk anda, beni sevindirmişti daha çok. Ufak tefek eşyasını, özenle filenin içine yerleştirdikten sonra, karşıma oturdu... Bayağı görünümlü, şişman bir adamdı ve yağ içinde parlayan iğrenç görüntüsü, çok geçmeden gözüme sevimsiz görünmeye başladı... Birkaç dakika sonra, ona bakmak, dayanılmaz bir şekilde midemi bu-

landırır olmuştu...[25] *Bacakları iki yana açık vaziyette minderlerin üzerine tüm hantallığı ile yayılmıştı ve koca karnı, trenin her sarsıntısında, iğrenç bir jelatin tabakası gibi titriyor ve oynuyordu. Sıcaklamış olacak ki, şapkasını çıkardı ve alnının terini, iğrenç bir şekilde sildi. Pürüzlü, yamru yumru; kısa, tek tük ve yapışık saçların cüzam misali yer yer kemirdiği dar bir alnı vardı. Yüzü, bir yağ birikintisinden başka bir şey değildi; bıngıl bıngıl etten, gevşek bir kravat gibi duran üç kat olmuş çenesi, göğsünün üzerinde sallanıyordu. Bu sevimsiz görüntüden kurtulabilmek için manzarayı seyretmeye karar verdim ve bu rahatsız edici arkadaşın*[26] *varlığından kendimi tamamen soyutlamaya çalıştım. Aradan bir saat geçti... Ve ne zaman ki kararlılığıma ağır basan merak, bakışlarımı yeniden onun üzerine çevirmeme neden oldu, onun, derin ve iğrenç bir uykuya dalmış olduğunu gördüm. Kendi üzerine yığılmış vaziyette uyumaktaydı, başı omzunun üstüne düşmüş, sallanmakta; kocaman, şiş elleri, açık vaziyette uyluklarının kavisli bölgelerinde durmaktaydı. Kırışmış gözkapaklarının altından, yuvarlak gözlerinin hafifçe dışarı doğru fırladığını fark ettim. Bu gözkapaklarının ortasındaki bir yarıktan, pörsük bir deri parçasının üzerindeki morluğu andıran mavimtırak gözbebeklerinin minik bir bölümü görünmekteydi. Hangi çılgınlığa kapılıverdim birden?.. Aslında, bilmiyorum... Çünkü, çok defa cinayet işleme arzusuna kapılmışsam da, bu içimde, hep embriyon halinde bir istek olarak kalmış, hiçbir zaman bariz bir davranış veya eyleme dönüşmemişti... Şimdi bu davranışa ve bu eyleme, yalnızca, bu adamın mide bulandırıcı çirkinliğinin neden olmuş olduğuna inanabilir miyim?.. Hayır, bilmediğim ve kökü daha derinlere dayanan başka bir sebep var... Usulca kalktım ve ellerim vahşi bir şekilde açık ve kasılmış vaziyette uyuyan adama doğru, boğazını sıkacak gibi yaklaştım...*

Bu sözlerden sonra, söylediklerinin etkisini artırmayı iyi bilen bir konuşmacı olarak, bir süre sustu... Sonra, kendinden pek memnun bir şekilde devam etti:

– Daha çok cılız bir görünüme sahip olmama rağmen, öyle herkeste rastlanmayan bir güce, ender görülen bir kas esnekliğine, olağanüstü bir sıkma kuvvetine sahibimdir. Üstelik, o an, vücudu-

ma yayılan garip bir sıcaklık fizyolojik yetilerimi on kat daha artırmaktaydı... Ellerim, yakıcı, güçlü ve korkunç ellerim, bu adamın boynuna doğru, kendiliklerinden uzanıyorlardı; kendiliklerinden, sizi temin ederim... İçimde, bir hafiflik, esneklik, dalga dalga yayılan güçlü kasılmalar, cinsel bir zevkin[27] o büyük sarhoşluğu gibi bir şey hissediyordum... Evet, hissettiğim şeyi, bundan iyi ifade eden başka bir şey bulamıyorum... Tam ellerim, bu yağlı enseyi, demirden kıskacı içine alıp sıkacaktı ki, adam uyandı... Bakışlarında büyük bir dehşetle uyandı ve kekeledi: " Ne?.. ne?.. ne?.." Tüm söyleyebildiği bu oldu!.. Başka bir şeyler daha söylemek istediğini görüyordum, ama başaramadı. Yuvarlak gözleri, rüzgârın üfürdüğü zayıf bir ışık gibi titreşti.[28] Sonra, dehşet içinde hareketsiz, sabit bakışları üzerimde kilitlendi... Tek bir söz söylemeden, adamı yatıştıracak bir özür bulmaya veya bir açıklama yapmaya bile yeltenmeden, hiçbir şey olmamış gibi, tekrar karşısına oturdum ve beni bile hâlâ şaşırtan bir rahatlık ve umursamazlık içinde, bir gazete açtım. Zaten onu da okumadım... Adamın bakışlarındaki dehşet, her dakika biraz daha artmaktaydı. Yavaş yavaş, suratı allak bullak oldu ve yüzünün kırmızı lekelerle kaplandığını, sonra morardığını, sonra kaskatı kesildiğini gördüm... Paris'e kadar, adamın bakışlarındaki o korku dolu sabit ifade değişmedi... Tren durduğunda, adam inmedi...

Konuşmacı, bir mumun alevinde bir sigara yaktı ve bir duman bulutunun içinden, soğukkanlı bir sesle şöyle dedi:

– Şundan kesinlikle eminim!.. O ölmüştü!.. Beyin kanaması geçirmesine sebep olup onu öldürmüştüm...

Bu öykü, hepimizin üzerinde büyük bir tedirginlik yaratmıştı... şaşkınlık içinde birbirimize bakıyorduk... Bu tuhaf genç adam, söylediklerinde samimi miydi?.. Yoksa, bizi işletmek mi istemişti?.. Bir açıklama, bir yorum, durumu kurtaracak bir söz bekliyorduk... Ama o sustu... Vahim ve ciddi bir ifade ile yeniden sigara içmeye koyulmuştu ve şimdi başka bir şey düşünüyor gibiydi. Sohbet, o andan sonra, düzensiz, sönük, daldan dala atlayarak, uzayıp giden bir tarzda devam etti...

İşte tam o sırada, yüzü çökmüş, sırtı kamburlaşmış, gözleri ke-

derli, saç ve sakalı vakitsiz kırlaşmış bir adam, güçlükle ayağa kalktı ve titreyen bir sesle şöyle dedi:

– Buraya kadar, her şeyden konuştunuz, kadınlar hariç. Bu, onların bu konuda taşıdıkları büyük önem düşünüldüğünde, gerçekten akıl almaz bir şey.

– Peki o zaman!.. Ondan konuşalım diye onayladı, en sevdiği konu açılmış olan ünlü yazar. Zira edebiyat çevrelerinde, feminist[29] *bir üstat denilen şu tuhaf budala olarak tanınıyordu... Gerçekten de, bütün bu kanlı karabasanları biraz neşe getirerek dağıtmanın vaktidir... Kadından konuşalım, dostlar, mademki onunla ve onun sayesinde ilkel içgüdülerimizi unutuyor, sevmeyi öğreniyor, en yüce merhamet ve ülkü kavramlarını yakalıyoruz.*

Çökmüş yüzlü adam, içindeki alayın, menteşeleri paslanmış eski bir kapı gibi gıcırdadığı bir gülüşle güldü.

– Merhamet öğreten kadın!.. diye haykırdı... Evet, bu nakaratı biliyorum... Bu, belli bir edebiyatta ve kibar salonlardaki felsefe tartışmalarında çok geçer... Ama onun tüm mazisi, hem yalnızca mazisi de değil, doğadaki ve hayattaki rolü, bu tamamıyla hayalperest teoremi yalanlar niteliktedir... O zaman, kadınlar, niçin kanlı gösterilere, şehvete koştukları aynı kendinden geçişle koşmaktadırlar? Onları neden sokakta, tiyatroda, ağır ceza mahkemelerinde, giyotinde, boyunlarını uzatır, işkence sahnelerinde gözlerini açgözlü bir merakla kocaman açar, ölüm karşısında bayılacak kadar korkunç bir zevk alırken görürsünüz?[30] *Niçin kanlı bir katilin yalnızca adını duymak bile, onları en mahrem yerlerine kadar, nefis bir tür korku vererek titretir? Hepsi veya tamamına yakını, Pranzini'yi*[31] *düşler!.. Niçin?*

– Haydi canım!... diye bağırdı ünlü yazar... Fahişeler...

– Hiç de değil, diyerek cevap verdi, çökmüş suratlı adam... hanımefendiler ve burjuva kadınlar... Aynı şey... Kadınlarda ahlâki kategoriler yoktur, sosyal kategoriler vardır. Hepsi kadındırlar... Halktan olsun, yüksek ve küçük burjuvaziden olsun, ve hatta toplumun daha seçkin sınıflarından olanlara varıncaya kadar, tüm kadınlar, Petit Journal'*in,** *iğrenç morglardan, mide bulandıran cina-*

* *Petit journal:* Bir Fransız gazetesi. (ç.n.)

yet müzelerinden başka bir şey olmayan bu tefrikalarını kapışıyorlar... Niye?.. Çünkü, büyük katiller her zaman müthiş âşıklar olmuşlardır...[32] *Cinsel güçleri, cinayet kabiliyetlerine denktir... Öldürdükleri gibi severler!.. Cinayet, aşktan doğar ve aşk, maksimum yoğunluğuna cinayetle ulaşır... Fizyolojik coşkunluk aynıdır... aynı soluk soluğa kalışlar, aynı ısırışlar... ve çoğu zaman aynı sözcükler, benzer kasılmalar içinde...*

Acı çeker gibi, zorlukla konuşuyordu... ve konuştukça, gözleri daha da hüzünleniyor, yüzünün kırışıklıkları daha da belirginleşiyordu...

– Ülkü ve merhamet dağıtan kadın!.. diye sözünü sürdürdü... Oysa, en tüyler ürpertici cinayetler, hemen her zaman kadının eseridir. Onları, o düşünür, o tasarlar, o hazırlar, o yönetir... Bunları kendi eliyle gerçekleştirmiyorsa da, ki genellikle gücü yetmez, onlardaki acımasızlıkta, zalimlikte, onun manevi varlığını, aklını, cinsiyetini buluruz... "Kadını bulun!" der sağduyulu kriminalist...

– Ona kara çalıyorsunuz!.. diye karşı çıktı, kızgınlığını belli etmemeyi başaramayan ünlü yazar. Burada bize genelleme yaparak verdiğiniz örnekler, son derece ender rastlanan istisnalardır... Dejenerelik, nevroz, sinir zayıflığı... Daha neler!.. Kadın, ruh hastalıklarına, erkekten daha dirençli değildir. Böyle olduğu halde, bu hastalıklar, onda, eşsiz duyarlılığının kırılganlığını daha iyi anlamamızı sağlayan, hoş ve dokunaklı bir şekil alırlar. Hayır, bayım, acınacak bir hata içindesiniz ve çekinmeden söylüyorum, bu suç sayılır... Kadında hayranlık duyulması gereken, tersine, onun hayata olan büyük sevgisi, ona yüklediği büyük anlamdır ve az önce söylediğim gibi, bunun en açık ifadesi merhamettir...

– Edebiyat!.. bayım, edebiyat!.. her şeyin en kötüsü.

– Kötümserlik, bayım!.. Hakaret!.. Deli zırvası!

– Öyle sanıyorum ki ikiniz de yanılıyorsunuz, diyerek araya girdi bir doktor... Kadınlar, sizin düşündüğünüzden çok daha gelişmiş ve karmaşık varlıklardır... Ve acı konusunda hepsi eşsiz birer usta, büyük birer sanatçı olduklarından, ıstırap sahnesini ölüm sahnesine, gözyaşlarını kana yeğlerler. Sonra bu, herkesin çıkarına uygun, çift anlamlı bir şeydir. Zira, her birimiz, kadındaki merhameti yü-

celtmek veya ondaki zalimliği lanetlemek gibi birbirinden çok farklı yargılara varabiliriz. Bu iki yargı da çok sağlam gerekçelere dayanıyor olabilir ve o anda bizim ona nefret ya da minnet duyma eğiliminde oluşumuza göre değişir... Hem sonra, bu kısır tartışmalar neye yarar?.. Cinsiyetler arasındaki ezeli savaşta, her zaman yenik taraf olduğumuza ve bu konuda elimizden gelen bir şey olmadığına göre... Ve kadın düşmanı veya feminist olalım, hiçbirimiz, şu ana kadar, gönül eğlendirmek ve devamımızı sağlamak için, kadından daha mükemmel bir tatmin aracı ve daha başka bir üreme yolu bulamamış olduğumuza göre!..

Ama çökmüş suratlı adam, şiddetle karşı çıkan hareketler yapıyordu:

– Beni dinleyin, dedi... Talihin cilveleri hayatta karşıma –ve ne hayat oldu benimkisi!– herhangi bir kadın değil... kadının ta kendisini çıkardı. Ben onun, uygarlığın süslü yalanlarla sakladığı gerçek ruhunu, tüm oyunlardan, tüm aldatmacalardan arınmış olarak gördüm. Ben onu, içgüdülerinin yegâne arzusuna ya da isterseniz içgüdülerine egemen olan yegâne şeye diyeyim, hiçbir şeyin, gerçekten, hiçbir şeyin onları frenleyemeyeceği, tam tersine, onları coşturmak için elbirliği ettiği bir ortamda, kendini tamamen bırakmış olarak gördüm... Hiçbir şey onu benden saklamıyordu, ne yasalar, ne töreler, ne dinsel önyargılar, ne toplumsal kurallar... Onu, kendi gerçeğinde, çırılçıplak, bahçeler ve işkenceler, kan ve çiçekler içinde gördüm!.. Onunla ilk karşılaştığımda, en aşağılık adamdan daha aşağılıktım – en azından öyle sanıyordum. Bu nedenle, aşkla bakan gözlerinin karşısında, merhamet eden ağzının karşısında umuda kapıldım ve ona inandım... Evet, onun sayesinde kurtulacağıma inandım. Ama tüyler ürpertici bir tecrübe oldu!.. Kadın, bana, hiç bilmediğim canilikler, hiç o derece düşmemiş olduğum kopkoyu karanlıklar gösterdi. Ölü gözlerime, konuşamaz olmuş dudaklarıma, titreyen ellerime bakın... bunlar yalnızca onu görmüş olmaktan!.. Ama ona lanet okuyamam, ona, şehirleri ve ormanları yok eden ateşe, gemileri yutan sulara, kanlar içindeki avını balta girmemiş ormanların derinliklerinde ağzında sürükleyen kaplana okuduğumdan daha çok lanet okuyamam... Kadının içinde

doğal bir kozmik güç, tabiat gibi[33] *karşı konulmaz bir yok etme gücü vardır... Doğa, tüm doğa, tek başına ona aittir!.. Mademki hayat, sürekli olarak, ölümden yeniden doğmaktadır... Ve ölümü ortadan kaldırmak, hayatı, yegâne döl yatağında yok etmek anlamına gelecektir... kadın, hayatın kaynağı olması nedeniyle ve sırf bu sebepten, ölümün de kaynağıdır...*

– Ve bu neyi kanıtlar?.. dedi doktor, omuz silkerek.

Adam yalnızca şöyle cevap verdi:

– Bu hiçbir şeyi kanıtlamaz... Bir şeye acı veya sevinç diyebilmek için, o şeyi kanıtlamaya gerek var mıdır? Onun hissedilmiş olmasına gerek vardır...

Sonra, çökmüş suratlı adam, utangaç bir şekilde ve –ah insan gururunun gücü!– kendinden apaçık bir memnuniyet içinde, cebinden bir tomar kâğıt çıkardı ve bunları özenle açtı:

– Hayatımın bu kısmının öyküsünü yazdım, dedi... Uzun zaman, onu yayımlamakta tereddüt ettim ve hâlâ ediyorum. Onu size, siz erkeklere, insanoğlunun en karanlık sırları ile karşılaşmaktan çekinmeyen sizlere okumak istiyorum. Yine de, bunun içindeki kanlı vahşeti kaldırabilir misiniz acaba!.. Bunun adı: İşkence Bahçesi...

Ev sahibimiz, yeni bir puro ve içecek servisi istedi...

Birinci Bölüm

Geçici görevde

Uzakdoğu'ya yaptığım seyahatin en korkunç bölümlerinden birini anlatmaya başlamadan önce, belki hangi koşulların beni bu yolculuğa çıkmaya ittiğini kısaca açıklamam ilginç olabilir. Bu, günümüze ait bir öyküdür.

Gerçeklere dayanan bu acıklı öyküdeki isimlerin anonim kalmasına gösterdiğim büyük özene şaşıracak olanlara, kendimle ilgili olarak diyeceğim şudur: "Adımın önemi yok!.. Hayatta başkalarına ve kendisine, hatta en çok kendisine zararı dokunmuş, epeyce darbenin ardından bir gün sefahat kuyusunun ta dibine yuvarlandıktan sonra, yapayalnız ve karanlıklar içinde, kendine yeni bir ruh yaratmaya çabalayan birinin adı. Allah günahlarını affetsin."

I

Bundan on iki yıl önce, beni hayata bağlayacak hiçbir amacımın kalmadığı ve art arda gelen talihsizlikler nedeniyle, kendimi asmak ya da Seine Nehri'ne atmak dışında başka çıkış noktası göremediğim bir dönemde, –son bir çare olarak– hiç kimseyi tanımadığım, hatta daha önce bir kere bile gitmediğim bir bölgeden, milletvekili seçimlerinde adaylığımı koydum.

Üstelik adaylığım, kendileri de benimle ne yapacaklarını bilmeyen bakanlar kurulu tarafından yarı resmi olarak destekleniyordu; bu şekilde, onlar da, her gün dinlemekten bıkıp usandıkları rica ve ısrarlarımdan bir kerede kurtulabilmek için usturuplu bir yol bulmuş oluyorlardı.

Bu vesile ile, dostum ve kolejden sınıf arkadaşım olan bir bakanla, aynı zamanda hem son derece samimi hem de resmi bir görüşme yaptım.

– Sana karşı ne kadar iyi olduğumuzu görüyorsun!.. diyordu, bu kudretli ve yüce gönüllü arkadaş. Seni adaletin pençesinden daha yeni kurtardık –ki bu hiç de kolay olmadı–, bugün seni milletvekili yapıyoruz.

– Henüz milletvekili olmadım... dedim, hırçın bir tavırla.

– Şüphesiz!.. Ama olmaman için hiçbir sebep yok... Senin gibi zeki, çekici, cömert, istediği zaman, son derece hoş bir adam olabilen biri... Sende şeytan tüyü var. Kadınların tercih ettikleri erkekler, azizim, her zaman, kitleleri ardından sürükleyen erkeklerdir. Benim sana güvenim tam... Önemli olan durumu iyice kavramaktır. Gerisi çocuk oyuncağı...

Sonra bana tavsiyede bulundu:

– Sakın politika yapma!.. Yükümlülük altına gireceğin sözler verme... kendini kaptırma!.. Senin için seçtiğim bölgede, diğer her şeyden önde gelen bir konu var: pancar... Gerisinin bir önemi yok ve zaten onlar valiyi ilgilendiriyor. Sen çiftçinin milletvekili adayı olacaksın... hatta daha da iyisi, yalnızca pancar üreticisinin... Bunu sakın aklından çıkarma... Seçim kampanyası sırasında ne olursa olsun, sen bu sağlam zeminden ayrılma... Pancardan biraz anlar mısın?

– Yok canım! dedim, hayır... Sadece, herkes gibi, bundan şeker elde edildiğini biliyorum... bir de alkol.

– Bravo! Bu yeterli diyerek, rahatlatıcı ve candan bir üstünlükle onayladı bakan... Tamamıyla bu öğeyi işle... Düzmece bir verimlilik vaat et... Olağanüstü etkili, üstelik bedava kimyasal gübreler... Bu değerli, yerli malı sebzenin piyasaya sürümünü kolaylaştıracak demiryolları, kanallar, yollar... Vergi indirimlerine gidileceğini, pancar üreticisine teşvik primi verileceğini, buna karşılık rakip ürünlerden ağır vergiler alınacağını ilan et... Canın ne isterse! Bu çerçeve içinde kalmak şartıyla tamamen serbestsin, hem ben de sana destek olacağım... Fakat senin için tehlikeli olabilecek ve seçildiğin takdirde, Cumhuriyet'in saygınlığını zedeleyebilecek genel veya kişisel polemiklere girme... Zira, aramızda kalsın dostum, –seni kınamıyorum, bir saptamada bulunuyorum sadece– geçmişin hiç iç açıcı değil.

Hiç gülecek halim yoktu... Son derece gereksiz ve sevimsiz bulduğum bu sözlerden alınmış olarak, arkadaşıma, gözlerimdeki buz gibi ve tehditkâr ifadeyi açıkça görebileceği şekilde dik dik bakarak, hemen itiraz ettim:

– Herhalde, "Bizim geçmişimiz..." demek istiyorsun. Bana öyle geliyor ki sevgili dostum, senin geçmişinin benimkinden aşağı kalır tarafı yok...

– Ama ben!.. dedi bakan, yüksekten bakan ve tuzu kuru bir ifade ile, aynı şey değil ki... oğlum... benim dokunulmazlığım var... Fransa tarafından bahşedilmiş!

Sonra, seçim meseleme geri dönerek ekledi:

– O halde, özetliyorum... Pancar, yine pancar, hep pancar!.. Senin seçim programın bu... Bunun dışına çıkmamaya özen göster.

Sonra cebime, etrafa sezdirmeden bir miktar para koydu ve bana, iyi şanslar diledi.

Nüfuzlu arkadaşımın benim için özel olarak hazırladığı bu programı harfiyen uyguladım ve hata ettim... Seçilemedim. Rakibimin ezici bir çoğunlukla kazanmasını, çevirdiği türlü dolaplar dışında,

bu kurt adamın, benden de cahil ve rezillikte benden daha çok tanınmış olmasına bağlıyorum.

Yeri gelmişken, içinde yaşadığımız çağda, herkesin gözü önünde sergilenen bir rezilliğin, bildiğimiz tüm erdemlerin yerini aldığına ve bir kişi ne kadar alçaksa, onu o kadar zeki ve ahlâklı saymaya hazır olduğumuza dikkat çekelim.

Bugün, hakkında en az şaibe olan ünlü politikacılardan biri sayılan rakibim, geçmişte birçok defalar hırsızlık yapmıştı. Zaten üstünlüğü, bunu saklamaya çalışmak şöyle dursun, en ufak utanma duygusu olmadan, bununla övünebilmesinden kaynaklanıyordu.

– Çaldım... çaldım... diye haykırıyordu, kasaba sokaklarında, şehir meydanlarında, yol boylarında, tarlalarda...

– Çaldım... çaldım... diye cümle âleme ilan ediyordu, kamu açıklamalarında, duvar ilanları ve elden ele gezen gizli belgelerde.

Meyhanelerde de, ajanları, fıçılara tünemiş ve şarapla demlenmiş vaziyette, alkolden kıpkırmızı suratlarla, bu sihirli kelimeleri tekrar ediyor, cümle âleme duyuruyorlardı:

– O çaldı... o çaldı...

Ona duyduğu hayranlıkta, kırsal kesimdeki cefakâr halktan aşağı kalmayan, şehirlerdeki emekçi nüfus da bu yüzsüz adamı, itiraflarının taşkınlığı ile doğru orantılı olarak, her geçen gün artan büyük bir coşku içinde alkışlarla karşılıyordu.

İşyerinden mal aşırma, metreslerden para sızdırma, kumarda hile, şantaj, imzasız mektup gönderme, jurnalcilik ve sahtecilik türünden ufak tefek gençlik günahlarını alnında kara bir leke gibi taşıyan ve bunları utanıp sıkılarak gizlemeye çalışan ben, nasıl başa çıkabilirdim, böylesi referansları olan bir rakiple?.. Hey gidi kara cahil gençlik saflığı!

Bir akşam, bir seçim toplantısı sırasında, az kalsın kızgın seçmen tarafından linç ediliyordum. Zira, rakibimin, her biri birer skandal olan açıklamaları karşısında, pancarın önemini vurgularken, bir de ahlâka, dürüstlüğe ve erdemli olmaya bir çağrı yaparak, Cumhuriyet'in ona gölge düşüren böyle aşağılık tiplerden temizlenmesi gerektiğini ileri sürmüştüm. Üzerime yürüdüler, boğazıma sarıldılar, ayaklarım yerden kesildi, beni sarsa sarsa havada bir pa-

ket gibi elden ele dolaştırdılar. Büyük şans eseri, bu hitabet krizinden, yalnızca, şişmiş bir yanak, incinmiş üç kaburga kemiği ve altı kırık dişle paçayı kurtarmayı başardım...

"Dostum" olduğunu söyleyen bir bakanın himayesinin, beni böyle aksi bir şekilde sürüklediği bu üzücü macerayla ilgili olarak, bütün aktarabileceklerim bundan ibaret.

Çok kızmıştım.

Kızmaya da hakkım vardı, çünkü seçim kampanyasının en ateşli yerinde, hükümet, birdenbire, bana verdiği desteği çekti ve beni, tek dayanağım olan pancarımla baş başa bırakarak, rakibimle anlaşma yolları aramaya başladı.

Önceleri, bana kibar davranan vali, fazlasıyla kabalaşmakta gecikmedi. Akabinde de seçilmeme yararı dokunabilecek bilgileri vermeyi reddetti. En sonunda ise, beni neredeyse hiç kabul etmemeye başladı. Bakan da, mektuplarımı yanıtlamaz oldu, hiçbir talebime de onay vermiyordu. Bu arada, hükümet yanlısı gazeteler, süslü ve terbiyeli üsluplarla kaleme alınmış yazılarında, çaktırmadan bana taşlar atıyor, can sıkıcı imalarda bulunuyorlardı. Resmiyete dökülmüş bir şey yoktu, ama artık gözden düştüğüm de herkesçe aşikârdı... Ah! Öyle zannediyorum ki, daha önce hiç bu kadar kinle dolmamıştım!

Paris'e dönüşümde, bir skandal yaratmaya kesin kararlı ve her şeyi kaybetmeyi göze almış olarak, bakandan, hesap vermesini istedim. Bu tutumum, onun hemencecik yola gelmesini ve alttan almasını sağladı...

– Dostum, dedi, senin başına gelenlerden ötürü üzgünüm... İnan bana!.. Gerçekten çok üzgünüm. Ama ne yapabilirdim?.. Kabinede tek değilim ki... hem...

– Ben sadece seni tanıyorum! diye öfkeyle sözünü kestim, masasının üzerindeki, elimin ulaşabileceği mesafedeki dosyaları da bu arada havaya uçurarak... Diğerleri beni ilgilendirmiyor... Onlarla işim yok... Derdim yalnız seninle... Bana ihanet ettin; iğrenç bir şey bu!..

– Fakat, hay canına yandığımın!.. Hadi ama, dinle beni biraz!

diye yakardı bakan. Hem öyle hemen öfkelenme bakalım, bilmeden etmeden...

– Sadece bir şey biliyorum ve bu da bana yeterli. Benimle dalga geçtin... Alacağın olsun, yok, yok! Bu iş öyle senin sandığın gibi bitmeyecek... Şimdi sıra bende.

Odanın içinde, tehditler savurarak, sandalyelere tekmeler atarak yürüyordum...

– Ah! Ah! Benimle alay ettin! Öyleyse biraz gülelim bakalım... Tüm ülke, sonunda, senin ne menem bir bakan olduğunu öğrenecek... Toplum ahlâkı için zararlı da olsa, bir bakanın o yüce kimliğini gözler önüne sereceğim... Budala!.. Daha anlayamadın mı iplerinin benim elimde olduğunu, servetinin, sırlarının, makamının bana bağlı olduğunu!.. Ah! geçmişim seni rahatsız ediyor demek? Cumhuriyet'i ve seni utandırıyor, öyle mi?.. O zaman, bekle!.. Yarın, evet, yarından tezi yok, herkes her şeyi öğrenecek...

Kızgınlıktan nefesim tıkanıyordu. Bakan beni yatıştırmaya çalıştı, kolumdan tutarak, biraz önce öfkeyle kalktığım koltuğa doğru yavaşça çekti...

– Yeter artık, sus biraz canım! dedi, sesine yalvaran bir eda katarak. Dinle beni, lütfen!... Otur bakalım şöyle! Hiçbir şey duymak istemeyen inatçı adam! İşte, neler olduğunu anlatıyorum...

Çabuk çabuk, kısa, kesik cümlelerle ve titrek bir sesle anlatmaya başladı:

– Rakibini biz de tanımıyorduk... Kampanya sırasında, çok çetin bir ceviz olduğu ortaya çıktı... Gerçek bir devlet adamı gibi... Bakanlık yapabilme yetisine sahip ne kadar az sayıda adam olduğunu bir bilsen... Hep aynı kişiler bakan oluyorsa da, arada sırada, ülkeye ve meclise yeni bir yüz sunmamız gerekiyor... Oysa ki bulmak hiç kolay değil... Senin tanıdığın biri var mı?... Eh, işte, biz, tam da senin rakibinin bahsettiğim bu yeni yüzlerden biri olabileceğini düşündük. Kısa süreliğine bakanlık veya kriz bakanlığı yapmak için, o, biçilmiş kaftan... Yani, aynı zamanda hem satın alınabilir hem de teslim edilebilir olunca, anlıyorsun ya?.. Bu senin açından çok can sıkıcı, biliyorum... Ama ülkenin menfaatleri her şeyden önce gelir...

– Kes dalgayı Tanrı aşkına... Mecliste değiliz... Ne senin ne de benim umurumda olan ülke menfaatleri değil konu. Burada söz konusu olan benim... Oysa, ben, sayende, sokaktayım. Dün akşam, kumarhanedeki kasiyer, küstahça bana yüz kuruş vermeyi reddetti. Hesaplarını, kazanacağını düşünerek yapmış olan ve kaybetmemle küplere binen alacaklılarım, tavşan kovalar gibi peşimden koşuyorlar. Haciz memurları kapımda... Bugün, yiyecek bir dilim ekmeğim yok... ve sen bu konunun böyle kolayca kapanacağını mı sanıyorsun?... O halde iyice aptallaşmış olmalısın... Senin hükümetinin herhangi bir üyesi kadar aptal.

Bakan gülümsüyordu. Dizlerime dostça vurdu ve bana şöyle dedi:

– Her şeyi ayarladım – ama söylememe fırsat vermiyorsun ki, sana zararını telafi niteliğinde bir ödenek vermek için her şeyi ayarladım.

– Bir taz-mi-nat!

– Bir tazminat, öyle diyelim istersen!

– Tamamıyla mı?

– Tamamıyla... Birkaç gün sonra yine uğra... Büyük ihtimalle, parayı denkleştirmiş olurum. O zamana kadar, işte sana yüz *louis** Örtülü ödenekten bütün elimde kalan bu...

Sonra samimi bir neşe ile nazikçe ekledi:

– Senin gibi yarım düzine daha açıkgöz olsa... bütçeden eser kalmaz vallahi!

Hiç ummadığım derecedeki bu eli açıklık, öfkemin anında yatışmasını sağladı... Arkadaşımın, bana, sırıtarak uzattığı iki banknotu –söylenmeye devam ederek, zira yine de, tatmin olmuş ve yelkenleri suya indirmiş gibi görünmek istemiyordum– cebe indirdim... ve oradan onurumla ayrıldım...

Ondan sonraki üç günü, en düşük sefihlikler içinde geçirdim...

* *Louis:* (Eskiden kullanılan) Fransız altını, altın para. (ç.n.)

II

İsterseniz başa dönüp anlatayım. Belki de kim olduğumu ve nereden geldiğimi anlatmamda fayda vardır... Kaderimin trajikomikliği böylece daha iyi anlaşılmış olur.

Taşrada doğdum ben. Küçük burjuva bir aileden geliyorum. Hani şu bize resmi söylevlerde, gerçek Fransa'yı onların temsil ettiği anlatılan, tutumlu ve faziletli, iyi yürekli küçük burjuvazi... Eh, benim bununla gurur duyduğum söylenemez!

Babam hububat tüccarıydı. Kaba saba, yol yöntem bilmeyen, ama ticaretten çok iyi anlayan bir adamdı. İşinin erbabı olarak tanınıyordu ve en yetenekli olduğu konu da, onun deyişiyle "müşterilerine kazık atmak"tı. Malın kalitesi ve ağırlığı konusunda hile yapmak, iki kuruşluk malı iki liraya satmak ve fırsat düştüğünde bunu olay çıkmaksızın iki defa ödetmek, işte bunlardı onun ilkeleri. Örneğin, yulafı suyla ıslatmadan önce asla satmazdı. Bu şekilde, şişmiş taneler, hele de babamın bilinçli olarak hep yapageldiği gibi, iri kumla karıştırılmışsa litrede ve kiloda iki kat ağır çekerdi. Kalburdan geçmemiş karamuk taneleri ile başka zehirli tohumları, büyük ustalıkla, çuvallara paylaştırmayı da çok iyi bilirdi. Ve hiç kimse, ondan daha iyi bir şekilde bozuk unu, tazenin arasına karıştıramazdı. Zira, ticarette hiçbir şey ziyan edilmez aksine tartının ağır çekmesi için her şeye ihtiyaç vardır. Annem, babamdan da fazla para kazanma hırsı içinde, ona hileli mal satımında yardımcı olur ve düşmana karşı nöbet tutarmışçasına temkinli, kasanın başında kazık gibi dimdik dururdu.

Koyu Cumhuriyetçi, ateşli yurtsever –askeri alayın ihtiyaçlarını babam temin ediyordu–, katı ahlâkçı, kelimenin halk arasındaki anlamıyla kısacası iyi adam olan babam, başkalarının dolaplarına karşı, hele ki bunlar kendi çıkarlarına dokunuyorsa çok acımasızlaşır, hiçbir özür kabul etmezdi. Bu gibi durumlarda, onurlu ve erdemli olmanın gerekliliği üzerine durmadan nutuklar atardı. Dâhiyane düşüncelerinden biri, iyi işleyen bir demokraside, bunları tıpkı eği-

tim, vergiler, askerlikte kura[1] gibi zorunlu hale getirmekti. Günlerden bir gün, on beş yıldan beri yanında çalışan bir arabacının kendisini dolandırdığını fark etti. Hemen tutuklattı. Mahkemede, arabacı kendini elinden geldiğince savundu.

– Ama patronu için insanlara "kazık" atmaktan daha önemli başka bir şey yoktu ki. Bir müşteriye "güzel bir oyun" ettiğinde, iyi bir şey yapmış gibi övünüyordu. "Önemli olan, para kazanmak diyordu, nereden ve ne şekilde elde edilirse edilsin. Güzel bir inek fiyatına kart bir tavşan satabilmek, işte ticaretin bütün sırrı..." Eh işte, ben de patronumun müşterilerine yaptığını yaptım... Ona kazık attım...

Bu küstahlık yargıçlar tarafından hiç de hoş karşılanmadı. Arabacıyı iki yıl hapis cezasına çarptırdılar. Yalnızca birkaç kilo buğday aşırdığı için değil, ama özellikle bölgenin en eski ticarethanelerinden birine kara çalmaya kalktığı için... 1794'te kurulmuş, köklü, istikrarlı ve dillere destan saygınlığı nesillerden beri babadan oğula geçerek, şehrin gurur kaynağı olan bir ticarethane.

Bu benzersiz kararın verildiği gece, hatırlıyorum, babam, kendisi gibi tüccar ve kendisi gibi ticaretin temelinin "insanları kazıklamaya" dayandığına yürekten inanmış birkaç arkadaşını eve yemeğe çağırmıştı. Arabacının küstah tutumuna verip veriştiriyorlar mıydı, artık siz tahmin edin. Gece yarısına kadar yalnızca bundan konuşuldu. Bağırtı çağırtı, özlü sözler, tartışmalar arasında ve şerefe kalkan üzüm rakısı kadehçikleriyle geçen bu unutulmaz gecede, bu olayın ve aynı zamanda eğitimimin de sentezi olan şu dersi aldım:

– Birinin bir şeyini almak ve bunu kendinde tutmak, bu hırsızlıktır... Birinin bir şeyini almak ve bunu, olabildiğince çok para karşılığında, bir başkasına geçirmek, işte bu ticarettir... Hırsızlık, tek bir yarar sağlamakla kalması ve bunun genellikle tehlikeli olması bakımından aptalcadır. Halbuki ticaret çifte yarar sağlar, üstelik de risksizdir...

İşte bu ahlâk anlayışının egemen olduğu bir ortamda, kendime örnek alabileceğim annem ve babam dışında başka yol gösterici tanımadan, neredeyse tamamen tek başıma büyüdüm ve geliştim. Ai-

leleri ticaretle uğraşan çocuklar, genellikle, kendi hallerine terk edilirler. Onların terbiyeleri ile uğraşacak vakit yoktur. Genellikle dar görüşlü ve zayıf ahlâklı olan bu çevrenin olumsuz etkilerine maruz ve doğuştan getirdikleri mizaçları doğrultusunda, kendi kendilerine büyürler. Kendiliğimden ve hiç kimse beni buna zorlamadan, ailemin düzenbazlıklarını taklit ediyor ya da hayal gücümle bunlara katkıda bulunuyordum. On yaşından itibaren, hayatta, çalma çırpmadan başka bir amaç tanımadım ve –oh! sizi temin ederim ki, bütün saflığımla– "insanları kazıklama"nın bütün sosyal ilişkilerin yegâne temeli olduğuna iyice inanmıştım.

Kolej, hayatımın garip ve dolambaçlı bir yön almasında en büyük rolü oynadı. Çünkü, sonradan arkadaşım olacak olan ünlü bakan Eugène Mortain'i orada tanıdım.

Bir şarap tüccarının oğlu olan Eugène, benim ticarete yönlendirildiğim gibi, bölgenin baş seçim kampanyası düzenleyicisi, Gambetta'cı komitelerin başkan yardımcısı, türlü derneklerin, mukavemet gruplarının ve meslek sendikalarının kurucusu olan babası tarafından politika yapmak üzere yetiştirilmişti. Çocukluğundan beri, içinde, "gerçek bir devlet adamı" ruhu taşıyordu.

Burslu öğrenci olmasına rağmen, utanmazlıktaki ve namussuzluktaki apaçık erişilmezliği ve yine bütün şevkimizi kıran bir tumturaklı, ama boş laf etme yeteneği sayesinde, hepimizin üzerinde üstünlük kurmuştu. Ayrıca, babasından, kazanç getiren ve insanları fethetmeye dayanan örgüt kurma merakını miras almıştı. Birkaç hafta içinde, okulun bahçesi, aynı zamanda hem başkan hem sekreter hem de veznedar seçildiği, her türden dernek ve alt-dernek, kurul ve alt-kurula dönüşmüştü. Top oynayanlar kulübü vardı, sonra topaç, birdirbir oynayanlar, yürüyüş sevenler dernekleri, yine barfiks kurulu, trapez derneği, bağlı ayak koşu yarışması sendikası vs. Bu değişik derneklerin üyelerinin her biri ana kasaya, yani arkadaşımızın cebine, aylık beş kuruş ödemek zorundaydı. Bu ödenti, başka avantajlarla birlikte, Eugène Mortain'in "özerk ve dayanışma içerisinde" diye tanımladığı bu çok sayıdaki derneğin çıkarlarını

korumak ve fikirlerin propagandasını yapmak için bizzat kaleme aldığı üç ayda bir çıkan bir dergiye aboneliği kapsıyordu.

İkimizde de var olan kötü eğilimlerimizle benzeşen açgözlülüğümüz bizi hemen yakınlaştırdı ve sendikalı olmaktan gurur duyan arkadaşlarımızın devamlı bir şekilde sömürülmelerine dayanan sıkı bir ittifaka dönüştü... Bu ortaklıkta ağır basan taraf olmadığımın çok çabuk farkına vardım. Ama bu tespit, yalnızca, bu gözü yükseklerde olan arkadaşımın varlığına daha da sıkı sarılmama sebep oldu. Eşit bir bölüşüm olmadığından, benim payıma her zaman, yalnızca birkaç kırıntı düşüyordu... O zamanlar, bu da bana yeterli geliyordu. Ne yazık! Hiçbir zaman arkadaşımın gövdeye indirdiği pastaların artıklarından başka bir şeyim olmadı.

Eugène'le daha sonra, hayatımın zor ve acılı bir döneminde yeniden karşılaştım. Babam, "insanlara kazık" ata ata sonunda kendisi de bir kazık yemişti, üstelik de müşterileri için söylediği gibi mecazi anlamda değil, gerçek anlamda. Hapse düştü. 1794'te kurulmuş olan ticarethanemizin iflası ile sonuçlanan bu acı olaya, anlaşıldığına göre, kışladaki[2] tüm askerlerin zehirlenmesine neden olan şanssız bir mal teslimi sebep olmuştu. Babam belki şerefinin iki paralık olmasına dayanırdı, ne de olsa içinde yaşadığı toplumun bunu da kaldıracağını biliyordu, ama iflasa katlanamadı. Bir akşam vakti geçirdiği bir beyin kanaması onu bu dünyadan alıp götürdü. Annem ve beni, beş parasız bırakarak göçtü gitti.

Artık ondan bir şey umamayacağıma göre, kendi başımın çaresine bakmak zorunda kaldım ve annemin ağlayıp sızlamalarından kaçıp Paris'e koştum. Orada Eugène Mortain beni olabilecek en iyi şekilde karşıladı.

Eugène'in yıldızı parlamaya başlamıştı. Meclisteki hamilerinden ustaca yararlanması, her nabza göre şerbet vermesi, utanma sıkılma nedir bilmemesi sayesinde, basında, politika ve finans çevrelerinde adından olumlu şekilde söz ettirmeye başlamıştı. Beni hemen pis işlerini gördürmek için kullanmaya başladı. Ben de, gölgesi gibi hep peşinde olduğum için, onun namından ufak ufak nasiplenmeye başlamakta gecikmedim. Ama bundan gerektiği gibi yararlanmasını bilemedim. Fakat aslında en büyük kusurum, sürekli

kötü olmayı başaramamam oldu. Sonradan vicdan muhasebesi yaptığımdan, pişmanlığa veya geçici dürüstlük heveslerine kapıldığımdan değil; bu ta içimden gelen, şeytansı bir fantezi, açıklayamadığım ve peşimi bırakmayan bir davranış bozukluğu idi ki beni bir anda, ortada hiçbir neden yokken, yolunda giden işleri yüzüstü bırakmaya, hoyratça sıktığım boğazlara kenetlenmiş parmaklarımı gevşetmeye zorluyordu. İş bitiricilikle ilgili üstün yeteneklerim, çok keskin bir hayat anlayışım, imkânsızı oldurmaya yeltenen bir gözüpekliğim, üstelik bunu gerçekleştirecek olağanüstü bir el çabukluğum olmasına rağmen, eylem adamı olmak için gerekli sebat bende yok. Acaba bu itin teki görüntüsünün altında, yolunu şaşırmış bir şair mi gizli?.. Belki de kendi kendi ile matrak geçerek eğlenen bir dalgacı?

Yine de, dostum Eugène'e sürekli olarak rahatsız edici geçmişini çağrıştırdığımdan, kaçınılmaz olarak, gelecekte bir gün benden kurtulmak isteyeceğini düşünerek, onu, bütün itibarını bir anda yok edecek can sıkıcı işlere bulaştırma akıllılığını ve bunların delillerini de kendimde saklamak ileri görüşlülüğünü gösterdim. Eugène, bir felaket anında, beni de peşinden ayağına bağlı bir pranga misali sürüklemek zorundaydı.

Politika deryasının çamurlu bataklığında, suların kabarması ile en yüksek mevkilere yükseltilmeyi beklerken, bakınız, başka pek çok saygın şey dışında, ne tür dolaplar çeviriyor, hangi konularla ilgileniyordu.

Eugène'in herkesin bildiği bir metresi vardı. O sıralar adı Kontes Borska idi. Çok genç değil, ama hâlâ çekici ve güzeldi, kâh Polonyalı, kâh Rus, çoğu zaman da Avusturyalıydı, doğal olarak bir Alman casusu diye biliniyordu. En ünlü devlet adamlarımızı sık sık salonunda ağırlıyordu. Burada çok politika yapılırdı ve işe flörtlerle ve pek çok karanlık işle başlanırdı. Bu salonun müdavimleri arasında biri, Ortadoğulu bir para babası olan uçuk benizli, cansız gözlü Baron K... özellikle dikkat çekiyordu. Bu sessiz kişilik, borsayı yaptığı müthiş işlemlerle altüst etmekteydi. Bu sır vermeyen ve içi

okunmaz maskenin ardında, Avrupa'nın en güçlü imparatorlarından birinin olduğu biliniyor, en azından öyle söyleniyordu. Bu, fazla hayal ürünü bir varsayımdan başka bir şey değildi kuşkusuz, çünkü bu tür kokuşmuş çevrelerde, insan bunların kokuşmuşluklarına mı, yoksa ahmaklıklarına mı daha çok şaşmak gerektiğini bilemez. Ne olursa olsun, Kontes Borska ve dostum Eugène Mortain, esrarlı baronun oyununa katılmayı kafalarına koymuşlardı. Ama baron, onların ölçülü, ama açık seçik paslarını, aynı şekilde ölçülü ve apaçık bir soğuklukla geri çeviriyordu. Bu ise onların isteklerini kamçılamaktan başka işe yaramıyordu. Öyle sanıyorum ki bu soğukluk, baronun arkadaşlarımıza, onların çok büyük para kaybetmelerine neden olan yanlış bir tüyo vermesine kadar gitti. O zaman, onlar da, bu yola gelmeyen bankerin üzerine, kontesin yakın arkadaşlarından çok güzel bir genç kadını sürmeyi planladılar. Beni de, aynı anda, arkadaşlarımız tarafından iyice tembihlenmiş olan, bankeri iş için ve beni eğlence için en iyi şekilde karşılamaya tamamen hazır bu güzeller güzeli genç kadının üzerine saldılar. Planları basitti aslında, bunu hemen anlamıştım: Beni oyuna sokmakla, ben genç kadın vasıtasıyla, onlar da benim vasıtamla, baronun, tatlı aşk saatleri sırasında ağzından kaçıverecek sırlarını elde edeceklerdi... Buna güç birliği politikası da diyebilirdik.

Ne yazık ki, rolümü oynamam gereken o hayati dakikada, ahlâksızlık şeytanı beni dürttü ve olayların başka şekilde gelişmesini, bu güzel projenin çok kötü bir biçimde suya düşmesini istedi. Bu Parisli grubun kaynaşmasını sağlaması gereken akşam yemeğinde, genç kadına karşı, o kadar kaba davrandım ki gözyaşları, utanç ve öfke içinde salonu terk etti ve her ikimizin aşkından da yoksun, evine döndü; tam bir rezaletti.

Küçük parti vaktinden önce bitmişti... Eugène beni arabayla götürdü. Champs-Elysées'de trajik bir sessizlik içinde yol alıyorduk. Royale Sokağı'nın köşesini döndüğümüz sırada:

– Nereye bırakayım seni? diye sordu büyük adam.

– Kumarhaneye... bulvar üzerinde... diye cevap verdim, alaycı bir sırıtışla... Namuslu insanların arasında biraz temiz hava solumaya ihtiyacım var...

Arkadaşım, birdenbire, bezgin bir hareketle, dizime hafifçe vurdu ve –oh! ağzının aldığı o korkunç ifadeyi ve kin dolu bakışını ömrüm boyunca unutamayacağım– içini çekti:

– Haydi!.. Haydi!.. Bir baltaya sap olacağın yok senin!..

Haklıydı... Ve bu sefer suçu ona yükleyemedim...

Eugène Mortain, Fransa'da başını Gambetta'nın[3] çektiği ve bir aç etoburlar sürüsünden farksız olan oportünistler ismiyle tanınan bir politika ekolüne mensuptu. İktidarı, sadece, sağladığı maddi tasarruflar ve kendisi gibi kurtların karanlık kaynaklardan elde etmeyi bildikleri para için arzuluyordu. Nedendir bilmem, Panama[4] olayına benzer tüm skandallara rağmen leş yiyicilerin hâlâ süren bu iç karartıcı yağmasını tasarlama ve kışkırtma konusundaki tarihi onuru sadece Gambetta'ya veriyorum. Şurası bir gerçek ki Gambetta hortumculuğu seviyordu; bu gümbür gümbür konuşan demokratta, insan kokuşmuşluğunun kokusundan haz duyan bir zevk düşkünlüğü ya da daha çok bir keyfince yaşama hevesi[5] vardı. Ama şunu da belirtmek lazım, çevresini saran ve seçilmiş olmaktan ziyade şans eseri orada bulunan arkadaşlarının, onun pek kısa süren saltanatının forsuna zaten ihtiyaçları yoktu. Bunlar, onun desteği olmadan da, daha önce pek çok aç kurdun yaptığı gibi, ebedi ava kudurmuş dişlerini geçirmek için kendi başlarına harekete geçebilecek kudrete sahiptiler.

Meclise gelmeden önce, Eugène Mortain, her türlü meslekte –en aşağılık olanlarında bile– çalışmış, gazeteciliğin en gizli –hatta en karanlık– taraflarını görmüştü. Başlangıcını her zaman seçemez insan, içinde bulunduğu şartlar ona yön verir... Ani ve bomba gibi oldu, onun Paris hayatına atılışı – bununla birlikte aslında her ayrıntı önceden düşünülmüştü. Gazetedeki yazı işleri bürosu ile meclis arasında mekik dokuyor, arada emniyet müdürlüğüne de uğruyordu. Para aşkı ve önünde hiçbir engel tanımayan büyük bir yükselme tutkusu ile yanıp tutuşan bizim sevgili Eugène'in, bir biçimde gizemli ve sert ruhunu oluşturmadığı önemli bir şantaj ya da kirli bir iş düşünmek mümkün değildi. Basın mensuplarının büyük bir kısmını, sonu gelmez dolaplarını daha iyi yürütebilmek için, sendikalılaştırma akıllılığını göstermişti. Tenkite uğradığı hallerde

zeytinyağı gibi su üstüne çıkma konusunda çok yetenekli olduğunu kabul ediyorum ve bunun, bu çabuk öğrenen küçük taşralının insan ruhundan ne kadar iyi anladığını gösterdiğini ve toplumdaki statülerini kaybetmiş düşkünlerin kötü eğilimlerini hayranlık verici bir şekilde örgütleyebilme yeteneğini ortaya koyduğunu biliyorum. Fakat o, çevirdiği dolapların ustalığı ile hiç övünmeyecek kadar alçakgönüllü idi ve bir tehlike anında başkalarını öne sürerek kendini sıyırmayı pek iyi bilirdi. Her zaman uyanık olması ve at koşturduğu zemini çok iyi tanıması sayesinde, pek çoklarının büyük bir beceriksizlikle düştükleri iğrenç ve çetrefilli polis tuzaklarını atlatır, bunlardan kurtulmasını bilirdi. Ama şurası da bir gerçek ki, yardımlarımın –böbürlenmek için söylemiyorum– birçok olayda çok faydasını gördü.

Bunun dışında, iyi biri sayılırdı, evet, aslında iyi bir adamdı. Onu yalnızca, taşra kökenli olmasından kaynaklanan görgüsüzlüğü ve sonradan görmelikten gelen kibarlık budalalıkları ile eleştirebilirdik. Ama bunlar yalnızca, onu yeterince tanımayanlardan, onun zekâsının inceliklerini, önsezilerinin isabetliliğini, her ortama kolayca uyum sağlama yeteneğini, ruhunun o korkunç ve doymak bilmez direngenliğini gizleyen bir dış görüntüden ibaretti. Onun gerçek yüzünü tanıyabilmek için –benim gördüğüm gibi, ne yazık! Hem de kaç kere?– bazı zamanlar gevşeyerek, dudaklarının iki kenarını aşağı sarkıtan ve ağzına korkunç bir ifade veren o iki kıvrımı görmek gerekti... Ah! Evet, o iyi bir adamdı!

Kendisi gibi politika sahnesine yeni çıkmış şahsiyetleri engellemeye çalışan kötü niyetlileri uygun zamanlarda yaptığı düellolarla ortadan kaldırdı. Sonra hoş bir tezat diye görülen içten gelen neşesi, çocuksu yüzsüzlüğü gibi para için yaşadığı, yankı yapan aşkları da, sonunda ona, şaibeli, ama müstakbel bir hükümet üyesine yeterli bir ün kazandırdı. Hem zaten ileride çok daha beter işler yapacaktı. Ayrıca onda, şu fevkalade, herhangi bir konuda beş saat boyunca, hiçbir fikir beyan etmeden konuşabilme yeteneği vardı. O kadar iyi bir hatipti ki, hiç ara vermeden, hiçbir yorgunluk belirtisi göstermeden, dağarcığındaki ağır, tekdüze, bunaltıcı politika terimleri sağanağını denizcilik meseleleri üzerine olduğu gibi eğitim reform-

ları, maliye, güzel sanatlar, tarım, din üzerine de yağdırabilirdi. Meclis muhabirleri onun yanındaki külli yetersizliklerini kabul ediyor ve bozuk bir dille kaleme aldıkları yazılarını onun söylediği anlaşılmaz sözlerden kopya ediyorlardı. Cebine dokunmadığı zaman yardımsever, ucunda iyi bir kazanç varsa cömert, hatta savurgan, duruma ve adamına göre yüksekten bakan veya uşak olan, patavatsız bir şüpheci, yontulmamış bir namussuz, sahte coşkulu, soğuk esprili biriydi ve herkese sempatik görünürdü. Bu nedenle, hızlı yükselişi kimseyi ne şaşırttı ne de kızdırdı. Tam tersine, farklı siyasi parti çevrelerinde, bu olumlu olarak karşılandı. Çünkü Eugène, örümcek kafalı bir yobaz olarak görülmüyor, hiçbir ümidi, yükselme arzusunu kırmıyordu ve yeri geldiğinde onunla anlaşmanın pekâlâ mümkün olduğu da biliniyordu. Önemli olan bedelini ödemekti.

İşte böyleydi bu adam, son umutlarımı bağladığım ve ciddi olarak yaşamımı ve ölümümü elleri arasında tutan, bu "iyi adam."

Görüleceği üzere, arkadaşımın temel karakter özelliklerini genel olarak çizdiğim bu tabloda, kendimi, onun başarısına büyük ölçüde ve çoğunlukla garip yöntemlerle katkıda bulunmuş olduğum halde, alçakgönüllülükle sildim. Sizlere anlatabileceğim daha aydınlatıcı olmayan başka hikâyelerim de var şüphesiz. Ama bütünüyle bir günah çıkartma neye yarar ki? Mademki tüm haltlarımı, ben daha fazla ayrıntı vermeden zaten tahmin ediyorsunuz. Hem sonra, bu utanmaz, ama ihtiyatlı namussuzun yanında, benim rolüm, her zaman önemsiz oldu demiyorum, oh hayır!... Ne de övgüye değer –yüzüme gülersiniz– ama hep biraz gizli kaldı. Korkunç mücadele yıllarını ve gizli dolapları saklamakta çok işime yarayan bu gölge halimi sürdürmeme, gözlerden uzak kalmama izin verin... Eugène yüzüme "açıkça söylemiyordu"... Ve, ben de, oldukça garip bir utanma duygusu içinde, bazen, onun elinde bir "maşa"dan başka bir şey olmadığım düşüncesi ile kendimden iğreniyordum.

Zaten, sık sık, bazen aylar boyunca, gözden kaybolduğum, onu "yüzüstü bıraktığım" oluyordu. Böyle zamanlarda, politikadan ko-

paracağım diye uğraşmaktan bezdiğim üç beş kuruşu, kumarhanelerde, borsada, fahişelerin koynunda arıyordum. Üstelik bu arayış heyecan arayan ve tembel yapıma daha uygun düşüyordu... Kimi zaman ansızın hassaslığım tutar, başımı alıp, kırların ıssızlığına kaçar ve doğa ile baş başa kalınca, dürüst olmak, sessizliğe kavuşmak ve yeniden ahlâklı biri olmak için içimde büyük bir heves duyardım. Ne yazık ki bu anlar hiç de uzun sürmezdi!... Ve yine, ilk zorlu kriz anında Eugène'e geri dönerdim. Beni her zaman ondan beklediğim gibi içtenlikle karşılamazdı. Benden kurtulmak istediği açıkça belli oluyordu. Ben de ona, buz gibi soğuk ve haşin şekilde, karşılıklı konumumuzun unutmaması gereken gerçeklerini hatırlatırdım.

Bir gün, gözlerinin, açıkça beni öldürmek arzusuyla yandığını gördüm. Hiç endişelenmedim. Ağır bir hareketle, elimi omzuna koyarak, bir jandarmanın bir hırsıza yaptığı gibi, alayla şöyle dedim:

– Eee, ya sonra?.. Bu, sana ne kazandıracak?.. Cesedim bile seni suçlar... Aptallık etme! Nereye gelmek istiyorsan izin verdim... Tutkularında sana hiçbir zaman engel olmadım... Tam tersine... senin için çalıştım... elimden geldiği kadar... adam gibi... yalan mı? Sen, bizi böyle, seni, yükseklerde başın göğe değerken, kendimi ise aşağıda, salak gibi çamurun içinde debelenirken görmenin benim için eğlenceli olduğunu mu sanıyorsun?... Ama, ikimizin bunca emek vererek kurduğu bu büyük serveti, aslına bakarsan, bir fiskede...

– Ha! İkimizin mi... diye dişlerinin arasından tısladı Eugène...

– Evet, ikimizin, alçak herif!... diye yineledim, bu hiç de yerinde bulmadığım düzeltmeye sinirlenerek... Evet, bir fiskede... bir üfürüğüm yeter... Çok iyi biliyorsun ki, bu harikulade serveti yerle bir edebilirdim... Ağzımdan tek bir lafın çıkması yeter, satılmış herif, seni koltuğundan alaşağı edip, hapislerde çürütmek için... Sen kim, bakan olmak kim, –ah, ne komik ya!– eğer bu dünyada biraz adalet olsaydı ve ben kalleşlik etmek isteseydim sen bugün kürek mahkûmuydun... Pekâlâ!.. bu kalleşliği yapmıyorum, ağzımı da açmıyorum... İnsanların hayranlığını ve bu arada yabancı sarayların da saygısını kazanınana ses çıkarmıyorum... çünkü... biliyor-

sun işte... bunu olağanüstü komik buluyorum... Yalnız, hakkımı istiyorum... duyuyor musun!.. hakkımı...Ve senden ne istiyorum?... Fakat senden istediğim şey enayiliğin daniskasıdır... Hiçbir şey... birkaç kırıntı... her şeyi isteyebileceğim halde, her şeyi... her şeyi... her şeyi!.. Rica ederim beni daha fazla çileden çıkarma... beni geri dönülmez noktalara itme...rezil kepaze olacağın skandallar çıkarmak zorunda bırakma... Çünkü bu hayata, bu bok –senin bokunun– içinde yaşamaya... ki pis kokusu üstüme sinmiş...tahammülümün kalmayacağı gün, eh işte o gün, ahbap, çok sayın Bakan Eugène Mortain artık gülemeyecek... Bunun için sana yemin ederim!

O zaman, Eugène, dudaklarının kenarındaki sarkık kıvrımlar yüzüne aynı anda hem iğrenç bir korkak hem de güçsüz bir cani ifadesi verdiği halde zoraki bir gülümseme ile bana şöyle dedi:

– Ama bütün bunları bana sayıp döktüğün için sen çıldırmış olmalısın... Konuştuğu konuya bak!.. Senden bir şey esirgedim mi hiç osuruğu cinli?..

Sonra, neşeyle, beni serseme çeviren el kol hareketlerini ve yüz şaklabanlıklarını daha da artırarak komikçe ekledi:

– Ne yani şeref nişanı mı verelim istiyorsun, ha?

Evet, sahiden, iyi bir adamdı.

III

Acıklı başarısızlığımı izleyen şiddet sahnesinden birkaç gün sonra, Eugène'e, ikimizin de akşam yemeğine davetli olduğu bir dostun, şu iyi kalpli Bayan G...'nin evinde rastladım. El sıkışmamız pek bir hararetli oldu. Sanki aramızda can sıkıcı hiçbir şey yaşanmamıştı.

– Yüzünü gören cennetlik, diye dostça bir aldırmazlıkla sitem etti. Aslında bu, bana olan garezinin terbiyeli ifadesinden başka bir şey değildi... Hasta mıydın yoksa?

– Yok canım... unutma yolculuğuna çıkmıştım sadece.

– Söz açılmışken... aklın başına geldi mi biraz?.. Seninle beş dakika görüşmek istiyordum... Yemekten sonra, olur değil mi?

– Yeni iş var demek? diye, bana öyle önemsiz biriymişim gibi davranmasına izin vermeyeceğimi belli eden kin dolu bir sırıtışla sordum.

– Ben?.. Yok, dedi... bir şey değil... havada bir proje... Bakacağız yani...

Yürüyen çiçeklerden, dans eden tüylerden, kat kat dökülen dantellerden oluşan koca bir pakete benzeyen Bayan G..., yanımıza gelip, bu henüz başlamış konuşmamızı böldüğünde, dudaklarımda hazır ve nazır pek saygısız bir ifade vardı. Ve: "Ah! Benim sevgili bakanım, bizi bu korkunç sosyalistlerden ne zaman kurtaracaksınız?" diye göğüs geçirerek, Eugèn'e, salonun bir köşesinde dizilmiş hallerinden, bana orada, kabarelerdeki dekorların göz boyayan sahte şatafatını, ödünç tuvaletleri, fazla açık dekolteleri ile süsleyen o gece kızları gibi, parayla tutulmuş izlenimi veren bir grup genç kadına doğru götürdü.

Bayan G... devlet katında ve sosyetede önemli rol oynayan biri olarak tanınıyordu. Paris yaşamının saymakla bitmez gülünçlüklerinden biri de, ona yakıştırılan bu saygınlıktı. O dönemin incir çekirdeğini doldurmaz olaylarını kaydeden vakanüvisler, ciddi ciddi, geçmişle parlak paralellikler kurarak, Bayan G...'nin salonunun, siyasetin ve edebiyatın ünlü isimlerinin çıktığı ve benimsendiği yer olduğunu, bu sebepten, bütün eski ve yeni ihtirasların buluşma noktası sayıldığını naklederler. Onlara bakılırsa, çağdaş tarih burada yazılıyordu, hükümetlerin düşürülme veya iktidara gelme planları burada, gizlilik içinde hazırlanıyor, dâhiyane entrikalar ile keyifli dedikodular –çünkü bu bir sohbet salonuydu– arasında, dış ittifaklar gibi, akademik seçimler de tartışılıp görüşülüyordu. Denildiğine göre, Bay Sadi Carnot[6] bile –ki o zamanlar Fransızların gönlünde taht kurmuştu–, bu korkulan nüfuzlu kişiye karşı ihtiyatlı olmaya dikkat ediyor ve onun teveccühünü kaybetmemek için, ona güler yüz göstermiyorsa da, büyük bir kibarlıkla, şehirde bulunan seralardaki ve Elysées'nin* bahçelerindeki en güzel çiçekleri yollu-

* Elysées: Fransa'da cumhurbaşkanının ikamet ettiği saray. (ç.n.)

yordu... Bay Thiers'i ve Bay Guizot'yu, Cavour ve yaşlı Metternich'i,[7] kendisi gençken veya onların gençlik yıllarında –Bayan G... için kronolojik sıranın çok önemi yoktu– tanımak bahtiyarlığına ulaşmış olması nedeniyle, bu antika kadının, toplumdaki prestiji, hâlâ sürüyordu. Geleneksel Fransız kibarlığının bir timsali olarak görülmesi bakımından, Cumhuriyet'in medar-ı iftiharı idi, ama bu ünlü isimlerin dilinden düşmemesi, bugün müdavimlerinin kalitesinin düştüğüne dikkat çekiyor; salonu, şimdilerde, ancak geçmişin parıltısından yararlanıyordu.

Bu seçkin salona, zaten bir fuara girer gibi giriliyordu. Ben ömrümde –ki az buz bu tür ortamlarda bulunmadım– bu kadar tuhaf bir insan kalabalığı ve bu derece gülünç bir sosyete maskaralığı hiç görmedim. Siyaset, basın, tiyatro dünyasının, derneklerin, yüksek sosyetenin gözden düşmüşlerini, her milletten insanı ve aynı düşkünlükteki kadınları, herkesi ağırlıyordu Bayan G..., önemli olan kalabalık olmaktı. Bu aldatmacanın farkında olmayan yoktu aslında, ama yükselebilmek için bu aşağılık çevreyi yüceltmek, hepimizin çıkarınaydı. Zaten içimizden birçoğunun bu çevrede karanlık birtakım gelir kaynakları vardı, ama bunun da ötesinde, bu çevre onların yegâne yaşama sebepleriydi. Aslında, politikanın hevesli serserileri ile edebiyat dünyasının işsiz kasıntılarının her çeşidinin duygu ve düşünce birliği yapmaya geldiği, geçmişin o dillere destan salonlarının büyük çoğunluğunun da bundan farklı olduğunu sanmıyorum... Aynı şekilde, bunun, diğerlerinden, hep atıp tutulduğu gibi duygusal coşkunluk, titiz ahlâk anlayışı ve giriş konusunda çıkarılan kibarca zorluk bakımından, esasen ayrıldığına da hiç kani olmuş değilim.

Gerçek şuydu ki Bayan G..., hakkında yapılan abartılı reklam ve masal gibi yaşamöyküsünden arındırılıp, yalnızca yüksek sosyeteden bir kişilik olarak görülse, adi ruhlu, yarı cahil, son derece ahlâksız, çok yaşlı bir kadından başka bir şey değildi. Üstelik bunların dışında, artık kendisinden geçtiğinden, büyük bir utanmazlıkla, bu sefer, başkalarını, sefahatin kucağına atmak için uğraşıyordu ki,

insan, onun, bu yüzsüzlüğüne mi yoksa bilinçsizliğine mi daha çok şaşmak gerektiğini bilemiyordu. İş aşkı, kendisi artık bizzat çalışamadığından, çiftler oluşturma, sonra zina yaptırarak bu çiftleri ayırma takıntısına dönüşmüştü. O kadar ki, bu çiftleri izlemek, onların ilişkilerine yön vermek, dinleyip şımartmak, gereğinde korumak ve bu şekilde, onların yasak aşklarının ateşi ile kendi pörsümüş yüreğini uzaktan ısıtmak, en büyük mutluluğu ve günahıydı. Bu politik kadının evinde, Bay Thiers ve Bay Guizot, Cavour ve ihtiyar Metternich'in hayır duaları ile, sizi bir elmanın öbür yarısı gibi tamamlayacak tazeler, hazırda bekleyen zinalar, harekete geçmeye hazır arzular, her türde, yalnız bir fayton gezintilik, bir saatlik veya aylık aşk olanakları bulmak her zaman mümkündü: Sevgilinizle bozuştuğunuzda veya aylak gecelerdeki en gerekli adres.

Niye özellikle o akşam Bayan G...'nin evine gideceğim tutmuştu ki? Bilmiyorum, zira çok karamsardım ve hiç de eğlenecek havada değildim. Ama en azından, Eugène'e olan öfkem, geçici de olsa, epeyi hafiflemişti. Onun yerini, çok büyük bir yorgunluk ile büyük bir tiksinme duygusu almıştı, kendimden, başkalarından, herkesten. Sabahtan beri, kara kara, halimin ne olacağını düşünüyor, ama bakanın verdiği sözlere rağmen, –zaten onun yakasını kolayca bırakmamaya karar vermiştim–, uygun bir çözüm bulamıyordum. Arkadaşım için, bana, son günlerimi saygın bir ihtiyar, arpalıkçı bir memur olarak, huzur içinde geçirmemi sağlayacak, şöyle şerefimle, asalakça yaşamama izin verecek, yönetmeliğe uygun, iyi de maaşı olan, devlet katında sürekli bir memuriyet bulmanın zorluğunu anlıyordum. Her şeyden önce, ben, büyük olasılıkla bu işin kıymetini bilmez, onu anında heba ederdim; ondan sonra da her yandan, kamu ahlâkı ve cumhuriyet değerlerine yakışırlık adına protesto sesleri yükselmeye başlar, bakan, kendisinden açıklama istendiğinde ne cevap vereceğini bilemezdi. Onun benim için yapabileceği tek şey, küçük bütçe hokkabazlıkları ile, geçici, sefil çareler bulmak ve kaçınılmaz düşüşümün saatini geciktirmekti. Hem sonra, bu küçük lütuflara ve korumaya da sonsuza kadar bel bağlayamazdım, çünkü

Eugène de aynı şekilde, halkı sonsuza kadar aptal yerine koyamazdı. O sıralar hükümet için tehlike çanları çalmaktaydı ve gizli fondan kendilerine düşen paydan memnun olmayan birkaç gazetenin, orda burda, gittikçe daha açık bir şekilde ima ettikleri skandallar, hamimin kişisel güvenliğine zarar vermekteydi... Eugène, seçimlerde yenik veya popüler olmayan partilere karşı yaptığı saldırgan şaşırtma taktikleri ve ayrıca, o zamanlar şüphelendiğim ve daha sonra doğruluğunun ortaya çıktığı gibi yurtdışından aldığı para yardımları ile ayakta kalmayı başarıyordu. Bu yardımların bedeli, her seferinde, vatan canından bir parça oluyordu!..[8]

Arkadaşımın ayağını kaydırmak için çalışmak, akıllıca davranıp hükümette yer alması mümkün başka bir liderin gözüne girmek ve bu yeni ortağın yanında, yeniden bir çeşit sosyal bakirelik kazanmak, bunu çok düşünmüştüm... Her şey beni buna itiyordu, karakterim, menfaatim ve ayrıca intikamın o tadına doyulmaz zevki... Fakat, bu çözümün beraberinde getireceği tehlikeler ve kararsızlıklara ek olarak, kendimi, ne yeni bir maceraya atılacak ne de yeniden benzer oyunlara girişebilecek güçte hissediyordum. Gençliğim boşa harcanmıştı. Ve bu tehlikeli ve geçici maceralardan yorulmuştum, hem bunlar bana ne kazandırmıştı ki?.. Beyinsel bir yorgunluk hissediyordum, eklem yerlerimde tutulmalar vardı. Gücüm kuvvetim yerindeyken, ruhi çöküntü içinde olmam nedeniyle bütün hareket yetilerim azalıyordu. Ah! Hayatta doğru yollar izlememiş olduğum için ne kadar pişmandım! İçtenlikle, şu anda, o burjuva düzenliliğinin vasat sevinçlerinden başka bir şey dilemiyordum. Ve, bana bir dakika rahat soluk aldırmayan ve içimi sürekli yiyerek yüreğimi daraltan, bu kolay kazanılan servetleri, bu sefalet alternatiflerini artık arzulamıyor, bunlara artık tahammül edemiyordum. Ne olacaktı benim bu halim?.. Gelecek, bana, kışın hasta odalarına düşen alacakaranlıklardan daha kederli, daha ümitsiz gözüküyordu... Ve birazdan, hemen yemekten sonra, bu rezil bakan, bana yine hangi yeni rezil işi teklif edecekti?.. Beni ilelebet ortadan kaldırmak üzere hangi dipsiz bataklığa atmaktı niyeti?..

Kalabalığın içinde bakışlarım onu aradı... Kelebek misali, bir kadından öbürüne gidiyordu. Ne kafasının ne de omuzlarının üze-

rinde, suçlarının ağır yükünü taşıdığına dair bir emare vardı. Neşeli ve tasasızdı. Onu böyle görünce, ona olan öfkem, ikimizin de içinde bulunduğu çifte âcizlik dolayısıyla daha da arttı; onun beni utançtan kurtarma âcizliği, benimse onu bu utancın içine atmak, ah evet! Onu bu utancın içine atmak!

Kafamı kurcalayan bu muhtelif düşüncelerden pek bunalmış olduğumdan keyifsiz olmam ve Bayan G... tarafından, konuklarının gönlünü eğlendirmek için özenle seçilip orada sergilenen güzel yaratıkların bana hiçbir şey ifade etmemesi, bu yüzden, çok da şaşırtıcı değildi. Yemek boyunca çok soğuktum ve gerdanları değerli taşlar ve çiçeklerle bezeli komşularımla neredeyse hiç sohbet etmedim. Genellikle neşeli ve çapkın olmama alışılmış olduğundan bu keyifsiz halimin, seçimlerdeki mağlubiyetimden kaynaklandığı sanıldı.

– Boş verin canım! diyorlardı bana. Daha çok gençsiniz, pes etmeyin böyle!.. Politika kariyeri çok mücadele gerektirir... Bir dahaki sefere olur.

Bu beylik teselli sözlerini, ayartıcı gülümsemeleri, sunulan göğüsleri, inatla geri çeviriyordum:

– Hayır... hayır... Bana artık politikadan bahsetmeyin... Rezillik!.. Yeter artık, kamu oylaması lafını ağzınıza almayın... Saçmalık!.. Duymak istemiyorum... Artık bunlarla ilgili tek bir kelime duymak istemiyorum.

Ve bin bir renkli ve kokulu dalgalar içindeki çiçekler, tüyler ve danteller etrafımda birden uçuştular, Bayan G... kulağıma, yapmacık bir şekilde baygın baygın ve yapış yapış geçkin muhabbet tellalı işveleri ile fısıldıyordu:

– Aşktan gerisi yalandır, biliyorsunuz... Önemli olan tek şey aşktır... Kendinizi aşka bırakın!.. Bakın, bu akşam, burada tam da Rumen bir genç kadın var... tutkulu... ah!.. ve şair, azizim... ve bir kontes!.. Eminim ki sizin için deli oluyor... Zaten bütün kadınlar sizin için deli oluyor... Sizi tanıştıracağım...

Damdan düşer gibi yapılan teklifi başımdan savdım... ve sinirli, somurtkan bir sessizlik içinde kalmakta inat ederek bu bitmez gecenin sonunu beklemeye başladım...

Herkesin ilgi odağı olan Eugène, benim yanıma, çok sonra gelebildi. Ünlü bir şarkıcının, dikkatleri, bir an üzerine toplamasını fırsat bilip, uzun ayaklı, pembe renkli kalın krepten bir abajurun hafif ışığıyla aydınlanan bir çeşit küçük sigara odasına kendimizi attık. Bakan divana oturdu, bir sigara yaktı ve ben, karşısında, onu hiç kale almadan bir sandalyeye ters oturur, kollarımı sandalye arkalığının üzerinde kavuştururken, büyük bir ciddiyetle bana:

– Son günlerde seni çok düşündüm, dedi.

Şüphesiz, bir teşekkür sözcüğü, dostça bir hareket, ilgilendiğime veya meraklandığıma dair bir belirti görmeyi bekliyordu. Bense kılımı kıpırdatmadan duruyor, kendi kendime sevgili dostumun yalanlarına bu sefer kanmamaya söz vermiş olduğumdan, yüksekten bakan, neredeyse hakaret sayılacak bir tavır takınmaya çalışıyordum. Zaten, gecenin başından beri, söylediği her sözün beni aldatmaya yönelik olduğuna kendimi inandırmak için uğraşıp durmuştum. Küstah bir tavırla, Bay Thiers'in, Eugène'in arkasına düşen ve bütün duvarı kaplayan portresine bakıyormuş gibi yapıyordum... Odadaki loş ışık, tablonun çok vernikli yüzeyinde yansımalar yapıyor, portreyi iyi görünmez hale getiriyordu. Yine de, armut biçimi verilmiş ak bir saç tutamı, arada bir belirginleşiyor ve bu hayal meyal görünen yüzün yegâne, açık ifadesini oluşturuyordu... Kapının üzerine tavandan sarkıtılmış kalın perdenin duyulmaz hale getirdiği partinin gürültüsü, kulaklarımıza, uzak bir uğultu gibi geliyordu... Bakan başını sallayarak söze yeniden başladı:

– Evet, seni çok düşündüm... Pekâlâ!.. bu zor... çok zor.

Sonra, yeniden, çok derin düşüncelere dalmış gibi sustu...

Onu güç duruma düşürmenin tadını çıkarmak için büyük bir zevkle sessizliğimi sürdürdüm. Bu dilini yutmuş havalarımın altındaki alaycılığın dostumun gözünden kaçmış olması imkânsızdı... Benim sevgili koruyucumu, demek, bir kere daha, karşımda, maskesi düşmüş ve gülünç vaziyette, belki de yalvarırken görecektim!.. Bununla beraber, o karşımda sakin sakin duruyor, sergilediğim düşmanca tutumdan zerre kadar rahatsız olmuşa benzemiyordu.

– Bana inanmıyor musun? diye sordu, sakin ve kararlı bir sesle... Evet, bana inanmadığını hissediyorum... Niyetimin yalnızca

seni kandırmak olduğunu sanıyorsun... başkaları gibi, öyle değil mi?.. Ama yanılıyorsun, azizim... Hem zaten bu konuşma seni sıkıyorsa... buna hemen bir son verebiliriz...

Ayağa kalkacakmış gibi bir hareket yaptı.

– Böyle bir şey söylemedim! diye itiraz ettim, bakışlarımı Bay Thiers'nin perçeminden Eugène'in buz gibi soğuk yüzüne kaydırarak... Ben hiçbir şey söylemedim...

– O halde, dinle beni ... Var mısın, bir kere olsun, açık açık, karşılıklı durumumuzu konuşalım...

– Varım! Seni dinliyorum...

Onun kendine olan güveni karşısında, ben, yavaş yavaş, benimkini kaybediyordum... Pek bir böbürlenerek beklediğimin aksine, Eugène üstümdeki tüm otoritesini yeniden kurmaktaydı... Onu yine elimden kaçırdığımı hissediyordum... Bunu, yalnızca kafasında yeni bir hinlik düşündüğü zamanlarda, açıkça hareketlerine yansıyan bu rahatlıktan, üslubundaki bu akıcılıktan, sesindeki bu kararlılıktan, kendine olan bu mutlak hâkimiyetinden anlıyordum. Böyle zamanlarda, öyle bir ikna kabiliyeti, öyle karşı konulmaz bir çekiciliği olurdu ki, insan bunu önceden biliyor da olsa, buna direnmek çok zordu... Halbuki ben onu iyi tanırdım. Üstelik de, kaç defa, aslında benim için artık sürpriz olmaması gereken bu uğursuz çekiciliğe kanarak, hep ceremesini çekmiştim... Ve işte! Bütün yelkenlerim suya inmiş, öfkem yatışmıştı bile. İçimdeki sese aldırmadan, geçmişi tamamıyla silip, ona yine güvenmeye başlıyorum. Acımasız ve kokuşmuş ruhunu, en karanlık gizli köşelerine kadar tanıdığım bu adamı, yüce gönüllü bir dost, bir iyilik meleği, bir kurtarıcı olarak görmekten zevk alıyorum.

Ve işte –ah! Sesine kattığı o güç, suç, bilinçsizlik ve sevimlilik vurgularını burada verebilmek isterdim– bana söyledikleri:

– Politikada öyle bir güç noktası vardır ki, o noktaya ulaşan en namussuz politikacı, kendi namussuzlukları sayesinde kendisinden ve yine başkalarının namussuzlukları sayesinde o kişilerden haydi haydi korunur. Bunu bilecek kadar politikada piştin artık... Bir devlet adamı için telafisi mümkün olmayan tek bir şey vardır: dürüstlük!.. Dürüstlük, atıl ve kısırdır. İştahları ve tutkuları değerlen-

dirmeyi bilmez. Halbuki yalnızca bunlar, kalıcı bir şey yapmak için gerekli enerjiyi verir. Kanıtı, şu aptal Favrot'dur. Kabinenin tek dürüst adamı ve herkesin hemfikir olduğu üzere, politika kariyeri tamamen ve sonsuza kadar biten tek kişi!.. Bil ki, azizim, bana karşı yürütülen kampanya, umurumda bile değil...

Yaptığım anlamı pek de açık olmayan bir hareket üzerine, çabuk çabuk ekledi:

– Evet... evet... biliyorum... benim infazımdan bahsediliyor... pek yakında sonumun geleceğinden... jandarmalardan... Mazas'dan!..[9] "Soyguncular a ölüm!" Elbette... Neler konuşulmuyor ki?.. Peki, ya sonra?.. Bu beni sadece güldürüyor, işte hepsi bu... Ve bizzat sen, işlerimden birkaçına karıştığını sanıyorsun diye –ki sen yalnızca görüneni biliyorsun–, elinde birkaç önemsiz kâğıt var diye –en azından, her yerde bangır bangır böyle ilan ediyorsun– sana bir şey söyleyeyim mi azizim, bunların, benim için, şu izmarit kadar önemi yok!..

Sonra, konuşmasına ara vermeden, sönmüş sigarasını burnuma sokar gibi gösterdi ve yanındaki lake sehpanın üzerinde duran küllükte ezdi...

– Sen bile... Tehdit ederek bana her istediğini yaptırabileceğini sanıyorsun... bana şantaj yapabileceğini, hani hortumcu bir banker gibi!.. Sen bir çocuksun!.. Kafanı çalıştır biraz... Benim düşürülmem?.. Kim, söyler misin kim, şu sırada, böylesi bir çılgınlığa kalkışmanın sorumluluğunu yüklenmeye cesaret edebilir?.. Böyle bir çılgınlığın çok fazla şeyin, benden çok daha fazla dokunulmazlığı olan çok fazla insanın sonunun gelmesine yol açacağını ve bunun cezasının iktidardan el çektirme, bunun cezasının ölüm olduğunu bilmeyen var mıdır?.. Zira, alaşağı edilen, yalnız ben olmayacağım... Mahkûm üniformasının giydirileceği tek kişi ben olmayacağım... Benim satılmışlığımdan, zimmetime para geçirmelerimden, benim işlediğim suçlardan bahsediyorlar ya, bütünüyle hükümet, tüm meclis, bütün Cumhuriyet ortak bu suçlara, ne yaparlarsa yapsınlar... Onlar beni avuçlarının içinde tuttuklarını sanıyorlar... halbuki onlar benim avcumda!.. Endişen olmasın, hepsi kıskıvrak avcumun içinde...

Ve sonra hayali bir boğazı sıkar gibi bir hareket yaptı...

İki kenarı aşağı sarkan ağzı, çok iğrenç bir hal aldı ve gözlerinin beyazında, bakışına acımasız bir cani ifadesi veren kırmızı kılcal damarlar belirdi... Ama kendini çabuk topladı, yeni bir sigara yakıp konuşmasına devam etti:

– Hükümet düşürülsün, tamam!.. ve yardım da edeceğim. Bu dürüst Favrot yüzünden, akla yatkın tek çözümü çözümsüzlük olan bir dizi çetrefilli soruna sürüklenmiş bulunuyoruz... Bir hükümet krizi zorunlu görünüyor, yepyeni bir programla... Şunu gözden kaçırma lütfen, ben bu sorunların dışındayım, en azından öyle gözüküyorum... Benim sorumluluğum, parlamenter bir uydurmacadan ibaret. Meclis koridorlarında ve bir bölüm medyada, beni, meslektaşlarımdan ustalıkla ayırıyorlar... Anlayacağın, benim şahsi durumum çok net, politik olarak tabii ki... Bundan da iyisi... yöneticilerinin ilgisini çekmeyi başardığım gruplar tarafından arka çıkılan, büyük bankalar ve önemli şirketler tarafından desteklenen ben, gelecekteki yeni siyasi oluşumların olmazsa olmaz adamı haline geliyorum... Ben, yarının, müstakbel başbakanıyım... Ve tam da, her yandan, sonumun geldiğinin ilan edildiği bir anda, ben kariyerimin doruk noktasına ulaşmaktayım!.. İtiraf et ki bu çok komik, benim sevgili küçüğüm, üstelik hâlâ hakkımdan gelemediler...

Eugène yeniden neşesini bulmuştu... Kendisi için birbirine taban tabana zıt iki seçenek dışında, yani ya bakanlar kurulu başkanlığı veyahut da Mazas dışında, ara başka bir alternatif olmaması fikri onu keyiflendiriyordu. Bana yaklaştı, sonra neşeli ve huzurlu anlarında yaptığı gibi dizlerimi tıpışlayarak tekrar etti:

– Hayır... ama kabul et ki bu komik!

– Çok komik!.. diye onayladım... Ya ben, bütün bunların içinde, ben ne oluyorum?

– Sen mi? Bak, beni iyi dinle!.. Senin, yavrucuğum, buralardan gitmen gerekecek, ortalardan kaybolacaksın... bir yıl... iki yıl... bu nedir ki? Kendini unutturmaya ihtiyacın var.

Ve itiraz etmeye kalkışacağımı anladığından:

– Ama, hay canına yandığımın!.. Acaba suç benim mi... diye bağırdı Eugène, sen ayaklarına serdiğim bütün o mükemmel ola-

nakları değerlendiremeyip, salakça bir bir ziyan ettiysen?.. Bir yıl... bilemedin iki... çarçabuk geçer... Yeni doğmuş bebek gibi temiz ve saf geri dönersin ve ben de ne istersen veririm... O zamana kadar, hiçbir şey, senin için hiçbir şey yapamam... Vallahi!.. elimden hiçbir şey gelmez.

İçimde kalmış olan son öfke kırıntıları patlamak üzereydi... Ama sesim bağırırken pek bir zayıf çıktı:

– Allah kahretsin!.. Kahretsin!.. Kahretsin!..

Eugène, bu son hıçkırıkla bütün direncimin kırıldığını anlayarak gülümsedi:

– Haydi! Haydi!.. dedi bana, yumuşak bir şekilde... asma suratını öyle. Dinle beni... Çok düşündüm... Gitmen gerek... Senin menfaatin, geleceğin için sadece bunu bulabildim... Bir bakalım!.. Sen şey... Nasıl desem?... Sen embriyolojist misin?

Cevabımı ona attığım şaşkınlık dolu bakıştan okudu.

– Hayır!.. Sen embriyolojist değilsin... Fena!.. Çok fena!..

– Niye bana bunu soruyorsun? Nasıl bir şaka bu yine?

– Bu demek oluyor ki, şu sıralar, elimde, bilimsel bir geçici görev için ayrılmış hatırı sayılır bir ödenek var –ha! Nispeten!– yani aslında, sevimli bir miktar, sana emanet etmekten zevk duyabileceğimiz...

Sonra, bana cevap verecek zaman bırakmadan, kısa, komik cümleler ve gülünç hareketlerle işi açıklamaya koyuldu...

– Söz konusu olan Hindistan'a, Sri Lanka'ya gitmek, öyle sanıyorum ki denizde araştırma yapmak için... Körfezlerde... Orada, bilginlerin deyişiyle, açık deniz peltesini incelemek, anlıyor musun?.. Ve karındanbacaklılar, mercanlar, heteropodlar, madreporlar, sifonoforlar, denizhıyarları ve ışınlılar arasında... ne bileyim?.. Temel hücreyi bulmak... İyi dinle... Organlaşmış hayatın ilkbiçimsel *initium*'u... ya da işte buna benzer bir şey... Çok hoş bir iş –ve gördüğün gibi– çok basit...

– Çok basit! Gerçekten, diye mırıldandım, kurulmuş makine gibi.

– Evet, ama, işte... diye sözü bağladı, bu gerçek devlet adamı... sen embriyolojist değilsin...

Ve içten bir üzüntüyle ekledi:

– Bu can sıkıcı!..

Hamim birkaç dakika düşündü... Ben, hiç beklemediğim bu önerinin beni düşürdüğü şaşkınlıktan henüz kurtulamadığım için susuyordum...

– Hay Allah!.. diyerek yeniden söze başladı... Başka görevler de olmalı... Çünkü, bugünlerde elimizde birçok geçici görev var... Sonra vergi yükümlülerinden topladığımız paraları nereye harcayacağımızı bilemiyoruz... Bir de, eğer doğru anladıysam, Fiji Adaları'na ve Tasmanya'ya[10] gitme işi vardı, orada kullanılan çeşitli cezaevi yönetim sistemlerini etüt etmek... ve bunların bizim sosyal rejimimize uygulanması için... Yalnız, bu daha az eğlenceli bir iş... bir de seni baştan uyarmalıyım ki, bunun için verilen ödenek fazla değil... Sonra, biliyorsun, orada, hâlâ yamyamlar var!.. Dalga geçtiğimi sanıyorsun, değil mi?.. ya da sana masal anlattığımı?.. Fakat azizim, bütün geçici görevler bu tarzda... Ah!..

Eugène muzip bir ifade ile gülmeye başladı.

– Bir de tabii gizli polis var... Keh! Keh!... Kim bilir, belki orada sana iyi bir mevki ayarlayabiliriz... Ne dersin?..

Zor durumlarda zihinsel yetilerim hızlanır, coşar, enerjim ona katlanır. Böyle anlarda, beni her zaman şaşırtan, ama, çok zaman, çok işime yaramış olan, ani fikir değiştirebilme ve hızlı karar alabilme yeteneğine sahibimdir:

– Adam sen de! diye haykırdım... Hayatımda pekâlâ bir defa embriyolojist olabilirim... Ne kaybederim ki? Bilim bundan ölmez... Bilim, bana gelinceye kadar daha nicelerini gördü!.. Anlaştık! Sri Lanka görevini kabul ediyorum.

– Ve bunda da çok haklısın... Bravo! diye alkışladı bakan... Çünkü küçüğüm, embriyoloji, Darwin... Hæckel... Carl Vogt,[11] bütün bunlar, aslında, koca bir yalan olmalı!.. Ah! Benim açıkgöz veledim, orada sıkılmayacaksın... Sri Lanka harikulade bir yer. Duyduğuma göre, orada eşsiz kadınlar varmış... dantel işleyen canım genç kızlar... bir güzellik... bir ateşlilik ki sorma gitsin... Bir yeryüzü cenneti!.. Yarın bakanlığa gel... İşi bitirelim, resmi olarak... Bu arada, bunu cümle âleme ilan etmene gerek yok... Çünkü bildi-

ğin gibi, ben burada, kendim için tehlikeli olabilecek ve bana pahalıya patlayabilecek bir oyun oynuyorum... Haydi gidelim!

Ayağa kalktık. Ve bakanın kolunda salonlara geri dönerken, o, bana hâlâ muzip muzip şöyle diyordu:

– Ha? Ama yine de!.. şu hücre?.. Ya onu, sen bulursan?.. Neden olmasın?.. Berthelot'nun[12] suratının alacağı hali düşünebiliyor musun?..

Bu anlaşma, moralimin ve neşemin biraz yerine gelmesini sağlamıştı... Hayır bayıldığımdan değil... Bu ünlü embriyolojist unvanı yerine, örneğin, daha sıradan, ama maaşı dolgun bir formülü tercih ederdim... veya danıştayda şöyle rahat bir koltuk... Ama bunlar olmadığına göre, elimdekini kabul etmekten başka çarem yoktu... Hem zaten, bu maceranın eğlenceli tarafları da yok değildi. Bir dakika öncesine kadar, politikada değersiz bir serseri iken, bir bakanın sihirli çubuğunu dokundurmasıyla, hayatın bizzat kaynağına gidip, onun gizlerini ele geçirecek saygın bir bilim adamına dönüşürseniz, bundan kendinize gülünç bir övünme payı çıkarır, sahte bir gururla dolarsınız...

Hüzünle başlayan gece, sevinçle noktalanıyordu.

Pek coşkulu bir şekilde aşk tellallığı yapmakta, çiftten çifte, gruptan gruba zina tohumları atmakta olan Bayan G...'nin yanına yaklaştım ve ona:

– Peki şu, güzeller güzeli Rumen kontes diye sordum... hâlâ benim için deli oluyor mu, dersiniz?

– Elbette azizim...

Koluma girdi... Tüyleri düzleşmiş, çiçekleri solmuş, kabarık dantelleri düşmüştü.

– Gelin o halde!.. dedi... Küçük Guizot salonunda Prenses Onane ile flört ediyor...

– Nasıl, o da mı?..

– Fakat azizim diye karşılık verdi, bu büyük politika kadını... onun yaşında ve şair karakterli olunca... Her şeye dokunmasaydı, gerçekten yazık olurdu!..

IV

Hazırlıklarım çarçabuk tamamlandı. Çok şanslıydım, çünkü bana sırılsıklam âşık olan genç Rumen kontes, önerileriyle ve ayrıca, utanarak da olsa söylüyorum, maddi olarak bana çok yardım etti.

Zaten, şansım her konuda yaver gidiyordu.

Görevim iyiye benziyordu. Bayan G...'nin salonundaki konuşmadan sekiz gün sonra, mutat bürokratik işlemlerin istisnai olarak bir kereliğine kaldırılmasıyla, hiçbir pürüz çıkmadan ve hiçbir gecikme olmadan, yukarıda bahsedilen ödeneği almıştım. Ödeneğim cömertçe hesaplanmıştı. Bunu hiç ummamıştım çünkü, hükümetin bu konulardaki eli sıkılığını ve geçici göreve giden bilginlere... sahicilerine, onlarla alay eder gibi tahsis ettikleri, iyice kırpılmış, acınası, küçük bütçeleri iyi biliyordum. Bu alışılmamış cömertliği, şüphesiz, içinde bulunduğum bu özel duruma, yani bilginlikle uzaktan yakından ilgim olmaması dolayısıyla, rolümü iyi oynayabilmek için diğerlerinden daha fazla ve büyük miktarda paraya ihtiyacım olmasına borçluydum.

İki sekreter ve iki hizmetçinin tutulmasını, çok pahalı olan anatomi araç gereçlerinin, mikroskopların, fotoğraf makinelerinin, portatif sandalların, dalgıç haznelerinin, bilimsel koleksiyonlarda kullanılacak cam kavanozlara, av tüfeklerine ve yakalanan hayvanları canlı olarak getirebilmek için, kafeslere varana kadar birçok şeyin satın alınmasını öngörmüştük. Gerçekten, hükümet her şeyi fazlasıyla yapıyordu ve bunun için ancak şükran duyabilirdim. Söylememe herhalde gerek yok, doğal olarak, bu *impedimenta*'lardan* hiçbirini satın almadım ve Hindistan'ın ve ilmin tanımadığı bu ormanların ortasında, kendi yeteneklerime güvenerek başımın çaresine bakmak istediğimden, yanıma da hiç kimseyi almamaya karar verdim.

Boş zamanlarımı, Sri Lanka üzerine bilgi edinmeye ayırdım. Geleneklerine, ülkenin genel görünümüne ve orada, bu korkunç tropiklerde, beni nasıl bir hayatın beklediğine dair bir fikir edinme-

* *Impedimenta*: Latince kökenli sözcük. Ordunun yürüyüşünü geciktiren ağırlıklar. Mec. engel, köstek, ayakbağı. (ç.n.)

ye çalıştım. Okuduklarım, abartı, palavra ve yalan dolu gezi yazılarını eledikten sonra bile, çok hoşuma gitti. Özellikle, ciddi bir Alman bilgini tarafından aktarılan şu detay: Colombo* şehrinin bir banliyösünde, harikulade bahçeler içinde, deniz kenarında, çok güzel bir villa –hani *bungalov* dediklerinden– varmış. Bu villada, zengin ve fantezileri bol olan bir İngiliz, en kusursuz kadın örneklerinin bulunduğu bir tür harem işletiyormuş. Burada, siyah Tamullardan, Lahor'un yılan gibi kıvrak rakkaselerine, Benares'in cinli, azgın kadınlarına varıncaya kadar Hindistan'daki bütün ırklar temsil ediliyormuş. Kendime, bu çok eşli amatörün yanına yanaşmak için mutlaka bir yol bulacağıma ve karşılaştırmalı embriyoloji etütlerimi burayla sınırlayacağıma dair söz verdim.

Veda etmek ve projelerimden bahsetmek için uğradığım bakan, bütün bu hazırlıkları onayladı ve tutumluluğumdan dolayı beni, neşeyle, canı gönülden kutladı. Ayrılırken öyle hisli bir konuşma yaptı ki, ben bile, onun bu ani ve dokunaklı sözleri karşısında duygulandığını hissettim; namuslu bir adam gibi saf, iç açıcı ve soylu bir duygulanmaydı bu:

– Git dostum ve bize daha da güçlü geri dön... yeni bir adam ve şanlı bir bilim adamı olarak geri dön... Büyük işler başarmak için yararlanmayı bileceğinden hiç şüphe etmediğim bu sürgün, sana gelecekteki mücadeleler için yeni bir güç verecek... Senin gücünü, hayatın tam da kaynağında, insanlığın beşiğinde bileyecek ki... insanlığın ki ondan... Git... ve dönüşünde eğer yine aynı durumla karşılaşırsan –buna inanamam ama–, sürüp giden kötü hatıralarla, zorluklarla... düşmanlıklarla... senin haklı emellerinin önünü kesen bir engelle karşılaşırsan... kendine de ki, bütün bu sorunların üstesinden gelmek için, senin elinde, hükümet personeli hakkında küçük küçük yeterince evrak var... *Sursum Corda!*** Ayrıca bana güven... Sen orada, gelişmenin cesur öncüsü, bilim savaşçısı... sen orada körfezlerin derinliğini ölçerken ve Fransa için, bizim sevgili

* Colombo: Sri Lanka'nın başkenti. (ç.n.)

** *Sursum Corda*: "Yüreğinde yüce duygular yer etsin" anlamında Latince terim. (ç.n.)

Fransamız için, mercan adalarının gizlerini incelerken... seni unutmayacağım, bundan emin ol... Senin genç embriyolojist adını, ustalıkla, yavaş yavaş, *Ajans Havas*'ta[13] ve gazetelerimde duyurup, yankı uyandırmasını sağlayacağım... Hayranlık yaratacak, etkileyici yazılarla reklamını yapacağım... "Büyük embriyolojistimiz" "Ünlü genç embriyolojistimizden son aldığımız haberlere göre, ki onun embriyoloji alanındaki buluşları vs. – Bizim yorulmak bilmez embriyolojistimiz, suyun yirmi kulaç altında, bilimin henüz hiç tanımadığı bir denizhıyarını incelediği sırada, bir köpekbalığına az kalsın yem oluyordu... Korkunç bir mücadele vs" Git, git, dostum...Yüce vatan için korkusuzca çalış. Bugün, bir millet yalnızca silah gücü ile değil, özellikle sanatı ile... bilimi ile büyüktür... Bilimin barışçı buluşları, medeniyete, fetihlerden daha çok katkıda bulunur vs. *Cedant arma sapientiae*...[14]

Mutluluktan, gururdan, kıvançtan, bütün varlığımın sonsuzluğa ve sonsuz güzel bir şeye doğru yüceltilmesinin kıvancından ağlıyordum. Ben, *ben* olmaktan tamamen çıkmıştım, bilmiyordum neredeydi bu ben, ama, o an, içimde, başka, bambaşka bir ruh, neredeyse ilahi, yaratıcı ve kendini kurban etmeye hazır başka bir ruh vardı. Bu ruh, vatanın kayıtsız şartsız inandığı, insanlığın tüm ümitlerini bağladığı, yüce bir kahramanın ruhuydu.

Bakana, şu haydut Eugène'e gelince, o da duygularına hâkim olmakta oldukça zorlanıyordu. Bakışında gerçek bir coşku vardı, sesinde yapmacıksız bir titreme. Gözlerinden iki küçük damla yaş akmıştı... Elimi kıracak gibi hararetle sıktı...

Birkaç dakika boyunca, ikimiz de, farkında olmadan, kendi yalanımızın gülünç oyuncağı olduk...

Ah! Şimdi bunları düşünüyorum da!

Sri Lanka'daki "yetkili merciler"e verilmek üzere tavsiye mektupları ile donanmış vaziyette, en sonunda, ışıl ışıl, güneşli bir öğleden sonra, Marsilya'dan *Saghalien*'e bindim.

Gemiye ayak basar basmaz, resmi bir unvana sahip olmanın yarattığı etkiyi ve bu sayede, düşkün bir adamın –benim o sırada olduğum gibi– tanımayanların ve gelip geçenlerin nazarında ve hatta kendi gözünde bile nasıl yüceldiğini hemen hissettim. Benim "hayranlık uyandıran çalışmalarımdan haberdar olan" kaptan, beni gönül okşayan iltifatlara boğdu, neredeyse onur konuğu gibi davrandı. En konforlu kamara benim için ayrılmıştı, masadaki en iyi yer de keza. Gemide ünlü bir bilim adamının bulunduğu haberi, yolcular arasında çok çabuk yayılmış olduğundan, tek tek yanıma gelip saygılarını sunmaya çalışmaktaydılar... Yüzlerinde, çiçek açan hayranlıktan başka bir şey görmüyordum. Kadınlar da bana karşı ilgi ve yakınlık gösteriyorlardı, kimisi daha ölçülü, kimi de daha cesur bir duygunun etkisiyle, daha açık bir şekilde. Özellikle, içlerinden biri, müthiş dikkatimi çekti. Bu, kızıl renkli gür saçları olan ve yeşil gözlerinde,[15] vahşi kediler gibi altın renkli pulların ışıldadığı harikulade bir yaratıktı. İçlerinden biri Çinli olan üç oda hizmetçisi eşliğinde yolculuk yapıyordu. Kaptandan, onun hakkında bilgi aldım.

– O, bir İngiliz, dedi... Adı Miss Clara'dır... Yeryüzündeki en olağanüstü kadındır... Sadece yirmi sekiz yaşında olduğu halde, bütün dünyayı dolaşmıştır... Şimdilerde, Çin'de oturuyor... Bu, onu gemimde dördüncü görüşüm...

– Zengin mi?

– Oh! Çok zengin... Bana anlatıldığına göre, uzun zaman önce ölmüş olan babası, Canton'da* afyon satıcısıymış. Zaten, o da, orada doğmuş. Bana öyle geliyor ki, biraz çılgın... ama çok çekici.

– Evli mi?

– Hayır...

– Ya?..

* Canton: Diğer adı Guangzhou olan, Çin'in güneyinde büyük şehir. (ç.n.)

Bu bağlaca, çok özel ve hatta açık saçık mahiyetteki tüm sorularımı sokmuştum.

Kaptan sırıttı.

– Bunu... bilmiyorum... sanmıyorum... Hiçbir şey fark etmiş değilim... burada.

Kurt denizcinin cevabı buydu ama, bana, aksine, bundan çok daha fazlasını biliyor, ama söylemek istemiyor gibi gelmişti... Israr etmedim, ama boşlukları içimden tamamlayarak, laubali laubali, "Sen, yavrum... mükemmel olarak!.. dedim.

Yakınlık kurduğum ilk yolcular, Londra Büyükelçiliği'nden iki Çinli ile Tonkin'e giden Normandiyalı bir asilzadeydi. Bu sonuncusu, bana hemen içini açtı. Bir av düşkünü idi.

– Fransa'dan kaçıyorum, diye açıklamada bulundu... İmkân bulduğum her seferinde oradan kaçıyorum... Cumhuriyet olduğumuzdan beri Fransa hapı yutmuş bir ülke. Çok fazla kaçak avcı var ve ipler de onların elinde... Düşünebiliyor musunuz, ben kendi arazimde av hayvanı bulamaz oldum!.. Kaçak avcılar onları gelip vuruyor ve mahkemeler de onlara hak veriyor... Bu biraz fazla!.. Onlardan geriye kalan birkaç hayvanın da, ne olduğu belirsiz salgın hastalıklardan kırıldıklarını ise söylemiyorum bile... Hal böyle olunca, ben de Tonkin'e gidiyorum... Av için ne harika bir ülke!.. Bu, Tonkin'e dördüncü gidişim, sevgili bayım...

– Ah! Gerçekten mi?..

– Evet!.. Tonkin'de her tür av hayvanını bol bol bulmak mümkündür... Ama özellikle tavuskuşlarını...[16] Ne pahalı iş, bayım!.. Örneğin bu av, son derece tehlikelidir... Çok keskin gözlere sahip olmak gereklidir.

– Bunlar herhalde yırtıcı tavuskuşlarıdır?..

– Aman Tanrım, hayır... Ama durum şudur... Nerede bir geyik varsa, orada bir kaplan vardır... ve nerede bir kaplan varsa, orada, tavuskuşları bulunur!..

– Bu bir özdeyiş mi?..

– Şimdi anlayacaksınız... Beni iyi takip edin... Kaplan geyiği yer... ve...

– Tavuskuşu da kaplanı mı yer? diye lafa girdim, pek bir ciddi...

– Tam olarak öyle... yani... işte olay şu... Kaplan, geyiği tıka basa yiyip karnı doyduktan sonra uyur... bir süre sonra uyanır... doğal ihtiyacını giderir ve... gider... Tavuskuşuna gelince, o ne yapar bu arada?.. Yakındaki ağaçlardan birine tünemiş vaziyette, ihtiyatla bu gidişi bekler... sonra, yere iner ve kaplanın dışkısını yer... İşte onu, tam bu anda yakalamak gerekir...

Sonra, iki kolunu tüfek tutar gibi uzatarak, hayali bir tavuskuşuna nişan alma hareketi yaptı:

– Ah! Ne tavuskuşları!.. Tahmin bile edemezsiniz... Çünkü sizin, kuşhanelerimizde ve bahçelerimizde görüp, tavuskuşu sandığınız kuşlara, hindi bile denemez... Hiçbir şey denemez... Sevgili bayım, vurmadığım şey yoktur... İnsan bile vurdum... Ama işte! Yaptığım tüfek atışlarından hiçbiri, bana, tavuskuşlarına ateş ettiğim zamanki o büyük heyecanı yaşatmadı... Tavuskuşları... bayım, nasıl anlatmalı?.. Öldürmesi çok zevkli!..[17]

Akabinde, bir süre sessiz kaldıktan sonra, sözlerini bağladı:

– Seyahat etmek, her şey bunda bitiyor!... Seyahat ederken olağandışı şeyler görülür. Bunlar da, insanı, üzerlerinde düşünmeye yöneltir...

– Şüphesiz, diye onayladım... Ama sizin gibi büyük bir gözlemci olmak gerekir...

– Bu doğru!.. Çok gözlemledim... diye böbürlendi, soylu adamcağız... Fakat, baştan başa dolaştığım onca ülke arasında, –Japonya, Çin, Madagaskar, Haiti ve Avustralya'nın bir bölümü– Tonkin'den daha eğlencelisini tanımadım... Şu halde, siz, belki tavuk da gördüğünüzü sanıyorsunuz?

– Evet, öyle sanıyorum.

– Yanlış, sevgili bayım... tavuk görmediniz... Bunun için, Tonkin'e gitmek gerekir... Dahası, onları ortalıkta göremezsiniz... Onlar ormandadır ve ağaçlarda saklanırlar... Hiçbir zaman göze görünmezler... Yalnız benim bir metodum vardı... Nehirleri, bir sampang* ile, ve yanımda, içinde horoz olan bir kafes olduğu halde, akıntının ters yönünde, yukarı doğru çıkıyordum... Bir ormanın kı-

* Sampang: (Çince kökenli) Tek yelkenli, tek kürekli, kubbe şeklinde üstü kapalı yaşama alanı olan küçük tekne. (ç.n.)

yısında duruyor ve kafesi bir ağacın dalına asıyordum... Horoz ötmeye başlıyordu... O zaman, tavuklar, ormanın tüm kuytu köşelerinden geliyorlardı... geliyorlardı... Sayılamayacak kadar çok sayıda, gruplar halinde geliyorlardı... Ve ben onları vuruyordum!.. Aynı günün içinde bin iki yüz kadar vurduğum oldu!..

– Ne kadar güzel!.. diye coşku içinde haykırdım...

– Evet... evet... Yine de, tavuskuşları kadar değil... Ah! Tavuskuşları!..

Fakat bu soylu beyefendi, yalnızca avcı değildi, iyi de bir iskambil oyuncusuydu. Napoli açıklarına varmadan çok önce, iki Çinli, tavuskuşu avcısı ve ben, sıkı bir poker partisi çevirmeye başlamıştık bile. Bu oyundaki büyük hünerim sayesinde, Port-Said'e yaklaşırken, bu eşsiz üç adamın cüzdanlarını boşaltmış, Tropikler'deki mutluluğuma ve uydurma embriyolojilerin bilinmezliklerine doğru yanımda götürdüğüm parayı üçe katlamıştım.

VI

O zamanlar, şiir gibi tasvirler yapmayı hiç beceremezdim.[18] Liriklik, bana sonradan, aşkla geldi. Şüphesiz, ben de herkes gibi, doğanın güzelliklerinden zevk alıyordum ama doğa, beni kendimden geçirecek kadar aklımı başımdan almıyordu. Ben, ondan, kendi tarzımda, yani ılımlı bir Cumhuriyetçi gibi zevk alıyordum. Ve kendime şöyle diyordum:

– Doğa, bir vagon penceresinden veya bir gemi lombozundan da bakılsa, her yerde ve her zaman aynıdır. Başlıca özelliği doğaçlama eksikliğidir. Yalnızca, orda burda görülen ve hemen hemen birbirinin aynı olan çok az sayıda bir şekil ve manzara değişikliğine sahip olduğundan, kendini sürekli olarak tekrar eder. Sonsuz ve ağır tekdüzeliğinde, zar zor fark edilen ve hiçbir önemi olmayan küçük ayrıntılarda farklılık gösterir yalnızca. Bunları da, sadece, küçük hayvan eğiticileri –ki ben embriyolojistsem de, onlardan biri değilim– ve kılı kırk yaranlar görebilirler... Kısacası, neresi olur-

sa olsun, yüz mil karelik bir bölgede yolculuk yaptığınızda, her şeyi görmüş olursunuz... Bir de şu alçak Eugène domuzu bana ne diyordu: " Göreceksin ne doğa... ne ağaçlar... ne çiçekler!" Ağaçlar benim sinirime dokunur ve çiçekleri de ancak modaevlerinde ve bir de, şapkalarda görmeye tahammülüm vardır... Aslında tropikal doğa anlamında, Monte-Carlo, benim estetik manzara görme ihtiyacımı ve uzak diyarlara yolculuk hayallerimi fazlasıyla karşılamıştı... Ben, palmiyeleri, hindistancevizi, muz, sakız, greyfurt ağaçlarını, pandanusları,* yalnızca, gölgelerinde beni büyük gösteriler ve dudaklarının arasında betelden** başka şey çiğneyen güzel kadınlar karşılayacaksa isterim. Hindistancevizi ağacı: yosma ağacı...*** Ben, ağaçları, ancak, bu Paris'e özgü sınıflandırma içinde severim...

Ah! O zamanlar ne kör ve sağır bir hödükmüşüm!.. Ve nasıl bir mide bulandırıcı utanmazlıkla, evrenin, insandan hayvana, hayvandan bitkiye, bitkiden dağa, dağdan buluta ve buluttan çakıla kadar, hayatın göz kamaştırıcı ihtişamını yansıtan sonsuz güzelliklerine hakaret edebilmişim!..

Ekim ayında olmamıza rağmen, Kızıldeniz'den geçişimiz çok sıkıntılı oldu. Sıcaklık öylesine fazla ve hava, bizim Avrupalı ciğerlerimiz için o kadar ağırdı ki, birçok kereler soluğumun tıkanıp öleceğimi sandım.. Gündüzleri, büyük bir Hint punkasının[19] aralıksız çalıştığı salondan çıkmıyorduk. Punkanın, bize önce, serin bir esinti gibi gelen etkisi, ne yazık ki çok çabuk kayboluyordu. Ve geceyi, kamaralarımızda uyumamız mümkün olmadığından, güvertede geçiriyorduk. Hoş burada da uyuyamıyorduk ya... Normandiyalı asilzade, hasta bir öküz gibi soluyor ve Tonkin'deki av hikâyelerini anlatmayı artık aklından bile geçirmiyordu. Yolcular içinde en kendine güvenen, en babayiğit gözükenler bile, kollarını kıpırdatacak halleri olmadan, yorgun hayvanlar gibi boğazlarından hırıltılar

* Pandanus: Sıcak iklimlerde yetişen, palmiye ağacını andıran ve bir türünden tekstil ipi elde edilen ağaç. (ç.n.)

** Betel: Hindistan'da yetişen bir tür tırmanıcı biber ağacının yapraklarının, tütün, sönmemiş kireç ve Asya'ya özgü bir tür palmiyenin meyvesinin karıştırılması ile hazırlanan, Tropikal bölgelere özgü, enerji verici sakız. (ç.n.)

*** Yazar, orijinal metinde, hindistancevizi ağacı anlamına gelen *cocotier* ile yosma anlamına gelen *cocotte* sözcükleri ile kelime oyunu yapmış. *Cocotier* kelimesini "yosma ağacı" anlamında kullanmış. (ç.n.)

çıkararak oldukları yere yığılmışlardı. Hiçbir şey, bu, çok renkli *pidjamus*'ları[20] içinde yığılıp kalmış insan manzarasından gülünç olamazdı... Bu cehennem sıcaklığından yalnızca iki Çinli hiç etkilenmiyormuş gibi görünüyorlardı. Günlük alışkanlıklarında hiçbir şeyi değiştirmemişlerdi, hatta kıyafetlerini bile. Ve zamanlarını, güvertede sessiz yürüyüşler yaparak ya da kamaralarında iskambil oynayarak veya zar atarak geçiriyorlardı.

Hiçbir şey ilgimizi çekmez olmuştu. Zaten hiçbir şey, haşlama et yemeği gibi ağır ağır piştiğimiz duygusundan bizi kurtarıp, aklımızı dağıtamıyordu. Yolcu gemisi körfezin ortasında, yoluna devam ediyordu: Üstümüzde, tüm çevremizde yalnızca, göğün mavisi ve denizin mavisi vardı koyu bir mavi, yer yer akkorlaşmış kızgın metalin mavisiydi bu. Somali kıyılarını, üzerinde bir ağaç yetişmeyen, bir ot bitmeyen ve dev bir kaynar su rezervuarına benzer bu uğursuz denizi için için sürekli yanan bir kor misali saran bu kızgın kum tepelerinin buharlaşmış gibi görünen uzak, kızıl kütlesini zar zor seçiyorduk.

Belirtmem gerekir ki, körfezden bu geçiş sırasında, büyük bir cesaret örneği gösterdim ve çektiğim sıkıntıları hiç göstermemeyi başardım... Bunu, kendini beğenmişlikle ve aşkla başardım.

Şans eseri –gerçekten şans mı yoksa kaptanın işi mi?– Miss Clara yemek masasında yanıma düşmüştü. Servisteki bir küçük problem, tanışmamız için anında bir vesile oldu... Zaten benim bilim dünyasındaki yüksek statüm ve o sırada, genel ilgi odağı olmam, klasik nezaket kurallarını bir parça ihlal etmeme olanak tanıyordu.

Kaptanın bana söylemiş olduğu gibi, Miss Clara, yaz aylarının birazını, işleri için İngiltere'de, birazını sağlığı için Almanya'da ve birazını da zevki için Fransa'da geçirdikten sonra, şimdi Çin'e dönüyordu. Bana Avrupa'nın kendisini gittikçe daha fazla sıktığını itiraf etti... Tutucu geleneklerine, gülünç moda anlayışına, soğuk, üşüten manzaralarına artık tahammül edemiyordu... Kendini yalnızca Çin'de mutlu ve özgür hissediyordu!.. Çok kararlı görünüşlü, hayata farklı bakan, kimi zaman öylesine ağzına geldiği gibi, kimi zaman büyük bir sağduyu ile konuşan, coşkulu ve sıradışılığa varan bir neşeye sahip, duygusal ve filozof, cahil ve kültürlü, ahlâksız ve

saf, uzun sözün kısası bazı deliklerle... bazı kaçaklarla... anlaşılmaz kaprislerle, korkunç arzularla gizemli olan bu kadın aklımı çok karıştırıyordu, her ne kadar İngiliz kadınlarının çok tuhaf olabileceklerini bilsem de. Ve kadın konusunda, Paris'teki yosmalardan ve daha da beteri, siyasi ve edebi çevrelerdeki kadınlardan başka kadın tanımamış olan ben, ilk andan itibaren, hiç şüphem yoktu ki, onu tavlamakta zorlanmayacaktım. Ve kendi kendime, yolculuğumu, hesapta olmayan ve hoş bir şekilde, onunla eğlenceli hale getirmeye söz verdim. Kızıl saçları, pırıl pırıl bir cildi vardı. Kırmızı ve etli dudaklarında bir gülüş, her an çınlamaya hazır bekliyordu. Gerçekten geminin neşe kaynağı idi ve bu teknenin ruhu gibi, çılgın serüvenlere ve ateşli tropiklerin, bakir diyarların cennetvari özgürlüğüne doğru yol almaktaydı... Harikulade cennetlerin Havva'sı, bizzat kendisi çiçek, sarhoşluk çiçeği ve ezeli arzunun tatlı meyvesi, onu, o ilk meyve bahçelerinde, altın renkli meyveler ve çiçekler arasında gezinir ve sekerken hayalimde canlandırıyordum. Ama, üstündeki bu beyaz pike kumaştan, kıvrak belini saran ve bir soğan misali göğsünü güçlü bir yaşama arzusu ile şişkinleştiren bu modern elbise ile değil, kutsal çıplaklığının doğaüstü[21] muhteşemliği içinde.

Çok geçmeden, çapkınca yaptığım teşhisin yanlışlığını anladım. Miss Clara, benim, kendimden pek emin bir şekilde vardığım kanının aksine, çok namuslu bir kadındı... Bu saptama karşısında hayal kırıklığına uğramak şöyle dursun, şimdi o gözüme daha da güzel gözükmeye başlamıştı. Ve o, böyle saf ve iffetliyken, bana, benim gibi sefih ve rezil birine, bu kadar kolay ve karşılık beklemeden güven duyduğu için gerçek bir gurur duyuyordum... İçimde haykıran seslere kulak vermek istemiyordum, bunlar bana şöyle diyorlardı: "Bu kadın yalan söylüyor... bu kadın, seninle dalga geçiyor... Görmüyor musun aptal, bu kız kaçın kurası, bu gözler neler neler gördü, bu dudaklar kimleri kimleri öpmedi, bu eller neleri okşamadı, bu ten, kaç kere şehvet ateşiyle ürperdi ve sarılışların hazzıyla titredi!.. O mu saf?.. Ha!.. Ha!.. Ha!.. Peki, ya bu bilen tavırlar? Ya bu gevşeklik ve bu yumuşaklık, ya vücudunun, bu her an sarmalamaya hazır yılansı kıvraklığı?.. Ya bu, içi çiçektozu ile tıka basa dolu

bir çiçek kapsülüne benzeyen dolgun göğüs?..» Hayır, aslında, onları dinlemiyordum... Ben, duygulanmaktan, minnetten, gururdan, ahlâki değerleri bir tür keşif duygusundan, güzel ve erdemli bir insanın, gün gün daha fazla yakınlığını kazanmaktan kaynaklanan çok hoş bir arınmışlık duygusu içindeydim. Öyle ki kendime, daha baştan, onun benim için sadece... sadece bir ruhtan ibaret olacağını söylüyordum. Bu düşünce, beni yüceltiyor, kendi gözümde saygınlığımı artırıyordu. Her gün devam eden bu saf ilişki sayesinde, kendime olan, evet kendime olan özsaygımı kazanıyordum. Geçmişimin bütün pisliği, ışıklı maviliklere dönüşüyordu... ve geleceği, pırıl pırıl ve duru bir zümrütün gerisinden bakar gibi, huzurlu bir mutluluk olarak görüyordum... Oh! Eugène Mortain, Bayan G... ve onlar gibiler, bana ne kadar uzak geliyorlardı şimdi!.. Bütün bu can sıkıcı hayalet figürleri, her dakika, biraz daha fazla, bu tertemiz varlığın göksel bakışının altında yitip gitmekteydiler. Bu varlık sayesinde, ben kendimde, hiçbir zaman tanımadığım, verici, şefkatli, yeni bir ben keşfediyordum.

Hey gidi aşk duygusallığının gülünçlüğü!.. Ey insan ruhundaki coşkunluğun komedyası!.. Clara'nın yanında, görevimin gerçekliğine ve yüceliğine ve bende, Evren'de bulunan tüm gezegenlerde, embriyoloji alanında devrim yaratacak bir deha olduğuna birçok kere inandım...

Pek çabuk sır paylaşma aşamasına geldik... Bir yandan kibrimden, diğer yandan da, doğal olarak, sevgilimin gözünden düşmemek endişesi ile, Clara'ya, dozunu ustaca ayarladığım bir dizi yalan söyledim. Kendimi, lehimde pek atıp tutarak ve biyoloji alanındaki buluşlarımı, akademik başarılarımı, en saygın bilim adamlarının benim bulduğum metoda ve bu yolculuğuma nasıl ümit bağladıklarını anlatarak, bilim adamı rolünde tanıttım. Sonra, bu kadar yükseklerden uçmayı bırakarak, sanat ve edebiyat değerlendirmelerinin arasına, bir kadının kafasını bulandırmadan ilgisini çekecek şekilde, yarı ahlâklı, yarı ahlâksız, sosyete hayatına dair anekdotlar serpiştirdim. Esprilerle renk katmaya çalıştığım bu havadan sudan, hafif sohbet, benim ciddi bilim adamı kişiliğime özel bir nitelik katıyor, belki de beni biricik kılıyordu. Kızıldeniz'i geçişimiz sırasın-

da, Miss Clara'nın gönlünü kazanmayı başarmıştım. Kendi rahatsızlığımı bir yana bırakıp, ona öyle incelikli bir özen gösterdim, öyle akıllıca bir bakım uyguladım ki, çektiği sıkıntıyı unutturmayı başardım. *Saghalien,* Aden'e kömür almak için demir attığında, o ve ben, çok iyi arkadaş olmuştuk. Bu öyle mucizevi bir arkadaşlıktı ki, aramızdaki şeffaflığın gölgelenmesine sebep olacak, ne kafa karıştıran bir bakış, ne başka anlama çekilecek davranışlar, ne de bir art niyet vardı... Yine de, içimdeki sesler hiç susmuyorlardı: "Fakat, şu burun deliklerinin, tüm yaşamı, nasıl büyük bir hazla içlerine çektiklerine bak bir... Şu dişlere bak, kaç defa günahın kanlı meyvesini ısırdı kim bilir." Kahramanca, onlara susmalarını emrediyordum.

Hint Okyanusu sularına girişimiz, gemide büyük bir sevinçle karşılandı. Kızıldeniz'de ölümcül, çok cefalı günler geçirdikten sonra, bu, sanki, bir yeniden dirilişti. Gemide hayat yeniden başlıyor, neşe ve hareket dolu bir canlanma görülüyordu. Hâlâ çok sıcak olmasına karşın, hava artık rahatlıkla solunabiliyor ve bir kadının üzerinden henüz çıkardığı kürkün kokusu gibi hoş kokuyordu. Tropikal iklimin tüm parfümlerini üzerinde taşıyor hissi veren hafif bir imbat, bedenleri ve zihinleri tazeliyordu. Etrafımızdaki her şey göz kamaştırıyordu. Peri mağaraları gibi yarı saydam bir ışık içindeki gökyüzü, yer yer pembe yalazlı, altın yeşili bir renkteydi. Deniz, sakin, muson rüzgârları altında güçlü bir ritim tutturmuş, orda burda zümrüt yeşili[22] geniş kıvrımlarla bezenmiş, olağanüstü bir mavilik içinde uzanıyordu. Esrarengiz bir gün, yaşamın ilk bebek ağlaması ile başladığı sihirli karaların, ışık ülkelerinin yaklaşışını, bir sevgi dokunuşu gibi gerçek, somut bir şekilde hissediyorduk. Ve hepimizin, Normandiyalı asilzadenin yüzünde bile, biraz bu gökyüzünden, bu denizden, bu ışıktan vardı.

Miss Clara, –görünen köy kılavuz istemez– erkeklerin çok ilgisini çekiyor, onları çok tahrik ediyordu. Etrafı her zaman, kendisine tutkun, kalabalık bir hayran grubu ile çevriliydi. Bundan hiç kıskançlık duymuyordum. Şüphesiz ki bu, onları gülünç bulduğunu ve beni onlara yeğlediğini biliyor olmamdan kaynaklanıyordu. Hatta, sık sık sohbet ettiği iki Çinliye bile. Onlara bana baktığı gibi, o tu-

haf bakışla bakmıyordu. Onca ölçülü davranmasına rağmen, birçok kere, o bakışta, manevi bir suçortaklığı ve bilmem hangi gizli mesajı yakaladığımı sanmıştım... En ateşlilerden biri, Malezya yarımadasına, oradaki bakır madenlerini etüt etmek için gitmekte olan bir Fransız kâşif, bir diğeri de, Aden'den aldığımız ve Bombay karakolundaki görevine geri dönen bir İngiliz subayı idi. Her ikisi de kendi türünde, kaba, ama çok eğlendirici hödüklerdi ve Clara, onlarla dalga geçmekten hoşlanıyordu. Kâşif, Orta Afrika'ya yaptığı son yolculuklar hakkında durmadan konuşuyordu. İngiliz subayına gelince, o da balistik alanında yaptığı buluşları ayrıntılarıyla anlatarak bizi etkilemeye çalışıyordu.

Bir akşam, yemekten sonra, güvertede, hepimiz, bir *rocking-chair*'e,* zarif bir şekilde uzanmış olan Clara'nın çevresinde toplanmıştık. Bazılarımız sigara tüttürmekte, bir kısmımız ise hayaller kurmaktaydı... Hepimizin gönlünde aynı Clara arzusu vardı. Ve hepimiz, aynı yakıcı sahip olma arzusu içinde, koltuğun sallanması ile, iç etekliğinin güzel kokulu çeneğinden, çiçek dişi organı gibi dışarı çıkan, pembe renkli iki küçük şıpıtık giymiş, iki küçük ayağın gidip gelişini izliyorduk... Bir şey söylemiyorduk... Ve o gece hava büyülü bir yumuşaklıktaydı ve gemi, denizde, sanki ipek üstündeymiş gibi keyifle kayıyordu. Clara kâşife laf attı...

– O halde? dedi muzip bir sesle... Bu bir şaka değil, öyle mi?.. İnsan eti yediniz yani?

– Evet, şüphesiz!.. diye cevap verdi gururla ve hepimizin üstünde tartışılmaz bir üstünlük kuran bir tonda... Öyle yapmak gerekiyordu... Bulduğunuzu yersiniz...

– Nasıl bir tadı var?.. diye sordu Clara, biraz tiksinerek.

Kâşif, bir an düşündü... Sonra anlaşılmaz bir hareket yaparak:

– Hay Allah!.. dedi... Size nasıl açıklamalı?.. Düşünün ki, güzeller güzeli bayan... düşünün ki domuz... ceviz yağında biraz marine edilmiş domuz...

Umursamadan ve kabullenmiş bir biçimde ekledi:

– Pek güzel değil... Zaten öyle damak zevki için yenecek bir

* *Rocking-chair.* (İng.) Sallanan koltuk. (ç.n.)

şey değil... Ben kuzu budunu tercih ederim ya da *beefsteack*'i...

– Muhakkak!.. diyerek onayladı Clara.

Ve nezaketen, bu yamyamlığın korkunçluk derecesini biraz azaltmak istercesine özellemeye gitti:

– Çünkü, herhalde, sadece zenci eti yiyordunuz!..

– Zenci mi?.. diye bağırdı kâşif, yerinden sıçrayarak... Öööğ!.. Neyse ki, sevgili bayan, henüz o kadar düşmedik... Allaha şükür, hiç beyaz adam eksikliği çekmedik!.. Maiyetimiz çok kalabalıktı ve büyük çoğunluğu Avrupalılardan oluşmaktaydı... Marsilyalılar, Almanlar, İtalyanlar... her milletten biraz vardı... Çok acıktığımızda, maiyetten birini deviriyorduk... Tercihen bir Almanı... Bir Alman, kutsal bayan, diğer ırklara göre daha yağlıdır... ve daha çok et verir... Sonra, bu, biz Fransızlar için, bir Almanın eksilmesi anlamına gelir!.. İtalyansa kuru ve serttir... Eti sinir doludur...

– Ya Marsilyalı?.. diyerek, sözünü kestim.

– Pöh!.. dedi kâşif, başını sallayarak... Marsilyalı ününü hak etmiyor, çok abartılmış... Sarmısak kokuyor... Hem neden bilmem, etinin, ha bire suyu çıkıyor... Bu etle ziyafet çekilir mi diye sorarsanız?.. Hayır... Sadece yenir, işte hepsi bu...

Clara'ya, itiraz eden bir tavırla dönerek, ısrarla:

– Ama, dedi, zenci eti... asla!.. Öyle sanıyorum ki, yesem bile kusardım... Yiyen insanlar tanıdım... Hepsi hasta oldular... Zenci yenecek bir şey değildir... Sizi temin ederim ki, içlerinde zehirli olanları bile vardır...

Sonra, tereddüt ederek, düzeltti:

– Nihayetinde... mantar gibi, onu da, iyi ayırt etmek mi gereklidir acaba?.. Belki de Hindistan zencileri yenilebiliyordur?..

Kahkahalar arasında, İngiliz subayının kesin bir tonda söylediği "hayır!" sözü, içimi bulandırmaya başlamış olan bu yemek muhabbetine son verdi.[23]

Biraz bozulan kâşif, sözüne kaldığı yerden devam etti:

– Önemi yok... bütün bu küçük sıkıntılara rağmen, geri dönüyor olmama çok memnunum. Avrupa'da kendimi hasta hissediyordum... Oradayken yaşamıyorum... nereye gideceğimi bilemiyo-

* *Beefsteack:* (İng.) Biftek (külbastı). (ç.n.)

rum... Avrupa'da kafese hapsedilmiş bir hayvan gibi tutsak ve çaresizim... Saçma sapan yasalarla, aptalca önyargılarla, haksız davranış kurallarıyla karşılaşmadan ağzını açıp konuşmak, kolunu, bacağını uzatmak, kimseye takılmadan yolunda gitmek imkânsız... Geçen sene, güzel bayan, bir buğday tarlasında geziniyordum. Bastonumla ekinlere vuruyor, onların tanelerini döküyordum... Bu, beni eğlendiriyordu... Canımın istediğini yapmak pekâlâ hakkım, öyle değil mi?.. Beni gören bir köylü koşarak geldi, bağırmaya, sayıp sövmeye başladı. Tarlasından hemen çıkmamı emrediyordu... Düşünebiliyor musunuz!.. Yerimde olsanız ne yapardınız?.. Bastonumla kafasına, vargücümle, üç darbe aşk ettim... Kafası yarılmış vaziyette yere düştü... Eh, sonrasında başıma neler geldiğini tahmin edin...

– Onu belki de afiyetle yemişsinizdir? diye takıldı Clara gülerek...

– Hayır... beni bilmem hangi hâkimlerin önüne sürüklediler ve bunlar da beni, iki ay hapis cezası ile on bin frank tazminat cezasına çarptırdılar... Pis bir köylü için!.. Ve bunun adı da uygarlık oluyor!..[24] İnanabiliyor musunuz?.. Eh, o zaman teşekkürler! Ya Afrika'da da, zencileri ve hatta beyazları bile öldürdüğüm her seferinde böyle cezalandırılsaydım!..

– Çünkü, zencileri de mi öldürüyordunuz?.. dedi Clara.

– Evet, elbette, tapılası bayan!..

– Ama niçin, onları yemediğinize göre?

– Tabii ki onları uygarlaştırmak için, yani onların fildişi ve zamk stoklarını ele geçirmek için... Hem sonra... ne yaparsınız?.. Bize bu uygarlaştırıcı görevleri veren hükümetler ve ticari firmalar, hiç kimseyi öldürmediğimizi duysalar... ne derlerdi?..

– Bu doğru!.. diye onayladı, Normandiyalı asilzade... Hem zaten, zenciler, yırtıcı hayvanlardır... kaçak avcılardır... kaplandır onlar!..

– Zenciler mi?.. Ne büyük yanılgı, sayın bayım!.. Onlar, yumuşak başlı ve neşelidirler... çocuk gibidirler... Siz hiç akşamleyin, bir koru kenarındaki çayırlıkta oynaşan tavşanlar gördünüz mü?..

– Şüphesiz!..

– Şirin şirin hareketler yaparlar... çılgınca bir neşe içindedirler. Patileri ile tüylerini parlatır, nanelerin içinde yuvarlanır, hoplayıp zıplarlar... Eh işte, zenciler de bu yavru tavşanlar gibidirler... çok uysaldırlar!..

– Bununla birlikte, yamyam oldukları da kesindir, öyle değil mi?.. diye ayak diredi soylu beyefendi...

– Zenciler mi? diye itiraz etti kâşif... Kesinlikle hayır! Siyahların ülkesinde yalnızca beyazlar yamyamdır... Zenciler, muz ve körpe otları koparıp yerler. Hatta zencilerin geviş getirdiklerini ileri süren bir bilim adamı bile tanıyorum... Bu durumda, et, hele ki insan eti yemelerini nasıl bekleyebilirsiniz?

– O halde, onları öldürmek niye? diye müdahale ettim. Çünkü içimin iyilik ve merhamet duyguları ile dolduğunu hissediyordum.

– Ama size söyledim... onları uygarlaştırmak için. Ayrıca bu, çok da eğlenceliydi!..[25] Günlerce süren yürüyüşlerden sonra, sonunda bir zenci köyüne vardığımızda... bunların korkudan ödü patlardı!.. Anında, tehlike çığlıkları atmaya başlar, çok aşırı korkmuş olduklarından kaçmaya bile kalkışmaz, yüzlerini toprağa gömüp ağlarlardı. Hepsine rakı dağıtırdık, zira her zaman yanımızda önemli bir alkol stoku bulunur... ve bir kere sarhoş olduklarında da, başlarına vurmak suretiyle, onları öldürürdük!..

– Aşağılık bir tüfek darbesiyle! diye özetledi, Normandiyalı asilzade, iğrenerek. Herhalde, şu dakikada, Tonkin ormanlarındaki tavus kuşlarının o harikulade uçuşları gözlerinin önünde canlanıyordu...

Gece, göz alıcı bir şekilde devam ediyordu: gökyüzü alev almış gibiydi; çevremizi saran okyanus, fosforlu ışık saçan büyük bir örtü gibi dalgalanıyordu... Ve ben üzgündüm, Clara'dan dolayı üzgündüm, bu kaba saba adamlardan dolayı üzgündüm ve de kendi kendimden ve sessizliği ve Güzellik'i bozan sözlerimizden dolayı!

Birdenbire:

– Stanley'yi tanır mısınız? diye kâşife sordu Clara.

– Elbette... onu tanırım, diye cevap verdi beriki.

– Peki, onun hakkında ne düşünüyorsunuz?

– Ah! O!.. dedi başını sallayarak...

Sonra, sanki aklına korkunç anılar gelmiş gibi, ciddi bir sesle sözünü tamamladı:

– O, biraz fazla ileri gidiyor!..

Birkaç dakikadan beri, yüzbaşının konuşmak istediğini hissediyordum...[26] Bu kanaati izleyen sessizliği fırsat bilerek:

– Ben, dedi... Ben bunlardan çok daha iyisini yaptım... Ve sizin bu küçük çaplı katliamlarınız, benimkilerin yanında solda sıfır kalır... Ben bir kurşun icat ettim... Olağanüstü bir şey. Ve ben ona, onu icat etmek onuruna eriştiğim küçük Hindu kasabasının adından dolayı, Dom-Dom kurşunu adını verdim.

– Çok mu öldürüyor?.. diğerlerinden daha mı etkili?.. diye sordu Clara.

– Oh! Sevgili bayan, ne siz sorun ne ben söyleyeyim! dedi gülerek... Karşılaştırılmaz bile!..

Ve alçakgönüllülükle ekledi:

– Bununla birlikte... hiçbir şey değil...küçücük! Küçük bir şey düşünün... nasıl diyorsunuz?.. Bir küçük fındık... evet işte bu!.. Küçücük bir fındık düşünün!.. Çok hoş bir şey...

– Ve ne kadar güzel bir isim, yüzbaşı!.. diye hayranlığını belirtti Clara.

– Gerçekten de çok güzel!.. diyerek, onayladı yüzbaşı, bu iltifattan pek gururu okşanmış bir vaziyette... şiir gibi!..

– Öyle gibi, değil mi?.. Shakespeare'in komedilerinden çıkmış bir peri ismi sanki... Dom-Dom perisi!.. buna bayıldım... Güneş ışıkları ve fundalıklar içinde zıplayan, dans eden ve seken, kuş gibi hafif ve sarışın mı sarışın, güleç bir peri... Eh, haydi göster kendini Dom-Dom!

– Eh, haydi göster kendini!.. diye tekrarladı subay... Aynen böyle! Zaten, o kendini gösterir, tapılası bayan... Ama sanıyorum ki, onu benzersiz kılan, onunla... artık, neredeyse, hiç yaralı kalmamasıdır.

– Ha!.. ha!..

– Yalnızca ölüler kalır geriye!.. İşte bu yüzden, o, gerçekten eşsizdir!

Bana döndü ve her ikimizin yurtseverlik duygularının birbirine karıştığı, esef eden bir tonda içini çekti:

– Ah! Eğer ki, şu korkunç Komün[27] esnasında, Fransa'da, o, sizin elinizde olsaydı!.. Ne zafer olurdu!..

Sonra, birdenbire başka bir düşe dalarak:

– Kendi kendime soruyorum bazen... bu, bir Edgar Poe masalı veya bizim Thomas de Quincey'nin[28] bir düşü olmasın diye... Yok canım olamaz, bu minik harika Dom-Dom'u, bizzat ben kendim, tecrübe ettiğime göre...İşte anlatacağım hikâye de bu... On iki Hinduyu sıraladım...

– Canlı olarak mı?

– Elbette!.. Alman İmparatoru, o, balistik denemelerini kadavralar üzerinde yapıyor...[29] Kabul edersiniz ki, bu, saçma ve çok eksik bir çalışma şeklidir... Ben, denemelerimi insanlar üzerinde, üstelik yalnızca canlı değil, çok sağlıklı ve güçlü kuvvetli olanları üzerinde yapıyorum... En azından, bu şekilde, ne yaptığınızı ve nereye gittiğinizi görüyorsunuz... Ben bir hayalperest değilim... ben bir bilim adamıyım!..

– Çok özür dilerim, yüzbaşı!.. Devam edin o halde!

– Demek ki, on iki tane Hinduyu, arka arkaya, geometrik bir düz çizgi üzerinde sıraladım... ve ateş ettim...

– Ya sonuç?.. diye araya girdi Clara.

– Sonuç, zarif dostum, bu küçük Dom-Dom harikalar yarattı... On iki Hindudan bir tanesi bile ayakta kalmamıştı!.. Kurşun, on ikisinin de vücudunu delip geçmişti ve geride, kelimenin anlamıyla, cılkı çıkmış ve tanınmaz hale gelmiş bir et ve kemik yığını bırakmıştı...Gerçekten büyüleyici!.. Böyle olağanüstü bir başarıyı hayal bile edemezdim...

– Olağanüstü gerçekten, mucize gibi.

– Değil mi?..

Sonra, dalgın dalgın, birkaç saniye süren duygu yüklü bir sessizlikten sonra:[30]

– Aslında, ben arıyorum, diye mırıldandı, sır verir gibi... Ben bundan daha iyi bir şey arıyorum... Daha iş bitirici bir şey... bir kurşun arıyorum... dokunduğu şeyi tamamen yok edecek, geriye

hiçbir şey bırakmayacak küçücük bir kurşun... hiçbir şey...hiçbir şey...hiçbir şey!... Anlıyor musunuz?

– Nasıl yani? Nasıl hiçbir şey?

– Veya çok az bir şey!.. diye açıkladı subay. En fazla bir avuç kül... ya da hemen kayboluverecek kızılımtırak hafif bir duman... Bu olabilir...

– Yani bir tür, otomatik yakıp kül etme?

– Evet tam olarak!..[31] Böyle bir icadın getireceği yararları düşünebiliyor musunuz?.. Bu sayede, askeriyedeki cerrahları, hemşireleri, ambülansları, askeri hastaneleri, gazi maaşlarını vs, vs ortadan kaldırıyorum. Bu, devletlerin bütçelerine, çok büyük bir tasarruf... büyük bir rahatlama getirecektir... Ve daha hijyenden bahsetmiyorum bile!.. Sağlık alanında ne kazanım!..

– Ve bu kurşuna da Nib-Nib[32] kurşunu adını koyabilirsiniz!.. diye yükses sesle atıldım.

– Çok güzel... çok güzel!.. diyerek, bu argoya kaçan[33] isim önerisini, ondan hiçbir şey anlamadığı halde, hemen benimsedi ve gürültülü bir şekilde gülmeye başladı topçu subayı. Hani şu, hangi milletten ve hangi rütbede olursa olsun değişmeyen, askerlere has, o, erkekçe ve içtenlikli gülüşle...

Biraz sakinleştiğinde:

– Öyle tahmin ediyorum ki, dedi, Fransa, bu muhteşem güdümlü mermiyi gördüğünde, bize yine, bütün gazetelerinde verip veriştirecek... Ve savaş için hiçbir zaman gerekli milyarların harcanmadığını haykıran, öldürmekten ve bombalamaktan başka bir şey konuşmayan en şiddet yanlısı yurtseverleriniz, bizzat onlar, bir kere daha, İngiltere'ye uygar ulusların lanetini hasredecekler. Fakat anasını satayım! Biz uygar olmayan bu evrensel politikamızda, gayet tutarlıyız... Nasıl yani!.. Havan topu mermilerinin patlayıcı özelliği olabilir... ama, kurşunların olmasın!.. Niçin?.. Savaş kanunlarına tabi olarak yaşıyoruz... Oysa, savaş nedir ki?.. Savaş, olabilecek en kısa sürede, mümkün olan en fazla miktarda insanı katletmekten ibarettir. Onu daha kanlı ve daha süratli kılmak, gitgide tahrip gücü daha yüksek silahlar icat etmekle mümkündür. Bu tüm insanlığın meselesidir... ve ayrıca modernleşmedir...

– Ama yüzbaşı, diye itiraz ettim... ya insan hakları?.. Onları ne yapıyorsunuz?

Subay alaylı alaylı sırıttı... ve iki kolunu, göğe doğru kaldırarak:

– İnsan hakları mı?.. diye karşı çıktı... fakat bu hak, bizim insanları, toptan veya teker teker, topla, tüfekle, hangi yolla olursa olsun katletme hakkımızdan başka bir şey değildir ki. Yeter ki hepsi yok edilsin!..

Çinlilerden biri araya girdi:

– Ama biz vahşi insanlar değiliz ki! dedi.

– Vahşi değil miyiz?.. Çok rica ederim, değilsek neyiz o zaman?.. Biz, Avustralya'daki yerlilerden[34] bile daha vahşiyiz, yapılanın vahşilik olduğunun tamamıyla bilincinde olmamıza rağmen, bunu yapmaya inatla devam etmemizden belli... Sonra, yönetmek, ticaret yapmak, aramızdaki anlaşmazlıkları çözmek, şerefimizi temizlemek için savaştan, yani hırsızlıktan, yağmacılıktan, katliamdan başka bir yöntem bilmediğimize göre... Şu halde, her şeye rağmen sürdürmek taraftarı olduğumuz bu sertlik politikasının sakıncalarına göz yummaktan başka seçeneğimiz yoktur... Zorba mı diyorlar bize, tamam, kabul!.. Zorba gibi davranalım o zaman!..[35]

O zaman, Clara, derinden gelen, yumuşak bir sesle şöyle dedi:

– Hem sonra, ölüme karşı koymaya çalışmak bir günahtır... Ölüm o kadar güzeldir ki!

Bordadaki elektrik ışığının altında, bembeyaz ve gizem dolu bir halde ayağa kalktı. İncecik, uzun bir ipek şal vücudunu sarıyor, yanar döner, solgun yansımalarla sarmalıyordu.

– Yarın görüşürüz! dedi sonra.

Hepimiz Clara'nın çevresindeydik, nezaketi elden bırakmıyorduk. Subay, Clara'nın elini tutmuş öpüyordu... Onun, o erkekçe ifadesinden, gürbüz görüntüsünden, çelik gibi bacaklarından, bütün bu güç timsali tavırlarından nefret ediyordum... Özür dileyerek:

– Böyle bir konuya takıldığım ve sizin gibi bir kadının önünde aşktan başka bir şey konuşulmayacağını unuttuğum için beni affedin, dedi...

Clara:

– Fakat yüzbaşı, ölümden konuşan, aynı zamanda, aşktan da konuşur!.. diye cevap verdi.

Koluma girdi ve hizmetkârlarının gece tuvaleti için dönüşünü bekledikleri kamarasına kadar ona eşlik ettim...

Bütün gece, katliamlar ve yakıp yıkmalarla uğraştım... O gece, çok huzursuz bir uyku uyudum... Kanlı güneş ışınları içinde, kızıl fundalıkların üstünden sekerek geçen, sarışın, güleç, küçük Dom-Dom perisini gördüm... Clara'nın gözlerine, dudaklarına, onun tanımadığım, gözler önüne serilmiş bedenine sahip küçük Dom-Dom perisi...

VII

Bir keresinde, arkadaşım ve ben, geminin küpeştesine yan yana dayanmış denizi ve gökyüzünü seyrediyorduk. Gün batmak üzereydi. Gökyüzünde büyük büyük kuşlar, mavi bahriler,* son derece zarif dansöz hareketleriyle, salına salına gemiyi takip ediyorlardı. Denizde, uçanbalık sürüleri geminin yaklaşmasıyla havaya sıçrıyor ve güneşin altında parıl parıl, biraz ileriye düşüyorlar ve akabinde de, o gün canlı bir turkuvaz mavisi olan suyu yara yara yollarına devam ediyorlardı... Sonra denizanası sürüleri, kırmızı denizanaları, yeşil denizanaları, erguvan renkli denizanaları, yine pembe ve açık mor olanları, yerlere saçılmış çiçekler[36] misali, yumuşak yüzey üzerinde dalgalanıyorlardı. Ve o kadar güzel renkleri vardı ki, Clara, durmadan bana onları gösterip hayranlık çığlıkları atıyordu... Sonra birdenbire, bana:

– Söyleyin bana, bu harikulade yaratıkların adı nedir? diye sordu.

Garip isimler uydurabilir, bilimsel terimler bulabilirdim. Denemedim bile... Ani bir şekilde ve elimde olmadan kapıldığım çok şiddetli bir dürüstlük arzusu içinde:

– Bilmiyorum!.. diye cevap verdim, kesin bir tavırla.

* Bahri: Yuvasını dalgalar üstüne kuran bir masal kuşu. (ç.n.)

Yitip gittiğimi... umutlarımı yeşerten, endişelerimi yatıştıran bu belli belirsiz, tatlı rüyayı da yitirdiğimi hissediyordum... hem de geri dönüşü olmayacak biçimde... Daha da derine batarak, o aşağılık yaşamımın kaçınılmaz çirkefine yeniden düşeceğim duygusundaydım... Bütün bunları hissediyordum... Ama içimde, bastıramadığım çok güçlü bir ses, bütün bu yalan dolandan ve ikiyüzlülükten vazgeçmemi, bana inanıp iyi niyetle dostluğunu sunmuş bir insanı alçakça kandırmaya ve bu şekilde onun güvenini tam anlamıyla kötüye kullanmaya bir son vermemi buyuruyordu.

– Hayır, işin doğrusu, bilmiyorum!.. diye yineledim. Bunu, bu basit yadsımaya, hiç sahip olmadığı aşırı dramatik bir nitelik katarak söylemiştim.

– Bana bunu nasıl söylersiniz!.. Çıldırdınız mı?.. Neyiniz var Allah aşkına?.. diye sordu Clara, hareketlerimin garip tutarsızlığına ve sesimin tonuna şaşırarak.

– Bilmiyorum... bilmiyorum... bilmiyorum!..

Ve bu "Bilmiyorum!" üçlemesine, daha bir inandırıcılık katabilmek için geminin küpeştesine, şiddetle, üç kere vurdum.

– Nasıl yani, bilmiyor musunuz?.. Bir bilgin... bir doğalbilimci?..

– Ben bir bilgin değilim, Miss Clara... ben bir doğalbilimci değilim... ben hiçbir şey değilim, diye bağırdım... Bir zavallı... evet... ben bir zavallıyım!.. Size yalan söyledim... iğrenç bir şekilde yalan söyledim... Benim nasıl bir adam olduğumu öğrenmeniz gerek... Dinleyin beni...

Soluk soluğa, daldan dala atlayarak hayatımı anlattım... Eugène Mortain'i, Bayan G...'yi, görevimin nasıl düzmece olduğunu, bütün kirli çamaşırlarımı, yaptığım bütün çirkeflikleri... Kendimi suçlamaktan, olduğumdan daha aşağılık, daha bayağı, daha kötü göstermekten acımasızca bir zevk alıyordum... Bu acıklı hikâyenin sonuna geldiğimde, arkadaşıma, bir gözyaşı seli içinde şöyle dedim:

– Şimdi her şey bitti!.. Benden nefret edeceksiniz... Beni aşağılayacaksınız, diğerleri gibi... benden tiksintiyle yüz çevireceksiniz...ve bunda yerden göğe kadar haklısınız...ve ben bundan yakı-

nacak değilim... Bu korkunç!.. ama bu şekilde yaşayamazdım... Sizinle benim aramda, artık yalan olsun istemiyordum...

Hüngür hüngür ağlıyordum... ve bir çocuk gibi, devamını getiremediğim sözcükler kekeliyordum.

– Bu korkunç!.. bu korkunç!.. Ve ben ki... çünkü en sonunda... yemin ederim ki bu doğru!.. ben ki... anlıyor musunuz... bir olaylar zinciri, evet budur... olaylar zinciri... olaylar peş peşe geldi... Ben bunu bilmiyordum. Sonra sizin ruhunuz... ah! Ruhunuz... o sevgili ruhunuz ve bakışlarınızın temizliği... ve sizin... sizin sevgili... evet, yani... hissetmiş olmalısınız... bana karşı iyi davranmanız... Bu benim büyük mutluluğumdu... kurtuluşumdu... benim... benim... Bu korkunç... bu korkunç!.. Bütün bunları kaybediyorum!.. Bu korkunç!..

Ben konuşur ve ağlarken, Miss Clara, gözlerini hiç ayırmadan bana bakıyordu. Ah! O bakış! Hiçbir zaman, evet hiçbir zaman, bu harikulade kadının bana yönelttiği o bakışı unutmayacağım... fevkalade bir bakış, içinde, aynı anda, hem şaşkınlık, hem sevinç, hem acıma, hem aşk –evet, aşk– ve biraz da muziplik ve alay... ve her şey olan... öyle bir bakış ki, beni delip geçiyor, ta içime işliyor, benliğimi okuyor, ruhumu ve bedenimi allak bullak ediyordu.

– Eh peki! dedi yalnızca. Bu, beni çok da fazla şaşırtmadı... Aslına bakarsanız, ben, gerçekten, bütün bilginlerin sizin gibi olduklarını düşünüyorum...

Gözlerini benden ayırmadan, bir kuş şakımasını andıran, o güzel ve berrak gülüşü ile gülerek:

– Böyle birini tanımıştım, diye anlatmaya başladı. Bir doğalbilimciydi... sizin gibi... İngiliz hükümeti tarafından, Sri Lanka'daki tarım işletmelerinde, kahve ağacı paraziti üzerinde araştırma yapmak için gönderilmişti. Eh, üç ay boyunca, Colombo'yu terk etmedi... Vaktini poker oynayarak ve şampanyayla kafa bularak geçiriyordu.

Sonra, bakışları hâlâ üstümde, tuhaf, derin ve arzu dolu bakışlarla gözlerimin içine bakarak, birkaç saniye sessiz kaldıktan sonra, bağışlamış bir tonda ekledi. Bana bu seste affetmenin bütün sevinci şakıyor gibi geldi:

– Seni gidi küçük çakal!

Ne diyeceğimi bilemez haldeydim, gülsem mi ağlasam mı, yoksa ayaklarına mı kapansam bilemiyordum. Çekinerek kekeledim:

– O halde... bana kızmadınız mı?.. Benden tiksinmiyor musunuz?.. Beni affediyor musunuz?..

– Aptal! dedi... Hey gidi küçük aptal!..

– Clara!.. Clara!.. Bu mümkün mü?.. diye bağırdım mutluluktan neredeyse bayılacak halde.

Akşam yemeği için çan epeyi bir zaman önce çalmış olduğundan ve güvertenin bu bölümünde hiç kimse kalmadığından, Clara'nın daha yakınına yaklaştım, o kadar ki, Clara'nın kalçalarının titrediğini ve kalbinin çarptığını hissettim. Sonra yüreğim, göğsümü patlatacak gibi fırtınalar içinde kabarırken, ellerimin içine bıraktığı ellerini tutarak haykırdım:

– Clara! Clara!.. Beni seviyor musunuz?.. Ah! Size yalvarıyorum!.. Beni seviyor musunuz?..

Zayıf bir sesle yanıtladı:

– Bunu size bu akşam söyleyeceğim... Kamaramda!..

Gözlerinden, bir an, beni ürküten yeşil bir ışığın, korkunç bir ışığın geçtiğini gördüm... Ellerini, benimkilerin hapsinden kurtardı ve alnında, ansızın, derin bir çizgi belirmiş, ensesi ağırlaşmış olduğu halde susup, denizi seyretmeye başladı...

Ne düşünüyordu?.. Hiçbir fikrim yoktu... Ve, denize bakarken, ben de aklımdan şöyle geçiriyordum:

– Beni düzgün bir adam sandığı zamanlarda, benimle ilgilenmedi... beni arzulamadı... Ama kim olduğumu öğrendiği ve ruhumun gerçek ve pis kokusunu soluduğu o dakikada, aşk kanına girdi – zira beni seviyor!.. Haydi!.. Haydi!.. Demek ki hayattaki tek geçerli şey, kötülük!..

Akşam olmuştu, sonra, alacakaranlık düşmeden, gece geldi. Havada sözle anlatılmaz bir dinginlik vardı. Gemi, etrafına fosforlu köpükler yaya yaya, yoluna devam ediyordu. Geniş ışık huzmeleri yalamaktaydı denizi... Denizden, sanki periler yükseliyordu; denizin üzerine ateşten upuzun mantolar seriyor, ellerinde salladıkları altın incileri avuç avuç denize saçıyorlardı.

VIII

Bir sabah, güverteye çıktığımda, öyle berrak bir hava vardı ki, o yeşil ve kırmızı adayı, o başı, Adam tepesinin doruklarını saran, harikulade pembe beyaz bulutlarla taçlı, büyülü Sri Lanka Adası'nı, elimi uzatsam dokunacakmışım gibi net bir şekilde karşımda gördüm. Aslında, daha bir gün öncesinden, adanın yaklaşmakta olduğunun sinyallerini almaya başlamıştık: Deniz, burnumuza yeni kokular getirmeye başlamış ve nereden çıktığı belli olmayan esrarengiz bir kelebek sürüsü, gemiye birkaç saat boyunca eşlik etmiş, sonra da bir anda kaybolmuştu. Clara ve ben, adanın bize, böyle güzel ve romantik haberciler göndererek hoş geldin demesine bayılmıştık hemen. Artık o derece duygusal olmuştum ki, basit bir kelebek görmek bile beni kendimden geçirmeye, sevgiden içimi titretmeye yetiyordu.

Ama o sabah, Sri Lanka'yı böyle gerçekten karşımda görmek, yüreğimi daraltıyor, daraltmaktan da çok, beni dehşete düşürüyordu. Orada, o an, unutmabeni çiçeği mavisi rengindeki dalgaların ötesinde gördüğüm, bir ülke toprağı, bir liman değildi. Bilinmezin üstünden nihayet kalkan perdenin insanda uyandırdığı yakıcı merak da değildi... Bu, sefil hayatımın ani geri dön çağrısıydı, terk ettiğim içgüdülerime geri dönüş, bu yolculuk boyunca içimde uyuyan... ve benim öldü sandığım... her şeyin... acı ve üzüntü verici uyanışıydı... Bu, hiç düşünmediğim kadar çok acı veren ve anlamayı bırak, tahmin bile edemeyeceğim imkânsız gerçekti: benim için fevkalade bir rüyadan ibaret olan, Clara ile aşkımın sonu. İlk defa bir kadın beni kendine bağlıyordu. Onun kölesi olmuştum, yalnız onu arzuluyor, yalnızca onu istiyordum. Gözüm ondan başka ve onun dışında hiçbir şey görmüyordu. Ona sahip olmak, bu aşkın yangınını söndüreceğine, her gün daha da alevlendiriyordu. Her defasında, içimi yakan şehvet ateşi daha da artarak, onun aşkının dipsiz kuyusunda gitgide daha fazla kayboluyor ve bu uğurda, dibe vurmak pahasına, ömrümü tüketebileceğimi hissediyordum!.. Bu geri dönüşü olmayan, hiç bitmeyecek ve ölümüne aşkla, ona, –ruhum, bedenim ve beynimle– bağlandıktan sonra, ondan bu kadar

çabuk ayrılmak zorunda olmam nasıl kabul edilebilirdi?.. Delilik!.. Bu aşk benim içimdeydi, kendi etimin bir parçası olmuştu; kanıma, iliklerime işlemişti; bana bütünüyle sahip olmuştu, ben artık o olmuştum!.. Ondan ayrılmak, kendi kendimden ayrılmakla birdi: Bu kendimi öldürmek demekti... Daha da beteri!.. Bu, kafamı Sri Lanka'da, ayaklarımı Çin'de gördüğüm, aralarında uçsuz bucaksız deniz olduğundan hiçbir zaman birleşemeyecek olan bu iki parçamla, hayatta kalabilmek için çırpındığım o deli saçması kâbustu!.. Öyle hemen yarın, bu baygın bakışlı gözlerden, bu doymak bilmeyen dudaklardan ayrılmam, bu eşsiz güzellikteki vücudun, her gece daha umulmadık şekilde yaşattığı olağanüstü mucizeden, onun vahşi kucaklamalarından ve bir cinayet kadar şiddetli, uzun kasılmalardan sonra, ölüm kadar derin bu saf mırıldanmalardan, bu küçük şikâyetlerden, bu gülücüklerden, bu küçük gözyaşlarından, bu yorulmuş çocuk şarkısı mı desem, kuş cıvıltısı mı, bunlardan vazgeçmem mümkün müydü?.. Ve bana nefes alıp vermek için ciğerlerimden, düşünmek için beynimden, damarlarıma sıcak kan yollamak için kalbimden daha gerekli olan bütün bu şeylerden mahrum mu kalacaktım?.. Geçin efendim!.. Kömür nasıl kendini yok eden, yakıp küle döndüren ateşe aitse, ben de öyle Clara'ya aittim... Bu ayrılık, hem ona hem de bana, o kadar anlaşılmaz, o kadar imkânsız ve o kadar yaşama ve doğa kanunlarına taban tabana aykırı görünüyordu ki, bu zamana kadar lafını bile etmemiştik... Bir gün öncesine kadar, tek vücut olmuş ruhlarımız, birbirlerine bile itiraf etmeden, yalnızca, bu yolculuğun sonsuza kadar sürmesini diliyorlardı. Sanki bizi beraberinde götüren bu gemi, bizi böyle hep götürmek zorundaydı, durmadan, durmadan... ve asla, asla bir limana varmamalıydı...Çünkü bir yere varmak, ölmek demekti!..

Öyleyken, işte burada gemiden inecek, bu yeşilin içine, bu kırmızının içine dalacak ve bu bilinmezin içinde kaybolacaktım... Hiç olmadığım kadar korkunç bir şekilde yalnız!.. Ve işte Clara, çok yakın zamanda bir hayal olacak, sonra da boşlukta, zor seçilir, gri, küçük bir nokta... Sonra hiçbir şey... sonra hiçbir şey... hiçbir şey... hiçbir şey... hiçbir şey!.. Ah! Her şeye razıydım, yeter ki bu olmasındı!.. Ah!.. Dalgalar ikimizi de yutsaydı keşke!..

Dümdüzdü deniz, sakin ve ışıl ışıl... mutlu kıyıların, çiçek açmış meyve bahçelerinin, aşk yataklarının kokusunu getiriyordu ki, bu, gözlerimden yaşların boşanmasına sebep oluyordu...

Güverte hareketlenmekteydi; yalnızca şen yüzler, beklemekten ve meraktan gerilmiş bakışlar.

– Körfeze giriyoruz... Körfeze girdik!..

– Kıyıyı görüyorum.

– Ağaçları görüyorum.

– Deniz fenerini görüyorum.

– Geldik... geldik!..

Bu haykırışların her biri, ayrı ayrı, yüreğimi dağlıyordu... Bu hâlâ epey uzakta, ama inadına net görünen ve pervanenin her dönüşünde daha da yakınlaşan ada görüntüsünü gözlerimin önünden uzaklaştırmak istedim. Ve başımı çevirerek, orada, yukarıda, bir an üstümüzden uçarak geçen, sonra da havada yavaş yavaş kaybolan kuşlar gibi, içinde yitip gitmek istediğim uçsuz bucaksız gökyüzünü seyre daldım.

Çok geçmeden Clara yanıma geldi... Bu çok sevmekten mi olmuştu?.. Ya da çok ağlamaktan mı? Gözkapakları davul gibi şişmişti ve mor mor halkalarla çevrili gözlerinde büyük bir üzüntü okunuyordu. Hatta bu gözlerde, üzüntüden de öte bir şeyler vardı; gerçekte çok büyük bir acıma vardı, aynı zamanda hem anlayıp affeden, hem isyankâr. Koyu altın sarısı, gür saçlarının çevrelediği alnında, zevk anlarında olduğu gibi, acı çektiğinde de ortaya çıkan o çizgi, o gölgeli kırışık ortaya çıkmıştı... Son derece baş döndürücü bir koku yayılıyordu saçlarından... Bana yalnızca şu iki kelimeyi etti:

– Ne çabuk?

– Ne yazık ki! diyerek içimi çektim...

Şapkasını, küçük bir denizci şapkasını, uzun, altın bir iğneyle başına tutturdu ve düzeltti. Havaya kaldırdığı iki kolu, vücudunun üst kısmını arkaya doğru eğmiş, onu sarmalayan beyaz bluzun altındaki heykelimsi hatlarını gözlerimin önüne sermişti... Hafif titreyen bir sesle yeniden söze başladı:

– Bunu düşünmüş müydünüz?

– Hayır!..

Clara dudaklarını, kan oturtacak kadar çok ısırdı:

– Peki ne olacak?.. diye sordu.

Cevap vermedim... cevap verecek gücüm yoktu... Kafam bomboş, kalbim paramparçaydı, yok olmak istiyordum... O, heyecanlı ve çok solgundu...Yalnızca dudakları, bana, öpüşmekten daha kırmızılaşmış ve daha dolgunlaşmış gibi geldi... Uzun süre, sorgulayan gözlerini rahatsız edici bir şekilde benden ayırmadı.

– Gemi Colombo'da iki gün kalacak... Ondan sonra, tekrar yola çıkacak... Bunu biliyor musunuz?

– Evet!.. evet!..

– Ondan sonra?..

– Ondan sonra... bitti!

– Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?

– Hiçbir şey yok... teşekkür ederim! Bittiğine göre!..

Ve boğazıma düğümlenen hıçkırıklarımı bastırarak, kekeledim:

– Siz benim her şeyim oldunuz... siz benim için her şeyden önemli oldunuz!.. Yalvarırım daha fazla konuşmayın!.. Bu çok üzücü... çok gereksiz yere üzücü... konuşmayın artık... şimdi her şey bittiğine göre!..

– Hiçbir şey, hiçbir zaman bitmez, dedi Clara... hiçbir şey, ölüm bile!..

Bir çan çaldı... Ah! Bu çan!.. Sanki yüreğimde çalıyordu!.. Sanki aşkımın sonunun geldiğini bildiriyordu!..

Yolcular, güvertede toplanıyorlardı, bağırıyor, haykırıyor, birbirlerine yüksek sesle sesleniyor, yaklaşmakta olan adaya dürbünlerini, uzak gözlüklerini ve fotoğraf makinelerini çeviriyorlardı. Normandiyalı asilzade, yeşil bölgeleri göstererek, buraların avlanmayı imkânsız kılan balta girmemiş ormanlar olduğunu anlatıyordu... Ve bütün bu gürültü patırtı, itişip kakışma içinde, iki Çinli, ellerini geniş yenlerinin altında kavuşturmuş, çevrelerine ilgisiz ve düşünceli bir ifadeyle, her günkü yavaş ve ciddi yürüyüşlerine, dualar okuyarak dolaşan iki papaz gibi devam ediyorlardı.

– Geldik!

– Yaşasın!.. Yaşasın!.. Geldik!..

– Şehri görüyorum.

– O şehir mi?..

– Hayır!.. bu bir mercan kayalığı...

– İskeleyi görüyorum...

– Yok canım!.. amma atıyorsun!..

– Orada, denizde bize doğru gelen şey ne?

Uzakta, pespembe renkli yelkenlerini açmış bir grup tekne, gemiye doğru yola çıkmıştı bile... Geminin iki bacasından tüten kapkara duman bulutları, denize bir matem gölgesi düşürüyorlardı. Sonra, siren acıklı acıklı çaldı, uzun uzun...

Kimsenin bize dikkat ettiği yoktu... Clara bana, sevecen, ama buyurgan bir tonda:

– Pekâlâ! Şimdi ne yapacaksınız, bakalım? diye sordu.

– Bilmiyorum! Hem artık ne önemi var?.. Kaybolmuştum... Size rastladım... Uçurumun kenarındayken, içine yuvarlanmamı birkaç gün engellediniz... Şimdi yeniden düşüyorum... Bu benim alınyazım!..

– Niye alınyazısı olsun?.. Çocuk gibisiniz!.. Ve bana hiç güvenmiyorsunuz... Şans eseri mi benimle karşılaştığınızı sanıyorsunuz?..

Bir sessizlikten sonra ekledi.

– Bu, o kadar kolay ki!.. Benim Çin'de nüfuzlu dostlarım var... Sizin için çok şey yapabileceklerinden eminim... İster misiniz, onlara...

Sözünü bitirmesine fırsat vermedim:

– Hayır, bunu sakın yapmayın!.. diye yalvardım, kendimi pek zayıf bir şekilde savunmaya çalışarak. Hem zaten... hele bunu sakın yapmayın!.. Sizi anlıyorum... Artık bana hiçbir şey söylemeyin.

– Çocuk gibisiniz, diye tekrarladı Clara... Ve sanki Avrupa'da gibi konuşuyorsunuz, biricik aşkım... Ve Avrupa'daki gibi saçma sapan ahlâki tereddütleriniz var... Çin'de yaşam özgürdür, mutludur, tamdır, önyargılardan, kurallardan, yasalardan arınmıştır... bizim için, en azından... Özgürlüğü, insanın bizzat kendinden... aşkı, arzuların mutluluk verici çeşitliliğinden başka kısıtlayacak en-

gel yoktur... Avrupa ve onun ikiyüzlü, gelişmemiş medeniyeti, koca bir yalandır... Orada yalan söylemekten başka ne yapıyorsunuz ki, kendinize, başkalarına yalan söylemekten, ruhunuzun derinliklerinde, gerçek olduğunu çok iyi bildiğiniz her şeye ihanet etmekten başka?.. Gülünç bulduğunuz kişi ve kurumlara, sahte de olsa, saygı duyar gibi görünmek zorundasınız... Aşağıladığınız, eleştirdiğiniz, tamamıyla temelsiz olduğunu çok iyi bildiğiniz ahlâk ya da toplum kurallarına korkakça bağlı kalıyorsunuz... İşte sizi üzgün, şaşkın, dengesiz kılan da fikirleriniz, arzularınız ile uygarlığınızın bütün o geçerliliğini yitirmiş davranış kuralları, bütün o inanmadığınız idolleri arasındaki sürekli çelişkidir... Bu dayanılmaz çatışma esnasında bütün yaşama zevkinizi, öz benliğinizi kaybediyorsunuz... çünkü, yeteneklerinizin özgür ifadesi, her an engelleniyor, bastırılıyor, durduruluyor... İşte uygar dünyanın ölümcül, zehirli yarası... Bizde, her şey farklıdır... göreceksiniz!.. Canton'da harikulade bahçeler içine kurulu ve orada hayatın ve aşkın özgürce yaşanabilmesi için her türlü tedbirin alınmış olduğu bir sarayım var... Neden çekiniyorsunuz?.. Ne bırakıyorsunuz arkanızda?.. Kimin umurundasınız!.. Beni artık sevmez olur veya kendinizi çok mutsuz hissederseniz... çekip gidersiniz!..

– Clara!.. Clara!.. diye yakardım...

Geminin yer döşemesine sert bir şekilde vurdu:

-Beni henüz tanımıyorsunuz... dedi... benim kim olduğumu bile bilmiyorsunuz ve bu kadar çabuk beni terk etmek istiyorsunuz!.. Sizi korkutuyor muyum?.. Yoksa siz korkağın biri misiniz?

– Sensiz, artık yaşayamam!.. Sensiz kalırsam, ölürüm!..

– Eh, o halde, endişelenmeyi bırak!.. Ağlamayı kes... ve benimle gel!..

Gözbebeklerinin yeşilinde bir şimşek çaktı. Daha alçak, neredeyse boğuk bir sesle, bana, şöyle dedi:

– Sana müthiş şeyler öğreteceğim... ilahi şeyler... en sonunda aşkın ne olduğunu anlayacaksın!.. Sana söz veriyorum, benimle birlikte, aşkın en gizemli derinliklerine ineceksin... ve de ölümün!..

Sonra, iliklerime kadar bütün vücuduma bir ürperti yayılmasına

sebep olan kızıl bir gülümseme ile, yine şöyle dedi:

– Zavallı bebecik!.. Kendini iflah olmaz bir sefih sanıyordun... büyük bir isyankâr... Ah! Senin o tatlı vicdan azabın... hatırlıyor musun?.. İşte bak, ruhun, bir küçük çocuğunkinden bile daha çekingen...

Doğruydu söyledikleri!.. Uzlaşmaz bir serseri olmakla ne kadar övünsem, ne kadar bütün ahlâki önyargıları aşmış olduğumu sansam da boşunaydı. Arada yine, sinir bunalımları yaşadığım bazı anlarda, bilincimin bulanık derinliklerinden yükselen ve bana şerefimi ve sorumluluklarımı hatırlatan sese kulak veriyordum... Kimin şerefi?.. Hangi sorumluluk?.. İnsan ruhu nasıl bir delilik kuyusu böyle!.. Sri Lanka'da sıkıntıdan patlamak yerine, yolculuğuma Çin'e kadar devam ettim diye, neden şerefim –şerefim!– lekelenecek, neden görevime sadakatsizlik etmiş sayılacaktım ki?.. Yoksa, gerçekten, Sri Lanka kıyısındaki körfezlerde dalarak, "temel hücre"yi keşfedeceğimi, "açık deniz peltesini inceleyeceğimi" düşünecek kadar bir bilim adamı havasına mı giriyordum? Embriyoloji alanındaki bu görevi, gülünç bir şekilde, ciddiye almış olduğumu fark etmem, bir anda, içinde bulunduğum durumun gerçeklerini görmemi sağladı... Nasıl yani!.. Talih kuşu, mucize, benim, bir ilahe kadar güzel, zengin, olağanüstü, üstelik âşık olduğum ve onun da bana âşık olduğu ve bana fevkalade bir hayat, istemediğim kadar çok zevk, benzersiz heyecanlar, ahlâk kurallarını hiçe sayan maceralar, debdebeli bir himaye, uzun sözün kısası, kurtuluş... kurtuluştan da öte... tatlı hayat... sunan bir kadına rastlamamı istemişti... Ve ben, ayağıma gelmiş bu büyük şansı tepecektim! İnsanı yoldan çıkaran şeytan –verdiği akıllara aptal aptal uyduğum için başıma gelmedik kötülük kalmayan, içimdeki şu aptal ses– ancak peri masallarında olacak, bir daha asla ele geçmeyecek ve bütün varlığımla gerçekleşmesini arzuladığım bu umulmadık fırsat karşısında, bana, sahte bir direnç göstermemi tavsiye etmek için, bir kere daha mı müdahale edecekti?.. Hayır... hayır!.. Bu, artık, biraz fazla aptallık oluyordu!

– Haklısınız, dedim Clara'ya, aslında daha çok tembel ve sefih yaradılışımdan kaynaklanan bu kolayca baş eğişimi, söz dinleyişi-

mi, ona olan aşkımın büyüklüğüne vererek; haklısınız... Daha fazla tereddüt edersem... gözlerinize, dudaklarınıza, ruhunuza... siz olan bütün bu cennet ve bütün bu cehenneme... layık olamam... Hem sonra... yapamam... seni kaybedemem... her şeye razıyım, bunun dışında... Sen haklısın... Ben seninim... götür beni, nereye istersen... Acı çekmek... ölmek... ne olursa olsun!.. Mademki sen, henüz tanımadığım sen, benim kaderimsin!..

– Ah bebecik!.. Bebecik!.. Bebecik! dedi Clara, gerçekte ne ifade ettiğini, içinde sevinç mi, alay mı, yoksa acıma mı olduğunu kestiremediğim garip bir tonda!

Sonra, anaç bir tavırla, öğüt vermeye başladı:

– Şimdi... mutlu olmaktan başka hiçbir şeyi kafanıza takmayın... Burada kalın... adanın güzelliğini seyredin... Ben gemideki yeni durumunuzu komiserle görüşüp halledeceğim...

– Clara...

– Hiç merak etmeyin... ne söylenmesi gerektiğini iyi biliyorum...

Ve tam ben itiraz edecekken şöyle dedi:

– Şişşt!.. Siz benim bebeğim değil misiniz, canımın içi?.. Benim sözümü dinlemek zorundasınız... Hem sonra, bilmiyorsunuz...

Ve ellerinde bavulları ve ufak tefek eşyaları ile, şimdiden güverteyi hıncahınç doldurmuş olan yolcu kalabalığının arasına karışarak gözden kayboldu.

Geminin Colombo'da kalacağı iki günü, Clara ve benim, sevgilimin daha önce oturmuş olduğu ve şaşılacak derecede iyi tanıdığı şehri ve çevresini gezerek geçirmemize karar verilmişti. Kavurucu bir sıcak vardı, o kadar sıcaktı ki, bilim adamlarının yeryüzü cenneti diye nitelendirdikleri bu memleketin, –nispeten– en serin yerleri olan deniz kıyısındaki bahçeleri bile, bana hamam gibi sıcak ve boğucu geldi.

Yol arkadaşlarımızın çoğu, kendilerinde en ufak bir dışarı çıkma isteği, hatta parmaklarının ucunu bile kımıldatacak hal bırakmayan bu kavurucu sıcakla yüzleşmeyi göze alamadılar. Şimdi bi-

le onları, otelin holündeki o gülünç ve sızlanan halleriyle, başlarında, ıslak ve dumanları tüten peşkirler olduğu halde, gözümde canlandırabiliyorum. Her on beş dakikada bir yenilenen bu şık nesneler, onların en asaletli uzvunu, üstünde buharlar tüten, bir soba bacasına dönüştürüyordu. Beyinleri sulanmış, ciğerleri dolmuş halde, punkanın altında, sallanan sandalyelere yayılmış, yerli uşakların hazırladıkları buzlu içecekleri içiyorlardı. Bu uşaklar, ten renkleri ve vücut yapıları ile bizim, Paris'te kurulan panayırlarımızda görülen, adam şeklindeki ballı baharatlı çavdar çöreklerini hatırlatmaktaydılar. Öbür yandan, aynı renk tonunda ve tipte başka uşaklar, büyük yelpazeleri sallamak suretiyle, sivrisinekleri onlardan uzaklaştırıyorlardı.

Bana gelince, benim bütün neşem ve hatta bütün şakacılığım –belki de biraz fazla çabuk– yerine gelmişti. Kuruntularım yok olmuş, ilham perim geri gelmişti. Tasalarımdan kurtulmuş, gelecekten emin, yeniden, Marsilya'dan yola çıkan adam olmuştum, "kolay kolay aldatılacak göz olmayan", her şeye muhalif, aptal Parisli, "kendisine masal anlatılamayan" ve doğanın, Tropikler'in bile kendisini etkilemesine izin vermeyen bulvar adamı...

Colombo, bana, hiçbir gizemi ve ilginçliği olmayan, gülünç, can sıkıcı bir şehir gibi gözüktü. Yarı Protestan, yarı Budist, bir buda rahibi gibi sersemlemiş ve bir papaz gibi asık suratlı şehrin, düz sokaklarından, kımıltısız, yaprak oynamayan havasından, sık bitki örtüsünden yayılan derin can sıkıntısından mucize eseri kurtulmuş olduğum için, içimden, çok büyük bir sevinçle şükrediyordum... Kelleşmiş, pis toz süpürgelerine benzetmekten geri kalmadığım hindistancevizi ağaçları üzerine, yine aynı şekilde, bunlar, kötü sanayiciler tarafından boyalı sac ve cilalı çinkodan kesilmiş diye ahkâm keserek, tüm devasa bitkiler üzerine espriler yaptım... Şehrin ünlü koruluğu Slave-Island'da ve oranın Mouffetard*,mahallesi denebilecek Pettah'ta yaptığımız gezintilerde, yarı Avrupai yarı Hindu tarzda, son derece gülünç ve zevksiz, açık renk kıyafetler giymiş, rüküş mü rüküş, sözde İngiliz kadınlarına ve bu İngilizlerden

* Mouffetard: Paris'te ünlü sokak. Bugün sayıları azalmış olmakla birlikte, eskiden burada çok sayıda bakkal, kasap dükkânı, manav vs bulunurdu. (ç.n.)

de korkunç, daha on iki yaşında yaşlı bir kadın gibi görünen, erik kurusu gibi kırış kırış suratlı, yüz yıllık bağ kütükleri gibi eciş bücüş, harap bir kulübe gibi çökmüş, dişetleri kanayan yaralar içinde, dudakları *caju*'dan* yanmış ve dişleri, eskimiş pipo renginde Sri Lankalı kadınlara rastladık... Boşuna arayıp durdum, şu yalancı Eugène Mortain'in, o kadar manidar ve edepsiz bir şekilde parlayan gözlerle bahsettiği şehvetli kadınları, aşk yapmakta hünerli zenci cariyeleri, o kanı kaynayan dantelacı çıtır kızları... Ve buraya, hayatın gizini keşfetmek gibi güç bir görevle gönderilen zavallı bilginlere bütün kalbimle acıdım.

Ama Clara'nın bu ucuz ve bayağı şakalardan hoşlanmadığını anladım ve ne onun ateşli doğa sevgisini rencide etmek ne de gözünden düşmek istediğimden, onları yumuşatmak için ihtiyatlı davrandım. Birçok defa, beni sıkıntılı bir şaşkınlıkla dinlediğini fark etmiştim.

– Peki ama neden bu kadar neşelisiniz?[37] demişti bana... Böyle neşeli olunmasından hoşlanmam, bir tanem... Bu beni incitir... Neşeliysek bu sevmediğimizdendir... Aşk ciddi bir şeydir, hüzünlü ve derindir...

Ama bu, onun, olur olmaz her şeye gülmesine ya da ortada hiç sebep yokken kahkahadan kırılmasına engel olmuyordu...

Zaten bu yüzdendir ki, aklıma gelen bir yutturmacaya hararetle destek verdi. Ne olduğunu anlatayım.

Paris'ten yanımda getirdiğim tavsiye mektuplarından biri, Sir Oscar Terwick adlı birine yazılmıştı. Bu şahıs, başka bilimsel unvanları dışında, Colombo'daki *Association of the tropical embryology and of the british entomology*'nin de başkanı idi. Otelde hakkında bilgi aldığım Oscar Terwick'in, gerçekten de, saygın bir kişi, çok sayıda ünlü çalışmanın altında imzası bulunan bir yazar, tek kelimeyle çok büyük bir bilgin olduğunu öğrendim. Onu gidip ziyaret etmeye karar verdim. Böyle bir ziyaretin benim için artık bir

* *Caju:* Tropikal bölgelere has, sert kabuklu, sap kısmında yakıcı bir sıvı içinde bir adet hilal biçimli fıstık bulunan sulu meyve. Bu sap ısırıldığı takdirde dudakları ciddi biçimde yakar. (ç.n.)

tehlikesi yoktu, hem sonra gerçek bir embriyolojisti tanımak, onunla temas etmek enteresan da olabilirdi. Uzakta oturuyordu, Kolpetty denen, adeta Colombo'nun Passy'si* denecek, şehir dışında bir mahallede. Burada, içlerinde muhakkak hindistancevizi ağaçları olan, sık bahçelerin içindeki büyük ve garip villalarda, şehrin zengin tüccarları ile ileri gelen devlet memurları oturuyordu. Clara benimle gelmek istedi. Beni, bilginin evinden pek uzakta olmayan ve dev Hint meşelerinin gölgelediği bir çeşit küçük meydanda, arabanın içinde bekledi.

Sir Oscar Terwick, beni nezaketle karşıladı – o kadar.

Çok uzun boylu, çok ince, çok ruhsuz, çok kırmızı suratlı ve midilli kuyruğu misali kare kesilmiş ak sakalı göbeğine kadar inen bir adamdı. Üzerinde, sarı ipekten, bol kesimli bir pantolon vardı ve kıllı gövdesi, açık renk bir çeşit yünlü şala sarılıydı. Kendisine takdim ettiğim mektubu, ciddiyet içinde okudu ve beni, kuşkulu bir ifadeyle, göz ucuyla süzdükten sonra –benden mi yoksa kendinden mi kuşkulanıyordu?– bana şöyle sordu:

– Ssiizz...embriyolojist... olmak?..

Onaylar gibi öne eğildim...

– *All right!* diye gıdaklar gibi bir ses çıkardı...

Sonra, denizden ağ çeker gibi bir hareket yaparak sözünü sürdürdü:

– Ssiizz... embriyolojist... olmak?.. *Yes*... Ssiizz... böyle... denizda... *fish... fish... little fish?*

– *Little fish*... evet, aynen öyle... *little fish*... diye üstüne bastıra bastıra tekrarladım, bilginin yaptığı hareketi taklit ederek.

– Denizda mı?..

– *Yes!.. Yes*...

– Çok ilginç!.. çok güzel... çok *curious!.. Yes!*

Bu şekilde anlaşılmaz bir şeyler konuşarak –ve ikimiz de "denizdaki" hayali ağlarımızı çekmeye devam ederek–, saygıdeğer bilgin, beni, üzerinde, alçıdan yapılmış ve başlarında yapma lotus çiçeğinden taç bulunan üç adet büstün yerleştirilmiş olduğu bambu bir konsolun önüne götürdü. Onları bana, birbiri ardından tek tek,

* Passy: Paris'te zenginlerin oturduğu, şehrin biraz dışına düşen mahalle. (ç.n.)

parmağıyla göstererek, öyle komik bir ciddiyetle sundu ki az daha kahkahayı basacaktım.

– Master Darwin!.. çok büyük *nat'ralist*...* çok, çok... büyük!.. *Yes!*..

Yerlere kadar eğilerek selamladım.

– Master Haeckel... çok büyük *nat'ralist*... Onun kadar değil, hayır!.. Ama çok büyük!.. Master Haeckel burada... böyle... o... denizda... *little fish*...

Yine eğilip selam verdim. Sonra, bir yengeç gibi kırmızı elini, üçüncü büstün üzerine koyarak daha güçlü bir sesle bağırdı:

– Master Coqueline!.. çok büyük *nat'ralist*... miuzeumdan... nasıl demek siz?.. miuzeum Greven'den... *Yes!*.. Grevin!..[38] Çok güzel.. çok *curious*!..

– Çok ent'resan! diye onayladım.

– *Yes!*..

Ondan sonra beni başından savdı.

Clara'ya bu acayip görüşmede geçen her şeyi, tüm ayrıntılarıyla ve mimiklerle taklit ederek aktardım... Deliler gibi güldü.

– Ah bebek!.. bebek... bebek... ne kadar komiksiniz, sizi gidi sevimli küçük haydut!..

Bu, geçici görevimin bilimsel olan yegâne etabı oldu. Ve embriyolojinin ne menem bir şey olduğunu böylece anlamış oldum!

Ertesi sabah, vahşi bir aşk gecesinden sonra, yeniden denize açılıyor, Çin'e doğru yola çıkıyorduk.

* *Nat'ralist*: İngilizlerin telaffuz ettiği şekilde yazılmış. Doğalbilimci. (ç.n.)

İkinci Bölüm

I

– Neden bana, bizim sevgili Annie'den hiç bahsetmiyorsunuz?.. Geleceğimi haber vermediniz mi yoksa ona?.. Bugün gelmeyecek mi?.. Hâlâ eskisi gibi güzel mi?

– Nasıl?.. Bilmiyor musunuz?.. Fakat Annie öldü, bir tanem...

– Öldü mü! diye bağırdım... Bu mümkün değil. . Benimle dalga geçiyorsunuz...

Clara'ya baktım. İlahi bir güzellik ve dinginlik içinde, sere serpe bir kaplan postunun üzerine uzanmıştı. Sarı ipekten şeffaf tüniğinin içinde çırılçıplaktı. Başını yastıklara dayamıştı ve yüzüklerle dolu olan elleri, açılmış uzun saçlarının bir tutamı ile oynuyordu.

Kızıl tüylü bir Laos köpeği, kafasını onun baldırına dayamış, bir patisini de göğsünün üstüne atmış halde, yanı başında uyuyordu.

– Nasıl?.. dedi yine Clara... bilmiyor muydunuz?.. Ne kadar tuhaf!

Sonra, yüzünde kocaman bir gülümseme olduğu halde ve esnek bir hayvan gibi gerinerek anlatmaya başladı:

– Bu çok korkunç bir şeydi, sevgilim! Annie cüzamdan öldü... hani fil hastalığı denen o korkunç cüzamdan... zaten burada her şey korkunç... aşk, hastalık... ölüm... ve çiçekler!.. Sizi temin ederim ki, hayatımda hiç bu kadar, bu kadar çok ağlamadım... Onu çok, çok seviyordum! Ve o öyle güzeldi, öyle alışılmışın dışında güzeldi ki!..

Uzun uzun içini çekerek ekledi:

– O vahşi öpüşlerinin tadını bir daha asla alamayacağız!.. Ne büyük bir talihsizlik!

– O halde... Demek doğru?.. diyebildim dilim dolaşarak...Ama bu nasıl oldu?

– Bilsem... Burada esrarengiz o kadar çok şey oluyor ki... anlayamadığımız o kadar çok şey var ki... İkimiz birlikte, akşamları, sık sık nehre iniyorduk... Size söylemem lazım ki orada bir çiçek sandalında... Benaresli* bir Hint rakkasesi vardı... Din adamlarının eski Brahma dinine ait, lanetli birtakım ayinleri öğretmiş oldukları korkunç bir yaratık, sevgilim... Belki ondandır... veya başka bir şey... Nehirden döndüğümüz bir gece, Annie çok şiddetli baş ve böbrek ağrılarından şikâyet etti. Ertesi gün, bütün vücudu mora çalan koyu kırmızı küçük lekelerle kaplanmıştı. Althoea çiçeğinden daha pembe, daha ince ve yumuşacık olan teni, sertleşti, kalınlaştı, şişti, küllü bir griye döndü... koca tümörler, iğrenç yumrular peyda oldu, tüm vücudu kabardı. Korkunç bir şeydi. Ve ilkin bacaklarda baş gösteren illet, baldırlarına, karnına, göğüslerine, yüzüne sıçradı... Ah! O yüzü, yüzü!.. Koca bir çuval düşünün, iğrenç bir tulum, gri mi gri, kahverengi kan renginde çizgileri olan... sarkan ve hastanın en ufak hareketinde sallanan... Gözleri –onun gözleri, aş-

* Benares: Hindistan'da, Ganj Nehri kıyısındaki Varanasi kutsal şehrinin eski adı. (ç.n.)

kım!–, kırmızımtırak ve iltihap sızan ince bir düğme iliğine dönmüştü... Hâlâ bunun gerçek olup olmadığını soruyorum kendime!

Altın sarısı saç tutamını parmaklarına doladı. Uykusunda hareket eden köpeğin ipek kumaş üzerinde kayan patisi, pembe ucu gonca bir gül gibi dikleşen göğsünü tamamen açıkta bıraktı.

– Evet, kendime hâlâ soruyorum ara sıra, hayal görmüyor muyum diye... dedi.

– Clara... Clara! diye yalvardım, dehşete kapılmış bir halde... Tek bir söz daha söylemeyin... Bizim dünyalar güzeli Annie'mizin hayalinin, hatıramda hiç bozulmadan kalmasını isterdim. Bu kâbusu, ben şimdi aklımdan nasıl çıkaracağım?.. Ah! Clara, artık hiçbir şey anlatmayın ya da bana Annie'nin çok güzel olduğu zamanlarından bahsedin... çok çok güzel olduğu zamanlarından!..

Ama Clara beni dinlemiyordu. Sözüne devam etti:

– Annie herkesten uzaklaştı... Kendini eve kapattı, bakımını yapan Çinli bir kâhya kadınla yalnız... Bütün kadınlarına yol vermişti ve artık hiç kimseyi görmek istemiyordu... beni bile... İngiltere'nin en yetenekli doktorlarını getirtti... Boşuna, tahmin edersiniz... Tibet'in en ünlü büyücülerini... bunlar ki sihirli sözleri bilirler ve ölüleri diriltirler, ellerinden bir şey gelmediğini bildirdiler... Bu illetten kurtulmak mümkün değil, ama bundan ölünmüyor da... Bu korkunç!.. O zaman, canına, kendisi kıydı... Birkaç damla zehir ve bu, kadınların en güzelinin sonu oldu.

Kapıldığım dehşetten çenem kilitlenmişti. Söyleyecek tek bir söz bulamadan, öylece Clara'ya bakakaldım.

– Bu Çinli kadından... diye devam etti Clara, gerçekten çok ilginç... ve beni, çok derinden etkileyen bir ayrıntı öğrendim... Annie'nin incileri ne kadar sevdiğini bilirsiniz... Eşsiz incileri vardı, öyle sanıyorum ki dünyada var olan en harikulade örneklere sahipti... Onları nasıl bir bedensel zevk ve orgazm kasılmaları içinde, takıp takıştırdığını da hatırlarsınız... Eh işte, hastayken, bu düşkünlük onda bir çılgınlığa dönüştü... aşırı bir tutku... aşk gibi!.. Bütün gününü, onlara dokunmak, onları okşamak, onları öpmekle geçiriyordu. Onlardan kendisine yastıklar, kolyeler, pelerinler, mantolar yapıyordu... Ama, şöyle olağanüstü bir şey oldu: Tenine dokunan

inciler ölüyorlardı... önce donuklaşıyorlar, sonra yavaş yavaş... yavaş yavaş sönüyorlardı... en ufak ışık pırıltısı yansımaz oluyordu yüzeylerinde... ve birkaç gün içinde, cüzama yakalanmış, değersiz kül toplarına dönüşüyorlardı... Hepsi ölüyordu... insanlar gibi ölüyorlardı, sevgili aşkım... İncilerin ruhu olduğunu bilir miydiniz?.. Ben bunu akıl almaz ve çok hoş buluyorum... Ve o zamandan beri bunu her gün düşünüyorum.

Kısa bir sessizlikten sonra devam etti:

– Ve hepsi bu kadar da değil!.. Birçok kereler Annie, öldüğünde, cesedinin orada... Mavi Köpek tepesindeki... küçük Zerdüşti mezarlığına götürülmesini istediğini belirtmişti... Gövdesinin, akbabaların gagaları ile delik deşik edilmesini arzu ediyordu. Onun her konuda, ne kadar acayip ve aşırılığa kaçan fikirleri olduğunu bilirsiniz!.. Fakat, akbabalar, Annie'nin onlara sunduğu bu krallara layık ziyafeti geri çevirdiler... Korkunç çığlıklar atarak ölüsünden uzaklaştılar... Cesedini yakmak icap etti...

– Peki ama, bütün bunları bana neden yazmadınız? diye Clara'ya çıkıştım.

Ağır ve cazibeli hareketlerle Clara, ellerini, altın ışıltılı kızıl saçlarında gezdirdi, uyanmış olan köpeğin kırmızı tüylerini okşadı ve umursamadan şöyle dedi:

– Gerçekten mi?.. Size bu konuda hiçbir şey yazmadım mı?.. Emin misiniz?.. Unuttum herhalde... Zavallı Annie!

Sonra ekledi:

– Bu büyük felaketten sonra... buradaki her şeyden sıkılır oldum... O kadar yalnızım ki... Ölmek isterdim... ölmek... ben de... Ah, yemin ederim!.. Ve şundan eminim, eğer ki siz geri dönmeseydiniz, çoktan ölmüş olurdum...

Başını geriye, yastıkların üzerine devirdi, göğsü daha da açıldı... ve yüzünde garip bir gülümseme... aynı anda hem çocuksu hem de fahişevari bir gülümseme ile:

– Göğüslerim hâlâ hoşunuza gidiyor mu?.. dedi. Beni hâlâ güzel buluyor musunuz?.. O halde, niçin gittiniz bu kadar... bu kadar uzun zaman? Evet... evet... biliyorum... bir şey söylemeyin... cevap vermeyin... biliyorum... Siz budalanın birisiniz, sevgili aşkım!

Ağlamak istedim, yapamadım... Daha başka bir şeyler söylemek istedim, onu hiç beceremedim...

Bahçedeydik,[1] altın yaldızlı çardakta, *glycine** çiçeklerinin mavi, beyaz salkımlarının altında çay içiyorduk... Işıl ışıl parlayan pislikböcekleri yapraklar arasında vızıldıyor, ziyba böcekleri titreşip güllerin baygın göbeklerinde ölüyorlardı.[2] Kuzeye bakan açık kapıdan, bir havuzdan yükselen, kırmızı yalımlarla süslü,[3] sarı süsenlerin uzun sapları görülüyor, havuzun çevresinde, yumuşak, mor bir gölge içinde leylekler uyuyorlardı...

Clara, birden, bana şöyle sordu:

– İster misiniz, Çinli forsalara yiyecek vermeye gidelim?.. Bu çok ilginç... çok eğlenceli bir iştir... Hatta, Çin'in bu ücra köşesinde, sahip olduğumuz gerçek anlamda tek özgün ve kibar eğlencedir...[4] İster misiniz, biricik aşkım?..

Kendimi yorgun hissediyordum, başım ağırlaşmıştı, bütün vücudum, bu bunaltıcı iklimin ateşi ile yanıyordu... Ayrıca, Annie'nin ölüm hikâyesi, ruhumu altüst etmişti...[5] Ve dışarıdaki sıcak, bir zehir gibi öldürücüydü...

– Neden bahsettiğinizi bilmiyorum, sevgili Clara... ama henüz kendime gelemedim, bu, ovalar ve ovalar... ormanlar ve ormanlar aşarak yaptığım yolculuktan... Sonra bu güneş... Beni ölümden bile daha fazla korkutuyor!.. Hem sonra, bugün benim tamamıyla sizin... sizin de tamamıyla benim olmanızı o kadar isterdim ki...

– İşte bu!.. Eğer ki şimdi Avrupa' da olsaydık ve ben sizden, bana at yarışlarında veya tiyatroda eşlik etmenizi istemiş olsaydım, hiç tereddüt etmezdiniz... Halbuki, bu, at yarışlarından çok daha güzel.

– Ne olur anlayışlı olun!..[6] Yarın gitsek, olmaz mı?

– Oh! Yarın... diye cevap verdi Clara, hayal kırıklığına uğramış bir şekilde suratını asarak ve hafifçe sitem ederek... hep yarın!.. Ama yarın, bunun mümkün olmadığını bilmiyor musunuz?.. Yarın?.. Ama yarın, bu kesinlikle yasak... Zindanların kapıları kapalı... bana bile... Forsalara yalnızca çarşamba günleri yiyecek veri-

* *Glycine*: Baklagillerden, salkım durumunda açık mor, beyaz veya pembe çiçekler açan ve asma gibi çardağa sarılan bitki. (ç.n.)

lebilir; bunu nasıl bilmezsiniz?.. Eğer bugünkü görüşü kaçırırsak, uzun, upuzun bir hafta boyunca beklememiz gerekecek... Ne kadar can sıkıcı olur!.. Bütün bir hafta, düşünebiliyor musunuz!.. Haydi gelin, benim sevgili, koca miskinim...[7] of! Gelin, lütfen... Bu kadarcık bir şey için hatırımı kıracak değilsiniz ya...

Minderlerin üzerinde yarı doğruldu... Kaymış tüniği belinden daha aşağısını gözler önüne seriyor, kumaşın kıvrımları arasından, ateşler içinde yanan pembe teninin kuytu yerleri görülüyordu.[8] Lake bir tepsinin üstüne konulmuş olan altın şekerleme kutusundan, parmaklarının ucuyla, bir kinin kaşesi çekti ve bana yaklaşmamı emrederek,[9] nazikçe, bunu dudaklarıma götürdü.

– Bunun ne kadar heyecan verici... ne kadar çok heyecan verici bir şey olduğunu göreceksiniz!.. Tahmin edemezsiniz sevgilim... Sonra bu akşam her zamankinden çok seveceğim sizi... bilsen ne kadar çılgınca seveceğim seni, bu akşam!.. Yut, bir tanecik aşkım... yut...

Sonra, hâlâ üzgün, tereddütlü olduğumu gördüğünden, son direncimi de kırmak için, gözlerinde insana korku veren ışıltılar olduğu halde, şöyle dedi...

– Dinle!.. İngiltere'de hırsızların asılışını gördüm, İspanya'da boğa güreşlerini ve anarşistlerin iple boğularak öldürülüşünü gördüm... Rusya'da, gencecik güzel kızların, askerler tarafından, ölene kadar[10] kamçılanışını gördüm... İtalya'da canlı cenazeler gördüm, koleralı cesetleri mezardan çıkartıp çılgınca yiyen[11] aç hortlakları... Hindistan'da, bir nehir kıyısında, vebadan, can çekişe çekişe, dehşet içinde ölen, çırılçıplak binlerce insan gördüm... Berlin'de bir akşam, bir gün önce sevиştiğim bir kadının, pembe mayolu muhteşem bir yaratığın, bir kafesin içinde bir aslan tarafından[12] parçalanıp yenişini gördüm... En dehşet verici şeyleri, insana özgü bütün işkenceleri, hepsini gördüm...[13] Çok güzeldiler!.. Ama hiç bu kadar güzel bir şey görmedim... anlıyor musun?.. bu Çinli forsalardan daha güzelini görmedim... Bu her şeyden daha güzel!.. Bilemezsin... sana bilemeyeceğini söylüyorum...[14] Annie ve ben, hiçbir çarşambayı kaçırmıyorduk... Gel, lütfen!

– Mademki bu kadar güzel, sevgili Clara'cığım... ve bu, size bu

kadar zevk veriyor... diye cevap verdim, hüzünlü bir şekilde... gidelim o zaman forsalara yiyecek vermeye...

– Doğru mu, gerçekten istiyor musun?..

Clara sevincini, dadısından, küçük bir köpeğe zulmetme iznini koparan bir bebek gibi, ellerini çırparak gösterdi. Sonra okşanmak isteyen bir kedi gibi dizlerimin üzerine atladı ve kollarını boynuma doladı... Ve saçları, o altın renkli alevler, baş döndürücü rayihalarla döküldü yüzüme, kör etti gözlerimi...[15]

– Ne kadar tatlısın... sevgilim... canım sevgilim... dudaklarımdan öp beni... ensemi öp...[16] saçlarımı öp... seni küçük yaramaz!..

Saçlarında öyle güçlü hayvani bir koku ve elektrik vardı ki, tenime şöyle bir dokunmaları ile yükselmiş ateşimi, yorgunluğumu, ağrılarımı[17] unutmam bir oluyordu... anında damarlarımdaki kanın akışı hızlanıyor, bir masal kahramanı gibi, yeniden kuvvet bularak bir anda canlanıyordum...

– Ah! Bilsen ne kadar çok eğleneceğiz, ruhum... Ne zaman forsaları görmeye gitsem... beni bir baş dönmesi alıyor... ve bütün vücudum aşk yaparmışım gibi sarsılıyor... Bana öyle geliyor ki, nasıl desem... bana öyle geliyor ki, içimdeki bütün cinsel dürtüler ortaya çıkıyor... içimde en gizli kalmış olanları...[18] Ağzın... ağzını ver bana... ağzın... ağzın... ağzın!..

Sonra çevik, dinç, utanmaz ve şen, peşinde, hoplaya zıplaya onu takip eden kızıl tüylü köpek olduğu halde, üstüne bir çekidüzen versinler diye, onu giydirmekle görevli hizmetçilerinin ellerine kendini bırakmaya gitti.

Artık çok üzgün değildim, artık çok yorgun da değildim... Clara'nın dudaklarımda lezzeti kalan –afyonun büyüleyici lezzeti gibi– öpücüğü, ıstıraplarımı uyuşturuyor, kalp atışlarımı yavaşlatıyor, ateşimi düşürüyor, Annie'nin o korkunç ölü görüntüsünü dahi benden uzaklaştırıyordu... Ve huzurlu bir şekilde, bahçeyi seyre daldım...

Huzurlu?..

Her yanına değerli bitkiler ve ender bulunan ağaç türleri dikilmiş olan bahçe, hafif bir eğimle yokuş aşağı iniyordu... İçinde bulunduğum çardaktan başlayan, iki yanında dev kâfur ağaçları olan

bir yol, kırlara açılan, tapınak şeklindeki kırmızı bir kapıya ulaşıyordu. Görüntüyü maskeleyen devasa ağaçların sık yapraklı dalları arasından, solda, güneşin altında, yer yer, parlatılmış gümüş gibi ışıldayan nehir seçiliyordu... Bahçedeki çeşitli düzenlemelere ilgi göstermeye çalıştım... acayip çiçeklere, ürküntü verici bitki örtüsüne... Yoldan, iki uyuşuk panteri tasmalarından tutan bir adam geçti... Orada, çimin orta yerinde, koca bir bronz heykel yükseliyor, bilmem hangi müstehcen ve zalim tanrıyı sembolize ediyordu... Şurada, kuşlar, mavi mantolu turnalar, tropikal Amerika'nın kırmızı gerdanlı tukanları,* hayranlık uyandıran sülünler, eski zaman savaşçıları gibi parlak kırmızı giysili, altın zırhlı ve başlıklı ördekler, çok renkli uzun gagalılar, ormanın kıyısında gölge arıyorlardı... Ama, ne kuşlar, ne yırtıcı hayvanlar, ne tanrılar, ne çiçekler dikkatimi sürekli olarak çekebiliyorlardı. Ne de sağımda, sedirler ile bambu ağaçları arasında yer alan, çiçeklerle bezeli aydınlık teraslar, gölgeli balkonları ve renkli çatıları kat kat dizilmiş o garip saray... Aklım başka yerdeydi... uzaklarda, çok uzaklarda... denizlerin ve ormanların ötesinde... o, benim içimdeydi... içime gömülmüştü... en derinime, ta en dibe!..

Huzurlu?..

Clara bahçedeki ağaçların yeşilliklerinin ardında ancak gözden kaybolmuştu ki, orada olmanın pişmanlığı benliğimi sardı... Neden geri dönmüştüm ki?.. Hangi deliliğe, hangi korkaklığa kapılmıştım?.. Hatırlarsınız, o, bana bir gün gemide, "Çok mutsuz olduğunuzda çekip gidersiniz!" demişti... Kirli geçmişimle pek güçlü olduğumu sanıyordum... halbuki huzursuz ve zayıf bir çocuktan başka bir şey değildim... Mutsuz?.. Ah, evet! Mutsuz olmuştum, cehennem azabı çekecek, kendimden iğrenecek kadar... Sonra gitmiştim!.. Şu alaycı feleğin işine bakın ki, Clara'dan kaçmak için, Annam'ın az tanınmış bölgelerini keşfe çıkmış olan bir İngiliz misyonunun –hiç kuşku yok ki misyonerlik benim alnıma yazılmıştı– Canton'dan geçişinden yararlanmıştım... Belki bu, bir unutuştu... ve belki de ölüm. İki yıl boyunca, iki uzun ve dayanılmaz yıl bo-

* Tukan: Güney Amerika kıtasına özgü, uzun ve çok büyük gagası ile tanınan siyah-papağan. (ç.n.)

yunca yürümüş... yürümüştüm... Üstelik bunun sonunda, ne unutmayı ne de ölmeyi başarabilmiştim... Bütün yorgunluğuma, tehlikelere, lanet olası ateşime rağmen, tek bir gün, tek bir dakika bile, bu kadının etime zerk ettiği korkunç zehirden kurtulamadım. Beni ona bağlayan, sımsıkı bağlayan şeyin, onun ruhunun ürküntü verici çürümüşlüğü ile aşk günahları olduğunu hissediyordum. O bir canavardı ve canavar olmak benim hoşuma gidiyordu!.. Onun aşkıyla dipsiz kuyudan çıkacağıma inanmıştım –buna inanmış mıydım gerçekten?–... ve işte, yalnızca daha da batmış, kuyunun zehirle dolu dibine vurmuştum. Bu zehri bir kere soluyan, bir daha asla dipsiz kuyudan çıkamazdı. Birçok defa, ormanların derinliklerinde, uzun yürüyüşlerden sonra, –çadırımda– ateşler içinde yanarken, yakamı bırakmayan bu korkunç hayali, afyonun etkisiyle, yok ettiğimi sanmıştım... Halbuki, afyon onu, kafamda, hiç olmadığı kadar net, daha canlı, daha kaçınılmaz olarak canlandırmama neden oluyordu... O zaman, ona hakaretler yağdıran, beddualar okuyan, delice mektuplar yazmıştım. Bu mektuplarda, ona duyduğum büyük nefretle tartışmasız hayranlık birbirine karışıyordu... O bana, geçtiğimiz şehirlerde ve postanelerde ara sıra bulduğum, gönül okşayıcı, hiçbir şey anlamıyor gözüken ve serzenişlerle dolu mektuplarla cevap vermişti... O da, onu bırakıp gitmiş olmamdan dolayı mutsuz olduğunu söylüyordu... ağlıyor, yalvarıyordu... beni geri çağırıyordu. Şundan başka özür bulamıyordu: "Anla beni sevgilim –diye yazıyordu–, ben, senin o korkunç Avrupa'nın ruhunu taşımıyorum... Benim içimde çok daha güzel olan eski Çin'in ruhu var... Bunu kabullenememen, üzüntü verici değil mi?" Yine, bu mektupların birinden, bensiz yaşamaya artık tahammül edemediği Canton'u terk ettiğini ve Annie ile birlikte, Çin'in daha güneyinde "harikulade olan" başka bir şehre taşındığını öğrendim... Ah! Yol arkadaşlarımı bırakıp, bu kahrolası harikulade şehre, Clara'nın nefes alıp verdiği, görülmemiş ve tüyler ürpertici cinsel zevkler içinde yaşadığı, bu enfes ve azap dolu cehenneme koşmak için duyduğum kötü arzuya bu kadar uzun süre nasıl gem vurabilmiştim... şimdi o zevklerden mahrum kaldığım için bin pişmandım... Sonra ona geri dönmüştüm, cinayet işlediği yere geri dönen bir cani gibi...

Yeşilliklerin ardında kahkahalar, küçük çığlıklar... bir köpek hoplaması... Clara'ydı gelen... Yarı Çinli yarı Avrupalı tazda giyinmişti... Eflatun renkli, üzerinde hafif simli çiçek desenleri olan ipek bir bluz, incecik bedenini ve dolgun göğüslerini kat kat plilerle sarıyordu... Yüzünün, altından, hafif gölgede kalmış pembe bir gül misali hafifçe göründüğü, sarı, hasır, kocaman bir şapka taşıyordu... Küçük ayaklarında sarı deriden çarıklar vardı.

Çardağa girmesi ile, içeride sanki bir parfüm patlaması oldu...

– Son derece zevksiz giyinmiş olduğumu düşünüyorsunuz, öyle değil mi?.. Ey, döndüğünden beri, bir kere bile gülmemiş olan Avrupa'nın kederli erkeği... Güzel değil miyim?..

Uzanmış olduğum divandan kalkmadığım için:

– Çabuk! çabuk!.. sevgilim... Zira, uzun yoldan gitmemiz lazım... Eldivenlerimi yolda giyeceğim...Haydi... Gelin!.. Hayır... hayır... siz değil!.. diye ekledi, havlayan, zıplayan, kuyruk sallayan köpeği yavaşça iterek...

Bir uşak çağırdı ve ona et sepetini ve küçük direni alarak peşimizden gelmesini emretti.

– Ah!.. çok eğlenceli! diye bana açıklamaya başladı. Çin'in en iyi sepetçisi tarafından örülmüş çok güzel bir sepet... ve diren... göreceksin, harikulade bir küçük diren, dişleri altın işlemeli, platinden ve sapı yeşil yeşim taşından... yeşil, sabahın ilk ışıklarındaki gökyüzü gibi... yeşil, zavallı Annie'nin gözleri gibi!.. Haydi, öyle evden ölü çıkmış gibi üzgün durmayın, sevgilim... hem acele edin biraz... acele...

Ve yakıcı güneşin altında, otu karartan, bahçedeki tüm şakayıkları kurutan ve ağır[19] bir kurşun kask gibi başıma geçen, korkunç güneşin altında yola koyulduk.

II

Hapishane,[20] leş gibi pis kokulu, kapkara sularını, düz kıyılar arasında, sıkıcı bir şekilde ağır ağır akıtan nehrin öbür yakasında, şe-

hir dışındadır. Oraya gitmek için, uzun bir yoldan dolanmak ve üzerinde, her çarşamba, şık insanlardan oluşan büyük bir kalabalığın ortasında, Forsalara Et Pazarı'nın kurulduğu bir köprüye ulaşmak gerekir.

Clara, tahtırevana binmeyi istememişti. Şehrin surlarının dışında bulunan bahçeyi yürüyerek indik ve kenarları, orda koyu renkli taşlarla, burda kalın beyaz gül sıraları veyahut da budanmış kurtbağrıları ile çevrili bir patikadan geçerek kenar mahallelere vardık. Burada, iyice küçülen şehir, neredeyse, köy görüntüsünü alıyor, evler yerlerini, bambu ağacından çitlerle çevrili küçük bahçeler içindeki tek tük kulübelere bırakıyorlardı. Bundan sonra ise yalnızca çiçek açmış meyve bahçeleri, sebze tarlaları ya da boş, ekilmemiş topraklar geliyordu. Bellerine kadar çıplak adamlar, başlarında çan şeklinde şapkalar olduğu halde, güneşin altında güçlükle çalışıyorlar ve zambak dikiyorlardı – hani şu taçyaprakları deniz örümceğinin kollarına benzeyen ve lezzetli soğanları zengin yemeklerinde kullanılan, çizgili, güzel zambaklardan. Bu şekilde, çömlekçilerin çömlekleri döndürdüğü, çaput ayıklayıcılarının, büyük sepetlerin ortasında çömelmiş, sabah topladıkları malın sayımını yaptıkları birkaç sefil sundurmanın önünden geçtik. Durmadan gaklayan aç bir kuzgun sürüsü tepelerinde dönüp duruyordu. Daha ileride, koca bir incir ağacının altında, bir çeşmenin yalağına ilişmiş, elindeki kuşları titizlikle ve yumuşak hareketlerle yıkayan bir ihtiyar gördük. Bu arada, an geçmiyordu ki daha şimdiden sarhoş Avrupalı gemicileri şehre doğru götüren tahtırevanlarla karşılaşmayalım. Ve, arkamızda, tapınakları ve kırmızı, yeşil, sarı garip evleri ile sıcaktan kavrulan, üst üste yığılı ve yüksek bir tepeye tırmanmakta olan şehir, ışıkta çıtırdıyordu.

Clara hızlı hızlı yürüyordu, yorgun halime hiç acımadan, atmosferi kavurmakta olan ve güneş şemsiyelerimize rağmen tenlerimizi yakan güneşi de hiç umursamadan, rahat, çevik, gözü pek, mutlu yürüyordu. Arada neşeli bir şekilde beni azarlayarak şöyle diyordu:

– Ne kadar yavaşsınız sevgilim... Tanrım ne kadar yavaşsınız!.. Hiç ilerlemiyorsunuz... Dua edin de oraya vardığımızda zindanların kapıları açılmış ve forsalara çoktan yiyecek verilmiş olmasın!..

Bu korkunç olur!.. Ah! Sizden nasıl da nefret ederim o zaman!

Arada bana, özelliği, solunumu hızlandırmak olan hamamelis pastilleri veriyordu ve alaycı gözleri şöyle der gibiydi:

– Oh! Küçük hanım!.. küçük hanım... ana kuzusu küçük hanım!

Sonra, yarı gülerek, yarı kızgın koşmaya başlıyordu... Ve ben, onu takip etmekte çok güçlük çekiyordum... Birçok kere, durmak ve soluklanmak zorunda kaldım. Bana öyle geliyordu ki damarlarım çatlıyor, kalbim göğsümün içinde patlıyordu.

Ve Clara, o cıvıldayan sesiyle yineliyordu:

– Küçük hanım!.. Anasının küçük kuzusu!..

Patika, nehirdeki rıhtıma çıkıyordu. İki büyük buharlı gemi, kömür ve Avrupa'dan getirdikleri malları boşaltıyorlardı; birkaç yelkenli balığa çıkmak için demir alıyor, rengârenk tenteli kalabalık bir sampang filosu, suyun hafif çalkantısı ile beşik gibi sallanarak, demir atmış uyuyordu. Havada yaprak oynamıyordu.

Bu rıhtım beni rahatsız etti. Pis ve çukurlarla delik deşikti. Her yer kara bir tozla kaplıydı ve balık pislikleri yerlere saçılmıştı. Leş gibi pis kokular, dövüşme sesleri, flüt ezgileri, köpek havlamaları geliyordu, rıhtım boyunca dizilmiş mezbeleliklerden: içinde pire kaynayan çayhaneler, batakhaneler, şüpheli acenteler. Clara, bana, gülerek, içinde, *caladium** yaprakları üzerinde sergilenen, hepsi aynı şişe geçirilmiş, parçalanmış sıçan etlerinin, dörde bölünmüş köpeklerin, kokmuş balıkların, bir tür reçineye bulanmış cılız piliçlerin, muz salkımlarının ve kanları akan yarasaların satıldığı bir tür küçük dükkân gösterdi...

İlerledikçe, pislik daha artıyor, kokular daha dayanılmaz hale geliyordu. Nehirde, gemiler peş peşe yığılıyor, pruvalarının hasarlı uçları ve acınacak durumdaki, yırtık pırtık yelkenleri birbirine karışarak zorlukla kendilerine yer buluyorlardı. Burada kalabalık bir nüfus yaşıyordu –balıkçılar ve korsanlar–, kösele gibi kuru suratlı, dudakları betelden kızarmış ve bakışları tüylerinizi ürperten, korkunç deniz şeytanları. Zar atıyor, bağıra çağıra küfrediyor, dövüşü-

* *Caladium*: Renkli, yayvan yaprakları olan, yumrulu, otsu süs bitkisi. (ç.n.)

yorlardı; daha barışçı olan başkaları, akabinde iplere dizerek güneşte kuruttukları balıkların karınlarını yarıyorlardı... Yine bir kısmı ise, maymun eğitiyor, onlara, bin türlü sevimli ve edepsiz numara öğretiyordu.

– Ne kadar eğlenceliler, değil mi?.. dedi bana Clara... Ve bu, gemilerinden başka başlarını sokacak yeri olmayan insanların sayıları otuz binden fazla!.. Zaten yalnızca şeytan bilir ne yaptıklarını!..

Clara elbisesinin eteklerini yukarı kaldırdı, çevik ve taş gibi bacaklarının alt kısmı meydana çıktı. Sonra, bu korkunç yoldan yürümeye, üzerine garip yapılar inşa edilmiş olan o köprüye varıncaya kadar, uzun süre devam ettik. Köprü, nehri, çok cart renklere boyalı, beş kalın kemerle aşıyordu. Nehrin yüzeyinde, daire şeklindeki, büyük yağ birikintileri, akıntılara ve girdaplara kapılarak dönüyor, dönüyor ve dibe kayıyorlardı.

Köprünün üzerinde, manzara değişiyor ama, koku, daha da ağırlaşıyordu. Bu, Çin'in öyle bütününe özgü bir kokudur ki şehirlerde, ormanlarda ve ovalarda, size, her an çürümüşlüğü ve ölümü hatırlatır.

Pagodalar taklit edilerek yapılmış küçük dükkânlar, üzerleri seyrek dokulu, ipek gibi yumuşacık kumaşlarla örtülü, köşk biçiminde çadırlar, tekerlekli yük arabalarının üzerine dikilmiş dev güneş şemsiyeleri ve gezici işportalar, hepsi sıkışık bir halde birbirine karışıyordu. Bu dükkânlarda, çadırlarda ve bu şemsiyelerin altında, müşteri çekmek için avaz avaz bağıran ve gonk çalan, sarı, mavi, yeşil elbiseler giymiş, suaygını gibi koca göbekli, şişman tüccarlar, her türlü hayvan leşini satmaktaydılar: büyük tunç lengerlerin içine, üst üste, karmakarışık yığılmış ölü sıçanlar, boğulmuş köpekler, dörtte bir geyik ve at parçaları, irin dolu kümes hayvanları.

– Buraya... buraya... buraya!.. Buraya gelin!.. ve bakın!.. Seçmece bunlar!.. Bundan daha iyisini hiçbir yerde bulamazsınız... Bundan daha kokuşmuşu yok.

Sonra, lengerleri karıştırarak, kanlı irinlerle dolu, iğrenç et parçalarını uzun demir çengellerin ucunda bayrak gibi sallıyorlar ve bir maske gibi boyalı yüzlerindeki kırmızı jilet yaralarını daha da vurgulayacak şekilde, yüzlerini gözlerini oynatıp korkunç biçimle-

re sokarak, gonkların kulakları sağır eden çınlamaları ve rakip bağırtı çağırtılar arasında, repliklerini tekrarlıyorlardı:

– Buraya... buraya... buraya!.. Buraya gelin... ve bakın... Seçmece bunlar... Bundan daha iyisini hiçbir yerde bulamazsınız... Bundan daha kokuşmuşu yok...

Köprüye adım attığımız anda, Clara bana:

– Ah! Görüyor musun, geç kaldık. Hep senin yüzünden!.. Acele edelim, dedi.

Gerçekten, köprünün üzerinde, aralarında birkaç İngiliz ve birkaç Rus kadının da olduğu, çok sayıda Çinli kadından –zira simsarlar dışında çok az erkek vardı– oluşan bir kalabalık kaynaşmaktaydı. Çiçek ve metamorfoz nakışlı elbiseler, çok renkli şemsiyeler, kuşlar gibi kanat çırpan yelpazeler ve gülüşler ve çığlıklar ve mutluluk ve mücadele ve bütün bunlar, bir yaşam ve aşk bayramı gibi güneşte titreşiyor, pırıldıyor, şakıyor, uçuşuyordu.

– Buraya... buraya... buraya!.. Buraya gelin!..

İtilip kakılmaktan şaşkına dönmüş, satıcıların cırlak cırlak bağırmalarından ve gonkların çın çın öten seslerinden sersemlemiş halde, kalabalığın arasına karışabilmek ve Clara'yı kimilerinin sövgülerinden, kimilerinin de darbelerinden koruyabilmek için, neredeyse dövüşmem gerekti. Gülünç bir mücadeleydi aslında, çünkü dayanacak gücüm kalmamıştı ve kendimi, azgın sel sularında sürüklenen kuru bir ağaç kadar kolay, bu insan karmaşasına kapılmış gidiyor gibi hissediyordum... Clara, o, karışıklığın orta yerine balıklama atlıyordu. Sert temasa maruz kalıyor, ama adeta, bu kalabalığın ırzına geçmesine, tutkulu bir arzu ile katlanıyordu... Bir an, övünçle bağırdı:

– Bak, sevgilim... elbisem hep yırtıldı... Ne kadar hoş!

Bir yağma varmış gibi üşüşülmüş, hıncahınç dolu dükkânlara varmak için, kendimize bir yol açıncaya kadar akla karayı seçtik.

– Bakın... seçmece bunlar!.. Bundan daha iyisini hiçbir yerde bulamazsınız.

– Buraya... buraya... buraya! Buraya gelin!..

Clara, peşimizden, harikulade güzel sepetini taşıyarak gelmekte

olan uşağın elinden, harikulade küçük direnini aldı ve lengerlerin içine sapladı:

– Sen de sapla!.. Sapla, sevgili aşkım!..

Bu dükkânlardan, bu karıştırılmış lengerlerden yayılan berbat ölü çukuru kokusu yüzünden, çürümüş hayvan leşlerinin üzerine, sanki çiçekmişler gibi atılan bütün bu kalabalık yüzünden bütün metanetimi yitirmekte olduğumu hissediyordum.

– Clara, sevgili Clara! diye yalvardım... Çok rica ederim, gidelim buradan!

– Oh! Benziniz nasıl da solmuş! Ama niçin? Bu çok eğlenceli değil mi yani?..

– Clara... sevgili Clara!.. diye üsteledim... Gidelim buradan, yalvarırım! Bu kokuya daha fazla tahammül etmem imkânsız.

– Ama kötü kokmuyor ki aşkım... Ölüm kokuyor, hepsi bu!..

Onun hiç rahatsız olmuş gibi bir hali yoktu... Bir kiraz çiçeği kadar hoş, beyaz yüzünde en ufak bir tiksinme belirtisi görülmüyordu. Dumanlı gözlerindeki o yakıcı arzuya ve burun deliklerinin kabarışlarına bakılırsa, daha çok, aşkta zevkin doruğuna çıkar gibi bir hali vardı... Çürük kokusunu, bir parfümmüşçesine büyük bir zevkle içine çekiyordu.

– Oh! Şu esaslı... esaslı parça!..

Pek zarif hareketlerle, sepetini iğrenç döküntü etlerle doldurdu.

Ve yolumuza, bu taşkın kalabalığın arasından iğrenç kokular içinde geçmeye çalışarak, güçlükle devam ettik.

– Çabuk!.. Çabuk!..

III

Hapishane,[21] nehrin kıyısında inşa edilmişti. Dörtgen biçiminde duvarlarla çevrili, yüz bin metre kareden büyük bir arazi üzerinde kuruluydu. Tek bir penceresi yoktu; kırmızı ejderhalarla süslü, ağır demir parmaklıklarla[22] sağlamlaştırılmış dev kapıdan başka hiçbir çıkış da. Kare şeklindeki gözetleme kuleleri, kat kat, uçları kıvrık

çatıları ile bu uğursuz duvarların dört köşesini oluşturmaktaydılar. Bunların aralarında, daha alçak olan başka kuleler, düzenli aralıklarla diziliydi. Geceleyin, bütün bu kuleler, deniz fenerleri gibi yanıyor, hapishanenin çevresindeki ovalara ve nehrin üzerine, hapishaneyi belli eden bir ışık yolluyorlardı. Bu duvarlardan biri, simsiyah, pis kokulu ve derin suların içine giriyordu. Sağlam temellerini, vıcık vıcık su yosunları sarmıştı. Alçak bir kapı, iner-kalkar bir köprü vasıtasıyla, nehrin ortasına kadar uzanan ve birçok sandalın ve sampangın palamarlarla bağlı olduğu bir su bendine açılıyordu. Kapıda, baltalı mızrak taşıyan iki silahlı adam nöbet tutmaktaydı. Su bendinin sağında, bizim sahil koruma gemileri modelinde, küçük bir zırhlı gemi, üç topunun da ağzı hapishaneye çevrili, hareketsiz durmaktaydı. Sol tarafta, göz alabildiğine nehri doldurmuş olan, yirmi beş veya otuz sıra gemi, bir sürü çok renkli tahta, alacalı direk, halat, gri yelkenle karşı kıyının görülmesini engelliyordu. Ve arada sırada, şu bir kafese kapatılmış zavallıların, cılız ve taş gibi kolları ile güçlükle hareket ettirdikleri, çarklı koca teknelerin geçtiği görülüyor.

Hapishanenin arkasından, uzaklara, çok uzaklara, koyu bir çizgi halinde ufku kaplayan dağa kadar taşlık bir arazi[23] uzanır. Hafif dalgalanmalar gösteren toprak, şurada kurşun, burada kurumuş kan rengidir ve üzerinde, cılız akçaağaçlardan, mavimtırak devedikenlerinden ve hiçbir zaman çiçeklenmeyen çelimsiz kiraz ağaçlarından[24] başka bir şey yetişmez. Bitmez tükenmez kıraçlık! Bunaltıcı keder!.. Yılın sekiz ayı gökyüzü mavidir, kırmızı ile yıkanan bir mavi; içinde, sönmeyen bir yangının alevlerinin oynaştığı, hiçbir bulutun serüvene atılmayı asla göze alamadığı amansız[25] bir mavi... Güneş toprağı pişirir, kayaları kavurur,[26] çakıl taşlarını camlaştırır, bunlar ayaklarınızın altında, cam gibi çatırdayarak kırılır ve ateş gibi[27] çıtırdarlar. Hiçbir kuş, bu gökyüzü fırınına meydan okuyamaz. Orada yalnız, gözle görülmeyen organizmalar, basil kümeleri[28] yaşar ki, bunlar, akşamüzeri, bitkin düşmüş nehirden, gemicilerin şarkıları ile birlikte iç karartıcı bir sis yükselirken, açık seçik olarak, ateşe, vebaya, ölüme dönüşürler!

Toprağın, bitek ve bereketli, verimli tarlalar ve meyve bahçele-

ri ile kaplı olduğu, devasa ağaçlara ve harikulade çiçeklere hayat verdiği öbür yaka ile ne karşıtlık!

Köprüden çıktığımızda, bereket versin, bizi, cayır cayır yanmakta olan ovadan geçirip neredeyse hapishaneye kadar taşıyacak bir tahtırevan bulabilmiştik. Zindanların kapıları henüz açılmamıştı. Sarı flamalı mızraklar ve artlarında hemen hemen kayboldukları çok büyük kalkanlar taşıyan bir polis ekibi, sayıları çok fazla olan, sabırsız kalabalığı tutmaktaydı. Kalabalık her dakika artıyordu. İçinde, çay içilen veya güzel şekerlemeler, hoş kokulu, üstüne şeker serpilmiş ince yufkalara sarılı gül yaprakları ve akasyaların atıştırıldığı çadırlar kurulmuştu. Başka çadırlarda, punka, yanmakta olan havaya hafif bir serinlik yayar, yüzlere serin bir dokunuşla değip geçerken, müzisyenler flüt çalıyor, şairler şiirler okuyordu. Ve seyyar satıcılar, son derece müstehcen resimler, eski cinayet efsaneleri, eziyet ve işkence tasvirleri, baskı işleri ve fildişi biblolar satıyorlardı. Clara, bu sonunculardan birkaçını satın aldı ve bana şöyle dedi:

– Gör bak, barbarlıkla suçladığımız Çinliler, aksine, bizden ne kadar daha medeniler;[29] bizden ne kadar daha fazla hayatın mantığını kavramış durumdalar ve doğa ile uyum içinde yaşıyorlar!.. Cinselliği, saklanması gereken, ayıp bir şey olarak görmüyorlar... Tersine, yüceltiyorlar, tüm davranışları, tüm okşamaları şarkılarında dile getiriyorlar... Seksi, bir utanç konusu, bir namussuzluk simgesi olmak şöyle dursun, bir tanrı olarak kabul eden ilkçağ insanları gibi tıpkı!.. Aşkın eşsiz ifadelerini yansıtması yasaklanmış olan bütün Batı sanatlarının, bu nedenle ne kadar kan kaybettiğini de gözden kaçırma! Bizde, erotizm kısır, anlamsız ve buz gibidir... her zaman dolaylı bir şekilde günah çağrıştırır, halbuki burada, doğanın tüm hayati canlılığını, doruğa ulaşmış tüm şiirini, tüm büyük hazlarını içinde barındırır...[30] Ama sen, sen yalnızca bir Avrupa âşığısın... Katolik dininin, doğa korkusunu ve aşk düşmanlığını, aptalca kafasına yerleştirdiği utangaç ve korkak, zavallı küçücük bir ruh... O, hayatın senin için olan anlamını çarpıtmış, yanlış yorumlamana yol açmış...

– Sevgili Clara diye itiraz ettim... peki, sizin şehveti çürümüş-

lükte aramanız ve arzularınızın topunu, korkunç ıstırap ve ölüm sahneleri karşısında coşmaya yöneltmeniz doğal mı?.. Burada, tersine, taptığınızı ileri sürdüğünüz bu Doğa'nın, belki de nefsinizin suç unsuru taşıyan korkunç cinsi arzularını mazur göstermek için saptırılması söz konusu değil mi?..

– Hayır! dedi Clara sertçe... Aşk ve Ölüm aynı şeyler olduklarına göre!.. ve çürümüşlük, Hayat'ın sürekli olarak yeniden canlanması demek olduğuna göre... Mantıklı ol canım biraz...

Birdenbire sözünü yarıda kesti ve bana sordu:

– Fakat, bunu, bana niye söylüyorsun?.. Hoşsun valla!..

Sonra, çapkınca suratını asarak ekledi:

– Hiçbir şey anlamaman ne sinir!.. Nasıl hiçbir şey hissetmezsin?.. Şimdiye kadar nasıl hissetmemiş olabilirsin ki insanoğlunun tüm beyinsel yetileri, aşkta bile demiyorum, ama aşkın olgunluğa ulaşmış hali olan şehvet düşkünlüğünde kendini açığa vurur ve bilenir... ve ancak şehvet düşkünlüğü sayesinde kişiliğini tam olarak geliştirebilirsin?.. Haydi canım... yani sen, aşk yaparken, mesela, şöyle güzel bir cinayet[31] işlemeyi hiçbir zaman düşünmedin mi?.. yani bir birey olarak kendini tüm toplumsal önyargıların ve bütün yasaların üzerine, kısacası her şeyin üzerine çıkarmayı?.. Bunu hiç düşünmediysen, o halde niçin aşk yapıyorsun?..

– Tartışacak gücüm yok, diye dilim dolaşarak mırıldandım... Sanki bir kâbusta yürür gibiyim... Bu güneş... bu kalabalık... bu kokular... ve gözlerin... ah! O işkence eden, şehvetli gözlerin...Ve sesin... sonra şu cinayetin... bütün bunlar beni ürkütüyor... bütün bunlar beni deli ediyor!

Clara alaycı küçük bir kahkaha attı.

– Zavallı minnoşum!.. diye içini çekti, eğlenerek... Bunları, bu akşam kollarımdayken söyleyemeyeceksin... seni o kadar mutlu edeceğim ki!..

Kalabalık gittikçe hareketleniyordu. Güneş şemsiyelerinin altında bağdaş kurmuş Buda rahipleri,[32] kırmızı renkli uzun elbiselerini, kan birikintileri misali etraflarına yayıyorlar, gonklara kendilerinden geçerek, çılgınca vuruyorlar ve gelip geçenlere çirkin küfürler savuruyorlardı. Bu sonuncular, onların beddualarını bastır-

mak için, metal çanaklara, geniş metal paraları, sofulukla atıyorlardı.

Clara beni, her tarafına şeftali ağacı desenleri işlenmiş bir çadıra götürdü ve bir minder yığınının üzerine, yanına oturttu. Sonra alnımı, üstümde elektrik etkisi yapan eliyle, her şeyi bir anda unuttturan ve esriklik saçan eliyle okşayarak şöyle dedi:

– Tanrım!.. bütün bunlar ne kadar uzun sürüyor sevgilim!.. Her hafta aynı şey... Kapının açılması uzayıp gidiyor...Neden konuşmuyorsun?.. Seni korkutuyor muyum?.. Geldiğine memnun musun?.. Seni okşamam hoşuna gidiyor mu, benim sevgili küçük namussuzum?.. Oh! O güzel gözlerin pek yorgun!.. Ateştendir... ve benim yüzümden de, söyle!.. Benim yüzümden olduğunu söyle?.. Çay içmek ister misin?.. Bir hamamelis pastili daha ister misin?..

– Artık burada olmamayı istiyorum!.. Uyumak istiyorum!..

– Uyumak mı?.. Ne kadar tuhafsın!.. Oh! Az sonra göreceksin bak, ne kadar güzel!.. ne kadar korkunç!.. Ve bu, bedeninizde ne olağanüstü... ne bilinmedik... ne harikulade cinsel arzular uyandıracak!.. Eve, nehirden, sampangımla döneceğiz... Ve geceyi bir çiçek gemisinde geçireceğiz... İstersin, değil mi?..

Ellerime, yelpazesi ile birkaç kere hafifçe vurdu:

– Ama sen beni dinlemiyor musun?.. Niçin beni dinlemiyorsun?.. Solgunsun ve üzgünsün... Ve, aslında, beni hiç mi hiç dinlemiyorsun...

Bana sokuldu, iyice yanıma sokuldu, kırıtarak ve tatlı tatlı:

– Sen beni dinlemiyorsun, alçak, diye yeniden başladı... Ve beni okşamıyorsun bile!.. Okşa beni sevgilim!.. Dokun bak, göğüslerim nasıl da sert ve soğuk...

Sonra, daha boğuk bir sesle, yeşil kıvılcımlar saçan gözleri üzerime dikili, şehvetli ve acımasız, bana şunları anlattı:

– Ah, bak aklıma geldi!.. Bundan bir hafta önce... olağanüstü bir şey gördüm... Oh! Sevgili aşkım, bir adamın, yalnızca bir balık çalmış olduğu için kırbaçlandığını gördüm... Yargıcın kararı, son derece basitti: "Elinde balık taşıyan her adam balıkçı değildir!" Ve adamı ölüm cezasına çarptırmıştı, demir çubuk darbeleri altında... Bir balık için, sevgilim!.. İnfaz, işkence bahçesinde yapıldı. Adam,

düşün, yere diz çökmüştü ve başı bir çeşit cellat kütüğünün üstüne dayalıydı... daha önce akmış kanlardan simsiyah olmuş bir kütüğün üstüne... Sırtı ve böğrü çıplaktı... bir sırt ve böğür ki, eski altın gibi!.. Ben oraya, tam bir asker, adamın çok uzun olan saç örgüsünü yakalayıp, bunu, yerdeki bir döşeme taşına gömülü bulunan halkaya bağladığı anda vardım... İşkence görecek olan adamın yakınında, başka bir asker, demirci ocağının ateşinde, ince, incecik bir demir çubuğu kızdırmaktaydı... Ve işte... Beni iyi dinle!.. Beni dinliyor musun?.. Demir çubuk kor gibi kırmızı olduğunda, asker, var gücüyle, bununla adamın böğrünü kamçılıyordu... Çubuk havada şişşt! diye ses çıkarıyordu... ve çok derinlere, kavrulup cızırdayan ve kırmızımtırak küçük bir buharın çıktığı kasların ta içine giriyordu... anlıyor musun?.. O zaman, asker, demir çubuğu, şişip, üzerine kapanan etlerin içinde soğumaya bırakıyordu... sonra, iyice soğuduğunda, bir kerede, şiddetle çekip çıkarıyordu... kopan kanlı et parçacıklarıyla birlikte... Ve adam acıdan haykırıyor, korkunç çığlıklar atıyordu... Sonra asker yeniden başlıyordu... On beş kere yeniden başladı!.. Ve bana öyle geliyordu ki, canımın içi, o çubuk, her vuruşta, benim böğrüme de giriyordu... Tüyler ürpertici ve çok hoştu!

Sustuğumdan:

– Tüyler ürpertici ve çok hoştu diye yineledi... O adamın ne kadar yakışıklı... ne kadar güçlü olduğunu görseydin!.. Heykellere taş çıkartacak kaslar... Öp beni sevgili aşkım... öp beni haydi!

Clara'nın gözbebekleri dönmüştü. Yarı kapalı gözkapakları arasından, gözlerinin yalnızca beyazını görebiliyordum... O, kaldığı yerden devam etti:

– Hareketsiz duruyordu... Sırtında sanki küçük dalgalanmalar oluyordu... Oh! dudakların!..

Birkaç saniyelik bir sessizlikten sonra devam etti:

– Geçen sene, Annie ile birlikte, bundan çok daha sarsıcı bir şey gördüm... Annesine tecavüz etmiş, sonra da bir bıçak darbesiyle karnını deşmiş bir adam gördüm. Adamın zaten deli olduğu söyleniyordu... Okşama işkencesi ile idamı kararlaştırıldı... Evet, sevgilim... Hayranlık verici değil mi?.. Bugün artık çok seyrek yapılan

bu işkenceyi, yabancıların seyretmesine izin verilmiyor... Ama biz gardiyana para verdik ve bizi, bir paravanın arkasına saklamasını sağladık... Annie ve ben, biz her şeyi gördük... Deli –deliye benzemiyordu–, çok alçak bir masanın üzerine, kolları, bacakları ve gövdesi çok sağlam iplerle bağlanmış vaziyette, uzunlamasına yatırılmıştı... ağzı tıkaçla kapatılmıştı... Öyle ki herhangi bir hareket yapması veya çığlık atması imkânsızdı... Ne güzel ne de genç, çok ciddi görünüşlü, tamamen siyahlara bürünmüş, çıplak kolunda kalın bir altın bilezik taşıyan bir kadın, delinin yanına gelip, yere diz çöktü... Erkeklik organını avuçladı... ve törenvari bir şekilde görevini yerine getirdi... Oh! Sevgilim!.. sevgilim!.. Bir görseydin!.. Bu, dört saat devam etti... dört saat, düşünebiliyor musun?.. Dört saat boyunca süren tüyler ürpertici ve işini bilen okşamalar, ki bu saatler boyunca kadının eli bir dakika yavaşlamadı, bu süre boyunca yüzündeki o soğuk ve donuk ifade, bir nebze olsun değişmedi!.. Adam, işkenceci kadının bütün yüzüne bulaşan bir kan fışkırması içinde son soluğunu verdi... Hayatımda hiç bu kadar korkunç bir şey görmedim sevgilim. O kadar korkunçtu ki, Annie ve ben, ikimiz de düşüp bayıldık... Bunu, hiç unutamıyorum!..

Bir pişmanlık havası içinde ekledi:

– Bu kadının, parmaklarının birinde koca bir yakut vardı, işkence boyunca, güneşte dans eden, kırmızı minik bir alev gibi gidip geliyordu... Annie onu satın almıştı... sonra ne oldu bilmiyorum... ona sahip olmayı çok isterdim.

Clara sustu. Düşünceleri, hiç şüphesiz, bu tüyler ürpertici hatıranın kanlı ve uygunsuz görüntülerine gitmişti...

Birkaç dakika sonra, çadırlarda ve kalabalığın içinde bir uğultu oldu. Ağırlaşan ve bütün çabama rağmen açık tutmayı başaramadığım gözkapaklarımın arasından ve de bu hikâyenin korkunçluğundan, dans eden, fır fır dönen, acele ile koşan elbiseler ve elbiseler ve şemsiyeler ve yelpazeler ve mutlu yüzler ve melun yüzler gördüm... Bu, kucaklar dolusu çiçeğin havaya fırlatılması gibi, büyülü kuşların[33] dönüp durmaları gibi bir şeydi...

– Kapılar, canımın içi!.. diye bağırdı Clara... kapılar açılıyor!.. Gel... çabuk gel!.. Ve ah! Artık ne olur böyle üzgün durma! Yalvarırım!.. Göreceğin bütün o güzel şeyleri ve sana anlattıklarımı düşün!..

Ayağa kalktım... Sonra, beni kolumdan yakaladığı gibi peşinden sürükledi, bilmem nereye...

IV

Hapishanenin kapısı,[34] karanlık ve geniş bir dehlize açılıyordu. Bu dehlizin dip tarafından, hatta ondan da daha gerilerde bir yerden, uzaktan uzağa, boğuk çan sesleri gelmekteydi. Clara, onları duyunca, sevinçle ellerini çırptı.

– Oh! Sevgilim!.. Çan!.. Çan!.. Şansımız varmış... Artık üzgün durma... artık hasta olma, lütfen!..

Hapishanenin girişinde, öyle azgın bir kalabalık yığılmaktaydı ki polis memurları, bu kargaşaya bir parça düzen vermekte büyük güçlük çekiyorlardı. Çan çan konuşmalar, bağırışmalar, havasızlıktan bunalanlar, kırışan kumaşlar, şemsiye ve yelpaze çarpışmaları...[35] işte bu kargaşanın ortasına attı kendini Clara, hiç çekinmeden. Neden böyle çaldığını ve ona bu kadar zevk veren bu boğuk seslerinin, bu uzaktan uzağa gelen seslerinin ne anlama geldiğini sormayı akıl edemediğim çanı duyduktan sonra iyice gözü dönmüştü!..

– Çan!.. çan! Çan!.. Gel!..

Fakat, uşakların, sepet taşıyıcılarının, hanımefendilerine yol açabilmek için, etrafa dirsek ata ata gösterdikleri tüm çabaya rağmen ilerleyemiyorduk. Uzun boylu, çirkin suratlı, korkunç derecede zayıf, lime lime giysilerinin altından görünen çıplak göğüsleri yara izleri ile dolu hamallar, et dolu sepetleri, insanların başlarının üstünde, havada tutuyorlardı. Güneş, bu etlerin bozulmalarını hızlandırıyor ve karınca gibi kaynaşan bir sürü kurtçuğun çıktığı yumurtaların çatlamasını sağlıyordu. Etrafta, açlık ve ölüm hayaletleri, karabasanlardan ve insan mezbahalarından fırlayan hortlaklar,

Çin'in en eski, en korkunç efsanelerine ait dirilmiş şeytanlar görüyordum... Bir gülüşün, betelle boyanmış dişlerle dolu ağızlarını testere ağzı gibi çarpıttığı ve keçi sakallarının ucuna kadar, korkunç bir şekilde çarpılarak devam ettiği birkaçı, yanı başımdaydı. Başkaları, birbirlerine küfrediyor ve acımasızca, birbirlerinin saç örgülerini çekiyorlardı; diğerleri, vahşi kediler gibi, sinsice, insan ormanının içine kayıyor, cepleri yokluyor, keseleri kesiyor, mücevherleri kapıyor ve ganimetleri ile birlikte ortadan kayboluveriyorlardı.

– Çan!.. çan!.. deyip duruyordu Clara.

– Ama hangi çan?..

– Göreceksin... Bu bir sürpriz!..

Ve kalabalıktan yükselen kokular –hela ve mezbaha kokularının birbirine karıştığı, çürümüş hayvan leşlerinin pis kokuları ve canlı beden kokuları– içimi bulandırıyor, iliğimi donduruyordu. Bu, üzerimde, Annam ormanlarında, miyasmaların, derin, çürük topraklardan çıkıp, ölümü, her çiçeğin ardında, her yaprağın arkasında, her bir ot sapının arkasında pusuya yatırdıkları akşam saatlerinde, pek çok kereler üzerime çöken o baygın uyku hali ile aynı etkiyi yapmaktaydı. Bir yandan da, her taraftan sıkıştırılmaktan, itilip kakılmaktan neredeyse soluk alamaz hale gelmiş olduğumdan, az daha bayılıyordum.

– Clara!.. Clara!.. diye seslendim.

Bana, kalbe iyi gelen tuzlar koklattı, bu, beni biraz canlandırdı. Ona gelince, o, kokularını içine çektiği ve en iğrenç sıkıştırmalara şehvetli bir kendinden geçişle katlandığı bu kalabalığın içinde, son derece rahat ve çok neşeli idi.[36] Vücudunu –dal gibi ince ve titreyen vücudunu– hoyratlıklara,[37] darbelere, üstünün başının yırtılmasına aldırmadan ortaya atıyordu. Bembeyaz olan teni, ateşli bir pembe renk almaktaydı; gözleri cinsel hazdan parlıyor; dudakları, açmaya hazır sert tomurcuklar misali dolgunlaşıyordu... Bana yine, alayla karışık bir tür acıma ile:

– Ah! Küçük hanım... küçük hanım... küçük hanım!.. Siz, her zaman, zavallı bir ana kuzusu olarak kalacaksınız!.. dedi.

Sonunda girmeyi başardığımız dehliz, güneşin göz kamaştırıcı, kör edici parlaklığından sonra, bana, önce, kapkaranlık gözüktü.

Neden sonra, karanlık yavaş yavaş silindi ve nerede olduğumun ayrımına varabildim.

Dehliz, oldukça genişti ve tavandaki ışık geçirmez camlardan zorlukla sızan, kalın bir perdeyle engellenmiş gibi zayıf bir ışıkla aydınlanıyordu. Bir rutubetli serinlik hissi, neredeyse soğukluk duygusu sardı tüm bedenimi. Bir kaynak suyunun okşayışıydı adeta. Duvarlardan, yeraltı mağaralarının iç yüzeylerinde olduğu gibi su sızmaktaydı. Ovanın çakıllarından yanmış olan ayaklarımın altındaki, arasına, dehlizin döşeme taşlarının serpiştirilmiş olduğu kum, deniz kıyısındaki kumulların tatlı yumuşaklığına sahipti... Şöyle ciğer dolusu, derin bir soluk aldım. Clara bana şöyle dedi:

– Görüyor musun, forsalara burada ne kadar iyi davranıyoruz... En azından, serin yerdeler.

– Peki ama neredeler?.. diye sordum... Sağımda, solumda, duvardan başka bir şey görmüyorum!

Clara gülümsedi.

– Ne kadar meraklısın!.. Şimdi sen, benden bile daha çok sabırsızlanıyorsun!.. Bekle... bekle biraz!.. Birazdan, sevgilim... İşte bak!..

Durmuştu ve bana, koridordaki uzak bir noktayı işaret ediyordu. Gözleri daha bir parlak, burun kanatları açılıp kapanır vaziyette, gürültülere, ormanda kulağı tetikte dolaşan bir dişi karaca gibi kulak kabartıyordu.

– Duyuyor musun?.. Bunlar onlar!.. Duyuyor musun?..

O zaman, dehlizi hıncahınç dolduran kalabalığın gürültüsünün ötesinde, uğultulu seslerin ötesinde, birtakım haykırışlar, boğuk iniltiler, sürüklenen zincir sesleri, demirci körüğü gibi hızlı hızlı solumalar, vahşi hayvanlara özgü garip, kendini tekrar eden boğuk sesler geldi kulağıma. Bu sesler, duvarların derinliklerinden, yerin altından gelir gibiydi... bizzat ölümün dipsiz kuyusundan... nereden geldiği anlaşılmıyordu...

– Duyuyor musun? diye tekrar sordu Clara. Bunlar onlar... onları şimdi göreceksin... ilerleyelim! Koluma gir... İyi bak... Bunlar onlar!.. Bunlar onlar!..

Yeniden yürümeye başladık, hanımefendisinin hareketlerini

dikkatle takip eden uşak da peşimizdeydi. Berbat leş kokusu da bize eşlik ediyor, başka kokularla karışarak daha da keskinleşmiş halde, amonyak gibi gözlerimizi ve boğazımızı yakıyor, peşimizi bir an bırakmıyordu.

Çan, çalmaya hala devam ediyordu, orada... orada bir yerlerde... usul usul ve ahenkli, can çekişen birinin iniltileri gibi boğuk. Clara üçüncü kere tekrar etti:

– Oh! Bu çan!.. O ölüyor... o ölüyor, sevgilim... onu göreceğiz belki de!

Birdenbire, parmaklarının sinirli sinirli etime gömüldüğünü hissettim.

– Sevgilim!.. Sevgilim!.. Sağ tarafında!.. Ne korkunç!..

Hızla başımı o yöne çevirdim... Cehennemi geçit töreni başlıyordu.

Sağ tarafta, duvarın içine oyulmuş büyük hücreler veya daha doğrusu, demir parmaklıklarla kapatılmış büyük kafesler vardı. Bunlar birbirlerinden kalın taş duvarlarla ayrılmıştı. İlk on tanesinin içi, her birinde onar mahkûm olmak üzere, doluydu ve onunda da aynı sahne sergileniyordu. Boyunlarına geçirilmiş olan demir halkalar çok geniş olduğundan, bedenleri hiç görünmeyen, bu yüzden, boynu vurulup masaların üzerine konmuş, korkunç, canlı kellelerden ibaret gibi duran mahkûmlar. Kendi dışkılarının içinde, çömelmiş vaziyette duruyor, zincire vurulmuş el ve ayaklarıyla ne uzanabiliyor ne yatabiliyor ne de dinlenebiliyorlardı. Çıplak boğazlarını ve kan içindeki enselerini sıkan halkayı oynatacak en küçük hareket, acıdan haykırmalarına sebep oluyordu. Bu haykırışlara, birbiri ardından, bize savrulan ağza alınmaz küfürler ve tanrılara yakarışlar da karışıyordu.

Dehşetten dilim tutulmuştu.

Kuş gibi hafif, güzel ürpertiler içinde ve zarif hareketlerle Clara, uşağın sepetine direnini daldırdı ve birkaç ufak parça eti, parmaklıkların arasından, çok zarif bir şekilde, kafesin içine attı. On kafa, aynı anda, sallanan halkaların üstünde salındı; aynı anda, yuvalarından fırlamış yirmi adet gözbebeği, etlere delice bakışlarla, açlık ve şiddet dolu bakışlarla baktı... Sonra, aynı acı çığlığı kop-

tu, bu on çarpık ağızdan... ve çaresizliklerinin bilincinde olduklarından, artık kımıldamaz oldu mahkûmlar. Başları hafifçe eğik ve sanki halkanın meyli boyunca yuvarlanıverecekler gibi öylece kaldılar. Kupkuru ve solgun yüzleri, değişmez bir yüz buruşması, sabit bir tür alaycı sırıtışla kasılıp kalmıştı.

– Onlar yemek yiyemezler, diye açıkladı Clara... Etlere ulaşamazlar... Öyle ya!.. Bu aletlerle, nedenini anlamak zor değil... Aslında, bu pek de yeni bir şey değil Tantalos* işkencesi bu, Çinli hayal gücü ile korkunçluğu on kat artırılmış... Ne dersin? Yine de, mutsuz insanlar var değil mi bu hayatta?..

Parmaklıkların arasından tekrar, çürümüş hayvan leşinden ufak bir parça daha fırlattı. Bu, halkalardan birinin kenarına düşerek, hafifçe sallanmasına neden oldu... boğuk homurdanmalar karşılık verdi bu harekete; yirmi gözbebeği de aynı anda, çok daha yoğun ve çok daha umutsuz bir öç alma isteği ile yandı... Gayri ihtiyari, Clara geri çekildi:

– Görüyorsun... diye devam etti, kendine daha az güvenli bir tonda... Onlara et vermem hoşlarına gidiyor. Bu zavallılar böylece biraz vakit geçirip oyalanıyorlar... biraz tatlı hayale dalıyorlar... Haydi devam edelim!.. ilerleyelim!

On kafesin önünden yavaş yavaş geçtik. Kafeslerin önünde durmuş kadınlar ya çığlıklar atıyor ya kahkahadan kırılıyor ya da coşkulu taklitlere girişiyorlardı. İşkence görmekte olan zavallılara, şemsiyesinin ucuna taktığı yeşile dönmüş iğrenç bir leş artığını, onlara doğru bir uzatıp bir çeken, çok sarışın, soğuk ve boş bakışlı bir Rus kadın gördüm. Onlar da kudurmuş köpekler gibi, dudakları çekilmiş, sivri dişleri ortaya çıkmış vaziyette, artık insani denemeyecek açlık ifadeleri içinde, yapış yapış salyaları akan ağızlarından hep kaçan yiyeceği yakalamaya çalışıyorlardı. Meraklılar, bu zalimce oyunu, en ufak ayrıntısını kaçırmadan, büyük bir dikkatle ve eğlenerek seyrediyorlardı.

* Tantalos: Yunan mitolojisinde, Zeus'un oğullarından birinin adı. Rivayete göre, Tantalos, Olimpos'un sırlarını insanlara açıkladığı için cezalandırılır; boynuna kadar suya sokulur, ama başını eğip susuzluğunu gidermesi engellenir. Bugün deyim, arzu ettiği şeylere çok yakın mesafede duran, ama onları tutamayan bir insanın acıklı durumunu ifade eder. (ç.n.)

– Ne orospu bunlar be! dedi, cidden çok öfkelenmiş olan Clara... Gerçekten, bazı kadınların hiçbir şeye saygıları yok. Ne utanç verici!..

– Peki ama, bu derece korkunç işkenceleri hak etmek için, ne suç işlemiş bu yaratıklar? diye sordum.

Dalgın dalgın cevap verdi:

– Nereden bileyim, ben... Hiçbir şey belki, ya da, az bir şey herhalde... Bakkallardan ufak tefek hırsızlıklar sanırım... Zaten, bunlar sadece halktan insanlar... limanın aylak takımı... yersiz yurtsuz serseriler... fakirler!.. Bunlar, beni çok ilgilendirmiyor... Ama başkaları var ki... Benim şairimi göreceksin, biraz sonra... Evet, burada bir gözdem var... ve o, gerçekten de bir şair!.. Ne gülünç, değil mi?.. Ah! Ama o gerçekten büyük bir şair!.. Hazineyi soyan bir prens hakkında çok güzel bir hiciv yazdı... Ve o İngilizlerden nefret eder... İki yıl önce, bir akşam, onu, evime götürmüştük... Çok güzel şeyler okuyordu... Ama asıl hicivde harikalar yaratıyordu... Onu göreceksin. En yakışıklı odur...Tabii şimdiye kadar çoktan ölmediyse!.. Öyle ya! Bu perhizle, bu, hiç de şaşırtıcı olmazdı. Ama beni asıl üzen, beni artık tanımıyor olması... Onunla konuşuyorum... Ona, onun şiirlerini okuyorum... Ama onları da tanımıyor... Bu gerçekten çok korkunç, değil mi?.. Pöh, adam sen de! Bu aynı zamanda gülünç de, ne de olsa...

Clara, neşeli görünmeye çalışıyordu... Ama neşesinin yapma olduğu anlaşılıyordu... yüzü çok ciddiydi... Burun delikleri daha hızlı açılıp kapanıyordu... Koluma, gittikçe daha fazla asılır olmuştu ve tüm vücuduna bir titreme dalgasının yayıldığını hissediyordum...

O sırada, sol taraftaki duvara, her hücrenin tam karşısına gelecek şekilde derin oyuklar kazılmış olduğunu fark ettim. Bunların içinde, Uzakdoğu sanatına özgü o ürkütücü realizm[38] ile, Çin'de tatbik edilmekte olan tüm işkence türlerinin tasvir edildiği, boyanmış ve yontulmuş tahta parçaları vardı: kafa kesme, boğaz sıkarak boğma, deri yüzme ve organ doğrama sahneleri... İşkence sanatını, bizim aslında o kadar yaratıcı olan Batılı zulüm anlayışımızın çok üstünde bir inceliğe ulaştırmış olan matematiksel ve şeytani bir hayal

gücü. İnsana özgü hiçbir kan dökme yönteminin unutulmadığı ve forsalara, ayrıntılı resimler vasıtasıyla, günün her dakikasında, sürekli olarak, cellatlarının, onlar için hangi dâhiyane ölüm çeşidini hazırladıklarının hatırlatıldığı, dehşet ve umutsuzluk müzesi.

– Onlara bakma!.. dedi bana Clara, dudak bükerek. Bunlar yalnızca, boyalı birkaç tahta, sevgilim... Asıl şuraya, gerçeğine bak... Hah! Tam da denk düştü, işte benim şairim!...

Birdenbire, bir kafesin önünde durdu.

Bir deri bir kemik kalmış, iskelet sırıtışıyla bakan, elmacık kemikleri, kangrenin yiyip bitirdiği derisinden dışarı uğramış, kıvrık ve titrek dudaklarının altındaki çenesi, kemik torbasına dönmüş, solgun bir yüz, kuru kuş ayaklarını hatırlatan, kemikli iki uzun elin kavramış olduğu parmaklıklara dayalı duruyordu. İnsani hiçbir tarafı kalmamış olan bu yüz;[39] bu kanlı gözler ve iğrenç pençelere dönmüş bu eller ödümü kopardı... Tenimde bu veba saçan soluğu hissetmemek için, bu pençelerin beni yaralamasına imkân vermemek için içgüdüsel bir hareketle kendimi geriye attım... Ama Clara, beni hızla, kafesin önüne geri çekti. Kafesin dip tarafında, bir dehşet gölgesi içinde, bir zamanlar insan olan beş canlı varlık, gövdeleri çıplak, kafaları kanlı yaralardan kapkara, yürüyor, yürüyor, dönüyor, dönüyorlardı. Hücre duvarının sağlam taşını, boş bir çabayla, soluk soluğa, bağıra çağıra, uluyarak itiyor, yerinden oynatmaya çalışıyorlardı... Sonra, bir yırtıcı hayvan çevikliği ile ve bir maymun gibi edepsiz hareketler yaparak, tekrar yürümeye ve dönmeye başlıyorlardı... Enlemesine konulmuş, geniş bir pano, vücutlarının alt kısmını gizliyor ve hücrenin görünmeyen zemininden insanın soluğunu kesecek kadar boğucu[40] ve mide bulandırıcı bir koku yükseliyordu.

– Merhaba, şair!.. dedi Clara, Yüz'e seslenerek... Bak ben ne kadar iyi biriyim. Seni bir kere daha görmeye geldim, zavallı sevgili adam!.. Bugün beni tanıdın mı?.. Hayır mı?.. Niçin beni tanımıyorsun?.. Halbuki ben güzelim ve seninle bütün bir gece sevişmiştim!..

Yüz'de en ufak bir kıpırdama olmadı. Gözleri, uşağın taşıdığı et sepetinden bir an olsun ayrılmıyordu... Ve boğazından hayvani,

boğuk bir ses çıkıyordu.

– Aç mısın? diye konuşmasını sürdürdü, Clara... Sana yiyecek vereceğim... Senin için, pazardaki etlerin en iyilerini seçtim... Ama daha önce, sana, *Üç Kız Arkadaş* adlı şiirini okumamı ister misin?.. İstiyor musun?.. Bunu dinlemek hoşuna gidecektir.

Ve ezbere okumaya başladı.

Benim üç kız arkadaşım var.
Birincisinin seyyardır ruhu, bir bambu yaprağı gibi.
Uçarı ve şen şakrak mizacı, tüylü eulalia çiçeğidir tıpkı.
Gözü ak nilüfere benzer.
Ve sinesi ağaçkavunu kadar serttir..
Saçları, tek örgü örülmüş, yaldızlı omuzlarına dökülür, siyah yılanlar gibi.
Sesi dağ ballarının tatlılığındadır.
Kalçaları dar ve esnektir.
Oylukları muz ağacının kaygan gövdesinin yuvarlaklığındadır.
Yürüyüşü, neşeli, genç bir filinki gibidir.
Zevki sever, onu yaratmayı bilir ve çeşitlendirmeyi de!..
Benim üç kız arkadaşım var.

Clara durdu:

– Hatırlamıyor musun? diye sordu. Yani artık sesimi beğenmiyor musun?

Yüz oynamamıştı bile... Duymuyormuş gibi duruyordu. İğrenç sepeti hâlâ gözleriyle yiyip bitiriyor ve dilini, salyaları akan ağzının içinde şaklatıyordu.

– Haydi, dedi Clara... Biraz daha dinle!.. Sonra yiyeceksin, mademki bu kadar çok açsın!

Sonra yavaş ve ritmik bir sesle, kaldığı yerden devam etti:

Benim üç kız arkadaşım var.
İkincisinin parlak ve çok gür saçları vardır, upuzun, ipeksi dalgalarla dökülen.
Bakışı aşk tanrısını bile baştan çıkarır,
Ve çobanaldatan kuşlarını bile utandırır.
Bu çekici kadının vücudu, altın bir sarmaşık misali, yılan gibi kıvrılır,
Sallanan küpeleri değerli taşlarla süslüdür,

Bir don ve güneş sabahında, kırağı ile bezenmiş bir çiçek gibi.
Elbiseleri yaz bahçeleridir
Ve de tapınaklar, bir bayram günü.
Ve göğüsleri, dolgun ve dimdik, bir çift altın küp gibi parlar, sarhoş edici likörler ve baş döndürücü parfümlerle dolu.
Benim üç kız arkadaşım var.

– Hav! Hav! diye uludu Yüz. Yürüye yürüye, döne döne, bu uğursuz ulumayı taklit eden kafesteki diğer beş mahkûm da beraberinde.

Clara devam etti:

Benim üç kız arkadaşım var.
Üçüncüsünün saçları örülmüş ve başının üstüne dolanmış.
Ve hiçbir zaman tanımadılar hoş kokulu yağların yumuşaklığını
Arzu okunan yüzü biçimsiz mi biçimsiz,
Vücudu bir domuzunki gibi.
Hep öfkeli görünür.
Hep homurdanır ve dır dır eder
Memelerinden ve karnından balık kokusu yayılır.
Bütün kişiliği kirlidir.
Her şeyi yer ve çok aşırı içer.
Fersiz gözleri hep çapaklıdır.
Ve yatağı çavuşkuşunun yuvasından daha tiksindiricidir
Ve işte benim sevdiğim kadın budur.
Ve ben onu seviyorum çünkü, esrarlı bir şekilde, güzellikten daha cezbedici bir şey vardır: kokuşmuşluk.
Hayatın sonsuz ateşinin kaynağı,
Sürekli yinelenen metamorfozların özünde olan kokuşmuşluk!
Benim üç kız arkadaşım var...

Şiir bitmişti. Clara sustu.

Doymazlıkla bakan gözlerini sepete dikmiş olan Yüz, son kıtanın okunuşu sırasında, sürekli ulumuş durmuştu.

O zaman, Clara, üzgün bir şekilde, bana şöyle dedi:

– Görüyorsun ya... Artık hiçbir şeyi hatırlamıyor!.. Kendi dizeleri hafızasından silinmiş, benim yüzüm gibi... Ve öptüğüm bu ağız, artık insan kelamı edemiyor!.. Duyulmamış bir şey bu, gerçekten!

Sepetteki etler içinden en güzel, en büyük olanını seçti ve bunu, zarifçe eğilerek, direninin ucunda, kupkuru kalmış Yüz'e uzattı. Yüz'ün gözleri iki küçük kor parçası gibi parladı.

– Ye, zavallı şair! dedi. Haydi ye!

Şair, aç bir hayvan gibi, leş kokulu, iğrenç et parçasını pençeleriyle yakaladı ve ağzına götürdü. Etin bir an, çenesinden sarktığını gördüm, sokaktaki bir çöp artığını sivri dişleri arasında tutan bir köpek misali... Ama aynı anda, sarsılmaya başlayan kafeste, tepinmeler ve çığlıklar duyuldu. Bundan sonra yalnızca, sivri dişler[41] ve pençe darbeleriyle yaralanmış uzun, sıska kolların sımsıkı sıktığı, birbirine karışmış, tek vücut olmuş çıplak göğüsler vardı... ve etten parça koparan çarpık çurpuk suratlar!.. Sonra hiçbir şey göremez oldum... Ve kafesin dip tarafından çekişme sesleri işittim, nefes nefese, hırıldayan göğüsler, boğuk boğuk nefes alıp vermeler, yere çarpan vücut sesleri, ayaklar altında çiğnenen uzuvlar, kemik çatırdamaları, ölümüne mücadelenin cansız yumrukları... hırıltılar!.. Arada, panonun üstünde, dişleri arasındaki et parçasıyla bir yüz beliriyor, sonra kayboluyordu... yine ulumalar... hep hırıltılar... sonra neredeyse sessizlik... sonra hiçbir şey!..

Clara, eli ayağı titrer vaziyette bana yapışmıştı.

– Ah! sevgilim!.. Sevgilim!..

Ona bağırmaya başladım:

– İstersen etlerin hepsini at onlara... Birbirlerini öldürdüklerini pekâlâ görüyorsun!

Bana sımsıkı sarılıyor, kollarını boynuma doluyordu

– Öp beni. Okşa beni... Bu korkunç bir şey!.. Bu çok korkunç bir şey!..

Sonra, parmaklarının ucunda dudaklarıma kadar yükseldi ve beni vahşi bir şekilde öperken:

– Hiçbir şey duyulmuyor... öldüler!.. Sence hepsi ölmüş olabilir mi?.. diye sordu.

Bakışlarımızı kafese çevirdiğimizde, soluk bir Yüz, kupkuru ve kanlar içinde bir Yüz, demir parmaklıklara yapışmış, sabit bir şekilde bize bakıyordu, neredeyse gururla... Ağzından, ip gibi akan, kırmızı renkli salyaların arasından bir et parçası sarkıyordu. Göğsü,

soluk soluğa inip kalkıyordu.

Clara alkışladı, ama sesi hâlâ titriyordu.

– Bu o!.. Bu benim şairim!.. O en güçlü!..

Ona sepette kalan tüm etleri attı ve nefesi tıkanarak:

– Biraz bunaldım, dedi... Ve sen de, senin de rengin bembeyaz olmuş, aşkım... Haydi, İşkence Bahçesi'ne biraz hava almaya çıkalım...

Alnında boncuk boncuk ter taneleri birikmişti. Onları sildi ve şaire dönüp, eldivensiz eliyle ufak bir hareket yaparak şöyle dedi:

– Bugün, en güçlü olduğun için çok memnunum!.. Ye!.. ye!.. Seni görmeye yine geleceğim... Hoşça kal.

Orada bulunmasının bir anlamı kalmayan uşağı serbest bıraktı. Dehlizin ortasından, hıncahınç kalabalığa rağmen hızlı adımlarla ve sağa sola bakmamaya çalışarak yürümeye başladık.

Çan çalmaya devam ediyordu hâlâ... Ama çınlamaları azalıyor, azalıyor, hafif bir meltemin hışırtısına, bir çocuğun, perde arkasından belli belirsiz duyulan mızıldanmasına dönüşüyordu.

– Niye bu çan?.. Nereden geliyor bu çan sesi?.. diye sordum.

– Nasıl?.. Bilmiyor musun?.. Ama bu İşkence Bahçesi'nin çanı!.. Kafanda canlandır... İşkence görecek bir adamı sımsıkı bağlıyorlar... ve onu, çanın altına yatırıyorlar... sonra çanı, var güçleriyle çalıyorlar, ta ki çınlamalar, onu öldürünceye kadar!.. Sonra ölüm geldiğinde, yavaş yavaş, usul usul çalıyorlar, çok da hızlı gelmesin diye, şu an orada olduğu gibi!.. Duyuyor musun?..

Konuşacaktım, ama Clara ağzımı açık yelpazesi ile kapattı:

– Hayır... sus!.. hiçbir şey söyleme!.. Ve dinle, aşkım!.. Ve çanın altında çınlamalarla gelen bu ölümün, kim bilir ne korkunç bir şey olacağını düşün... Ve benimle gel... Ve artık hiçbir şey söyleme, artık hiçbir şey söyleme...

Dehlizden çıktığımızda, çan artık bir sinek vızıltısından ibaret kalmıştı... uzaklardan, belli belirsiz duyulan bir kanat çırpması.[42]

İşkence Bahçesi,[43] hapishanenin tam orta yerinde, dörtgen şeklinde, çok büyük bir alan üzerinde kuruluydu ve etrafı, tırmanıcı bitkiler ve sarmaşık çalıların bürüyüp taşlarının artık görünmez olduğu duvarlarla çevriliydi. Geçen yüzyılın ortalarına doğru, Çin'in gelmiş geçmiş en önemli botanikçisi ve imparatorluk bahçelerinin yöneticisi olan Li-Pe-Hang tarafından kurulmuştu. Guimet Müzesi'nin[44] koleksiyonlarında, onun başarısını öven birçok yapıt ve en ünlü çalışmalarının tasvir edildiği çok enteresan gravürler görmek mümkündür. Kiew'in[45] hayranlık uyandıran bahçeleri –ki, Avrupa'da göğsümüzü kabartan yegâne bahçelerdir– teknik açıdan ve yine çiçek süslemeleri ve bahçe düzenleme mimarlığı açısından, ona çok şey borçludurlar. Ama yine de Çinli emsallerinin, o kusursuz güzelliğinden uzaktırlar. Clara'ya bakılırsa, onlarda, işkencelerin bahçıvanlığa, kanın çiçeklere karıştığı bu yüksek zevkin çekiciliği eksikti.

Bütün bu çorak ova gibi, kum ve çakıldan ibaret bahçe zemini, derince sürülmüş ve nehrin öbür yakasından büyük emeklerle getirilmiş taze toprakla yeniden doldurulmuştu. Yirmi iki yıl süren bu devasa teraslama çalışmaları sırasında, otuz binden fazla işçinin, hummadan telef olduğu anlatılır. Bu işçilerin boşuna telef olup, ziyan oldukları sanılmasın. Gübre gibi toprağa karışan ölüler –zira onları derhal gömüyorlardı– yavaş yavaş çürüyerek toprağı gübreliyorlardı ve hiçbir yerde, en büyük tropikal ormanların ortasında bile, doğal humusu[46] daha zengin bir toprak mevcut değildi. Onun olağanüstü verimliliği, zaman içinde azalmak şöyle dursun, mahkûmların dışkıları, işkence görenlerin kanları, kalabalığın her hafta bıraktığı organik artıklar sayesinde, bugün daha da artmış durumda. Bunlar özenle toplanıp, her gün eklenen cesetlerle birlikte, özel çürüme yerlerinde maharetle işlenerek, bitkilerin doymak bilmediği, onları daha gür[47] ve güzel kılan zengin bir organik gübre meydana getirirler. Nehir yatağının değiştirilerek, sularının bahçe içinde ustaca dağıtılması, orada, her tür kültür bitkisinin ihtiyacına uygun, sürekli bir nemli serinlik oluşmasını sağlar. Aynı zamanda, bu, içlerinde, kaybolmaya yüz tutmuş hayvan türlerinin, örneğin, Yu-

Sin ve yurttaşımız şair Robert de Montesquiou'nun[48] şiirlerinde geçen, altı hörgüçlü ünlü balığın muhafaza edildiği ve suyu sürekli yenilenen havuzlar ve kanalların doldurulmasına yarar.

Çinliler eşsiz bahçıvanlardır.[49] Bizim, canice melezleştirmeler ve saygısız yöntemlerle bitkilerin güzelliğini yok etmekten başka bir şey düşünmeyen kaba bahçıvanlarımızdan çok üstündürler. Bizim bahçıvanlar, gerçek birer canidirler ve ben, bugün hâlâ, onlara karşı, evrensel hayat adına, çok sert ceza yasaları çıkarılmamış olmasını anlamakta güçlük çekiyorum. Hatta, adi katillerdense, bunların kafalarının, hiç gözlerinin yaşına bakılmadan, giyotinle uçurulması hoşuma bile giderdi. Bu adi katillerin sosyal "ayıklama"[50] anlayışları, genel olarak övgüye değer ve insaflıdır. Çünkü, çoğu zaman, yalnızca artık yaşamaları hayata saygısızlık olan, çok çirkin yaşlı kadınları ve alçak burjuvaları hedefler. Bizim bahçıvanlarımız, yalnız, bu yüz karası tutumlarını, basit çiçeklerin o kadar güzel ve insanı duygulandıran zarifliklerini bozmaya kadar vardırmakla kalmadılar, aynı zamanda aşağılayıcı bir şaka gibi, nazenin güllere, yıldız gibi parıldayan filbahrilere, göksel bir ihtişama sahip düğünçiçeklerine, arma olmuş, esrarlı süsenlere, utangaç menekşelere, yaşlı generallerin ve şerefsiz politikacıların adlarını vermek utanmazlığını gösterdiler. Bizim çiçek tarhlarımızda, örneğin *General Archinard*[51] ismi konulmuş bir süsen çiçeği görmek, ender rastlanan bir durum değildir!.. Nergisler vardır –nergisler!– tuhaf bir şekilde: *Başkan Félix Faure'un Zaferi* ismini taşıyan; gülhatmiler, *Bay Thiers'in Yası* gibi gülünç bir adı itirazsız kabul eden; menekşeler vardır, utangaç, titrek ve enfes menekşeler, *General Skobeleff* ve *Amiral Avellan* isimlerini aşağılayıcı lakaplar gibi görmeyen!.. Çiçekler, güzellik, ışık ve sevinç kaynağı... tatlı bir dokunuş aynı zamanda, bir askerin homurdanan bıyıklarını ve ağır meşinlerini veya bir bakanın parlamentoya özgü perçemini çağrıştıran!.. Siyasi düşünceleri temsil eden, seçim kampanyalarında kullanılan çiçekler!.. Bu hakaretleri ve yüce şeylere bu derece kastedilmesini hangi sapkınlığa, hangi zihinsel geriliğe verebiliriz? Eğer ki iyice ruhsuz bir kimsenin çiçeklere garezinin olması mümkün olsaydı, Avrupalı bahçıvanlar ve özellikle de Fransız bahçıvanlar, akıl al-

maz bir günah olan bu saçmalığı açıklamak zorunda kalırlardı...

Her biri mükemmel birer sanatçı ve katıksız birer şair olan Çinliler, çiçek sevgisini ve ona tapınma geleneğini sofuca korumuşlardır: Bu, gerilemelerine karşın kaybolmayıp, bugün hâlâ yaşayan ender ve çok eski geleneklerden biridir. Ve çiçekleri birbirinden ayırt etmek gerektiğinden, onlara, ruhumuzda uyandırdıkları büyük coşku veya büyülü hislere tercüman olan isimler koymuşlardır. Bunlar, son derece güzel teşbihler yapan, düşlerden yola çıkan, kimi zaman saflık, kimi zaman da şehvet yüklü isimlerdir... İşte Çinliler, onları, böyle, en sevdikleri çiçek olan şakayıklarda olduğu gibi, şekillerine ve renklerine göre, her biri başlı başına bir şiir ve başlı başına bir roman olan şu zarif isimlerle selamlarlar: *Göğüslerini sunan genç kız* veya: *Ay ışığında uyuyan su* veya: *Ormandaki güneş* veya: *Uzanmış yatan bakirenin ilk arzusu* veya: *Elbisem artık bembeyaz değil çünkü onu yırtarken Göğün oğlu* üzerinde biraz pembe kan bıraktı*, ya da yine şu: *Bahçede sevgilimle vuslata erdim.*

Sonra, bana bu hoş şeyleri anlatan Clara, sarı çarıklı, küçük ayaklarını, kızgın kızgın yere vurarak, bağırdı:

– Ve biz de, çiçeklerini, *Bahçede sevgilimle vuslata erdim* diye adlandıran bu olağanüstü şairlere maymun suratlı diyor, vahşi muamelesi yapıyoruz!..

Çin'in birbirinden güzel bahçeleri içinde, belki de en mükemmeli olan İşkence Bahçesi ile övünmekte, Çinliler yerden göğe kadar haklıdırlar. Burada, sahip oldukları bitki örtüsünün en nadir örnekleri toplanmıştır. En azmanlar olduğu gibi en narinler de, dağların karlı yamaçlarında[52] bitenler, bozkırların kavurucu cehennem sıcağında yetişenler, yine, ormanların balta girmez kuytularında saklı, halkın batıl inançlarına göre, içlerinde kötü ruhlar olduğuna inanılan vahşi ve bilinmeyen türler de burada yer alırlar. Sakız ağacından, kayalıklarda yetişen açalyalara, boynuzlu ve iki çiçekli menekşeden, damıtılan nepenthes'e,** sarmaşıcı hatmilerden kollu ay-

* Göğün oğlu: Çin İmparatoru. (ç.n.)

** Nepenthes: Eski Yunanlılarda, kelime anlamı olarak "acıyı yok eden" demek olan ve damıtılması suretiyle hüzne ve öfkeye iyi gelen bir uyuşturucunun elde edildiği bitki. Türkçede testi çiçeği, ibrik çiçeği, sürahi çiçeği, böcekkapan gibi isimlerle anılır. (ç.n.)

çiçeklerine, kaya yarıklarında gözlerden saklanan çiçeklerden, en çılgınca dolanan sarmaşıklara kadar, tüm türler, işinin ehli bahçıvanlar tarafından eski usullere uygun şekilde bakılarak ve organik gübrelerle tıka basa beslenerek, bizim iç karartıcı iklimlerimizde ve hiçbir özelliği olmayan bahçelerimizde,[53] asla hayal edemeyeceğimiz bir yoğunlukta[54] ve inanılmaz boyutlarda gelişimler gösteren ve olağanüstü renkler alan çok sayıda örnekle temsil edilmektedir.

Engebeli arazinin çukurlaştığı yerde bulunan büyük havuz, bahçenin orta yerini teşkil ediyor. Üzerinden, parlak yeşil[55] renge boyalı tahta bir köprü geçiyor. Kıvrıla kıvrıla, yumuşak çizgilerle ve ahenkli bir dalgalanma içinde buraya çıkan çok sayıda yol ve çiçekli patika var. Ak nilüferler, Hint lotüsleri, bir tören alayı gibi, dizilmiş yaprakları ve sarı, eflatun, beyaz, pembe, lal renkli, gezgin taçyapraklarıyla suyu hareketlendiriyorlar. Demet demet süsenler, üzerlerinde simgesel tuhaf kuşların tünemiş gibi durduğu, ince uzun saplarını dikleştiriyorlar. Alacalı *butomus*'lar,** saç tutamlarını andıran papirüsler, dev *luzula*'lar** birbirine benzemeyen yapraklarını, yılanyastığı çiçeklerinin, erkeklik ve dişilik organlarına hayret verici bir şekilde benzeyen organlarının arasına karıştırıyorlar. Dâhiyane bir yöntemle, havuzun kıyısındaki, kırmalı[56] geyikdilleri, altıntop*** çiçekleri ve *inula*'lar**** arasından, sanatçı işi budanmış glukus'ların***** yükselmesi ve bunların, yukarıdan aşağı doğru eğilmeleriyle, aşağı sarkan ve sallanan salkımlarının mavi renklerinin suda yansıması sağlanmış. Ve inci grisi mantolu, ipek gibi yumuşacık sorguçlu, kıpkırmızı ibikli turnalar, beyaz balıkçıl kuşları, mavi boyunlu beyaz Mançurya leylekleri, yüksek otların arasında, tembel bir zarafet ve bir kardinal ihtişamı içinde dolaşıyorlar.

** *Butomus*: Suda yetişen, beyaz veya pembe çiçek açtığından, genellikle çiçekli saz diye anılan bitki. (Su menekşesi de deniyor.) (ç.n.)

** *Luzula:* Yaprakları yassı ve tüylü, saza benzeyen bir bitki. (ç.n.)

*** Altıntop: Latince adı, *trollius*. (ç.n.)

**** *Inula:* Nemli yerlerde yetişen, sarı çiçekleri olan bir bitki. (ç.n.)

***** Glukus: Tropikal bölgelerde görülen eflatun, beyaz veya pembe renkli, güzel kokulu çiçek salkımları olan bir tür sarmaşık. Türkçe adı: mor salkım. (ç.n.)

Şurda burda,[57] toprak yükseltilerin ve cüce eğreltiotları, taşkıranotları ve yerde sürünen çalılarla kaplı kırmızı kayaların üzerlerinde, ince ve zarif köşkler, bambuların ve sedir ağaçlarının üzerinden, altın çiçek, dal, yaprak desenleri işli çatılarının sivri konisini ve uçları, önce içeriye doğru çukurlaşıp, sonra atak[58] bir hareketle yukarı kıvrılıp kalkan çatılarının zarif yapısını gözler önüne sererler. Bayırlar boyunca, arsızca çoğalmış çiçek türleri; böcekler gibi uçuşan, oynak, narin çiçekleriyle, taşların arasından boy veren sarıçalılar; tavuskelebeğine, çeneğini, yalnızca bir gün sunan, turuncu renkli "bir günlük güzel" çiçekleri;* beyaz küpeçiçekleri –onların ömrü bir saattir–, etli kaynanadilleri ve örtü gibi her yeri kaplayan, fışkıran, sel gibi akan çuha çiçekleri –Çin'in bu çuha çiçekleri o kadar bol ve değişik şekildedirler ki! Halbuki bizim seralarımızda, bunların yalnızca zavallı suretleri bulunur.– ve daha bir sürü güzel ve ilginç şekil ve birbirine karışmış onca renk!.. Ve köşklerin etrafında, çimenin artık görünmez olduğu, insanı ürperten manzaralar içinde, sedef gibi parlak, ten gibi pembemsi, süt gibi beyazımsı bir çırpınışı, ahenkli bir renk cümbüşünü, pembe, eflatun, beyaz bir yağmuru andıran bu görüntü öylesine hoş ve öylesine değişkendir ki, sonsuz güzelliğini, tasviri imkânsız cennetvari şiirini[59] kelimelerle ifade etmek imkânsızdır.

Buraya nasıl gelmiştik?.. En ufak bir fikrim yoktu... Clara'nın itmesiyle, karanlık koridorun duvarında, ansızın bir kapı açılıvermişti. Sonra, birdenbire, sanki bir peri, sihirli değneğini dokunduruvermiş gibi, içim göksel bir ışıkla dolmuş ve önümde yeni, yepyeni ufuklar açılmıştı!

Gözlerim kamaşmış halde bakıyordum, ışığın şimdi daha munis parlaklığından, havanın yumuşaklığından gözlerim kamaşıyordu. Ağaçların, otlar üzerinde, tembel halılar gibi serilip uzayan, büyük, mavi gölgeleri bile gözlerimi kamaştırıyordu. Çiçeklerin, oynaşıp duran, büyülü güzelliklerinden, sazların hafif gölgesinin, gü-

* Bir günlük güzel çiçeği: Sarı zambak, kırmızı zambak, bir günlük güzel gibi çeşitli isimleri olan, çok gösterişli çiçekleri yalnızca bir gün yaşayan bitki. (ç.n.)

neşin kavurucu sıcaklığından koruduğu şakayık tarhlarından gözlerim kamaşıyordu... Yakınlarımızdaki, bu çimenlik alanların birinde, bir sulama fıskıyesi çalışıyor, püskürttüğü suların içinde, gökkuşağının tüm renkleri oynaşıyor, suların ardında kalan çim ve çiçekler, değerli taşlar gibi bir yarı saydamlık kazanıyorlardı.

Hiç bıkmadan, çok büyük bir zevk alarak bakıyordum. O sırada, sonradan tek tek bulup çıkardığım bu ayrıntılardan hiçbirini görmüyordum aslında. Bir teselli gibi, ansızın karşımda belirişini sorgulamadığım bir güzellikler ve gizler bütünü görüyordum yalnızca. İçinde bulunduğum bu durumun gerçek mi yoksa rüya mı olduğunu da keza, kendime sormuyordum... Hiçbir şeyi sorgulamıyordum... Hiçbir şey düşünmüyordum... Hiçbir şey söylemiyordum... Clara konuşuyor, konuşuyordu... Herhalde bana gene hikâyeler ve hikâyeler anlatıyordu... Onu dinlemiyordum, dahası onu, yanımda bile hissetmiyordum. O an, yanımdaki varlığı, bana o kadar uzaktı ki! Sesi de çok uzaktan gelir gibiydi... ve çok yabancı!..

Sonunda, yavaş yavaş kendime geldim, yaşadıklarımın ve çevremdeki şeylerin gerçekliğinin ayrımına vardım ve orada neden ve nasıl bulunduğumu anladım...[60]

Cehennemin çıkışında, bu lanet suratların dehşetinden, yüzüm hâlâ sapsarı, burun deliklerim bu çürük ve ölüm kokusu ile henüz dopdolu, kulaklarım işkence feryatları ile hâlâ çın çın çınlarken, bu bahçenin güzel manzarası, içimde önce, büyük bir coşku yaratarak tüm varlığımı, sanki bir masal ülkesinin göz kamaştırıcı güzelliklerine doğru yükseltmiş, hemen arkasından ise, benim için, beklenmedik bir dinginlik kaynağı[61] olmuştu... Bir sürü yumuşak ve hoş kokunun sinmiş olduğu bu taze havayı, büyük bir zevkle, derin derin içime çektim... O korkunç kâbustan[62] uyanmanın tarifsiz sevinciydi bu... Korkunç bir mezarlığa canlı canlı gömüldükten sonra, üzerindeki taşı kaldırmayı[63] başaran ve sağ salim, bütün uzuvları serbest ve yepyeni bir ruhla, güneşe yeniden kavuşan birinin o kelimelere sığmaz kurtuluş sevincinin tadını çıkarıyordum...

Orada, yakınımda, ışıkta parlayan kırmızı yapraklarının yakuttan bir kubbeyi andırdığı koca bir dişbudak ağacının gölgesinde, bambu kütüklerinden yapılmış bir bank vardı... Ona oturdum, daha

doğrusu kendimi bırakıverdim, çünkü o an, bu göz kamaştırıcı güzellik, içimi, daha önce hiç tanımadığım[64] öyle büyük bir sevinçle dolduruyordu ki, zevkten neredeyse bayılacaktım.

Sonra, solumda, bu bahçenin taştan bekçisi olan bir Buda gördüm. Bir kayanın üzerinde bağdaş kurmuştu. Gökkubbenin altında, güneş ışıklarıyla yıkanan dingin yüzünü, en yüce İyilik yüzünü gösteriyordu. Heykelin kaidesi, Tanrı rızası için konulmuş, hoş kokulu sungularla, saçılmış çiçekler ve meyve sepetleriyle kaplıydı. Sarı elbiseli[65] genç bir kız, parmaklarının ucunda yükselerek, bağışlayıcı Tanrısının alnına, büyük bir saygı ve imanla, beyaz nilüferlerden ve *cypripedium*'lardan* çelenk takıyordu... Etraflarında, kırlangıçlar, neşeli cıvıltılar içinde pır pır uçuşuyorlardı... O zaman, insanlara, bizim İsamızdan çok önce, dürüstlüğü, dünya nimetlerinden vazgeçmeyi ve aşkı öğütlemiş olan bu yüce kişinin, olağanüstü yaşamını düşünmeye –hem de, ne büyük bir dini vecit içinde ve körü körüne bir inanışla!– başladım...

Ama Clara, ayva çiçeği misali kırmızı ağzı, badem ağacının ham yemişleri misali, griye çalan yeşil gözleri ile bir günah gibi üzerime eğilmiş olan Clara, beni gerçek dünyaya geri döndürmekte gecikmedi ve eliyle, bana, bahçeyi göstererek şöyle dedi:

– İşte görüyorsun, aşkım, Çinliler ne olağanüstü sanatçılar ve çok ileri oldukları zulmetme sanatında, doğayı kendilerine nasıl da suçortağı yapmışlar!.. Bizim korkunç Avrupamızda, ki çok eskiden beri güzelliğin ne olduğu bilinmez, zindanların kuytu köşelerinde gizlice veyahut da halka açık meydanlarda, iğrenç bir sarhoş kalabalığının ortasında, işkence edilir... Burada ise, işkence ve ölüm aletleri, kazıklar, darağaçları ve çarmıhlar, çiçeklerin arasında, tüm çiçeklerin olağanüstü büyük coşkusu ve yine, olağanüstü sessizliği içinde yükselirler... Onların, bu muhteşem çiçek cennetine, bu bir eşi daha bulunmaz, büyüleyici doğanın ahengine nasıl da tam anlamıyla karışıp uyum sağlamış olduklarını göreceksin, birazdan. Adeta, doğayla bütünleşmiş, bu toprağın ve bu ışığın mucizevi çiçekleri olmuş gibidirler...

* *Cypripedium:* (Lat.). Bir tür orkide. (ç.n.)

Sonra, sabrımın tükendiğini belirten bir hareket yapmadan duramadığım için:

– Aptal! dedi Clara... Hiçbir şey anlamayan koca aptal!..

Alnı derin bir çizgiyle kırışmış halde devam etti:

– Haydi canım!.. Üzgün veya hasta iken bir partiye katıldığın olmadı mı hiç?.. O zaman, yüzlerdeki neşeyi, etraftaki güzelliği[66] gördüğünde, hakarete uğramış gibi kederinin nasıl bin beter arttığını, şiddetlendiğini de hissettin... Bu dayanılmaz bir histir... Bunun, işkenceler içinde ölmeyi bekleyen biri için ne demek olduğunu düşün... Etrafını saran tüm bu ışıltılı güzellik[67] yüzünden, etinde ve ruhunda işkencenin etkisinin ne kadar arttığını... ve orada can çekişmenin, ne kadar her şeyden daha dayanılmaz, daha umutsuzca dayanılmaz bir şey olduğunu düşün, sevgilim!..

– Aklımda aşk vardı, diye çıkışarak karşılık verdim... Ve işte, siz bana, yine işkenceden bahsediyorsunuz, siz bana hiç durmadan işkence anlatıyorsunuz!..

– Herhalde!.. İkisi aynı şey olduğuna göre...

Yanımda, ayakta duruyordu, iki eli omzumun üstünde. Ve dişbudak ağacının kızıl gölgesi, onu bir alev ışığı misali sarıp sarmalıyordu. Bankın üzerine oturdu ve devam etti:

– Ve mademki, insanın olduğu her yerde zulüm var... Benim elimden bir şey gelmez, bebeğim. Ancak buna alışmaya ve bundan zevk duymaya çalışıyorum. Çünkü kan, zevki fişekleyen önemli bir unsurdur... O, aşkın şarabıdır...

Şemsiyesinin ucuyla, kumun üzerine, basit çizgilerle, birkaç müstehcen[68] şekil çiziktirdi ve şöyle dedi:

– Eminim ki sen, Çinlilerin, bizden daha zalim olduklarını düşünüyorsun?.. Hiç değil... hiç de değil!.. Biz, İngilizler?.. Ah! Bizim hakkımızda söylenecek çok şey var!.. Ya siz Fransızlara ne demeli?.. Sizin Cezayirinizde,[69] çöl sınırına yakın bir yerde bilsen neler gördüm... Bir gün, askerler, bir grup Arap yakalamışlardı... fatihlerinin zorbalıklarından kaçmaktan başka suçları olmayan zavallı Arapları... Albay, hemen oracıkta, sorgusuz sualsiz öldürülmeleri emrini verdi. Sonra neler olduğunu anlatayım... Otuz kişiydiler... Kuma otuz kuyu kazıldı ve onları, öğlen güneşinin altında,

kafaları kazınmış ve çırılçıplak vaziyette, bu otuz kuyuya boyunlarına kadar gömdüler... Öyle hemencecik ölmemeleri için... arada onları lahanalar gibi suluyorlardı... Yarım saatin sonunda, gözkapakları pörtlemiş... gözleri yuvalarından dışarı uğramıştı... şişmiş dilleri can havliyle açılmış ağızlarını dolduruyordu... kafa derileri güneşten kavruluyor, çatlıyordu... Emin ol, hiç güzel bir manzara değildi, hatta toprağın üstündeki, şekilsiz taşlara benzeyen bu otuz ölü kafası, seyredeni dehşete bile düşürmüyordu!.. Bize gelince?.. Biz, daha da beterini yaptık!.. Ah! Sri Lanka'nın hüzünlü, eski başkenti, Kandy'de,[70] İngilizlerin, küçük Modeliar prenslerini, anlamsız bir şekilde, hiç işkence etmeden boğazladıkları tapınağın basamaklarını tırmanırken hissettiğim o garip duyguyu anımsıyorum da... Halbuki efsanelerde, bu prenslerin, ne kadar da yakışıklı oldukları anlatılır ve Çinlilerin, fevkalade bir sanatın ürünleri olan, altın haleleri ve kavuşturdukları uzun elleriyle, dingin ve duru bir görkemli güzellik içindeki ikonlarına benzedikleri söylenir... Orada, bu kutsal basamaklarda yapılanın... ki, seksen yıldır süren zorba hâkimiyet, bu kanı hâlâ silememiştir... bir insan kırımından daha da korkunç bir şey olduğunu hissettim: Bu, çok değerli, insanın içini titreten, masum bir güzelliğin yok edilişiydi. Çöküş içinde, ama her zaman gizemli Hindistan'ın, tarihi çok eskilere dayanan toprakları üzerinde atılan her adımda, Avrupa'nın bu çifte barbarlığının izleri görülür... Kalküta'nın bulvarları, Himalayalar'da, Darciling'deki serin villalar, Benares'in sevici kadınları, Bombay haraççılarının debdebeli konakları, sanattan yoksun, acımasız insan kıyımlarının, güzellik düşmanlığının ve anlamsız yakıp yıkmaların,[71] her yerde bırakmış oldukları yas ve ölüm havasını[72] silememişlerdir... Tersine, bunu, daha da vurgulamaktadırlar. Uygarlık, geçtiği her yerde, istisnasız bu ikili, gereksiz kan dökücülüğü yapan ve boş yere yakıp yıkan yüzünü gösterir... Atilla gibi, şöyle diyebilir: "Atımın geçtiği yerde, artık ot bitmez." Şuraya, önüne, çevrene bir bak... Burada bir tane bile kum tanesi yoktur ki kana bulanmış olmasın... ve bu kum tanesi de, bizzat, ölümün tozu değil de nedir?.. Lakin, bu kan ne bereketli, bu toz ne verimlidir!.. Bak... ot nasıl fışkırmış... çiçekler ne kadar bol... ve aşk her yerde!..

Clara'nın yüzü daha bir güzelleşmişti... Tatlı bir melankoli, alnını gölgeleyen çizgiyi yumuşatıyor, gözlerinin yeşil alevlerini dumanlandırıyordu... Konuşmasına devam etti:

– Ah! Bu küçük, ölü şehir Kandy, bana o gün ne kadar da hüzünlü gözükmüş ve nasıl da yüreğimi sızlatmıştı!.. Kavurucu bir sıcak vardı. Ağır bir sessizliğin çökmüş olduğu şehrin üzerinde[73] akbabalar dönüp duruyordu... Buda'ya çiçek sunmuş olan birkaç Hindu, tapınaktan çıkmaktaydı. Onların bakışlarındaki içe işleyici yumuşaklık, duruşlarındaki soyluluk, ateşin tükettiği vücutlarındaki hastalıklı zayıflık, yürüyüşlerindeki o din adamlarına özgü ağırlık, tüm bunlar, beni çok derinden etkilemişti... Anayurtlarında, o kadar rahman ve rahim olan tanrılarının yakınında, sürgünde gibiydiler. Zincire vurulmuştu tanrıları ve Avrupalının hizmetindeki Hintli sipahiler tarafından gözaltına alınmıştı... O kara gözlerinde, artık dünyevi hiçbir beklenti kalmamıştı.... Hiçbir şey, bedenlerinin kurtuluş hayalinden, nurlanacakları bir nirvana özleminden başka... Bilmiyorum, baba katili ırkımın* bu soylu, bu bedbaht atalarının önünde diz çökmekten, beni, hangi "el ne der" kaygısı alıkoydu... Onları basitçe selamlamakla[74] yetindim... Ama beni fark etmeden yanımdan geçip gittiler... selamımı almadan... gözlerimdeki yaşları görmeden... ve de yüreğimi kabartan baba heyecanını... Ve geçip gittiklerinde, Avrupa'dan nefret etmekte olduğumu anladım, hiç bitmeyecekti bu nefretim...

Birden, durarak, bana:

– Ama seni sıkıyor muyum, söyle? diye sordu. Bütün bunları sana neden anlatıyorum bilmem... Hiç ilgisi yok... Delirmiş olmalıyım!..

– Hayır...hayır... sevgili Clara, diye cevap verdim, ellerine öpücükler kondurarak... Bana bunları anlattığınız için, tersine, seviyorum sizi... Benimle her zaman böyle konuşun!..

Devam etti:

– Dekor namına, yalnızca, girişte, eski şaşaalı günlerden kalma

* Hintliler, Hint-Avrupa dil grubuna dahil olup, Avrupa ırkının atası, orijini sayılmaktadırlar. İngilizler, Modeliar prenslerini öldürmekle, bir bakıma babalarını öldürmüş oluyorlar. (ç.n.)

bir gongun bulunduğu, fakir ve çıplak tapınağı gezip, Buda heykelinin etrafını kaplayan çiçeklerin kokusunu içime çektikten sonra, üzgün üzgün şehre geri döndüm... Şehir ıssızdı... Oradaki –tek insana benzeyen varlık–, dişlerinin arasına bir lotüs çiçeği sıkıştırmış olduğu halde, duvar diplerinden yürüyerek, aylak aylak gezinen bir papazdı,[75] Batı medeniyetinin uğursuz ve gülünç temsilcisi... Bu yakıcı güneşin altında bile, sisli ana yurdunda giyilen, o, siyah renkli, yumuşak fötr şapka[76] kir pas içinde, dik yakalı, siyah, uzun redingot, kaba saba arabacı ayakkabılarının üzerine dökülen, kırışık, siyah pantolondan oluşan, karikatürümsü *clergy-man** kıyafetini çıkarmamıştı... Bu itici Protestan papazı kıyafetini, bir tür basit, elde taşınabilir punka olan beyaz renkli bir şemsiye tamamlamaktaydı. Bu şemsiye, ukalanın, yerel âdetlere ve İngilizlerin halihazırda, bir is bulutuna dönüştüremedikleri Hint güneşine karşı verdiği, tek tavizdi. Ve ben, sinirlenerek, ekvatordan kutuplara kadar bu karanlık suratla, bu akbaba gözleriyle, bu çengelimsi ellerle, bu, çocuk-dinlerinin güzelim efsanelerinin ve sevimli tanrılarının üzerine, İncil ayetlerinin dehşetini üfüren, fıçıda mayalanmış cin kokulu, iğrenç ağızla karşılaşmadan, bir adım bile atmanın mümkün olmadığını düşündüm.

Clara iyice coşmuştu. Gözlerinde daha önce hiç görmediğim çok büyük bir kin vardı. Bulunduğumuz yerin neresi olduğunu, az önce işkencelerden nasıl zevk aldığını ve kan görünce nasıl uyarıldığını unutarak şöyle dedi:

– Dökülen kanların meşru gösterilmeye çalışıldığı, yağmaların onaylatılmaya, yasa ihlallerinin kutsanmaya, mide bulandırıcı ticaretlerin korunmaya çalışıldığı her yerde, karşımıza, din propagandası veyahut da bilimsel inceleme bahanesi ile iğrenç sömürgeleştirme çalışmalarını devam ettiren bu İngiliz Tartufe'ünün[77] çıkacağı kesindir. Hileci ve kan dökücü gölgesi, boğaz kesen askerin ve tefeci Shylock'ankiyle[78] birlikte, yenik halkların perişanlıklarının üzerinde beliriverir. Balta girmemiş ormanlarda, kaplandan daha çok korkulan Avrupalı, savaş meydanlarına, akşamları, ölüleri[79] soymak için gelen ganimet avcıları gibi, katliamın arkasından, ya-

* *Clergy-man:* (İng.) Din adamı. (ç.n.)

kılıp yıkılmış sazdan kulübenin kapısının eşiğinde, ateşe verilmiş kulübelerin arasında ortaya çıkıverir. Bu, onu alçaltmaz, çünkü rakibi Katolik misyoneri de, zaten medeniyeti, meşalelerin ve kılıç ile süngülerin ucunda getirmektedir... Ne yazık!.. Çin, bu iki bela tarafından istila edildi, içten içe kemirildi... Birkaç yıl sonra, yaşamaktan o kadar çok zevk aldığım, bu harikulade ülkeden geriye hiçbir şey kalmayacak!..

Birdenbire,[80] bir çığlık atarak ayağa kalktı:

– Ya çan, aşkım!.. Çanın sesi artık duyulmuyor... Ah! Tanrım... çoktan ölmüş olacak!.. Biz burada çene çalarken, onu leş çukuruna çoktan atmış olacaklar... ve biz onu göremeyeceğiz!.. Bu da, yine, hep senin yüzünden...

Beni, banktan kalkmaya zorladı...

– Çabuk!.. çabuk sevgilim!..

– Aceleye hiç gerek yok, sevgili Clara'm... Yeterince korkunçluk görecek fırsatımız her zaman olacak... Sen, az önceki gibi, o çok sevdiğim sesin, o bakmaya doyamadığım gözlerinle konuşmaya devam et benimle, ne olur!

O ise sabırsızlandı:

– Çabuk!.. çabuk!.. Ne dediğini bilmiyorsun sen!..

Bakışlarına o sertlik yeniden yerleşmişti, sesi nefes nefese çıkmaya başlamış, ağzı otoriter bir şekilde zalim ve şehvetli bir ifade almıştı... Bana öyle geliyordu ki, şu anda, bu kötü güneşin altında, Buda'nın yüzündeki ifade bile değişip, acımasız bir cellat sırıtışına dönüşüyordu... Sonra, Buda'ya çiçek sunan kızın, orada, çimenlerin arasındaki bir yoldan uzaklaşmakta olduğunu gördüm... Sarı elbisesi, bir nergis çiçeği gibi incecik, hafif ve parlaktı.

Yürümekte olduğumuz yolun iki yanı, kimileri cüce ve acayip şekillerde budanmış, diğerleri, kendi hallerine bırakılarak sık ve çiçek dolu dalları her yöne uzamış şeftali, kiraz, ayva, badem ağaçları ile çevrili idi. Gövdesi, yaprakları ve çiçekleri capcanlı bir kırmızı renkte olan küçük bir elma ağacı, göbekli bir vazoya öykünmekteydi. Yine, kayın yapraklı armut ağacı denen, çok güzel bir ağaç dikkatimi çekti. Dümdüz piramit şeklinde, tabanı çok geniş, tepesi bir koni gibi sivri, altı metre boyunda yükseliyordu ve üstünde o

kadar çok çiçek vardı ki, ne dallarını ne de yapraklarını görmek mümkündü. Binlerce taçyaprağı, aynı anda binlerce başkası açılırken, durmadan dökülüyor, piramidin çevresinde uçuşuyor, sonra ağır ağır, kar gibi bembeyaz örttükleri yollara, çimenlerin üzerine düşüyorlardı. Ve hava, uzaklarda, yabangüllerinin ve rezeda çiçeklerinin hoş kokuları ile yıkanıyordu. Sonra, şu yaprakları tüylü, büyük koçanları kuş tüylerini andıran, beyaz çiçeklerinin üstlerine kükürt tozu serpilmiş, güzel Pekin *ligustrine*'lerinin,* pembemsi büyük demetler halindeki *deutzia*'larla** birlikte süsledikleri sık bir çalılığın yanından geçtik.

Bunlar, benim için, her adımda, hayranlık çığlıkları atmama sebep olan yeni bir göz ziyafeti, yeni bir sevinç kaynağı idi. Şurada, daha önce Annam'ın dağlarında görmüş olduğum, sarı renkli yaprakları, keneotu yaprakları kadar geniş, keneotu yaprakları kadar girintili çıkıntılı ve yine, onlar kadar diş diş bir asma ağacı, vantuzları ile dev bir ölü ağacı sarıyor, ağacın dallarının en tepesine kadar tırmanıyor, sonra, oradan, bir çağlayan, bir şelale gibi yere dökülüyordu. Yıllanmış sarmaşıcı dallarının oluşturduğu sütunlar, sahınlar, nişler arasında, yerde yayılan gölgesi bütün bir florayı koruması altına almıştı. Orada, bir *stéphanandre*, bir Çin porseleni gibi özenle işlenmiş, tuhaf yapraklarını sergiliyordu. Bu yaprakların, tavuskuşu yeşilinden çelik mavisine, toz pembeden cart kırmızıya, açık sarıdan toprak karasına kadar, her rengi yansıtabilmesine hayran kalmıştım. Hemen yakında, meşeler kadar yüksek, dev *viburnum*** ağaçları, dallarının ucunda kartoplarını andıran koca topaklar sallandırıyorlardı.

Orda burda, çimenin üzerine diz çökmüş yahut da kırmızı merdivenlere çıkmış vaziyette çalışan bahçıvanlar göze çarpıyordu. Kimileri, filbaharları, bambuların ince gövdeleri üzerine tırmandırıyor, kimileri de, akşamsefası ve çit sarmaşıklarını, kara renkli, uzun, ince tahta sırıklara dolandırıyorlardı... Ve çimenin içinde, her yerden, çiçek açmaya hazırlanan zambaklar boy gösteriyorlardı.

* *Ligustrine*: Çin'de ve Güneydoğu Asya'da yetişen, tıpta, bağışıklık sisteminin güçlendirilmesinde yararlanılan bitki. (ç.n.)
** *Deutzia*: Havlu püskülü çalısı. (ç.n.)
*** *Viburnum:* Kartopu ağacı. (ç.n.)

Ağaçlar, çalılar, korular, tek veya gruplar halinde bitkiler, ilk bakışta, sanki, orada, tesadüf eseri, kendiliklerinden tohumlanmış da bitmişler gibi geliyordu, ekilmemişler, yetiştirilmemişler gibi... Doğadan başka müdahale eden bir el olmamış, yaşamaktan başka bir özençleri yokmuş gibi... Yanlış. Her bitkinin yeri, aksine, gerek renkler ve şekiller birbirini tamamlasın, birbirinin değerini daha iyi ortaya çıkarsın, gerekse ekili yerler, boşluklar, çiçek perspektifleri düzenlenebilsin ve dekorlar bağdaştırılarak etkileri iyice artırılabilsin diye, ince ince hesaplanıp düşünülerek seçilmişti. En alalade çiçek, en devasa ağaç gibi, yalnızca konumu itibariyle bile, bu sanatsal bütünlüğe, bu sağlam ahenge katkıda bulunuyordu. Ne geometrik bir çalışma ne de süsleme kaygısı hissedildiğinden, uyandırdığı etki de, bir o kadar daha fazlaydı.

Aynı zamanda, her şey, doğanın çok cömert davrandığı şakayıkları üstün kılmak için düzenlenmiş gibiydi.

Tatlı meyilli bayırlarda, çim yerine dikilmiş hoş kokulu *asperula*'lar* ve pembe, eski ipek gibi soluk pembe *crucianella*'lar, şakayıklar, orman gibi şakayık tarlaları, paha biçilmez halılar gibi göz alabildiğine yayılıyorlardı. Yakınımızda, tek başına olanları da vardı, kırmızı, siyah, bakır kırmızısı, turuncu, lal renklerindeki dev çeneklerini bize doğru uzatan. Dupduru bir güzellikte olan başkaları, beyaz ve pembenin en bozulmamış tonlarını sunuyorlardı. Bir arada, parıltılı bir kalabalık halinde ya da tek başına, yolun kenarında; düşünceli, ağaç diplerinde; sevdalı, koru boyunda; şakayıklar, bu olağanüstü bahçenin, gerçekten olağanüstü kraliçeleri, perileri idiler.

Nereye baksanız bir şakayık gözünüze çarpıyordu. Koca kaya kütlelerini birbirine bağlayarak köşklere ulaşımı sağlayan, her yanlarını bütünüyle sarmaşıkların kaplamış olduğu taş köprülerin kemerlerinin üzerinden, bir bayram kalabalığı içinde, şakayıklar geçiyordu. Bu parıltılı tören alayı, etraflarından, kenarlarında gümüşi taflanlar ve çit şeklinde budanmış kurtbağrılar olan yolların ve pa-

* *Asperula odorata:* (Lat.) Kokulu yapışkanotu. (ç.n.)

tikaların geçtiği, bunların kesiştiği, birbirine karıştığı tepeciklere tırmanıyordu. Helezoni bir şekilde örülmüş çok alçak, çok beyaz duvarların üzerindeki bir tepeciğe, özellikle hayran oldum. Burada, usta sanatçıların duvarın çok çeşitli şekillerine uyumlu bir biçimde gelişmelerini sağlamış oldukları ve hasırlarla koruma altına alınmış, en nadide şakayık türleri bulunuyordu. Bu duvarların aralarına, içlerinde, bilinen en eski şakayık türleri olan, uzun çıplak sapların ucunda top halinde gelişen şakayıkların dikili olduğu kare biçimli kasalar, aralıklı olarak dizilmişti. Ve doruk, sık demetler halinde, serbestçe gelişen ve Avrupa'da çok kısa bir süre çiçeklenmesine rağmen, burada her mevsim çiçek açan kutsal bitki lotüs ile taçlanıyordu. Sonra sağımda, solumda, hemen yakınımda ya da ta çok uzaklarda, yine ve hep şakayıklar vardı, şakayıklar, şakayıklar...

Clara, bütün bu güzelliğe neredeyse tamamen ilgisiz bir şekilde, yeniden çok hızlı yürümeye başlamıştı. Alnı derin bir çizgi ile kırışmış, gözleri ateşler saçarak yürüyordu... Sanki kötü güçlerin etkisine girmiş gibiydi... Konuşuyordu ama ne söylediğini duymuyor ya da çok az duyuyordum! Dudaklarından aralıksız olarak dökülmekte olan "ölüm, büyü, işkence, aşk"[81] sözcükleri, kulağıma yalnızca, çok uzaklardan gelen hafif bir yankı, orada bir yerlerde, uzaklarda çalan ve bu göz kamaştırıcı dünyanın,[82] engin ve huzur dolu zevkleri, utkusu, ihtişamı içinde yitip gitmiş bir çanın belli belirsiz duyulan sesi gibi geliyordu.

Clara yürüyor, yürüyordu ve ben de onun yanında yürüyordum ve her yerde, şakayıkların yeni sürprizleri karşımıza çıkıyordu. Her yer, ancak düşlerde görülecek kadar garip ve güzel çalılarla doluydu: mavi taflanlar, alacalı çobanpüskülleri, üzerleri desenli, bürümcük yapraklı manolyalar, karmakarışık saçlar gibi cüce sedir ağaçları, *aralia*'lar,* uzun uzun ekin başakları, şerit biçimindeki yaprakları, altın sırmalı yılan derileri misali sarkan ve dalgalanan dev *eulalia*'lar. Yine, tropikal bitkiler de görülüyordu; üzerlerinde asalak

* *Aralia*: Sarmaşıkgillerden bitki. (ç.n.)

orkideler sallanan hiç bilmediğimiz ağaçlar, dallarını toprağa sarkıtıp yeniden kök salan Hint banyanı; devasa muz ağaçları ve bunların büyük yapraklarının korunağındaki, sarı taçyaprakları birer kanat olan ve sürekli bir uçuşla çırpınan büyülü *strelitzia** misali, böceğimsi, kuşumsu çiçekler.

Clara, sanki görünmez bir el onu ansızın tutuvermiş gibi, aniden durdu.[83]

Endişeli, sinirli, burun delikleri hızlı hızlı açılıp kapanarak, esen yelde erkeğinin kokusunu sezinleyen dişi bir geyik misali, etrafındaki havayı içine çekerek kokladı. Bir titreme –ki ben, bunun yakın olan orgazmın habercisi olduğunu biliyordum– bütün vücudunu sardı. Aynı anda, dudakları daha bir kırmızılaştı ve şişkinleştiler.

– Kokuyu aldın mı?.. diye sordu kısaca, boğuk bir sesle.

– Bahçeyi dolduran şakayıkların güzel kokularını alıyorum... diye cevap verdim.

Ayağını sabırsızca yere vurdu:

– O değil bu!.. Kokuyu almıyor musun?.. Hatırla!..

Sonra, burun delikleri daha da açılmış, gözleri daha da parlak, şöyle dedi:

– Bu tam, seninle seviştiğimde duyulan koku!..

Bunu söyledikten hemen sonra, birden, yolun kenarından, ince, uzun boynunu uzatmakta olan bir bitkinin üzerine eğildi. Bu, açık mor renkli, dallı budaklı, sert saplı bir *thalictrum*[84] idi. Dallarının saptan ayrılma noktalarındaki her minik sürgün, penis biçimindeki fildişi renkli bir kından çıkmaktaydı ve bunların ucunda, polenle kaplı, birbirine yapışık vaziyette, minicik çiçeklerden oluşan bir salkım vardı...

– Bu o!.. bu o!.. Oh! sevgilim!..

Gerçekten de, bu bitkiden, fosfatımsı güçlü bir koku, buram buram bir insan menisi kokusu gelmekteydi... Clara onu kopardı, beni ondaki bu tuhaf kokuyu koklamaya zorladı. Sonra, tüm yüzümü polene bulayarak:

– Oh! sevgilim... sevgilim!.. diye inledi... güzel bitki!.. Beni nasıl da mest ediyor!.. Nasıl da aklımı başımdan alıyor!.. Aşk ko-

* *Strelitzia*: Ülkemizde "cennetkuşu çiçeği" ,"turna gagası" veya "starliçe" olarak bilinen çiçek. (ç.n.)

kan bitkilerin olması ilginç değil mi?... Söyle bakalım, neden?.. Bilmiyor musun?.. Pekâlâ, ben bunun nedenini biliyorum... Niye cinsel organlara benzeyen bu kadar çok çiçek olsun ki, eğer ki doğa, bütün şekilleri ve bütün kokularıyla, canlı varlıklara, "Sevişin!.. sevişin!.. çiçekler gibi yapın... Yalnızca aşk bakidir!.."[85] diye avaz avaz bağırmıyorsa! Sen de söyle, yalnızca aşkın baki olduğunu söyle. Oh! Haydi çabuk söyleyin, sevgili tatlı domuzcuk...

Thalictrum'un kokusunu içine çekmeyi ve polenlerinin dudaklarına yapıştığı salkımı dişlerinin arasında çiğnemeyi sürdürdü. Ve birdenbire, aklındakini açıkladı:

– Bundan bahçemde istiyorum... Bundan yatak odamda istiyorum... kameriyede... evin her yerinde... kokla, bir tanem, kokla!.. Sıradan bir bitki... Ne kadar hayranlık verici, değil mi!.. Ve şimdi, gel... gel!.. Bari çok geç kalmış olmasak... çana!..

Sonra, aynı anda hem gülünç hem de acıklı bir ifade ile suratını asarak, şunları ekledi:

– Hem sen, ne demeye, orada, o bankın üstünde, o kadar zaman oyalandın ki?.. Sonra bütün bu çiçekler!.. Bakma onlara... bakma artık onlara... Onları sonra daha iyi göreceksin... acı çekildiğini gördükten sonra, ölündüğünü gördükten sonra. Göreceksin, o zaman, ne kadar daha fazla güzeller, kokularında nasıl yakıcı bir tutku yoğunlaşıyor!.. Daha kokla, sevgilim... sonra gel... ve göğüslerime dokun... Bak ne kadar sertler!.. Uçları, elbisemin ipeğinden tahrik oluyor... Kızgın bir demir yakıyor sanki onları... Bu çok hoş... Gel haydi...

Koşmaya başladı, yüzü polenlerden sapsarı, *thalictrum*'un sapı dişlerinin arasında...

Clara, Buda'nın, güneşin altında kavrulmakta olan, yüzünü, zamanın aşındırıp, kırıştırmış olduğu bir diğer heykelinin önünde durmak istemedi. Bir kadın, ona, *cydonia** dalları sunuyordu ve bu çiçekler bana, minik çocuk kalplerini çağrıştırdı... Bir yolun dönemecinde, iki adamın taşıdığı, üzerinde, bir tür kanlı et torbasının,

* *Cydonia:* (Lat.) Sefercel ağacı. (ç.n.)

bir tür insanı andıran canlının kımıldanmakta olduğu bir sedye ile karşılaştık; adamın şeritler halinde kesilmiş derisi, paçavra giysiler gibi yerde sürünmekteydi. Bu iğrenç yarada, insana ait en ufak bir işaret bulmak mümkün değilse de, bir zamanlar o bir insandı; bir mucize eseri, bu şeyin hâlâ nefes alıp verdiğini duyuyorduk. Ve kırmızı damlalar, kan sızıntıları, ip gibi yola akıyordu.

Clara, iki şakayık kopardı ve onları, titreyen eliyle, sessiz bir şekilde, sedyenin üstüne koydu. Taşıyıcılar pis pis sırıttılar, kara dişetleri ve laka ile boyanmış dişleri göründü... sedye yanımızdan geçip gittikten sonra:

– Ah! Ah!... Çanı görüyorum... dedi Clara... Çanı görüyorum...

Ve uzaklaşmakta olan sedyenin ve bizim tüm çevremizdeki, sedef gibi parlak, ten gibi pembemsi, süt gibi beyazımsı bir çırpınışı, ahenkli bir renk cümbüşünü, pembe, eflatun, beyaz bir yağmuru andıran bu görüntü öylesine hoş ve öylesine değişkendi ki, sonsuz güzelliğini, tasviri imkânsız cennetvari büyüsünü kelimelerle ifade etmek mümkün değildi.

VI

Bahçeyi, yuvarlak çizerek dolanan,[86] bu arada, merkeze doğru, kıvrıla kıvrıla giden başka yollarla birleşen ve ender rastlanan, değerli çalıların dikili olduğu bir bayırı takip eden yolu bıraktık ve toprağın çökmüş olduğu bir araziden geçerek doğrudan çana çıkan bir patikaya saptık. Patikalar ve yollar, çimenlerin ve yaprakların yeşilini, iyice vurgulayan ve bu yeşili, avize ışığı altındaki bir zümrüt gibi parlak gösteren bir kiremit tozu ile kaplanmıştı. Sağda, çiçekli çayırlar; solda, yine çalılıklar. Mat gümüş, parlak altın, tunç ya da kırmızı bakıra boyanmış gibi duran pembe akçaağaçlar; altın parıltılı kahverengi meşin yaprakları, hindistancevizi ağacının dalları kadar geniş olan mahonyalar;* çok renkli lakaya bulanmışa benze-

* Mahonya: Sarı boya ağacı. (ç.n.)

yen iğdeler; üstlerine mika tozu serpilmiş *pyrus*'lar;* üzerlerinde, yanar döner bir kristalin bin bir yüzünün harelendiği ve parladığı defne dalları; yapraklarındaki, eski altın renkli damarlarının, pembe dantelleri ve nakış işli ipekleri sarmaladığı *caladium*'lar;** mavi, açık mor, gümüşi renkli ve üzerleri hastalık sarısı, zehir turuncusuyla alacalanmış mazılar; dalları havada, denizdeki ince su yosunları gibi dalgalanan ve sallanan sarı ılgınlar, yeşil ılgınlar, kırmızı ılgınlar; püsküllleri havada uçuşup duran pamuk fidanları; söğütler ve onların kanatlı tohumlarının şen yumakları; koyu pembe, geniş yapraklarını güneş şemsiyeleri gibi açmış *clerodendron*'lar...*** Bu çalıların arasında, güneş alan yerlerde, çimenin içine karışmış, anemonlar,**** düğünçiçekleri, *heuchera*'lar görülüyor, gölgede kalan yerlerde ise garip, çiçeksiz bitkiler, üstleri, minicik beyaz çiçeklerle kaplı karayosunları ve polip kümeleri, madreporlardan oluşmuş topaklara benzer likenler boy gösteriyorlardı. Bu, büyülü, sonsuz bir güzellikti.

Ve bu büyüleyici çiçek cennetinin içinden, idam sehpaları, çarmıha germe aletleri, renk renk, şiddet resimleriyle süslü darağaçları, tepelerinde korkunç şeytan maskelerinin alaylı alaylı sırıttığı kapkara giyotinler, boğaz sıkarak boğma amaçlı yüksek darağaçları, bedenleri parçalara ayırmak[87] için kurulmuş daha alçak darağaçları yükseliyordu. Tüylü gündüzsefaları, Daourie çit sarmaşıkları, Meksika sarmaşıkları, acurlar ve filbaharlarıyla birlikte, bu işkence direklerine, şeytani bir güzellikte sarılıyor, çiçeklerini tırmandırıyorlardı... Kuşlar, üstlerinde, aşk şarkıları şakıyorlardı...

Bu darağaçlarından, bir bahçe direği gibi, üstünü çiçeklerin sarmış olduğu bir tanesinin altında, bacaklarının arasındaki alet çantasındaki hassas çelik malzemeyi, ipek kumaş parçaları ile temizlemekte olan bir işkenceci oturmaktaydı. Elbisesinin üstü, sıçramış kan lekeleri ile doluydu. Elleri, sanki kırmızı eldiven giymiş gibi kıpkırmızıydı. Etrafında, koca bir sinek sürüsü, çürümüş bir hayvan leşinin etrafını sarmış gibi, büyük bir uğultu içinde, fır fır dönmek-

* *Pyrus calleryana*: (Lat.) Süs armudu. (ç.n.)
** *Caladium*: Melek kanadı. (ç.n.)
*** *Clerodendron:* Kısmet ağacı. (ç.n.)
**** Anemon: Manisa lalesi. (ç.n.)

teydi... Ama bu çiçekler ve güzel kokular diyarında bu görüntü, insana ne korkunç ne de iğrenç geliyordu. Elbisesinin üstüne yandaki ayva ağacının çiçekleri düşmüştü sanki... Zaten, son derece babacan ve barışçı bir göbeği vardı...[88] İş bitirmenin ferahlığı içinde olan yüzüne, kalbinin temizliği ve neşeli ruh hali, zor bir ameliyattan[89] başarı ile çıkmış bir cerrahın neşeli hali yansımıştı... Yakınından geçmekte olduğumuzdan, bize doğru baktı ve bizi kibarca selamladı.

Clara onunla İngilizce konuştu.

– Bir saat önce gelmemiş olmanız gerçekten çok yazık, dedi, iyi yürekli adam... Çok güzel bir şey kaçırdınız... öyle her gün görülmeyen türden... Eşsiz bir çalışma, milady!.. Bir adamı baştan ayağa yeniden yonttum ben, bütün derisini yüzdükten sonra... O kadar çarpuk çurpuk bir vücudu vardı ki!... Ha!.. ha!.. ha!..

Kahkalarla sarsılan göbeği, bir şişip bir inerken, karnından da boğuk gurultular geliyordu. Sinirsel bir tik, ağzının iyice kayarak elmacık kemiklerine kadar yayılmasına neden oluyor, aynı anda da gözkapakları, kırış kırış olan yağlı deri kıvrımları arasında, aşağı doğru inerek, dudaklarının kenarlarıyla birleşiyordu. Ve bu ağzını burnunu buruşturarak oynatma tarzı – tarzları–, yüzüne hem komik hem de ürkütücü bir zalimlik ifadesi veriyordu. Clara sordu:

– Biraz önce, bir sedyenin üzerinde gördüğümüz o idi demek ki?

– Ah! Onu gördünüz demek?.. diye bağırdı, iyi yürekli adam, koltukları kabararak... O halde ne düşünüyorsunuz?..

– Ne canavarlık!.. dedi Clara, sözlerindeki tepkiyi yalanlayan sakin bir sesle.

O zaman işkenceci, açıklamaya başladı:

– Limandaki sefil işçilerden biriydi... beş para etmez biri, milady... Kuşkusuz, bu kadar güzel bir çalışmayı hak edecek biri değildi... Görünüşe bakılırsa, İngilizlerden bir torba pirinç çalmıştı... bizim sevgili ve iyi dostlarımız İngilizlerden... Bütün derisini yüzdükten ve yalnızca omuzlarında iki düğme iliği ile durur hale getirdikten sonra... onu yürümeye zorladım, milady... Ha!.. ha!.. ha!.. Ne parlak fikir ama!... Gülmekten iki büklüm olurdunuz... Sanki

üstüne, şey giymiş gibiydi, ne diyorsunuz adına?... Hah! Evet, tabii ya!.. Bir *mac-farlane*?..[90] Hiç bu kadar iyi giyinmemişti köpek, ne de hiç bu kadar usta bir terzisi olmuştu... Fakat kemikleri o kadar sertti ki, keserken testerem çizildi... işte bu güzel testere.

Testerenin dişleri arasında, beyazımtırak, yağa benzeyen küçük bir parça kalmıştı. Onu, tırnağının bir fiskesi ile fırlattı ve parça çimenlerin arasında, çiçekçiklerin içinde kayboldu...

– Kemik iliği bu, milady!.. dedi neşe ile, iyi yürekli adamcağız... Pek değerli bir şey değil...

Sonra, başını sallayarak ekledi:

– Zaten değerlisi, öyle kolay kolay düşmez buralara... zira hemen her zaman aşağı tabaka ile çalışıyoruz...

Ardından, halinden memnun bir ifade ile:

– Dün, vallahi... çok ilginçti... Bir adamı, kadın yaptım... Ha!.. ha!.. ha!.. İnsanı sahiden yanıltacak kadar başarılı oldu... Nitekim, kendim de yanıldım, deneyerek... Yarın, eğer ki melekler, bana, bu darağacında, bir kadın biçmek şansını bahşetsinler... onu erkek yaparım... Tabii bu daha zor!.. Ha!.. ha!..

Yeni bir kahkaha atma gayreti içinde, üç kat olmuş çenesi, ensesinin yağ kıvrımları ve koca göbeği, jelatin gibi sallandı... Gülmekten kırışan yüzünde oluşan şişkinlik ve çukurların arasından ter ve gözyaşları sicim gibi ince ince akmaktaydı. Bu kıvrımların ortasında, ağzının sol köşesi ile sağ gözkapağının ucu, şimdi, yay biçimindeki tek bir kırmızı çizgi üzerinde birleşmişlerdi.

Temizlenmiş ve parlatılmış olan testereyi, alet kutusunun içine yerleştirdi ve kutuyu kapattı. Laka kaplı olan kutu az bulunur bir güzellikteydi. Üzerinde, yabankazlarının, gece vakti, bir gölün üzerinden uçuşları resmedilmişti. Ay ışığında, göldeki nilüferler ve süsenler, gümüş gibi parlamaktaydılar.

O anda, darağacının mora çalan gölgesi, işkencecinin üzerine, enlemesine, uzun bir çizgi halinde düştü.

– Görüyorsunuz milady, diye sözüne devam etti, geveze adamcağız, bizim mesleğimiz, o güzelim porselen vazolarımız, nakış işli ipeklerimiz, lakalarımız gibi gün gün kaybolmakta...[91] Bugün artık, gerçek işkencenin ne olduğunu bilen kalmadı... Her ne kadar

ben, geleneklere sadık kalmaya ve onları yaşatmaya çabalıyorsam da... Benim de işim başımdan aşkın, her yere yetişemiyorum... Hem ben tek başıma bu yozlaşmayı nasıl durdurabilirim ki...[92] Ne yaparsınız? Bugün, önüne gelen cellat oluyor!.. Sınav yok, yarışma yok... Yalnızca torpil işe yarıyor, hatırlı tanıdıkları olmak seçimleri belirliyor... Ve işe alınanları da bir görseniz!.. Utanç verici!.. Eskiden, bu önemli görevleri, yalnızca, gerçek bilirkişilere, hak edenlere, insan vücudunun anatomisini mükemmel derecede tanıyanlara, diploması, tecrübesi veya doğuştan üstün yeteneği olanlara emanet ederlerdi... Bugün, bunlar kimin umurunda! Kıytırık bir ayakkabıcı bile, bu şerefli ve zor görevlere talip olabilir... Hiyerarşi kalmadı, gelenek kalmadı! Her şey kayboluyor... her şeyin çığırından çıktığı bir dönemde yaşıyoruz... Çin'de, milady, bir kokuşmuşluk var...

Derin derin içini çekti ve bize, kıpkırmızı ellerini, sonra, yanında, otların arasında, pırıl pırıl parlayan alet kutusunu göstererek:

– Ama yine de, ben, sizin de gördüğünüz gibi, kaybettiğimiz itibarımızı yeniden kazanmak için, elimden geleni yapmaya çalışıyorum... Çünkü, eski bir muhafazakârım, ben... taviz vermez bir milliyetçiyim... Ve Avrupalıların, özellikle de İngilizlerin, medeniyet diye önümüze sürdükleri bütün bu yeni modalardan, bütün bu uygulamalardan tiksiniyorum... İngilizleri kötülemek istemezdim, milady... Onlar, yürekli ve çok saygıdeğer insanlardır... Ama, şunu da kabul etmek lazım ki, geleneklerimiz üzerindeki etkileri, son derece yıkıcı olmuştur... Her geçen gün, biraz daha fazla, Çinimizin eşsiz karakterinden, çalıyorlar... Yalnızca işkence konusunda bile, bize çok zararları dokunmuştur milady... çok... Ne kadar yazık!..

– Bu konuda ustadırlar halbuki!.. diyerek sözünü kesti, bu eleştirinin milliyetçi duygularını rencide ettiği Clara. Zira, kendisi hiç sevmediği yurttaşlarına karşı ağır eleştirilerde bulunabilirdi, ama başkalarının onlara karşı saygılı olmalarını bekliyordu.

İşkenceci, omuzlarını silkti, ardından da sinirsel tikin etkisiyle, ağzını burnunu öyle bir oynatıp buruşturdu ki, yüzünde, bir insanın suratının alabileceği en komik ifade belirdi. Sonra, biz, durumun

korkunçluğuna rağmen, kahkahayı basmamak için büyük bir güçlükle kendimizi tutmaya çalışırken, o, çok kesin bir şekilde düşüncesini açıkladı:

– Hayır, milady, bu konuda hiç de usta değiller... Bu bakımdan, onlar gerçek birer vahşi... Bakın, Hindistan'da –yalnızca Hindistan'ı örnek alalım–, o ne kaba ve sanattan uzak çalışmadır!.. Sonra, ölümü ne kadar da aptalca –evet aptalca– boşa harcadılar!..

Dua eder gibi, kanlı ellerini birleştirdi, gözlerini gökyüzüne çevirdi ve esef dolu bir sesle:

– Düşününce, milady, diye haykırdı, orada yapabilecekleri bütün o güzel şeyleri... ama yapmadıkları... ve hiçbir zaman da yapmayacakları!.. Affedemiyorum...

– Hoppala! diye itiraz etti Clara... Siz ne dediğinizi bilmiyorsunuz...

– Tanrı canımı alsın, eğer yalanım varsa!.. diye haykırdı, iriyarı, saf adamcağız.

Sonra, daha yavaş bir sesle ve öğretici hareketlerle açıkladı:

– İngilizlerde, işkence konusunda, tüm konularda olduğu gibi, sanatçı ruhu yoktur... İstediğiniz tüm nitelikler, milady, ama bu değil... hayır, hayır, hayır.

– Haydi oradan!.. Bütün insanlığın anasını ağlattılar!..

– Yanlış, milady... çok yanlış... diye düzeltti cellat... Sanat, çok sayıda insan öldürmek demek değildir... ne de insanları boğazlamak, kılıçtan geçirmek, toptan yok etmek... Bu, gerçekten çok kolay... Sanat, milady, öldürmeyi bilmek demektir, bir güzellik ayini içinde. Bunun kutsal sırrını da, yalnız biz Çinliler biliriz... Öldürmeyi bilmek!... Bütün mesele budur, ama buna vâkıf olanlar çok nadirdir... Öldürmeyi bilmek!... Yani bir heykeltıraşın elindeki kilin veya fildişi parçasının üzerinde çalışması, ona şekil vermesi gibi, insan etinin üzerinde çalışmak... insan vücudunun koyu karanlıklarında ve gizemli derinliklerinde barındırdığı, o harikulade acıların bütünüyle ortaya çıkarılması... İşte bu!.. Bunun için, ilim, çeşitlilik, incelik, yaratıcılık gerekir... uzun sözün kısası, deha gerekir... Ama, bunların hepsi kayboluyor bugün... Bizi saran Batı züppeliği,[93] zırhlı gemiler, hızlı atış yapan toplar, uzun menzilli tü-

fekler, elektrik, patlayıcı maddeler... ne bileyim?... ölümü topyekûn, idari ve bürokratik kılan her şey... Medeniyetinizin tüm pislikleri, kısacası... bizim eski, güzel geleneklerimizi yavaş yavaş yok etmektedir... Yalnızca burada, bu bahçede, hâlâ, iyi kötü sürdürülmektedirler... çünkü burada, en azından biz, onları, iyi kötü yaşatmaya çalışıyoruz... Ne çok zorluk!.. ne çok engel!.. nasıl sürekli bir mücadele var bir bilseniz!.. Ne yazık! Öyle hissediyorum ki, bu da çok sürmeyecek... Vasat tiplere yenilmiş bulunuyoruz... Ve her yerde, burjuva zihniyeti galip geliyor...

Bu sırada, yüzü, hem melankolik hem kibirli, tuhaf bir ifade aldı. Aynı zamanda, hareketleri de büyük bezginliğini ortaya koymaktaydı.

– Halbuki, dedi, şu an, sizinle konuşan ben, milady... Şüphesiz ki ben, sıradan biri değilim... Tüm hayatım boyunca, hiçbir çıkar gütmeden, sırf büyük İmparatorluğumuzun şanı için çalıştım diye övünebilirim. İşkence yarışmalarında, ben, her zaman –herkesten fazla– birinci oldum... Gerçekten özel şeyler –inanın bana–, hayran olacağınız işkence metotları geliştirdim, ki bunlar, başka bir zaman veya başka bir hanedan devrinde olsa, bana, servet ve ölümsüzlük kazandırırdı... Oysa ki beni kayda bile almıyorlar... Değerim anlaşılmadı... Açıkça söyleyelim: Beni hor görüyorlar... Ne yaparsınız?.. Bugün üstün yetenekli olmak bir şey ifade etmiyor... Kimsenin artık buna aldırdığı yok... Bu, sizi temin ederim ki, çok cesaret kırıcı bir şey!.. Zavallı Çin, bir zamanlar sanata onca önem vermiş, şanı dünyayı tutmuş!.. Ah! Korkarım ki, tüm istilalara açık bir hale geldik!..

Kötümser ve üzgün bir şekilde, Clara'yı bu gerilemeye şahit gösterdi ve yüz göz oynatışları anlatılmaz bir hal aldı...

– Haydi ama, söyleyin, milady!.. Ben ağlamayayım da kim ağlasın?.. Sıçan işkencesini[94] ben icat etmiştim. Yalanım varsa, cinler ciğerlerimi dişleriyle kemirsin, taşaklarımı bursun!.. Ah! milady, eşi benzeri olmayan bir işkence, sizi temin ederim... Özgünlük, ilginçlik, psikoloji, acı bilgisi, hepsi onda mevcuttu... Üstelik de, inanılmaz derecede komikti... Günümüzde artık tamamen unutulmuş, o eski Çin mizahından ilham alıyordu... Ah! herkesin imgelem gü-

cünü nasıl da hoş bir biçimde tetikleyecekti... can sıkıcı sohbetlere nasıl da güzel bir konu kaynağı olacaktı!.. Öyleyken, ona sırt çevirdiler... Daha doğrusu, onu istemediler... Oysa ki, hâkimlerin önünde yaptığımız üç deneme de inanılmaz başarılı olmuştu.

Hiç ona acırmış gibi bir havamız olmadığından, aksine, bu yaşlı memur yakınmaları, daha çok canımızı sıktığından, cellat, kelimenin üstüne bastıra bastıra tekrarladı:

– İnanılmaz... i-na-nıl-maz!..

– Nedir ki bu sıçan işkencesi, Allah aşkına?.. diye sordu, sevgilim... Hem nasıl oluyor da ben onu hiç bilmiyorum?

– Bir şaheser, milady... Gerçek bir şaheser!.. diye çınlayan bir sesle teminat verdi, koca gövdesinin pörsük etleri, otun içinde, daha bir yayılan şişman adam.

– Anladım... eee, sonra?

– Bir şaheser, gerçekten!.. Ve işte görüyorsunuz... siz onu bilmiyorsunuz... hiç kimse bilmiyor... Ne acı!.. Nasıl kendimi aşağılanmış hissetmeyeyim ben?..

– Bize onu tarif edebilir misiniz?..

– Tarif edebilir miyim?.. Evet, elbette ki, edebilirim... Şimdi size ayrıntıları ile anlatacağım ve siz, kendiniz değerlendireceksiniz... Beni iyi dinleyin...

Sonra, şişman adam, el kol hareketleriyle havada açık, anlaşılır şekiller çizerek, anlatmaya başladı:

– Bir mahkûm alıyorsunuz, güzel milady, bir mahkûm veya herhangi bir kişi – zira, benim işkencemin başarısı için, işkence görecek olanın hangi suçtan mahkûm olduğunun bir önemi yoktur–, bir erkek alıyorsunuz, mümkün olduğunca genç, güçlü ve kasları yeterince sağlam... bu, şu prensibe dayanır: ne kadar çok güç, o kadar çok mücadele, ne kadar çok mücadele, o kadar çok acı!.. Pekâlâ... Onu soyuyorsunuz... Pekâlâ... Ve tamamen çıplak kaldığında –değil mi, milady?– yere diz çöktürüyorsunuz, toprağa doğru beli bükük bir halde. Onu, orada, ensesini, bileklerini, diz arkalarını ve ayakbileklerini sıkan demir kelepçelere takılı zincirler vasıtasıyla hareketsiz hale getiriyorsunuz... Pekâlâ! Bilmem, yeterince açık anlatabiliyor muyum?.. Sonra, büyük, delik bir saksıya, dibinde kü-

çük bir delik olan –bir çiçek saksısı, milady!– bulabildiğiniz en büyük sıçanı koyuyorsunuz. Hayvanın, yırtıcılığını iyice tahrik etmek için, iki gün boyunca aç bırakılması yerinde olur... Sonra, içinde sıçan olan bu saksıyı, dev bir vantuz misali, mahkûmun kalçalarının üzerine sımsıkı yapışacak şekilde oturtuyorsunuz. Mahkûmun böğrüne sarılı bir deri kemere bağlanmış sağlam kayışlar vasıtasıyla... Ah! Ah! Gözünüzün önünde canlanmaya başladı!..

Sözlerinin üzerimizde yarattığı etkiyi ölçebilmek için, düşük gözkapaklarının ucundan, alaylı alaylı bize baktı...

– Eee, sonra?.. diye sordu Clara, sadece.

– Sonra, milady, saksının küçük deliğine, bilin bakalım ne sokuyorsunuz?

– Ben nereden bileyim?..

Adamcağız, ellerini ovuşturup, korkunç bir şekilde gülümsedikten sonra, anlatmaya devam etti:

– Demirci ocağında kızdırılmış... orada, yakınınızda bulunan, taşınabilir bir demirci ocağının ateşinde kızdırılmış, demir bir çubuk sokuyorsunuz... Ve, demir çubuk sokulduktan sonra, ne oluyor?.. Ha! Ha! Ha!.. Ne olduğunu siz kendiniz tahmin edin, milady?..

– Aaa, haydi artık, anlatacaksan anlat yaşlı geveze!.. diye emretti, sinirli, küçük ayakları yerdeki kumları döven sevgilim...

– Tamam!.. tamam!.. diye onu yatıştırmaya çalıştı, sözü fazla uzatan işkenceci... Biraz sabırlı olun, milady... Hem sırasıyla gidelim, lütfen... İmdi, demirci ateşinde kızdırılmış bir demir çubuğu, saksının deliğine sokuyorsunuz... Sıçan, çubuğun yakıcılığından ve gözünü alan parlak ışığından kaçmak istiyor... Çılgına dönmüş vaziyette, saksının iç çeperleri üzerinde hopluyor, zıplıyor, sıçrayıp taklalar atıyor, dönüyor, önce gıdıkladığı, sonra tırnakları ile yırttığı ve sivri dişleri ile ısırdığı adamın kalçaları üzerinde kâh sürünüyor, kâh at gibi dörtnala koşmaya çalışıyor... bir çıkış arıyor, eşilmiş, kanlı et parçaları arasında... Fakat çıkış yoktur... ya da, en azından, ilk şaşkınlık dakikalarında, sıçan, çıkış yeri bulamaz... Bu arada, ustalıkla ve yavaş yavaş oynatılan demir çubuk, sıçana yaklaşmaya... onu tehdit etmeye... postunun tüylerini hafifçe yakma-

ya devam etmektedir... Bu giriş taksimini nasıl buldunuz?

Birkaç saniye soluklandı, sonra sakin sakin, otoriter bir tavırla bize ders verdi:

– Burada, en önemli husus, bu başlangıç operasyonunu olabildiği kadar uzun tutmasını başarabilmektir. Çünkü, fizyoloji yasaları, bize, hiçbir şeyin, bir insan teni üzerinde, gıdıklama ve ısırıkların birleşiminden daha korkunç bir etki yapamayacağını öğretmiştir... Kişinin, bundan dolayı çıldırması bile mümkündür... Çığlıklar atar ve çırpınır durur... vücudunun demir kelepçelerden serbest kalmış olan bölümleri, duyduğu acıdan sarsılarak titrer, havaya kalkar, kıvranır... Fakat kolları, bacakları kalın zincirlerle sımsıkı bağlanmıştır... saksı da kayışlarla... Ve mahkûmun debelenmeleri sıçanı daha da kudurtmaktan başka bir işe yaramaz. Kısa bir süre sonra, buna, bir de, kan sarhoşluğu eklenir... Bu ulvi bir şey, milady!..

– Ve sonra? dedi, sabırsız ve titrek bir sesle, hafifçe sararmış olan Clara.

Cellat, dilini şaklatarak devam etti:

– Sonra –zira görüyorum ki, bu güzel ve neşeli hikâyenin sonunu öğrenmek için sabırsızlanıyorsunuz–, sonra... kızgın çubuğun tehdidi altındaki sıçan, birkaç yerinin yanması ile gözü dönerek, en sonunda, bir çıkış bulur... doğal bir çıkış, milady... ve ne kadar iğrenç!.. Ha!.. ha!.. ha!..

– Ne korkunç!.. diye bağırdı Clara.

– Ah! Gördünüz mü... Bunu, ben, size zorla söyletmedim...Ve işkenceme gösterdiğiniz ilgiden göğsüm kabardı... Fakat, durun, daha bitmedi... Sıçan içeri girer, nereden olduğunu anladınız... adamın gövdesinin içine... tırnakları ve dişleri ile genişleterek... Bir in... Ha!.. ha!.. ha!.. bir in kazar can havliyle, toprağı kazar gibi... Sonra boğularak geberir, işkence gören adamla aynı zamanda... O da, yarım saat süren, korkunçluğu sözle anlatılmaz, benzersiz bir işkencenin sonunda, kan kaybından ölür... tabii, daha önce çektiği aşırı acıdan ölmemişse... yahut da korkunç bir şekilde delirerek beynine inme inmemişse... Her halü kârda, milady... ve bu ölümün sebebi sonuçta hangisi olursa olsun, emin olun ki, bu son-

suz derecede güzeldir!..

Kendinden pek bir hoşnut, kurum kurum kurumlanarak sözünü bağladı:

– Çok güzel değil mi, milady? Bunun, gerçekten, olağanüstü bir icat... mükemmel bir şaheser, geçmişte, benzerini boş yere arayacağınız, adeta bir klasik olduğunu düşünmüyor musunuz?.. Alçakgönüllü değilmişim gibi görünmek istemem ama, kabul edin, milady, böyle eşsiz bir şeyi, eskiden, Yunnam* ormanlarında cirit atan şeytanlar bile akıl edemediler... Ama gelin görün ki, hakemler, onu istemediler!.. Ben orada, onlara, siz anlıyorsunuz, son derece görkemli... kendi türünde eşsiz ve en büyük sanatçılarımıza esin kaynağı olacak bir şey sunuyordum... Onu istemediler... Artık hiçbir şey istemiyorlar... hiçbir şey!.. Klasik geleneğe dönüş, onları korkutuyor... Gördüğümde son derece üzüldüğüm etik müdahaleleri saymıyorum bile... Entrika, zimmete para geçirme, rakibin satılmışlığı... Doğruluğun küçümsenmesi... güzelliğin reddi... ve daha neler neler!.. Eminim ki, böylesi bir hizmet için, beni, en azından mandarinliğe yükselttiklerini sanıyorsunuz? Ama nerede, hayır!.. Hiçbir şey, milady... avcumu yaladım... Bizim gerilememizin karakteristik belirtileri, işte buradadır... Ah! Biz bitmiş bir milletiz, ölmüş bir milletiz!.. Japonlar gelebilirler...[95] artık onlara karşı koyacak gücümüz yok... Elveda Çin!..

Sustu.

Güneş batıya doğru kaymaktaydı ve darağacının, güneşle birlikte yer değiştiren gölgesi, şimdi otların üzerinde uzamaktaydı. Çimenler, daha canlı bir yeşil renk alıyorlardı; sulanmış sık ağaçlıklardan pembemsi, altınımsı bir tür buğu yükseliyor ve çiçekler, bu yeşil gökkubbede, bin bir renkli minik yıldızlar gibi, daha bir pırıl pırıl parıldıyorlardı... Gagasının ucunda uzun bir pamuk dalı taşıyan sapsarı bir kuş, işkencecinin dibinde oturduğu darağacını süsleyen yaprakların arasında gizli olan yuvasına döndü.

İşkenceci, şimdi, hayallere dalıp gitmişti. Acımasızlığın yerini hüzne bırakmakta olduğu yüzü dinginleşmiş, tikleri yatışmıştı... Bir sessizlikten sonra:

* Yunnam: Çin'in eski adı. (ç.n.)

– Çiçekler gibi!.. diye mırıldandı...

Bu sırada, ağaçlıkların arasından çıkan siyah bir kedi, sırtı yay gibi bükük ve kuyruğu iki yana sallanarak, mırıl mırıl gelip ona süründü... İşkenceci, onu, tatlı tatlı okşadı. Sonra kedi, bir pislikböceği fark ederek, bir ot kümesinin arkasına uzandı ve kulakları tetikte, gözlerinde tehlikeli parıltılar, böceğin havadaki kararsız uçuşunu izlemeye başladı. Bu yeni gelenin, vatansever sızlanmalarını kestiği cellat, başını salladı ve yeniden söze başladı:

– Çiçekler gibi!.. Çiçek mefhumunu da kaybettik, zira hepsi birbirine bağlı... Çiçeklerin ne olduğunu bilmiyoruz artık... Bize, dünyanın en olağanüstü ve en çeşitli florasına sahip olan bize, Avrupa'nın çiçek yolladığına inanır mısınız?... Bize, ne yollanmıyor ki bugün?.. Kasketler, bisikletler, mobilyalar, kahve değirmenleri, şarap ve çiçekler!.. Ve şairlerimizin, çiçekler üzerine düzdükleri deli zırvalarını, duygu fakiri bayağı lafları, karamsar, saçma sapan dizeleri bir duysanız!.. Korkunç!.. İçlerinde, çiçeklerin ahlâksız olduklarını bile ileri sürenler var!.. Ahlâksız, çiçekler!... Aslına bakarsanız, artık ne icat edeceklerini şaşırmış vaziyetteler... Bu kadar saçma ve bu derece korkunç bir şeyi aklınız alıyor mu, milady?.. Halbuki çiçekler, sert, acımasız, müthiş ve göz kamaştırıcıdırlar... tıpkı aşk gibi!..

Hemen yakınında, otların üzerinden, altın renkli kömecini, tembel tembel sallamakta olan bir düğünçiçeğini kopardı ve ağır ağır, sonsuz bir özen ve büyük bir aşkla, kurumuş kanların yer yer, pul pul kavladığı, kırmızı, kalın parmakları arasında döndürdü:

– Harikulade değil mi?.. diye tekrarlıyordu, onu hayran hayran seyrederken... Pek minik, pek narin... bununla birlikte, o, doğanın ta kendisi... onda, doğanın bütün güzelliği ve bütün gücü saklı... Bu, dünyayı içinde barındırıyor... Arzularını sonuna kadar yaşayan, cılız ve acımasız organizma!.. Ah! Çiçekler, duyguları işin içine karıştırmazlar, milady!.. Aşk yaparlar... sadece aşk... ve bunu her daim yaparlar ve tüm organları ile... Akıllarında fikirlerinde yalnız bu vardır... ve ne kadar da haklıdırlar!.. Ahlâksızlarmış öyle mi?.. Varoluşun yegâne yasasına uyuyorlar, yaşamın yegâne önemli gereksinimi olan aşkı doyasıya yaşıyorlar, diye mi?.. Olur şey de-

ğil, bakın!.. Çiçek bir cinsel organdan ibarettir milady... Cinsel organdan daha sağlıklı, daha güçlü, daha güzel bir şey daha olabilir mi?... Bu güzelim taçyaprakları... bu ipekler, bu kadifeler... Bu yumuşak, esnek ve okşayıcı kumaşlar... Bunlar, yatak odasının perdeleridir... Gerdek odasının çarşaflarıdır... cinsel organların birbirine karıştığı... kendilerinden geçinceye kadar aşk yaptıkları, bir günlük ama upuzun ömürlerini geçirdikleri parfümlü yataktır... Bizler için, ne kadar güzel bir örnek!

Çiçeğin taçyapraklarını araladı, polenle dolu erkeklik organlarını saydı ve zevkten mest olmuş, gülünç gözlerle ekledi:

– Bakın, milady!.. Bir... iki... beş... on... yirmi... Bakın nasıl da titriyorlar!.. Bakın!.. Kimi zaman, tek bir dişinin orgazmı için, yirmi erkek birden çalışıyor!.. Ha!.. ha!.. ha!.. Kimi zaman da tersi oluyor!...

Çiçeğin taçyapraklarını, bir bir kopardı:

– Ve aşka doyduklarında, işte o zaman, yırtılır yatağın perdeleri... Dağılır, yerlere düşer, yatak odasının çarşafları... Ve çiçekler ölürler... çünkü artık yapacakları bir şey kalmadığını iyi bilirler... Ölürler, daha sonra tekrar doğmak için ve yine aşk yapmak için!..

Tamamen çıplak kalmış çiçeğin sapını kendinden uzağa fırlatarak haykırdı:

– Aşk yapın, milady... aşk yapın... çiçekler gibi!..

Sonra, aniden, alet çantasını eline aldı, saç örgüsü yüzünün bir yanına düşmüş vaziyette ayağa kalktı. Ve bizi selamladıktan sonra, çimenlerin içinden, ağır ve sallanan vücuduyla, çiçek açmış adasoğanlarını ve nergisleri[96] çiğneyerek çekip gitti.

Biz yeniden çana doğru yürümeye koyulacakken, Clara birkaç saniye onun ardından baktı ve:

– Ne ömür adam, değil mi, şu koca lenduha! dedi... Halim selim birine benziyor...

Bir aptal gibi patladım:

– Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsiniz, sevgili Clara'm?.. Fakat bu adam bir canavar!... İnsanların arasında, bir yerlerde, böyle bir canavarın var olduğunu düşünmek bile tüylerimi diken diken ediyor!.. Öyle hissediyorum ki, bundan böyle, bu korkunç yüz... ve

anlattığı o korkunç şeyler, rüyalarıma girecek, bana kâbuslar gördürecek... Siz, beni çok üzüyorsunuz, bundan emin olabilirsiniz...

Clara sertçe cevap verdi:

– Ve sen de beni üzüyorsun... Koca lenduhanın bir canavar olduğunu da nereden çıkardın?.. Onun hakkında ne biliyorsun ki sen!.. Sanatını seviyor, hepsi bu!.. Heykeltıraşın heykeli, müzisyenin müziği sevmesi gibi... Ve ondan, hayran kalınacak bir şekilde bahsediyor!.. Asıl senin, Çin'de olduğumuzu, Tanrıya şükür Hyde-Park veya Bodinière'de,[97] o pek bayıldığın rezil burjuvalarının arasında olmadığımızı kafana bir türlü yerleştirmek istememen, tuhaf ve çok can sıkıcı değil mi?.. Sana göre, ahlâk anlayışı, bütün ülkelerde aynı olmalıdır... Hem de ne ahlâk ama!.. Güzel düşünce!.. Yani şimdi sen, böyle olsa, tekdüzelikten öleceğimizi, bir daha hiç yolculuk yapmayacağımızı görmüyor musun, azizim?..

Sonra, birden, sesindeki sitemin vurgusunu daha da artırarak:

– Ah! hiç nazik değilsin, gerçekten... Bencilliğin bir dakika bile yok olmuyor, senden istediğim küçücük bir zevk karşısında bile... Seninle birlikte, birazcık bile eğlenmenin imkânı yok... Hiçbir zaman, hiçbir şeyden memnun olmuyorsun... Sevdiğim her şeyin içine ediyorsun... Sayende, en güzelini belki de kaçırmış olduğumuzu saymıyorum bile!..

Üzgün üzgün içini çekti:

– İşte boşa giden bir gün daha!.. Ne talihsizim!..

Kendimi savunmaya ve onu sakinleştirmeye çalıştım:

– Hayır... hayır... diye ayak diredi Clara... Bu çok kötü... sen bir erkek değilsin... Annie'nin zamanında da aynı şeydi zaten... Hamile bir kadın, yatılı küçük bir kız çocuğu gibi ayılıp bayılıp, tüm keyfimizi kaçırırdın... İnsan senin gibiyse, eve tıkılır kalır... Saçma değil mi, Allah aşkına?.. Neşeli, mutlu çıkıyoruz... uslu uslu biraz eğlenmek, kaliteli gösteriler izlemek, benzersiz heyecanlarla coşmak için... sonra, birdenbire, hüzünleniyoruz... ve bu, her şeyin sonu oluyor!.. Hayır... hayır!.. Bu saçma, çok saçma... saçmalığın daniskası!..

Koluma biraz daha fazla asıldı, ve suratını –hem gücenik, hem sevecen–, öyle sevimli bir şekilde astı ki, damarlarımda bir arzu ür-

pertisinin dolaştığını hissettim.

– Oysa ki ben, senin her istediğini yapıyorum... zavallı bir köpek gibi!.. diye sızlandı.

Sonra:

– Eminim ki sen, kötü biri olduğumu düşünüyorsun benim... Seni sarartan ve korkudan titreten şeyler, beni eğlendiriyor diye mi?.. Beni kötü ve kalpsiz buluyorsun, öyle değil mi?

Cevabımı beklemeden, kendisi doğruladı:

– Fakat ben de sararıyorum... ben de korkudan tir tir titriyorum... Böyle olmasa, eğlenemem ki... O halde, ben, kötü biri miyim?..

– Hayır, sevgili Clara, sen kötü değilsin... Sen...

Clara, birden, sözümü kesti, bana dudaklarını uzattı:

– Kötü değilim ben... Benim kötü biri olduğumu düşünmeni istemiyorum... Ben sadece sevimli ve meraklı, küçük bir kadınım... tüm kadınlar gibi... Ve siz, siz kart bir tavuktan başka bir şey değilsiniz!.. Ve ben, sizi artık sevmiyorum... Ve öpün annenizi, sevgili aşkım... öpücüklere boğun... daha çok... daha çok... Hayır, sizi artık sevmiyorum, pis sümsük... Evet, tamam... işte bu... siz pek şeker, sümsük adamın tekisiniz...

Muzip ve ciddi, güleç ve alnı kızgınlık anlarında olduğu gibi zevk anlarında da ortaya çıkan o çizgiyle kırışmış, ekledi:

– Evet, ben yalnızca bir kadınım... küçücük bir kadın... bir çiçek kadar narin... bir bambu dalı kadar ince ve kırılgan bir kadın... ama, ikimizin arasında, erkek[98] olan benim... üstelik, senin gibi on adam ederim!..

Ve bedeninin içimde uyandırdığı arzu, dengesiz ve kaçık ruhuna duyduğum büyük acıma duygusu ile karışıyor, iyice karmaşıklaşıyordu.

Sık sık dudaklarından dökülen şu cümleyi de hafif, alaycı bir ıslık gibi yineledi:

– Erkekler!.. Aşkın ne olduğunu bilmezler, ne de aşktan çok daha güzel olan ölümün... Hiçbir şey bilmezler... ve hep üzgündürler... ve hep ağlayıp zırlarlar!.. Sonra sebepsiz yere bayılıverirler, bir hiç için!.. Paat!.. paat!.. paat!..

Düşünceleri, çiçekten çiçeğe konan bir pislikböceği gibi, daldan dala atlayan Clara birden sordu:

– Koca lenduhanın biraz önce söylediği doğru mu?

– Hangi söylediği, sevgili Clara?.. Hem koca lenduha sizi niye ilgilendiriyor!

– Biraz önce, koca lenduha, çiçekler için diyordu ki, bazen, tek bir dişinin orgazmı için yirmi erkek bir araya geliyormuş?.. Doğru mu bu?

– Elbette, doğru!..

– Gerçekten doğru mu?.. Gerçekten... ama gerçekten?

– Fakat, şüphesiz!

– Bizimle dalga geçmiş olmasın, koca lenduha?.. Emin misin?..

– Ne tuhafsın!.. Niye bana bunu soruyorsun?.. Hem neden bana öyle acayip acayip bakıyorsun?.. Doğru olduğuna göre!...

– Ah!..

Clara, düşlere daldı gitti... bir an, gözkapakları kapalı... Göğsü, hızlı hızlı inip kalkıyor, neredeyse soluğu tıkanıyordu... Sonra, başını göğsüme yaslayarak, çok alçak bir sesle fısıldadı:

– Çiçek olmak isterdim... Her şey!.. Her şey... olmak isterdim!..

– Clara!.. diye yalvardım... benim küçük Clara'm...

Onu, kollarımın arasına alıp, sıkıca sardım... Kollarımın arasında yatıştırdım:

– Ya sen?.. Sen, istemez miydin?.. Oh! Sen, bütün hayatın boyunca sümsük bir paçavra parçası olarak kalmayı tercih edersin!.. Tuh sana! Rezil!

Şimdi daha yavaş yürümekte olduğumuz yoldaki kırmızı kumların, ayaklarımızın altındaki gıcırdayışlarını dinlediğimiz kısa bir sessizlikten sonra, şakıyan bir sesle, yeniden konuşmaya başladı:

– Ve şunu da isterdim... ben ölünce... tabutumun içine çok ağır esanslar sürülmesini... *thalictrum* çiçekleri[99] konmasını... ve de günah resimleri... yatak odamın hasırlarını süsleyen güzel resimler gibi çıplak ve ateşli resimler...[100] Ya da... isterdim ki... elbisesiz ve kefensiz, Elephanta tapınağının[101] altındaki ölü mahzenlerine gömüle-

yim... birbirini okşayan ve birbiriyle didişen... şehvetten gözü dönmüş... Bakkhaların* bütün o, tuhaf taş heykelleri ile birlikte... Ah! sevgilim... ben... çoktan ölmüş olmak isterdim!

Sonra, birdenbire:

– Biz kadınlar ölünce... ayaklarımız tabutun ahşabına değiyor mu?..

– Clara!.. diye yakardım... Niçin hep ölümden konuşmak?.. Sonra da, üzgün olmamamı mı istiyorsun? Rica ederim... beni tamamıyla deli etme... Bana işkence eden bu kötü düşüncelerden vazgeç... ve geri dönelim... Acı bana, sevgili Clara, lütfen geri dönelim.

Benim yalvarışlarıma aldırdığı yoktu, o, aynı tonda sürüp giden bir terane tutturmuş gidiyordu, bilmiyordum neden... hayır, gerçekten, bu halinin, duyarlılıktan mı, yoksa alaycılıktan mı kaynaklandığını, bunun sinir gözyaşları mı, yoksa sahte bir gülüş mü olduğunu anlayamıyordum.

– Eğer ben öleceğim sırada... yanımda olursan... bir tanem... iyi dinle!.. Bir yastık koyacaksın... evet bu... sarı ipekten, güzel bir yastık koyacaksın, zavallı küçük ayaklarım ile tabutun ahşabı arasına... Ve sonra... güzel Laos köpeğimi öldüreceksin... ve onu, kanlar içinde, yanı başıma yatıracaksın... hep yatmaya alışık olduğu gibi, biliyorsun, bir patisi baldırımın, diğer patisi göğsümün üzerinde... Ve sonra... uzun zaman... çok uzun zaman... öpeceksin beni, sevgili aşkım, dişlerimden... ve saçlarımdan... Ve kulağıma bir şeyler fısıldayacaksın... çok güzel şeyler... ninni gibi yatıştıran ve kor gibi yakan... benimle sevişirken söylediğin şeyler gibi... Tamam mı, yapacak mısın, sevgilim?.. Bana söz veriyor musun?.. Haydi canım, böyle, evden ölü çıkıyormuş gibi üzgün durma... Ölmek değil üzücü olan... mutlu değilken yaşamak... Yemin et! Yapacağına dair yemin et!..

– Clara! Clara!.. yalvarırım!.. Sus...

Herhalde, sabrımın sonuna gelmiş durumdaydım... Bir gözyaşı seli boşandı gözlerimden. Bu gözyaşlarının sebebini açıklamam zordu, duyduğum üzüntünün büyüklüğünden kaynaklanmıyorlardı,

* Bakkhalar: Dionysos rahibeleri. (ç.n.)

tersine rahatladığımı, ferahladığımı hissediyordum... Ve Clara, bu gözyaşlarını kendisi için döktüğümü sanarak yanıldı. Ona ağlamıyordum, ne günahkârlığına, ve bende acıma duygusu uyandıran zavallı hasta ruhuna, ne de biraz önce bahsetmiş olduğu ölümüne... Belki de, yalnızca kendime ağlıyordum, bu bahçede bulunuşuma, bu lanetli aşka ağlıyordum, öyle hissediyordum ki, içimde, büyük coşku, mağrur istek ve yüce tutku namına ne varsa, hepsi, şimdi, utandığım, ama öte yandan bir türlü doyamadığım bu öpücüklerin kokuşmuş soluğunda kirletiliyorlardı... Eh peki, hayır!.. Hem niye kendimi kandırıyorum?.. Kendiliğinden akan gözyaşları... zayıflık, yorgunluk, yüksek ateş gözyaşları, harap olmuş sinirlerim için fazlasıyla ağır görüntüler karşısında, burnuma fazlasıyla ağır gelen kokular karşısında, yetersizlikten azgınlığa kadar, cinsel isteklerimde her an yaşadığım ani değişimler karşısında dökülen gözyaşları... kadın gözyaşları... nedensiz gözyaşları!..

Onun için, onu ölü... tabuta uzanmış yatar düşünmekten dolayı ağladığımdan emin ve üzerimdeki etkisinden pek hoşnut olan Clara, bana karşı birden sevgi gösterilerinde bulunmaya başladı.

– Zavallı minnoşum!.. diye içini çekti... Ağlıyorsun!.. Pek iyi o zaman, koca lenduhanın halim selim birine benzediğini söyle, hemen... Söyle, hatırım için... sonra susacağım... ve bir daha ölümden hiç bahsetmeyeceğim... hiç... Haydi!.. hemen... söyle... küçük domuz...

Tükürdüğümü yalayarak, ama aynı zamanda, bütün bu ölüm lakırdılarından bir kerede, kesin olarak kurtulabilmek için, benden istediğini yaptım.

Gürültülü bir neşeyle boynuma atladı, dudaklarımı öptü ve gözlerimdeki yaşları silerek haykırdı:

– Oh! Sen ne tatlısın!.. Sen uysal bir bebeksin... dünya tatlısı bir bebeksin, biricik aşkım!.. Ve ben, çekilmez bir kadınım... küçük, kötü bir kadın... sana her zaman takılan ve seni ağlatan... Hem sonra, koca lenduha bir canavar... ondan iğreniyorum... Hem sonra, güzel Laos köpeğimi öldürmeni istemiyorum... ve sonra, ben ölmek istemiyorum... Ve sonra, ben sana bayılıyorum, ah!.. Ve sonra... ve sonra... bütün bunlar, biraz gülmek içindi, anlıyor mu-

sun... artık ağlama... ah! Artık ağlama!.. Gülümse şimdi... gülümse, o sevecen gözlerinle... ve nefis şeyler bilen ağzınla... ağzın, ağzın!.. Haydi, daha hızlı yürüyelim... Kolunda, çok hızlı yürümeyi o kadar çok seviyorum ki!..

Ve Clara'nın güneş şemsiyesi, birbirine değen başlarımızın üstünde, büyük bir kelebek gibi, hafif, parlak ve çılgın, sekerek uçuyordu.

VII

Çana yaklaşıyorduk.[102]

Sağda ve solda, göz alabildiğine kırmızı çiçekler, göz alabildiğine erguvani çiçekler, kan renginde[103] şakayıklar ve gölgede, *petasite*'lerin güneş şemsiyesi gibi kocaman yapraklarının altında, kanlı göğüs zarına benzeyen *anthurium*'lar, yanlarından geçerken, bize, alaylı alaylı selam verir ve işkence yolunu gösterir gibiydiler. Başka çiçekler de vardı, mezbaha ve katliam çiçekleri, yarılmış boğazlarını açan *tigridia*'lar, *diclytra*'lar ve onların kırmızı, küçük kalplerden ve yine, dolgun, sert etli, sümük renginde, gerçek insan dudaklarını –Clara'nın dudaklarını– andıran, yumuşak saplarının ucundan avaz avaz bağıran, dudaksı vahşi[104] çiçeklerden meydana gelen taçları.[105]

– Haydi, sevgililerim... haydi biraz daha çabuk olun ... Gittiğiniz yerde, daha çok ıstırap, daha çok işkence var, daha çok kan akıyor ve bu kanlar, damla damla toprağa sızıyor... orada, demir masalar üzerinde, hırıltılar içinde kıvranan, orası burası kopuk daha çok vücut var... darağaçlarının iplerinde, baltayla doğranmış, daha çok et parçası sallanıyor... Daha çok dehşet, daha çok cehennem... Haydi, benim âşıklarım, gidin dudak dudağa ve el ele. Ve yaprakların ve çitlerin kafeslerinin arasında ., cehennemi dioramanın[106] tablolarının ve ölümün şeytani bayramının hazırlanışını seyredin.

Dişleri sıkılı, gözleri yeniden o ateşli ve korkutucu halini almış ve eli ayağı titremekte olan Clara'nın, ağzını bıçak açmıyordu şim-

di... Susuyor ve bir yandan yürürken, bir yandan da çiçeklerin sesini dinliyordu. Onlarda kendi sesini duymaktaydı, korkunç gündüzlerdeki ve cinayet gecelerindeki sesi, vahşet ve şehvet, aynı zamanda da acı dolu bir ses. Ve toprağın derinliklerinden ve ölümün dipsiz kuyusundan gelir gibi olan bu ses, sanki, aynı zamanda, kendi ruhunun en derin, en zifiri karanlıklarından gelmekteydi.

Makara gıcırtısı gibi keskin bir gürültü duyuldu birden... Sonra, bu, tıpkı bir pervanenin, akşam vakti uçarken, bir kristal bardağa çarpışı gibi kulağa hoş gelen, duru bir tınlamaya dönüştü. Biz, bu sırada, iki yanı yüksek kafesli çitlerle çevrili, geniş ve dönemeçli bir yola giriyorduk. Bu kafeslerden, kumun üzerine, elekten geçmiş gibi küçük baklava biçimli ışık gölgeleri düşmekteydi. Clara, kafesli çitlerin ve yaprakların arasından, büyük bir merakla baktı. Ve ben de, bundan sonra gözlerimi bu melun gösterilere kapayacağıma dair kesin kararlı olmama rağmen, dehşetin o tuhaf çekiciliğine kapılmaktan kendimi alamayarak ve iğrenç şeylerin uyandırdığı dayanılmaz meraka yenik, kafesli çitlerin ve yaprakların arasından baktım.

Ve işte bakın ne gördük...

Yolun, belli belirsiz yokuşlaşarak vardığı, alçak ve geniş bir tümseğin düzlüğünde, usta bahçıvanlar tarafından, sanatçı zevkiyle ağaçlandırılmış, yusyuvarlak bir alan vardı. Bu alanın ortasında, dev boyutlu, enine göre boyu daha kısa olan, üzeri kırmızı, iç karartıcı bir pas tutmuş, mat renkli, bronz bir çan, kara ahşaptan bir çeşit giyotinin üst kirişi üzerindeki makaraya, bir çengel vasıtasıyla asılmıştı. Giyotinin, iki yan direğinin üzeri, yaldızlı yazılar ve korkunç[107] maskelerle süslüydü. Bellerine kadar çıplak, pazıları şişmiş, derileri, biçimsiz kabartılarla dolu bir çuval gibi görünecek kadar gerilmiş dört adam, makaraya takılı olan ipi çekmekteydiler. Ve ritmik bir şekilde, hep bir'kte asılarak gösterdikleri büyük çaba, koca metal yığınını, birazcık sarsmayı ve yerinden oynatmayı, ancak başarıyordu. Koca çan, her sallanışında, belli belirsiz bir ses çıkarıyordu ki, bu, biraz önce duyduğumuz ve titreşimleri, çiçeklerin arasında kaybolup giden o hoş, duru ve inleyen sesin ta kendisiydi. Demirden ağır çan tokmağı, o zaman, hafif bir salınım hareketi yapıyor, ama bir zavallının can çekişmesi boyunca, çok uzun süre çın-

lamaktan yorgun düşmüş ses çıkaran iç çeperlere artık ulaşamıyordu. Çanın kubbesi altında, üstleri çıplak, vücutlarından terin ip gibi aktığı, üstlerine kara yünlü kumaştan birer kolan geçirmiş olan başka iki adam, göremediğimiz bir şeyin üzerine doğru eğilmişlerdi... Ve kaburgaları sayılan sıska göğüsleri, yorgunluktan canı çıkmış bir at misali, körük gibi inip kalkmaktaydı.

Bütün bunlar, biraz bulanık, biraz puslu, belli belirsiz seçiliyor, bin bir şeyin araya girmesi ile aniden kesintiye uğruyor ve sonra görüntü, yaprakların ve baklava dilimli kafes deliklerinin arasından yeniden tamamlanıyordu.

– Acele etmek lazım... acele etmek lazım!.. diye bağırdı, daha hızlı yürüyebilmek için güneş şemsiyesini kapatan ve elbisesinin eteklerini, hiç çekinmeden, kalçalarına doğru kaldıran Clara.

Döne döne giden yol, kâh güneş alıyor, kâh gölgede kalıyor, sürekli görünüm değiştiriyordu. Sanki her geçen saniye, çiçeklerle, güzelliğine güzellik katılıyor, korkunçluğu daha da katlanarak artıyordu.

– İyi bak, sevgilim, dedi Clara... Her tarafa bak... İşte, şimdi, bahçenin en güzel, en ilginç yerindeyiz... Mesela! Bu çiçekler! Ah! bu çiçekler!

Sonra bana, toprağın, her yanından suların kaynamakta olduğu bir yerinde bitmiş olan o garip bitkileri gösterdi... Yaklaştım... Bunlar, upuzun sapları olan ve üzerlerinde, yılan derisi gibi pullar ve siyah benekler bulunan dev çiçek yenleriydi. İç tarafları, çürük renginde mosmor, dış tarafları ise, bozulmuş yiyecek gibi yeşilimsi sarı olan, geniş ağızlı hunilere benziyorlardı ve ölmüş hayvanların açık göğüslerini andırıyorlardı... Bu hunilerin dip tarafından, dev boyutlu bir penise öykünen kan kırmızısı, uzun koçanlar çıkıyordu. Bu iğrenç bitkilerin yaydıkları ceset kokusuna üşüşen sinekler, etraflarında dört dönüyor, kalabalık gruplar halinde, yenin içine dalıp kayboluyorlardı. Baştan aşağıya, büzülebilen ipeksi tüylerle kaplı olan yen, onları, örümcek ağlarından da daha sıkı bir şekilde sarıp hapsediyordu... Ve sapların üzerindeki parmak biçimindeki yapraklar işkence görenlerin elleri misali büzüşüyor, kıvrılıp bükülüyorlardı.

– Görüyorsun, sevgili aşkım, dedi Clara, ders verir gibi... bu çiçekler hasta bir beynin, çılgın bir dehanın icadı değildir... doğanın ürünüdür... Sana doğanın ölümü sevdiğini söylememiş miydim?..

– Doğa da canavarlar yaratıyor!

– Canavarlar!... canavarlar!... Öncelikle, canavar diye bir şey yoktur!... Senin canavar diye adlandırdıkların, yalnızca, senin kavrama gücünün üstünde ya da dışında olan olgulardır... Tanrılar, canavar değiller midir? Dehası olan adam, canavar değil midir, kaplan, örümcek, canavar değil midir, toplumsal yalanların üstünde, parıltılı ve nefis bir ahlâksızlık ve kural tanımazlık içinde yaşayan tüm bireyler keza?.. Ama, o halde, ben de bir canavarım!..

Şimdi, bir duvar gibi yan yana dizili bambular arasından yürümeye başlamıştık. Bu bambular boyunca hanımelleri, kokulu yaseminler, *bignonia*'lar,* ağacımsı ebegümeçleri, henüz çiçek açmamış tırmanıcı hatmiler yer alıyordu. Bir menisperm, sayılamayacak kadar çok sayıdaki sarmaşık dalları ile taş bir direğe dolanmıştı. Direğin tepesinde, kulakları yarasa kanatları misali açılan ve saçlarının uçları, ateşten boynuzlar şeklinde biten, gudubet bir tanrı suratı, yüzünü gözünü buruşturmaktaydı. *Incarvillea*'lar, *hemerocalle*'ler, *moree*'ler, *delphinium*'lar, çan biçimli pembe çiçeklerinin, lal renginde sarkık çiçek salkımlarının,[108] altın renkli çeneklerinin ve al yıldızlarının içinde kaybolmuş olan sütunun temelini görünmez hale getirmişlerdi. Oranın bekçisi gibi görünen ve Asya firavun farelerini cambaz taklaları atmaları için eğitmekte olan, vücudu, iyileşmeyen yaralarla, bitler, pirelerle dolu, dilenci bir keşiş, bizi fark edince, alenen küfretmeye başladı...

– Köpekler!.. Köpekler!.. Köpekler!..

Savurduğu ağza alınmaz küfürlerin boyutu, kızınca söylenebilecek terbiyesiz ve kaba hakaretleri çok aşan bu manyağa birkaç demir para atmamız gerekti.

– Onu tanıyorum! dedi Clara. O da diğer bütün dinlerin din adamları gibi... biraz para koparabilmek için bizi korkutmaya çalışıyor... ama aslında kötü biri değil!

* *Bignonia*: (Lat.) Turuncu, sarı veya lal renkli çiçekler açan, tropikal bölgelere özgü, tırmanıcı süs çalısı. (ç.n.)

Bitki duvarının arasındaki boşluk yerlerde, yer yer, sanki yeşil alan veya çiçek tarhı imiş gibi görünen, zincirlerle ve bronz tasmalarla donatılmış tahta sıralar, haç şeklinde demir masalar, cellat kütükleri, ızgaralar, darağaçları, otomatik kol bacak kopartma makineleri, keskin bıçaklarla kaplı, demir çivilerle dolu döşekler, boyuna geçirilen sabit laleler, işkence sehpaları ve çarklar, sönmüş ocakların üstünde kazanlar ve leğenler, kurban kesimi ve işkence için gerekli tüm araç gereçler bulunuyordu ve bunların üstlerine, kâh kurumuş ve siyahlaşmış, kâh yapışkan ve kırmızı kan bulaşmıştı. Kan birikintileri, çukur yerleri dolduruyor; donmuş, uzun kan damlaları, tahtaların ayrık eklenti yerlerinden sarkıyorlardı... Bu mekanizmaların çevresinde, toprak kanı emme işlevini sonlandırmaktaydı... Etrafta, hâlâ, beyaz yaseminlerin üzerine, minik kırmızı yıldızlar kondurmuş, hanımellerinin mercan pembesine, çarkıfeleklerin açık moruna damarlı bir mermer görüntüsü vermiş kan lekeleri vardı ve kamçı ve deri kayış darbeleri ile uçarak oraya buraya, taçyapraklarının ve yaprakların uçlarına takılmış, minik insan eti parçacıkları görülüyordu... Fenalaşmaya başladığını ve gittikçe genişleyerek, artık yolun yarısını kaplar hale gelen birikintilerde tökezlediğimi gören Clara, yumuşak bir sesle beni yüreklendiriyordu:

– Bu daha bir şey değil sevgilim... İlerleyelim!..

Fakat ilerlemek kolay değildi. Bitkiler, ağaçlar, atmosfer, toprak, her yer sinek, sarhoş böcek, saldırgan ve vahşi kınkanatlı haşarat, kanla tıka basa şişmiş sivrisinek kaynıyordu. Orada, güneşin altında, bütün bir ceset faunası, dört bir tarafımızda, yumurtalarını çatlatarak ortaya çıkmaktaydı, on binler halinde... İğrenç larvalar, kırmızı göleklerin içinde kaynaşıyor, yumuşak yığınlar halinde dallardan aşağı düşüyorlardı... Kum, nefes alıp verir gibiydi; hareket eder, solucanların kaynaşmaları içinde dalgalanır, yürür gibiydi. Bu uğuldayıp duran ve sürekli çoğalan haşarat bulutları tarafından her saniye durduruluyorduk. Artık kulaklarımız duymaz, gözlerimiz görmez olmuştu. Ve ben Clara'yı öldürücü zehri olan bir böcek sokacak diye korkuyordum... Ve arada, o korkunç hisse, o, sanki gökten kan yağmış da ayaklarımız vıcık vıcık ıslak toprağa gömülüyormuş hissine kapılıyorduk!..

– Bu daha bir şey değil... diye yineliyordu Clara... İlerleyelim!..

Ve işte, dram tamamlansın diye, insan yüzleri belirdi... işçi ekipleri, isteksiz adımlarla, işkence aletlerini temizlemeye ve onarmaya geliyorlardı. Çünkü bahçedeki infaz saati geçmişti... Bize baktılar, bu yerde ve bu dakikada, hâlâ ayakta duran iki canlı, hâlâ hayatta olan ve kafaları, bacakları, kolları yerinde duran iki canlı gördüklerine şaşırmışlardı muhakkak... Biraz ileride, Çin işi porselen vazoların üzerlerindeki resimlerde görülen maymun duruşu ile yere çömelmiş, yeni fırınlanmış saksıları vernikleyen, kalender görünümlü, koca göbekli bir çömlekçi gördük. Onun yakınında, bir sepetçi, yumuşak sazları ve pirinç saplarını, bitkiler için ustalıklı bir korunak yapmak üzere, rahat ve tereddütsüz hareketlerle örmekteydi... Bir bahçıvan, bir halk türküsü mırıldanarak, aşı bıçağını, bileği çarkında biliyor, bu sırada, betel yaprakları çiğnemekte olan yaşlı bir kadın, sivri dişlerinin uçlarında, hâlâ iğrenç insan eti kalıntıları olan bir tür demir çeneyi, büyük bir soğukkanlılık içinde ve başını sallaya sallaya ovup temizliyordu. Yine, değneklerle vurarak sıçan öldüren ve bunları sepetlere dolduran çocuklar gördük. Ve imparatorlara yaraşır, muhteşem mantolarını, bambu sıraları boyunca, kanlı çamur içinde sürüyen, aç ve yırtıcı tavuskuşları, tavuskuşu sürüleri, çiçeklerin içine fışkırmış olan kanları gagalamakta ve yaprakların[109] üzerine yapışmış et parçalarını, gurk gurk sesleri ile etoburlar gibi kapışmaktaydılar.

Diğer bütün kokulardan ayrılan ve onları bastıran pis bir mezbaha kokusu, içimizi kaldırdı ve midemiz kaçınılmaz olarak ağzımıza geldi. Bizzat Clara da, mezarlık perisi, çürümüşlük ve kokuşmuşluk meleği, belki de artık sinirleri kaldırmadığından, hafifçe sararmıştı... Şakaklarında boncuk boncuk terler birikmişti... Bakışlarının bulandığını ve bacaklarında takat kalmadığını gördüm.

– Üşüyorum! dedi.

Gerçek üzüntü ifade eden bir bakışla baktı bana. Ölüm rüzgârı ile şişmiş yelkenler gibi her zaman kabarık duran burun delikleri inmişti... Bayılacağını zannettim...

– Clara! diye yalvardım... Çok iyi görüyorsunuz ki, bu imkân-

sız... hem korkunçluğun da bir sınırı var ki, siz bile onu aşamazsınız...

Kollarımı ona doğru uzattım... ama o onları geri itti ve narin vücudundaki bütün o baş eğmez enerji ile rahatsızlığa karşı koyarak:

– Delirdiniz mi?.. dedi... Haydi, sevgilim... daha hızlı... daha hızlı yürüyelim!..

Yine de, şisesini çıkardı ve içindeki kokuyu burnuna çekti...

– Sapsarı olan asıl sizsiniz... ve bir sarhoş gibi yürüyen... Ben, rahatsız değilim... çok iyiyim... ve canım şarkı söylemek istiyor...

Şarkı söylemeye başladı:

Elbiseleri yaz bahçeleridir
Ve de...

Gücünü fazla abartmıştı... sesi, aniden, boğazında düğümlenivermişti...

Onu buradan götürebilmek için, fırsat bu fırsat dedim içimden... onu etkileyebilir, belki dehşete kapılmasını bile sağlayabilirdim... Var gücümle, onu kendime doğru çekmeye çalıştım.

– Clara!.. Benim küçük Clara'm!.. Kendi kendine meydan okumamalısın... kendi ruhuna meydan okumamalısın... Geri dönelim, yalvarırım!..

Ama o itiraz etti:

– Hayır... hayır... bırak beni... hiçbir şey söyleme... bir şeyim yok... Mutluyum ben!

Sonra, çeviklikle, kollarımın çemberinden kurtuldu:

– Görüyorsun ya!.. Ayakkabılarımın üzerinde kan bile yok...

Sonra, sinirli sinirli:

– Allahım! Bu sinekler, insana illallah dedirtiyor! Niye burada, bu kadar çok sinek var?.. Ya şu korkunç tavuskuşlarına ne demeli, niye onları susturmuyorsun?

Onları kovalamaya çalıştım... bazıları kanlı ganimetlerinden vazgeçmek istemediler; bazıları ise büyük bir güçlükle havalandılar, ama, eskisinden daha da tiz ve kulak tırmalayıcı çığlıklar atarak, bizden çok da uzak olmayan, sıra bambuların üstüne kondular.

Ve upuzun kuyrukları, ağaçların üzerine, göz kamaştırıcı mücevherlerle süslü değerli kumaşlar gibi serilerek döküldü...

– Pis hayvanlar! dedi Clara.

Uzun uzun içine çekmiş olduğu, kalp atışlarını düzenleyen tuzlar sayesinde, özellikle de bayılmamak için gösterdiği büyük irade sayesinde, yüzü pembe rengini, bacakları da esneklik ve çevikliklerini yeniden kazanmışlardı bile... O zaman, güçlenmiş bir sesle şarkısını söyledi:

Elbiseleri yaz bahçeleridir
Ve de tapınaklar, bir bayram günü,
Dolgun ve dimdik göğüsleri
Sarhoş edici likörler
Ve baş döndürücü parfümlerle dolu
Bir çift altın küp gibi parlar...
Benim üç kız arkadaşım var...

Bir anlık bir sessizlikten sonra, şarkısına, böceklerin uğultusunu bastıran daha da güçlü bir sesle devam etti:

Üçüncüsünün saçları örülmüş
ve başının üstüne dolanmış.
Ve hiçbir zaman tanımadılar hoş kokulu yağların yumuşaklığını.
Arzu okunan yüzü biçimsiz mi biçimsiz
Ve vücudu bir domuzunki gibi...
Hep homurdanır ve dır dır eder...
Memelerinden ve karnından balık kokusu yayılır,
Ve yatağı çavuşkuşunun yuvasından daha tiksindiricidir.
Ve işte benim sevdiğim kadın budur.
Ve ben onu seviyorum, çünkü, esrarlı bir şekilde, güzellikten daha cezbedici bir şey vardır: nefis kokuşmuşluk.
Hayatın sonsuz ateşinin kaynağı,
Sürekli yinelenen metamorfozların özünde olan olan kokuşmuşluk!..
Benim üç kız arkadaşım var...

Ve o şarkı söylerken, sesi bahçenin korkunçlukları arasında dolaşırken, çok yükseklerde, çok uzaklarda, bir bulut peyda oldu... Bulutçuk, uçsuz bucaksız gökyüzünde, küçücük pembe bir kayık gibi gö-

rünüyordu, usul usul kayıp ilerlerledikçe ipek yelkenleri büyüyen küçücük bir kayık.

Sonra, şarkısının sonuna gelince:

– Ah! Küçük bulut! diye bağırdı, yeniden neşesini bulan Clara... Bak ne kadar güzel gökyüzünde, pespembe!.. Onu tanımıyor musun?.. Onu daha önce hiç görmedin mi?.. Ama o, esrarengiz, küçük bir bulut... ve belki, küçük bir bulut da hiç değil... Her gün, aynı saatte ortaya çıkıyor, nereden geldiğini bilen yok... ve o her zaman yalnız ve hep pespembe... Kayıyor, kayıyor, kayıyor... Sonra, yoğunluğu azalıyor, dağılıyor, iplik iplik oluyor, etrafa savruluyor, gökkubbede kaybolup... gidiveriyor!.. Ve nereye gittiğini de, nereden geldiğinden daha çok bilen yok!.. Buradaki bazı çok saygın gökbilimciler, onun bir cin olduğuna inanıyorlar... Bense, onun, serseri bir ruh olduğunu düşünüyorum... benimki gibi, yolunu kaybetmiş, zavallı, küçük bir ruh...

Sonra, kendi kendine konuşarak ekledi:

– İster misin, o, zavallı Annie'nin ruhu olsun?

Birkaç dakika boyunca, şimdiden solmaya ve yavaş yavaş yok olmaya başlamış olan bu esrarengiz bulutu seyre daldı...

– Bak!.. kaybolmaya başladı işte... kayboluyor... Bitti!.. Küçük buluttan eser kalmadı!.. Gitti!..

Gözleri gökyüzüne dalmış ve hayranlıktan büyülenmiş halde, öylece sessiz kaldı.

Ağaçların yapraklarını tatlı tatlı hışırdatan, hafif bir meltem esmeye başlamıştı ve güneş, daha az yakıcı, daha az bunaltıcıydı, ışıkları, batıya doğru harikulade bir şekilde bakırlaşıyor, doğuda ise, inci grisi tonlarında ve sonsuz nüanslı bir sedef parlaklığı ile zayıflıyordu. Ve köşklerin, koca ağaçların, taş Budaların gölgeleri, çimenlerin üstünde daha ince, daha az belirgin ve masmavi uzuyordu...

Çanın yakınlarındaydık.[110]

Birbirlerine bitişik, uzun gövdeli erik ağaçları, çifter çifter sürmüş çiçekleri ile görüntüyü[111] engelliyorlardı. Onun, orada olduğunu, yaprakların ve çiçeklerin, koyungözleri gibi süslü püslü, beyaz ve yusyuvarlak minik çiçeklerin aralarından fark edilen biraz daha koyuca bir gölgeden anlıyorduk.

Tavuskuşları, bizi, yüzsüz bir şekilde, ama, ihtiyatı da elden bırakmadan, boyunlarını uzata uzata ve kırmızı kumun üzerinde benekli kuyruklarının tüm ihtişamını sergileyerek, hemen birkaç metre gerimizden takip etmişlerdi. Aralarında, bembeyaz, kadifemsi bir beyazlıkta olanları da vardı. Bunların göğüsleri, kan lekeleri ile benek benekti ve acımasız başları, ince ve dik her tüyün ucunda pembe bir billur tanesi sallanıyormuş gibi görünen, yelpaze biçimli, geniş bir sorguçla taçlıydı.

Demir masalar, kurulmuş işkence sehpaları, uğursuz demir iskeletler, etrafta, gittikçe çoğalmaktaydı. Dev bir ılgın ağacının gölgesinde, bir tür acayip rokoko[112] koltuk gözümüze çarptı. İçleri oyuk olan dirsek koyma yerlerine, sırasıyla testere ve keskin kılıçlar, almaşık olarak yerleştirilmişlerdi. Arkalığı ve oturma yeri, demir mızrakların bir araya getirilmesi ile yapılmıştı. Bu mızrakların birinin ucunda, bir et parçası asılı kalmıştı. Clara, bunu, hafif ve becerikli bir hareketle, güneş şemsiyesinin ucuyla havaya kaldırdı ve açgözlü tavuskuşlarına attı. Tavuskuşları, kanatlarını çırparak ve birbirlerini sert bir şekilde gagalayarak, parçanın üstüne atladılar. Birkaç dakika boyunca, öylesine göz alıcı bir mücadele, öyle baş döndürücü bir değerli taşlar çarpışması oldu ki, duyduğum tüm tiksintiye rağmen, bu olağanüstü gösteriyi durup hayranlıkla seyretmekten kendimi alamadım. Yakındaki ağaçlara tünemiş olan altıntavuklar, saygın sülünler, telkârili zırhlarını kuşanmış, dövüşçü, büyük Malezya horozları, tavuskuşlarının, atlı karıncada gibi dönüp durmalarını gözlüyor ve sinsi sinsi, ziyafet saatinin gelmesini bekliyorlardı.

Ansızın erik ağaçları duvarında, sanki ışıktan ve çiçekten ibaret

bir köprü kemeri gibi, geniş bir geçit belirmeye başladı ve işte, çan oradaydı, önümüzde, oradaydı, devasa ve çok ürkütücü, öylece önümüzdeydi... Kara cilalı, altın yaldızlı yazılarla ve kırmızı maskelerle süslü ağır gövdesi, bir tapınağın yandan görünüşünü andırıyordu ve güneşin altında parıl parıl parlıyordu. Çevresindeki zemin, sesin duyulmasını engelleyen bir kum tabakası ile tamamen kaplanmış ve çiçek açmış erik ağaçları ile sınırlanmıştı. Hani şu, çok sık açmış beyaz çiçek kümeleriyle baştan aşağıya örtülüp, dalları görünmez olmuş olan erik ağaçları ile. Bu kırmızı ve beyaz sirkin orta yerinde, çanın, pek uğursuz bir görünümü vardı. Yerden göğe doğru yükselir gibi duran ve görünmeyen dibinde sessiz karaltıların yığıldığı, havada asılı, dipsiz bir kuyu gibiydi, bir nevi gayya kuyusu.

Ve bahçenin bu tarafına girdiğimiz sırada, çan kubbesinin altında gördüğümüz sıska vücutlu, böğürleri kara yünlü kumaşla sıkılmış iki adamın neyin üzerine eğilmiş olduklarını, o zaman anladık. Bir cesedin üzerine eğilmişlerdi. Sımsıkı bağlanmış olan cesedin üzerindeki ipleri çözüp alıyor, deri kayışları çıkartıyorlardı. Toprak sarısına çalan kil renkli ceset, tamamen çıplaktı ve yüzü, yere değiyordu. Korkunç bir şekilde kasılmıştı, kasları kabarmış, derisi, dalga dalga bir görünüm alarak, kâh çukurlaşmış kâh bir ur varmış gibi şişmişti. Kurbanın uzun zaman debelenmiş, boş bir çaba ile bağlarını koparmaya çalışmış olduğu, ama, onun bu ümitsiz ve sürekli çırpınışının, şimdi üzerlerinde koyu renkli kan pıhtıları, donmuş irinler, yeşilimsi dokular olan iplerin ve deri kayışların, yavaş yavaş etine girmelerini sağlamaktan başka bir işe yaramamış olduğu anlaşılıyordu. Bir ayakları ölünün üstünde, sırtları kamburlaşmış, her iki kolları da kablo gibi gerilmiş olan adamlar, bağlara asılıyorlar, ama onları, ancak, beraberlerinde et parçaları da kopartarak, yerlerinden sökebiliyorlardı... Ve boğazlarından çıkan ritmik zorlanma sesi, hemen sonra boğuk bir ıslığa dönüşmekteydi...

Yaklaştık...

Tavuskuşları durmuştu. Yeni gelen sürülerle sayıları artmış, şimdi, değirmi yolu ve ötesine geçmeye cesaret edemedikleri çiçekli geçidi dolduruyorlardı... Arkamızdan, uğultularını ve kalaba-

lıklara özgü boğuk ayak seslerini duyuyorduk. Gerçekten de, bu, bir tapınağın eşiğine doluşmuş bir kalabalık gibiydi, sıkışık, aceleci, sabırsız, bunalmış, saygılı bir kalabalık; boyunlar ileri uzanmış, gözler yusyuvarlak, ürkek ve geveze, anlamadığı bir esrarın gerçekleşmesini seyreden bir kalabalık.

Biraz daha yaklaştık.

– Görüyorsun, sevgilim, dedi bana Clara, bütün bunlar ne kadar da ilginç ve benzersiz... ve ne ihtişam! Başka hangi ülkede bulunur böyle bir gösteri?.. Balo salonu gibi süslenmiş bir işkence odası... ve kutlama töreninde, seyirci, figüran, halk, dekor görevi gören, bu göz kamaştırıcı tavuskuşu kalabalığı!.. Hayatın dışına, sanki çok eski efsanelerin şiirsel güzellikleri, hayalleri arasına taşınmış gibi değil miyiz?.. Gerçekten etkilenmedin mi?.. Bana, burada, hep bir rüyada yaşıyormuşum gibi geliyor!

Başımızın üstünde, göz alıcı tüyleri, kuyumcu eliyle işlenmiş gibi güzel, uzun kuyrukları ile sülünler uçuyorlardı. Birkaçı, yer yer, çiçekli ağaçların tepelerine tünemeye cesaret etti.

Bu periler âlemine değgin uçuşların, birbirinden değişik tüm renk ve şekillerini izlemekte olan Clara, birkaç dakika boyunca büyülenmiş gibi sessiz kaldıktan sonra, şöyle dedi:

– Şaşılacak şey, aşkım, onları hiç tanımayanlar tarafından onca küçümsenen Çinliler, aslında ne kadar da olağanüstü insanlar!.. Hiçbir millet, böylesine belirgin bir zekâyla, doğayı uysallaştırmayı ve hizmetinde kullanmayı başaramadı. Ne eşsiz sanatçılar!.. ve ne şairler!.. Kırmızı kumun üzerinde, eski zamanlardan kalma bir put gibi duran şu cesede bak... İyice bak... çünkü bu olağanüstü bir şey... Şiddetle çalan çanın titreşimleri, püskürüp patlayan, sert birer madde misali, bu vücudun içine işlemiş sanki... kaslarını yerlerinden oynatmış, damarlarını çatlatmış, kemiklerini bükmüş ve ezmiş... Kulağa o kadar hoş gelen, güzel bir melodi gibi insanın içine dokunan, basit bir ses, yaşlı lenduhanın bütün o karmaşık aletlerinden bin kere daha fazla acı veren korkunç bir şeye dönüşsün!.. Bunun çıldırtıcı bir şey olduğunu mu düşünüyorsun?.. Hayır, ama şu mucizevi şeyi kavrayabilmek; geceleyin, kırlardan geçen âşık bakireleri, kendilerinden geçirerek, Tanrısal bir melankoli içinde

ağlatan şey, zavallı bir insan bedenini acıdan haykırtabilir, hatta anlatılmaz acılar içinde öldürebilir de... ben diyorum ki, bu, dâhiyane bir buluş... Ah! Hayranlık verici bir işkence!.. ve karanlıklar içinde gerçekleştiğine göre, ne kadar da gizemli... sonra, insan biraz düşününce, bunun korkunçluğunun, başka hiçbir şeye benzemeyeceğini anlıyor... Nitekim, bugün, gıdıklama işkencesi gibi çok nadiren uygulanmaktadır ve sen, bunu, bahçeye daha ilk gelişinde görebilmiş olduğun için çok şanslısın... Bana, Çinlilerin, bunu, Kore'den almış oldukları anlatıldı. Orada, bunun tarihi çok eskilere dayanıyormuş ve hâlâ sıklıkla uygulanan bir yöntemmiş... Kore'ye gideriz, istersen... Koreliler, acımasızlıkta benzeri bulunmaz işkencecilerdir... hem dünyanın en güzel vazolarını üretmekteler; koyu beyaz vazolar, bir eşleri daha yok ve şeye batırılmış gibi duran... ah! bir bilsen! – ersuyu banyolarına!..

Sonra, cesede geri döndü:

– Bu adamın kim olduğunu öğrenmek isterdim!.. Çünkü, burada, çan işkencesi cezasını, yalnızca, saygın suçlular için verirler... fesat çeviren prensler... İmparatorun gözünden düşen, yüksek mevkilerdeki devlet memurları... Bu, soylulara özgü ve neredeyse şerefli bir işkencedir...

Kolumu sarstı:

– Anlattıklarım, seni pek sarmışa benzemiyor... Hem sen beni dinlemiyorsun bile!.. Ama, hayalinde canlandırmaya çalış biraz... Bu çan çalıyor... çalıyor... tatlı tatlı!.. Onu uzaktan duyduğunuzda, paskalya gibi dini bayramları... neşeyle geçen ayinleri... vaftiz... evlenme törenlerini hatırlarsınız... Halbuki bu, ölümlerin en korkuncudur!.. Ben bunu fevkalade buluyorum... Ya sen?

Ve cevap vermediğim için:

– Evet... evet... diye ısrar etti... Bunun fevkalade bir şey olduğunu söyle!.. İst'yorum işte, söyle, söyle!.. Nazik ol biraz!

Devam eden sessizliğim karşısında, küçük bir öfke nöbetine tutuldu.

– Ne kadar kabasın!.. dedi... Benim için hiçbir zaman bir nezakatte bulunmazsın!.. Beyefendinin yüzünü ne güldürebilir acaba?.. Ah! Seni artık sevmek istemiyorum... seni artık hiç arzulamıyo-

rum... Bu gece, tek başına yatacaksın köşkte... Ben, gidip, senden çok daha nazik olan ve aşkı erkeklerden daha iyi bilen, sevgili Günah-çiçeği'mi bulacağım...

Şimdi hatırlamadığım bir şeyler gevelemek istedim.

– Hayır, hayır... bırakın!.. Bitti!.. Sizinle artık konuşmak istemiyorum... ve Günah-Çiçeği'ni getirmediğime çok pişmanım... Siz çekilmezin birisiniz... keyfimi kaçırıyorsunuz... beni aptallaştırıyorsunuz... Bu dayanılmaz!.. Ve işte boşa harcanmış bir gün, halbuki seninle ne kadar coşku içinde geçeceğini ummuştum!..

Konuşmaları, sesi beni sinirlendirmeye başlamıştı. Birkaç dakikadan beri, güzelliğini bile görmez olmuştum. Gözleri, dudakları, ensesi, altın renkli gür saçları, cinsel isteklerinin yakıcılığına ve şehvet düşkünü günahkârlığına kadar ondaki her şey şimdi bana iğrenç görünüyordu. Ve yarı açık bluzundan, kaç kereler, o baş döndürücü güzel kokularını, kendimden geçerek koklamış, içmiş, ısırmış olduğum göğsünün pembe çıplaklığından, bir çürümüş et kokusu yayılıyordu ki, bu çürük, küçük et yığını, onun ruhundan başka bir şey değildi... Birçok kere, içimden, hakaretler yağdırarak, konuşmasını kesmek... yumruklarımla ağzını tıkamak... boynunu burmak gelmişti... İçimde, bu kadına karşı, öyle vahşice bir kinin biriktiğini hissediyordum ki, sert bir şekilde kolundan yakaladığım gibi, kendini kaybetmiş bir sesle bağırmaya başladım:

– Susun!.. Ah! Susun!.. Benimle bir daha hiç konuşmayın, hiç!.. Çünkü, sizi öldürmek istiyorum, iblis!.. Sizi öldürmeli, sonra da bir ölü çukuruna atmalıyım, kokuşmuş pislik!

Zıvanadan çıkmış olmama rağmen, kendi sözlerim beni ürküttü... Yine de, bu sözlerin geri dönüşü olmadığını göstermek için, kolunu, kudurmuş ellerimle öldüresiye sıkarak tekrarladım:

– Kokuşmuş pislik!.. Kokuşmuş pislik!.. Kokuşmuş pislik!

Clara geri çekilmeye teşebbüs etmedi, gözünü bile kırpmadı... Boynunu uzattı, göğsünü açtı... Yüzü, ışıl ışıl ve tarifsiz bir sevinçle aydınlandı... Yalnızca, usul usul ve sonsuz bir tatlılıkla şöyle dedi:

– Eh peki!.. O zaman öldür beni, sevgilim... Senin tarafından öldürülmeye can kurban, canımın içi!..

Uzun süre pasif kalıp, baş eğdikten sonra, bu, benim için, şim-

şek gibi bir başkaldırış olmuştu... Saman alevi kadar çabuk söndü... Biraz önce savurduğum, hakaret dolu, iğrenç sözlerimden utanarak, Clara'nın kolunu bıraktım... ve bir anlık bir sinirden kaynaklanmış olan tüm kızgınlığım, büyük bir bitkinlik içinde eridi gitti.

– Ah! Görüyorsun ya... dedi, benim acınası yenilgimden ve kendisinin fazla kolay zaferinden, daha fazla yararlanmak istemeyen Clara... sende o, takdir edilecek cesaret ne gezer... zavallı yavrucak!..

Sonra, sanki aramızda hiçbir şey geçmemiş gibi, meraklı bakışlarla, korkunç çan dramını izlemeye devam etti...

İki adam, bu kısa ağız dalaşı boyunca dinlenmişlerdi. Çok bitkin görünüyorlardı. Sıska, nefes nefeseydiler, kaburga kemikleri dışarı fırlamış, baldırları pek zayıftı, insana benzer bir tarafları kalmamıştı. Bıyıklarının uçlarından, oluk gibi ter akıyordu ve göğüsleri, köpeklerin kıstırmış olduğu bir hayvanınki gibi inip kalkıyordu... Fakat, ansızın, elinde kamçı, bir bekçi belirdi. Bağırıp çağırarak öfkeli sözler savurdu ve kamçısını, iki zavallının kemikli böğürlerine var gücüyle öyle bir indirdi ki, adamlar, uluya uluya işlerinin başına döndüler...

Kamçının şaklaması ile ürken tavuskuşları çığlıklar atıp, kanatlarını çırptılar. Aralarında, bir kaçış kargaşası... döne döne bir itişip kakışma, bir afallama ve panik hali başladı... Sonra, yavaş yavaş yatışarak, birer birer, çifter çifter, grup grup geri dönmeye başladılar. Ve görkemli boyunlarını daha da çok şişirip, en yırtıcı bakışlarını ölüm sahnesine dikerek, çiçekli kemerin altındaki yerlerini geri aldılar... Beyaz sirk çadırının üzerinden, kırmızı, sarı, mavi, yeşil geçmeye devam eden sülünler, gökyüzünün ışıklı tavanını, parıltılı ipeklerle, narin ve yanar döner bezeklerle süslüyorlardı.

Clara, bekçiyi çağırdı ve onunla, Çince kısa bir görüşme yaptı. Verdiği cevapları bana da ara ara özetliyordu.

– Çanı çalanlar bu iki zavallıymış... Kırk iki saattir, yemeden, içmeden, bir kere bile dinlenmeden!.. İnanabiliyor musun?.. Ama nasıl, onlar da ölmediler?.. Çok iyi biliyorum ki, Çinlilerin yapıları bizden farklı, onların yorgunluğa ve bedensel acılara karşı ola-

ğanüstü bir dayanıklılıkları var... Bu nedenden, ben, bir Çinlinin, beslenmeden, ne kadar zaman çalışabileceğini görmek istedim... On iki gün, sevgilim... yalnız, on ikinci günün sonunda düşüyor!.. Bu inanılmaz bir şey!.. Şurası bir gerçek ki, onu yapmaya zorladığım iş, bunun yanında solda sıfır kalırdı... Ona güneşin alnında toprağı belletiyordum...

Ona ettiğim hakaretleri unutmuş, sesi, bana güzel bir aşk masalı anlattığı zamanlarda olduğu gibi yine öyle âşık ve tatlı tatlı çıkmaya başlamıştı... Sözüne devam etti:

– Zira, bir çan tokmağını hareket ettirip, ona hız vermenin, aşırı, sürekli ve insanüstü bir gayret gerektirdiği şüphesiz değil mi, sevgilim?.. Birçokları, en güçlüler bile, buna dayanamıyorlar... Kopan bir damar... bir böbrek lezyonu... ve bitti!.. Çanın altında, birdenbire, düşüp ölüyorlar!.. Orada ölmeyenler de, bir daha hiç iyileşemeyecekleri hastalıklara yakalanıyorlar!.. Bak, ipin sürtünmesinden elleri nasıl da şişmiş ve kanıyor!.. Zaten, görünüşe göre, bunlar da birer mahkûm!.. Öldürerek ölüyorlar ve iki işkence birbirine eşdeğer! Eşit... bu zavallılara iyi davranmak lazım... bekçi gittiğinde, onlara birkaç tael* verirsin, olur mu?

Sonra, cesede geri döndü:

– Ah! Biliyor musun... şimdi onun kim olduğunu biliyorum... şehirdeki nüfuzlu bankacılardan biri... çok zenginmiş ve herkesi dolandırıyormuş... Ama çan işkencesine bundan dolayı mahkûm edilmemiş. Bekçi tam olarak sebebini bilmiyor... Japonlarla işbirliği yaptığı söyleniyormuş... Bir şey bulup kılıfına uydurmak lazım tabii...

Sözlerini, ancak bitirmişti ki, için için yakınmalara, bastırılmaya çalışılan hıçkırıklara benzer birtakım sesler duyduk... Bu sesler, karşımızdan, uzunluğu boyunca taçyapraklarının kopup, yavaşça kırmızı kumun üzerine düştükleri beyaz duvarın ardından geliyordu... Dökülen gözyaşları ve çiçekler!

– Bu aile... diye açıkladı Clara... Buradalar, teamüle göre, işkence görenin bedeninin kendilerine teslim edilmesini bekliyorlar.

O anda, mucizevi bir irade ile hâlâ ayakta durmayı başaran, can-

* Tael: Eski bir Çin parası. (ç.n.)

ları çıkmış iki adam, cesedi çevirdiler. Clara ve ben, aynı anda bir çığlık attık. Ve bana iyice sokulup, tırnaklarını omuzlarıma geçiren Clara:

– Ah!.. sevgilim!.. sevgilim!.. sevgilim!.. dedi.

Orgazmın olduğu gibi, korkunun eşiğinde de, duygularının yoğunluğunu ifade etmek için hep bu şekilde haykırıyordu.

Cesede bakıyorduk ve hayrete düşmüş bir şekilde, başımızı cesede doğru uzatıyor ve gözümüzü cesetten ayıramıyorduk.

Çırpınmaktan kaskatı kesilmiş yüzünde, çekilerek büzülmüş kaslar çukurlaşarak, korkunç buruşukluklar ve pek çirkin, köşeli hatlar oluşturmuşlardı. Dişlerini ve dişetlerini açıkta bırakan, çarpılmış ağzına ise tüyler ürpertici bir bunak gülüşü yerleşmişti, ölümün dondurup sabitlediği ve adeta derisinin[113] her kıvrımına işleyen bir gülüş. Faltaşı gibi koskocaman açılmış iki göz, bizi artık görmeyen, ama içlerinde tüyler ürpertici bir delilik ifadesi olan bakışlarını üzerimize dikmişti. Bu gözlerde, öyle alaylı bir sırıtış, öyle son kertesine varmış bir delilik vardı ki, bu tür bir bakışa, daha önce, tımarhanelerin koğuşlarında, canlı insanların gözlerinde bile hiç rastlamamıştım.

Vücudundaki, yerinden oynamış bütün bu kaslara, anormal biçimde yer değiştirmiş bütün bu kirişlere, yerinden çıkmış tüm bu kemiklere ve yüzündeki, ölüme meydan okuyan bu bunak gözlere, bu gülen ağza bakınca, bir çanın altında, elleri ayakları bağlı vaziyette, kırk iki saat boyunca yatan bir adamın can çekişmesinin, hiçbir işkenceyle karşılaştırılamayacak bir korkunçlukta olduğunu anladım. Ne kesen bıçak, ne dağlayan kızgın demir, ne söküp koparan kerpeten, ne eklemleri ikiye ayıran, kıkırdakları çatırdatan, kemikleri, kütük yarar gibi yaran kama, canlı bir insan vücudu üzerinde daha fazla tahrip yapabilir ve bir beyin, tek başına tüm işkence araçlarına bedel olan, aynı zamanda, bir insanın hassas ve düşünen tüm organlarına saldırarak yüz celladın yapamayacağı işi yapan, bu gözle görülmez, elle tutulmaz çan sesinden daha korkunç bir şeyle doldurulamaz...

İki adam yeniden iplere asılmaya başlamışlardı; göğüsleri de hırıldamaya ve hızlı hızlı inip kalkmaya. Ama güçleri tükenmekte,

tüm vücutlarından sel gibi akmakta olan terle birlikte kayıp gitmekteydi. Şimdi, büyük zorlukla ayakta durabiliyor ve kaskatı kesilmiş, uyuşmuş parmaklarıyla deri kayışları zar zor gerebiliyorlardı...

– Köpekler! diye kükredi bekçi...

Şaklayan bir kamçı böğürlerine indi, ama, yarattığı tüm acıya karşın dikleşmelerini bile sağlayamadı. Harap olmuş sinirleri artık tüm hassasiyetlerini kaybetmişe benziyordu. Gittikçe daha fazla bükülen, daha çok titreyen dizleri birbirine çarpıyordu. Sıyrılmış derilerinin altında kalmış olan birazcık kas da, tetanoza yakalanmışlar gibi, sürekli kasılıyordu... Birdenbire, bir tanesi, son gücünü de tüketerek ipleri bıraktı, boğuk bir inilti içinde ve kollarını öne doğru uzatarak, cesedin yanına, yere, yüzükoyun kapaklandı. Ağzından, oluk oluk, kara bir kan gelmekteydi.

– Ayağa kalk!.. Miskin!.. Ayağa, köpek!.. diye, hâlâ bağırıyordu bekçi.

Kamçı, dört kere, adamın sırtında ıslık çalarak şakladı... Çiçek açmış ağaçların üstünde tünemiş olan sülünler, büyük bir kanat çırpma gürültüsü içinde uçtular. Arkamızda ise, ürkmüş tavuskuşlarının uğultularını duyuyordum. Ama adam ayağa kalkmadı... Artık hiç hareket etmiyordu ve kumun üzerindeki kan lekesi gittikçe büyümekteydi... Adam ölmüştü!..

O zaman, minik parmaklarını etime geçirmekte olan Clara'yı oradan çekerek uzaklaştırdım... Kendimi iyi hissetmiyordum ve bir sarhoş gibi sendeleyerek yürüyordum...

– Bu kadarı artık fazla!.. Bu kadarı artık fazla!.. diye durmadan söyleniyordum.

Ve uslu uslu beni izleyen Clara da, yineleyip duruyordu:

– Hah! İşte gördün, sevgilim!.. dememiş miydim, ben!.. Sana yalan mı söylemişim?

Bahçenin merkezindeki havuza giden, iki tarafı ağaçlı bir yola vardık. Burada, o ana kadar hep peşimizden gelmiş olan tavuskuşları, birdenbire, bizden ayrılıp, büyük bir gürültü içinde, sık ağaçların ve bahçenin çimenlerinin arasında kayboldular.

Çok geniş olan bu yolun her iki kenarı boyunca, ölü ağaçlar, çıplak kalın dalları gökyüzünde sert kıvrımlar çizerek birbirine ka-

rışan, devasa demirhindi ağaçları uzanmaktaydı. Her ağaç kütüğüne bir kovuk oyulmuştu. Bunların çoğunluğu boştu, birkaçında ise, eğri büğrü şekillere sokulmuş, müstehcen ve iğrenç işkencelere tabi tutulmakta olan erkek ve kadın bedenleri hapsedilmekteydi. İçi dolu olan her kovuğun önünde, siyah cüppeli, çok ciddi görünümlü bir tür zabıt kâtibi, göbeğinin üstünde bir yazı takımı ve elinde bir mahkeme kütüğü olduğu halde ayakta dikiliyordu.

– Burası sanıklar yolu... dedi Clara... Ve bu ayakta gördüklerin, burada yalnızca, sürekli bir şekilde çektikleri acının, bu zavallılardan koparabileceği olası itirafları kaydetmek için bulunmaktalar... İtiraf edenleri pek azdır... Can çekişmelerini zindanların kafeslerine taşıyıp, sonuçta, başka işkencelerle telef olmaktansa, bu şekilde ölmeyi tercih ederler... Genel olarak, mahkemeler, siyasi suçlar dışında, tutukluluk süresi konusunda adil sayılırlar. Benzer suçları işleyenleri toptan, ayrıntıya girmeden yargılarlar. Kaldı ki, sanıkların sayısı, gördüğün gibi fazla değil ve oyukların büyük bir çoğunluğu boş... Fikrin çok ustaca olduğunu kabul etmek gerekir. Öyle sanıyorum ki bunu, Yunan mitolojisinden almışlar... O güzelim ağaç tutsağı hamadryade'ler[114] söylencesinin korkunç bir uyarlaması!

Clara, içinde, gençten bir kadının inlemekte olduğu bir ağaca yaklaştı. Kadın, bileklerinden demir bir çengele asılmıştı ve üst üste konmuş bilekleri, iki tahta parçası arasında kuvvetle sıkıştırılmaktaydı. İki koluna, tuzlu suya batırılıp acı toz biber ve hardala bulanmış, hindistancevizi lifinden, pürtüklü bir ip sarılmıştı.

– Bu ip böylece tutuluyor, diye iyice belirtmek gereği duydu sevgilim, ta ki kolları, normal büyüklüklerinin dört katı şişinceye kadar... O zaman çıkarıyorlar, ama bu ipin açtığı yaralar, genellikle, iğrenç bir şekilde patlayan çıbanlara dönüşüyor. Bu çıbanlar çoğunlukla ölüme sebep oluyor, öldürmezse de asla iyileşmiyor.

– Peki ama ya sanığın suçsuzluğu anlaşılırsa? diye sordum.

– O zaman... işte! dedi Clara.

Başka bir kovuğun içinde, bacakları iki yana açılmış ya da daha çok, kopartılacak gibi iki yana çektirilip ayrılmış, boynunda ve kollarında demir prangalar olan başka bir kadın vardı... Gözkapak-

larına, burun deliklerine, dudaklarına, cinsel organına acı kırmızı biber sürülmüştü ve iki cıvata somunu, göğüslerinin uçlarını sıkıp ezmekteydi... Biraz ileride, genç bir adam, koltukaltlarından geçirilmiş bir iple, havaya asılmıştı; koca bir kaya kütlesi omuzlarını ezmekteydi ve çatırdayan eklemlerinin sesi duyuluyordu... Yine, baş aşağı çevrilmiş, ensesini iki ayak parmağına bağlayan bir pirinç tel aracılığı ile dengede durması sağlanmış bir başkasının bükülü dizlerinin arkalarına, sivri ve keskin taşlar konulmuştu... Sonraki ağaç kovuklarının içleri genellikle boştu. Tek tük, kıskıvrak bağlanmış, çarmıha gerilmiş veya gözleri kapalı uyuyor gibi görünen, belki de çoktan ölmüş, asılı birileri! Clara'nın sesi çıkmaz olmuştu, artık hiçbir açıklama yapmıyordu... Birbirine girmiş dal yığınlarının üstlerinden geçmekte olan akbabaların, insanı rahatsız eden, ağır uçuşlarını ve daha da yükseklerde, çok kalabalık sürüler halinde, gökyüzünde süzülen kargaların gaklamalarını dinliyordu...

İnsanın içini karartan demirhindi ağaçlı yol, çiçek açmış şakayıklarla dolu, geniş bir taraçada son buluyordu. Buradan havuza indik...

Süsenler, kumtaşından yapılmış, eski vazolar gibi renkli, harikulade çiçeklerle yüklü, uzun saplarını, suyun dışına doğru uzatmışlardı; kan renkleri ile morlaşmış değerli sırları, hüzünlü erguvan kırmızıları, toprak sarısı alevlerle dalgalı mavileri, kadifemsi siyahları, kükürt sarısı belleri ile... Çok büyük ve kıvış kıvış olan bazıları, kabala harflerini andırıyorlardı... Aknilüferler ve hint fulleri, altın parıltılı suyun üstünde, bana yüzen, kesik kafaları çağrıştıran, kocaman açmış çiçeklerini sergiliyorlardı... Köprünün parmaklıklı korkuluğuna dayanıp, birkaç dakika boyunca, sessizce suyu seyrettik. Yalnızca altın renkli somağı görünen, koca bir sazan balığı,[115] bir yaprağın altında uyumaktaydı ve başka sazanlar, bir kadının beyninden geçen kızgın düşünceler misali, sazlarla su kamışlarının arasından geçiyorlardı.

IX

Ve işte gün bitiyordu.

İçinden zümrüt yeşili, geniş şeritlerin geçtiği gökyüzü, şaşırtıcı bir yarı saydamlıkla kızıllaşmaktaydı. Bu, çiçeklerin, esrarengiz bir göz alıcılığa büründükleri bir saatti, güçlü, aynı zamanda bastırılmış bir parıltıydı bu... Her tarafta, çiçekler, gün boyunca içtikleri bütün ışığı, tüm güneş ışınlarını akşam olunca atmosfere iade edermişçesine, kor gibi yanıyorlardı. Kiremit tozu döşenmiş yollar, çimenlerin coşkun yeşili içinde, şurada, ateşten kurdelelere, burada, akkor halinde akan lavlara benzemekteydiler. Dallardaki kuşlar ötmez, böcekler vızıldamaz oldular; ya uyuyorlar ya da öldüler. Yalnızca, gece kelebekleri ve yarasalar dolaşmaya başladılar havada. Gökyüzünden ağaca, ağaçtan toprağa, her yere sessizlik çöküyor. Ve bu sessizliğin benim içime de çöreklendiğini ve kanımı dondurduğunu hissediyorum, ölüm gibi.

Bir turna sürüsü, çimenli yokuştan aheste aheste iniyor ve havuzun çevresine, yakınımıza diziliyor. Bacaklarının yüksek otları sıyırıp geçişini ve gagalarının kuru takırtılarını duyuyorum. Tek bacaklarının üzerinde dikilip, başları kanatlarının altında olduğu halde hareketsizleşiyorlar, tunçtan heykeller sanki. Sonra, bir hint fulü yaprağının altında uyuklamakta olan altın somaklı sazan balığı, şöyle bir dönüyor ve suyun yüzeyini dalgalandırarak, derinlere dalıp, gözden kayboluyor. Bu dalgalar, aknilüferlerin kapalı çeneklerini ağır ağır sallandırıyor ve gittikçe büyüyerek, süsenlerin, büyülü geceye, kadere dair, feleğin gözünden kaçmış işaretler çizen, o şeytana has, son derece sade çiçeklerinin arasında kayboluyor...

Dev bir yılanyastığı, suyun üstünde, kara benekli, yeşilimsi renkli, külah şeklindeki çiçeğinin ağzını iyice açıyor ve bize, çok ağır bir ceset kokusu gönderiyor. Sinekler, uzun süre, bu ölü çukuru çeneğin etrafında, kudurmuş gibi dört dönüyorlar...

Clara, köprünün korkuluğuna dirseklerini dayamış, alnı kırışmış, gözleri dalmış vaziyette, suya bakıyor. Batmakta olan bir güneş ışını, ensesini bir alev gibi yalıyor... Vücudunun gerginliği yatışmış ve dudakları daha bir incelmiş. Ciddi ve çok hüzünlü. Suya

bakıyor, ama bakışı, sudan çok daha uzaklara ve derinlere gidiyor. Belki, bu suyun dibinden de daha karanlık ve bilinmez bir yerlere gidiyor. Belki de, şehvetin korkunç çiçeklerinin alev ve kan burgaçlarına karıştığı ruhunda, kendi ruhunun çalkantılı dipsiz kuyusunda kaybolmuş bakışları... Neye bakıyor, gerçekten?.. Ne düşünüyor? Bilmiyorum... Belki hiçbir şeye bakmıyor... belki hiçbir şey düşünmüyor... Biraz bezgin, sinirleri harap, bu kadar çok günahın kırbaç darbeleri altında ruhen sarsılmış, susuyor, hepsi bu... Ya da son bir çabayla, bu korkunç gün boyunca yaşanan ve görülen her şeyi, kırmızı çiçeklerden bir buket halinde cinselliğine sunmak için, bir bir aklından geçiriyor olmasın... Bilmiyorum...

Onunla konuşmaya artık çekiniyorum. Beni korkutuyor, ayrıca bu durgunluğu ve sessizliği benliğimin en derinlerine kadar beni allak bullak ediyor. Gerçekten var mı?.. Korkarak soruyorum kendime... O, ateşimin ve sefih yaşamımın bir ürünü olmasın?.. Kâbuslarda görülen o korkunç hayallerden biri mi acaba?.. Yoksa, şehvet sapıklığının hasta insanları katil veya deli etmesi gibi, insanı suça iten bir günah eğilimi mi?.. O, bana rağmen, benden ayrılmış ve günah şeklinde elle tutulur, gözle görülür bir nitelik almış kendi ruhumdan başka bir şey olmasın?..

Hayır... Ona dokunuyorum... Elim, bedeninin o güzelim hatlarını, dipdiri gerçekliğini yeniden keşfediyor... Vücudunu örten ipekli, ince kumaşın altından, teni, parmaklarımı yakıyor... Ama onların dokunuşları, Clara'yı heyecanlandırmıyor, onca kere zevkten kendinden geçmesine neden olan okşayışları, ona, haz vermiyor. Onu arzuluyor ve ondan nefret ediyorum... Ona sarılmak ve onu kollarımda sımsıkı sıkmak istiyorum, boğuncaya, kemiklerini kırıncaya, açık damarlarından ölümü –ölümünü– içinceye kadar. Sırasıyla, önce tehditkâr, sonra baş eğen bir sesle bağırıyorum:

– Clara!.. Clara!.. Clara!

Clara cevap vermiyor, kımıldamıyor bile... Giderek karanlıklaşan suya bakıyor hâlâ. Ama gerçekte, onun bir şeye baktığını sanmıyorum, ne suya, ne gökyüzünün sudaki kızıl aksine, ne çiçeklere ne de kendisine bakıyor... O zaman, onu artık görmemek, ona artık dokunmamak için, biraz kenara çekiliyorum. Ve kaybolmakta

olan güneşe doğru, gökyüzündeki son ölgün ışıkları kısa bir süre sonra, gecenin içinde, yavaş yavaş eriyip sönecek olan güneşe doğru dönüyorum...

Bahçeye karanlık çöküyor; mavi duvağını, çıplak çimenler üzerinde daha hafif, silikleşen sık ağaçlıklar üzerinde daha koyu gölgelerle arkasından sürüyerek. Kiraz ve şeftali ağaçlarının beyaz çiçekleri, ayımsı bir beyazlık içindeler şimdi, havada kayar, dolaşır gibiler, garip bir biçimde eğilmiş hayaletlere benziyorlar... Ve dar ağaçları ile idam sehpalarının uğursuz gövdeleri, kara iskeletleri, mavileşmiş çelik rengindeki Doğu gökyüzünde yükseliyor.

Ne korkunç!.. Bir tepenin üstünde, akşamın ölgün kızıllığında, dönen ve dönen, kazıklar üzerinde dönen, ağır ağır dönen, boşlukta dönen ve sapları, gece gözle görülebilen dev çiçekler misali sallanan, işkence mahkûmu beş kara insan silueti görüyorum, dönüp duran.

– Clara!.. Clara!.. Clara!..

Ama sesim ona ulaşamıyor... Clara cevap vermiyor, hareket etmiyor, başını çevirip bana bakmıyor... Suyun üzerine, su girdabının üzerine eğilmiş vaziyette, öylece duruyor. Ve beni artık duymadığı gibi, bahçede son nefeslerini vermekte olan bütün bu insanların çığlıklarını, yakarışlarını ve iniltilerini de duymuyor.

Üstümde, büyük bir bitkinlik, çok büyük bir yorgunluk hissediyorum. Sanki sıtma saçan ormanların içinden, ölümcül göllerin kıyısından, günlerce yürümüş, yürümüş gibiyim... ve içimi, beni hiçbir zaman terk etmeyeceğini hissettiğim bir yılgınlık kaplamış durumda... Öte yandan, başım da ağrıyor ve bana işkence çektiriyor... Şakaklarımı demir bir çember sıkıyor sanki, başımı çatlatacak gibi.

O zaman, düşüncelerim, bahçeden, işkence çadırlarından, çanların altındaki can çekişmelerden, ıstırap içindeki hayaletlerle dolu ağaçlardan, kana susamış, canavar çiçeklerden uzaklaşıyor yavaş yavaş... Düşüncelerim, bu ölüler çukuru manzarasından kurtulup, duru ışığa ulaşmayı ve sonunda hayatın kapılarını çalabilmeyi ne kadar isterdi... Ne yazık! Hayatın kapıları, sadece ve sadece ölüme, ölümün saraylarına ve bahçelerine açılır... Ve dünya, bana, dev bo-

yutlu ve korkunç bir işkence bahçesi gibi görünüyor... Her yerde kan var ve yaşam olan her yerde ise, meymenetsiz suratları ile zevkten dört köşe vaziyette, insanın etlerini deşen, kemiklerini testere ile doğrayan, derinizi yüzüp tersini çeviren korkunç işkenceciler...

Ah evet! İşkence Bahçesi!.. Tutkular, kabarmış iştahlar, çıkarlar, garezler, yalan ve yasalar ve sosyal kurumlar ve adalet, aşk, şöhret, kahramanlık, dinler; ebedi insan ıstırabının iğrenç araçları ve korkunç çiçekleridir... Bugün, burada görüp işittiklerim, benim için yalnızca bir sembol olan bu bahçenin ötesinde, bütün dünyada mevcut ve haykırıyor ve avazı çıktığı kadar bağırıyor... Cinayetlerde bir ara, ölümlerde bir durak boşuna aradım, hiçbir yerde bulamadım...

Bütün bu kaygı ve tasalarımdan kurtulmak isterdim, evet, ruhumun ve beynimin kirini pasını, eski anılarla, bildik ve dost yüzlerin anılarıyla yıkamak isterdim... Avrupa'dan ve onun sahte uygarlıklarından, sonra Paris'ten, benim zevk ve kahkaha şehrimden medet umdum... Fakat, darağaçlarının altında, çiçeklerin içinde, bıçak ve testerelerini temizleyen, çenesi düşük, şişko celladın omuzları üstünde, görüp gördüğüm, Eugène Mortain'in bana nanik yapan yüzü... İşkence sehpalarının üzerine eğilmiş bu gözler, bu ağız, bu pörsük ve sarkık yanaklar, Bayan G...'nin; insan eti kalıntıları ile dolu, demir kıskaçlara dokunan, onları okşayan bu ahlâksız eller, onun elleri... Sevdiğim ya da sevdiğimi sandığım tüm kadınlar ve erkekler bunlar; uçarı ve duygusuz ruhlarının üzerine, şimdi, hiç çıkmayan kırmızı bir leke sürülmüş... Ve bunlar, adalet saraylarında, kışlalarda, kiliselerde, her yerde, tüm gayretlerini ölüm için seferber edenler, yargıçlar, askerler, din adamlarıdır.[16] Ve bu tek başına bireydir, kalabalık insan kitleleridir ve hayvandır, bitkidir, doğa güçleridir, aşkın evrensel gücüyle[17] hareket eden bütün bir doğadır sonunda, cinayetten medet uman ve bu şekilde, onu kudurtan, pis salyalar halinde köpürerek içinden taşan büyük yaşama arzusunu, yaşamlara son vererek doyurabileceğini sanan!

Az önce, Clara'nın kim olduğunu soruyordum kendime ve gerçekten var olup olmadığını... O gerçek mi, değil mi, öyle mi?.. Fakat, Clara, hayattır, hayatın, bütün hayatın ta kendisidir; hayat, onda vücut bulmuştur!..

– Clara!.. Clara!.. Clara!

Clara cevap vermiyor, hareket etmiyor, başını çevirip bana bakmıyor... Çimenlerden, havuzdan yükselen, gümüşi, mavi, daha yoğun bir sis, tüm koruyu kaplıyor ve işkence iskelelerini silikleştiriyor... Ve bana öyle geliyor ki, onunla birlikte, bir kan kokusu, bir ceset kokusu da yükseliyor. Görünmez ellerin salladığı görünmez buhurdanlarda, ölümün ebedi şerefine, Clara'nın ebedi şerefine tütsüler yakılıyor!

Arkamda, havuzun öbür tarafında duran *gecko*[118] saatleri vurur gibi ötmeye başladı... Bir başka *gecko*, ona cevap verdi... sonra bir başkası... sonra bir başkası... düzenli aralıklarla... Birbirlerine seslenen, birbirleriyle, şarkı söylermişçesine konuşan çanlar misali, fevkalade temiz tınıları, billursu ve kulağa hoş gelen sesleri olan bayram çanları gibi. Bu, öyle hoş bir ses ki, bahçeyi doldurmuş olan karabasan suratlarını bir anda dağıtıyor, etrafa sükûnet getiriyor ve geceye, büyülü, düşsel bir güzellik katıyor... Bu notaların netliği, bu anlatılmaz derecede net notalar, beni, orada ciğerlerimin rahat soluk aldığı, aklımın yerine geldiği, binlerce ve binlerce gece manzarasına alıp götürüyor... Birkaç dakikalığına, Clara'nın yanında olduğumu, bulunduğum yerdeki toprağın ve çiçeklerin kan içmekte olduklarını unutuyorum. Ve kendimi, gümüşi gecenin içinde, Annam'ın düşsel çeltik tarlalarında, avare dolaşır görüyorum.

– Dönelim! diyor Clara.

Bu kesin, hırçın ve yorgun ses, beni gerçek dünyaya geri döndürüyor... Clara, karşımda duruyor... Elbisesinin, üstüne yapışmış kıvrımlarının altında, bacaklarının çapraz durduğu anlaşılıyor. Güneş şemsiyesinin sapına dayanmakta. Ve alacakaranlıkta, dudakları, kapalı, büyük bir odadaki pembe bir abajurun, dumanlı, zayıf ışığı gibi parlamakta...

Kımıldamadığımdan, tekrar sesleniyor:

– Eh haydi ama!.. Sizi bekliyorum!..

Koluna girmek istiyorum... Reddediyor.

– Hayır... hayır... Yan yana yürüyelim!..

Israr ediyorum.

– Yorgun olmalısınız, sevgili Clara... Siz...

– Hayır... hayır... hiç değilim!

– Buradan nehre kadar yol uzun... Koluma girin, rica ederim!

– Hayır... teşekkür ederim!.. ve susun!.. ah! Susun artık!..

– Clara! Değiştiniz...

– Bana bir iyilik yapmak istiyorsanız... susun!.. Benimle bu saatte konuşulmasından hiç hazzetmem!..

Kestirip atan sesi, kuru, otoriter... Böylece yola düşüyoruz. O önde, ben arkada, köprüyü geçiyor, çimenlerin içinden, yılan gibi kıvrıla kıvrıla giden, iki yanı ağaçlı, küçük yollara giriyoruz. Clara sert adımlarla yürüyor, duraklayarak ve zorlukla... Ama, işte, onun vücudunun öyle bozulmaz bir güzelliği var ki, ne kadar zorlansa, yürüyüşünün ahengi, yumuşaklığı, formu bozulmuyor... Kalçaları, Allah vergisi, iç gıcıklayıcı dalgalanmalarını koruyor. Aklı, aşktan çok başka yerlerde olsa, ruhu, aşka direnip gerilse, onu reddetse bile, bu, aşk için yaratılmış beden, aşkın tüm şekilleri, bütün coşkuları ve tüm yakıcı arzuları ile her daim canlanıveriyor; kısacası, ona, aşk yön veriyor... Onun her hareketi, her tavrı, her ürpertisi aşk kokuyor, elbisesindeki kırışıklıklar, saç tellerinin uçuşması bile aşk diye bağırıyor, tüm çevresine, her şeye ve herkese aşk saçıyor. Yoldaki kumlar, küçük ayaklarının altında gıcırdamakta. Bir arzu çığlığına, bir öpücüğe benzeyen bu kumun sesini dinlerken, onda, aslında, darağaçlarının gıcırtılarında, can cekişenlerin inlemelerinde, her yerde, açık bir şekilde duyulan bu adı ayırt ediyorum. Bu ad, şimdi, tüm alacakaranlığı, hüzünlü ve nefis bir saplantı gibi kaplıyor:

– Clara!.. Clara!.. Clara!..

Onu daha iyi duyabilmek için *gecko* sustu... Her şey sustu...

Çok güzel bir alacakaranlık var. Hava yumuşacık ve insanı sarhoş eden tatlı bir serinlik içinde... Güzel kokular içinde yürüyoruz... Bacaklarımız harikulade çiçeklere dokunuyor. Gizemli periler gibi, biz geçerken, eğilip, bizi selamlıyorlar. Bahçenin korkunçluğundan eser yok şimdi; yalnızca, yavaş yavaş bizi sarmalayan nefis gece ile birlikte ürperen ve coşan güzelliği baki.

Biraz toparlandım... Ateşim düştü gibi... Kolum bacağım hafiflemekte, eski gücünü ve esnekliğini bulmakta... Yürüdükçe yorgunluğum kayboluyor ve içimde, aşk yapma ihtiyacı gibi şiddetli bir şeyin yükselmekte olduğunu hissediyorum... Clara'ya yaklaştım ve yanında yürümeye başladım... çok yakınında... onun arzusuyla yanıp tutuşarak... Fakat Clara'nın şimdi o tarakta bezi yok, sanki biraz önce, *thalictrum* çiçeğini[119] ısıran ve dudaklarını tutkuyla acı polenlere bulayan o değildi... Yüzünün buz gibi soğuk ifadesi, vücudunun, insanı tahrik eden, şehvetli yakıcılığı ile bağdaşmıyor. Ama, görebildiğim kadarıyla, gözlerini, tuhaf bir ışıltıyla parlatan, dudaklarını baygınlaştıran şehvet, bahçedeki kanlı işkence görüntüleri ile beraber yok olmuş, en azından, dudaklarından ve gözlerinden tamamen silinmiş.

Titreyen bir sesle soruyorum:

– Bana kızgın mısınız, Clara?.. Benden nefret mi ediyorsunuz?

Bana, sinirli bir sesle cevap veriyor:

– Hayır! Hayır! Bununla hiç ilgisi yok, dostum... Rica ederim, susun... Beni ne kadar yorduğunuzu bilmiyorsunuz!..

Israr ediyorum:

– Hayır! Hayır!.. Çok iyi görüyorum ki benden nefret ediyorsunuz... ve bu çok korkunç!.. Ağlamak istiyorum!..

– Tanrım! Ne kadar canımı sıkıyorsunuz! Susun... ve, eğer paşa gönlünüz öyle istiyorsa, ağlayın... Ama yeter ki, sesinizi kesin!..

Ama ben, yaşlı cellat ile konuştuğumuz yerin önünden geçmekte olduğumuzu görünce, Clara'nın ölü dudaklarını yeniden gülümsetebileceğini umarak, aptalca bir inatla devam ettim:

– Koca lenduhayı hatırlıyor musunuz, aşkım?.. Ne kadar komikti değil mi, kanla kaplı elbisesiyle... ve alet çantası ile ve kıpkırmızı parmakları ile, değil mi bir tanem... ya çiçeklerin cinsiyetleri üzerine olan kuramlarına ne demeli?.. Hatırlıyor musunuz?.. Tek bir dişinin orgazm olması için, kimi zaman, yirmi erkek birden çalışıyormuş...

Bu defa, yalnızca omuzlarını silkmekle yetiniyor... Lakırdılarıma sinirlenmeye bile tenezzül etmiyor...

O zaman, arzudan kudurmuş bir halde, Clara'nın üzerine doğru eğilerek, beceriksizce onu sarmaya çalışıyor ve göğüslerini avuçlayıp, hoyratça sıkıyorum.

– Seni istiyorum... burada... duyuyor musun... bu bahçede... bu sessizliğin içinde... bu darağaçlarının altında...

Sesim, soluk soluğa; ağzımdan pis bir salya akıyor ve bu salya ile birlikte iğrenç sözcükler... onun hoşlandığı sözcükler!..

Clara, bir silkinişte, beceriksiz ve hantal kollarımın çemberinden kurtuluyor. Sonra, içinde kızgınlık, alay, aynı zamanda bıkkınlık ve öfke olan bir sesle:

– Hay Allah kahretsin! Ne karın ağrısısınız, bir bilseniz... ve ne kadar gülünç, benim zavallı arkadaşım!.. Rezil herifin tekisiniz!.. Bırakın beni... Eğer çok önemliyse, az sonra kirli arzularınızı kızların üzerinde tatmin edersiniz... Çok gülünç oluyorsunuz, gerçekten!..

Gülünç!.. Evet, gülünç olduğumu hissediyorum... Ve sessiz durmaya karar veriyorum... İçindeki kuğuların, ay ışığında uyumakta oldukları bir göle atılan koca bir taş misali, sessizliğinin ortasına düşmek istemiyorum artık!..

X

Kırmızı fenerlerle, ışıl ışıl aydınlatılmış olan sampang, hapishanenin iskelesinde bizi beklemekteydi. Kaba saba görünümlü, siyah ipekten bir bluz ile pantolon giymiş, çıplak kolları ağır altın bileziklerle dolu ve kulakları geniş altın halkalarla süslü, Çinli bir kadın, palamarı tutmaktaydı. Clara tekneye atladı. Ben de peşinden.·

– Sizi nereye götürmem gerekiyor? diye sordu Çinli kadın, İngilizce.

Clara kesik kesik ve hafifçe titreyen bir sesle cevap verdi:

– Nereye istersen... nehirde... nereye olursa... Sen bilirsin nereye gideceğini...

Bunları söylediği sırada, renginin çok solmuş olduğunu fark ettim. Büzülmüş burun deliklerinden, gerilmiş yüz hatları ve dalgın gözlerinden acı çektiği okunuyordu... Çinli kadın başını salladı.

– Evet!.. evet... bilirim... dedi.

Betelin kemirdiği koca dudakları vardı, bakışlarında da, hayvansı bir katılık. Hâlâ, anlamadığım başka sözler homurdanmaya devam ettiğinden:

– Haydi, Ki-Pai, diye kesin bir tonda emretti Clara, kes sesini!.. ve sana ne söylüyorsam onu yap... Hem zaten, şehrin kapıları kapandı...

– Bahçenin kapıları açık...

– Ne diyorsam onu yap.

Çinli kadın, palamarı elinden bırakarak, büyük bir ustalıkla kullandığı boyana küreğini, güçlü bir şekilde avuçladı... Ve suyun üstünde kaymaya başladık.

Gece çok yumuşaktı. Sıcak, ama son derece hafif bir hava soluyorduk... Sampangın burnunda, su, şarkı söylemekteydi adeta... Ve nehir, büyük bir bayram yeri gibi görünüyordu.

Karşı kıyıda, sağımızda ve solumuzda, rengârenk fenerler, teknelerin direklerini, yelkenlerini, kalabalık güvertelerini aydınlatmaktaydı... Oradan, eğlenen bir kalabalık sesi gibi garip bir uğultu –şarkılar, çığlıklar, müzik sesleri– geliyordu... Su simsiyahtı, kadife gibi yağlı ve mat bir siyah. Şurasında burasında, sessizce çırpınan birkaç ölgün ışık pırıltısından ve bu saatte, nehirde, vızır vızır gidip gelen sampangları süsleyen fenerlerin kırık akislerinden, kırmızı ve yeşil renkli akislerinden başka, hiçbir ışık yoktu yüzeyinde. Ve loş bir alanın ötesinde, karanlık gökyüzünde, ağaçların karaltılarının arasından beliriveren şehir ve şehrin üst üste dizili taraçaları, uzakta, kırmızı koca bir kor yığını, bir ateş dağı gibi parlamaktaydı.

Uzaklaştıkça, zindanların yüksek duvarları ve bunların üzerindeki tüm gözetleme kulelerinde bulunan döner fenerlerin, nehre ve kırlara doğru yansıttıkları kör edici ışık üçgenleri belirginliklerini kaybediyorlardı.

Clara, bu tekneyi, bir çeşit erotik gelin odasına çeviren, ipek ku-

maşlarla örtülü ve aşk kokan tentenin içine girmişti... Üzerinde, birbirine dolanmış nazik güllerin üstlerine, kaba saba ve koca dört ayağını birden koymuş, son derece basit bir fil tasviri olan, çok eski bir demir vazonun içinde, keskin kokulu tütsüler yanmaktaydı. Tenteyi örten kumaşların üzerlerinde, ender rastlanan bir ustalık ve güzellikteki bir sanatın ürünü olan, cinsel istek uyandırıcı gravürler, son derece şehvetli sahneler vardı. Tentenin ayaklarını yukarıdan birbirine bağlayan, harikulade bir işçilikle boyanmış tahta pervazlarda, yeraltı tapınağı Elefanta'nın[120] süslemelerinden, arkeologların Brahman geleneklerine göre, kibarca Kuzgunun Birleşmesi diye adlandırdıkları bir kesit, çok başarılı bir şekilde kopya edilmişti... Nakış işli ipekten, geniş ve kalın bir döşek, teknenin orta yerini kaplıyordu ve tavandan, saydam erkeklik organları biçiminde ve kısmen orkidelerle örtülü bir fener sarkmaktaydı. Bu fenerden dökülen ışık, sampangın içini, bir tapınak veya yatak odasının gizemli yarı karanlığına büründürüyordu.

Clara kendini yastıkların üzerine attı. Aşırı derecede solgundu ve tüm bedeni, sinirsel kasılmalarla sarsılarak titriyordu. Ellerini tutmak istedim... Buz kesmişlerdi.

– Clara!.. Clara!.. diye yakardım... neyiniz var?.. Nereniz ağrıyor?.. Konuşun benimle!..

Boğuk bir sesle, kasılmış boğazının derinliklerinden, güçlükle çıkan bir sesle cevap verdi:

– Rahat bırak beni... Bana dokunma... Benimle konuşma... Hastayım.

Kireç gibi bembeyaz olmuş yüzü, kanı çekilmiş dudakları ve hırıldayan sesi beni endişelendirdi... Öleceğini sandım... Korku içinde, Çinli kadını yardımıma çağırdım:

– Çabuk!.. çabuk! Clara ölüyor! Clara ölüyor!..

Ama, perdeleri aralayan ve meymenetsiz suratını gösteren Ki-Pai, omuzlarını silkti ve kaba bir şekilde bağırdı:

– Önemli bir şey değil... Oradan her gelişinde, hep böyle olur.

Sonra söylene söylene, boyana küreğinin başına döndü.

Ki-Pai'nin küreğe kuvvetlice asılmasıyla havalanan tekne, nehrin üzerinde daha hızlı kaymaya başladı. Bizimkine benzer başka

teknelerle karşılaştık. Perdelerle kapatılmış tentelerin altından, şarkılar, öpücük sesleri, gülüşler, aşk iniltileri geliyor, bunlar suyun şıpırtısına ve uzaklardan, sanki bastırılıyormuş gibi zorlukla duyulan tamtam ve gonk seslerine karışıyordu... Birkaç dakika geçmeden, karşı kıyıya vardık, ama uzun bir süre daha, kıyı boyundaki, kimisi kapkaranlık ve boş, kimisi ışıklı ve kalabalık, kızağa çekilmiş eski gemilerin, fakir fukaranın gittiği batakhanelerin, hamalların takıldığı çayhanelerin, tayfalar ve limandaki ayaktakımına mahsus çiçekli gemilerin önünden yol almaya devam ettik. Lombozlar ve aydınlık pencerelerden, –çok hızlı geçen görüntüler halinde– boyanmış acayip suratları, baştan çıkarıcı dansları, bas bas bağıran fuhuşu ve afyon bağımlısı yüzleri ancak görebildim.

Clara, çevresinde olup biten her şeye karşı tamamen duyarsız duruyor, ne nehirde ne de ipek kaplı kayığın içinde olanlarla ilgileniyordu. Yüzü, dişlerini geçirmekte olduğu bir yastığa gömülüydü... Ona, tuzlar koklatmaya çalıştım. Üç defa, bitkin ve ağır bir hareketle, şişeyi geri itti. Göğsü çıplak, iki memesi, yırtık korsesinden dışarı fırlamış, bacakları, keman telleri gibi gergin ve titrek, güçlükle nefes alıyordu... Ne diyeceğimi, ne yapacağımı bilmiyordum... Clara'nın üzerine eğilmiş öylece duruyordum, yüreğim daralıyor, içim içimi yiyor, kötü kötü şeyler aklıma geliyordu... Bunun geçici bir kriz olduğuna ve onun içindeki yaşama arzusunun hiç eksilmediğine kendimi inandırabilmek için bileklerini tuttum... Elimin altında, nabzı, bir küçük kuş ya da bir çocuk yüreği gibi hızlı, hafif, düzenli atıyordu... Arada, dudaklarından bir iç çekiş dökülüyordu, göğsünü, pembe bir dalga gibi yükseltip kabartan uzun ve acı acı bir iç çekiş... O zaman, yavaşça, titreyerek, çok yumuşak bir sesle fısıldıyordum:

– Clara!.. Clara!.. Clara!..

Yüzü yastığa gömülü, beni duymuyor, görmüyordu. Şapkası, saçlarından aşağı kaymıştı. Fenerden yansıyan ışık, altın kızılı saçlarına, eski maun tonları düşürmekteydi. Ve elbisesinin altından çıkan, sarı çarıklı iki ayağının orasında burasında, küçük, kanlı çamur lekeleri hâlâ duruyordu.

– Clara!.. Clara!.. Clara!..

Yalnızca, suyun şarkısı ve uzaklardan gelen müzikler; tentenin perdeleri arasında, orada, alevler içindeki bir dağı andıran ürkütücü şehir; daha yakında, kırmızı, yeşil yansıyan ışıklar, incecik ve parlak yılanbalıklarına benzeyen ve karanlık nehre dalıyorlarmış gibi görünen kıvıl kıvıl yansımalar.

Bir çarpma sesi... Çinli kadının seslenişi... Bir tür, uzun terasa, bir çiçek gemisinin müzik ve eğlence sesleriyle inleyen, gürültülü, ışıl ışıl terasına yanaşıyorduk.

Ki-Pai, tekneyi, kırmızı renkli basamakları suyun içine giren bir merdivenin önüne, demir kancalara bağladı. Geminin, sarı flamaların dalgalanmakta olduğu iki direğinin ucunda, yuvarlak biçimli, iki koca fener parlamaktaydı.

– Neredeyiz?.. diye sordum.

– Sizi getirmemi emrettiği yerdeyiz, diye cevap verdi Ki-Pai, yüzünü ekşiterek. Oradan dönüşlerinde, geceyi geçirmek için geldiği yerdeyiz.

– Şu halinde, bu kadar acı çekerken, onu, evine götürmek daha iyi olmaz mı? diye öneride bulundum.

Ki-Pai, karşı çıkarak, şöyle dedi:

– O, hapishaneden sonra hep böyle olur... Hem sonra, şehir kapalı ve saraya, bahçelerden gitmek, şimdi çok uzun sürer... hem de çok tehlikeli.

Sonra, aşağılayan bir tavırla ekledi:

– O, burada çok iyi... Burada, onu tanırlar!..

Daha fazla üstelemedim.

– Yardım et bana, o halde, diye buyurdum... Ve ona hoyrat davranma.

Çok yavaş ve sonsuz bir ihtimamla, Ki-Pai ve ben, bir ölüden daha fazla direnç göstermeyen Clara'yı kollarımıza aldık. Destek olarak ya da daha çok taşıyarak, onu, büyük güçlükle, tekneden, sonra da merdivenden çıkardık. Çok ağırdı ve buz gibi olmuştu... Başı, bir parça arkaya doğru devrilmişti; tamamen açılmış saçları,

o gür ve yumuşak saçları, ateş dalgaları gibi omuzlarına dökülüyordu. Ki-Pai'nin güçlü boynuna, bir eliyle, mecalsiz bir şekilde, neredeyse yarı baygın asılıyor, belli belirsiz inliyor, bir çocuk gibi, sözcükleri ağzında yuvarlayarak, anlaşılmaz, kısa kısa bir şeyler söylüyordu... Ve ben, sevgilimin ağırlığı altında ezilirken, biraz soluk soluğa, yakarıyordum:

– Allahım, yeter ki ölmesin!.. Yeter ki ölmesin!

Ve Ki-Pai, acımasız ağzında alaylı bir sırıtış, pis pis gülüyordu:

– Ölmek mi!.. O mu!.. Ah, evet tabii!.. Onun vücudundaki ıstırap değil... pislik!..

Merdivenin yukarı ucunda, gözleri boyalı ve büründükleri tüy gibi hafif ve ince tüllerden, yaldız sürülmüş, çıplak vücutları olduğu gibi görünen iki kadın tarafından karşılandık. Saçlarında müstehcen takılar, bileklerinde ve parmaklarında takılar, ayak bileklerinde ve çıplak ayaklarında takılar vardı ve kaliteli esanslarla ovulmuş tenlerinden, bir bahçe kokusu yayılmaktaydı.

İçlerinden biri, sevinç belirtisi olarak ellerini çırptı:

– Fakat bu bizim küçük dostumuz!.. diye bağırdı... Ben, sana dememiş miydim, o gelir diye, aşkım benim... O her zaman gelir... Çabuk... çabuk... Bu zavallı sevgiliyi, yatağın üzerine yatırın.

Bir çeşit döşeği ya da daha çok, duvara bitişik bir sedyeyi işaret ediyordu, onun üzerine Clara'yı yerleştirdik...

Clara hiç hareket etmiyordu... Korkutucu bir şekilde açılmış gözkapaklarının altında, dönmüş gözlerinin yalnız beyazları görünüyordu... O zaman, gözleri boyalı Çinli kadın, Clara'nın üzerine doğru eğildi ve çok hoş, melodik bir sesle, şarkı söyler gibi, şöyle dedi:

– Göğüslerimin ve ruhumun minik, minicik sevgilisi... böyle ne kadar da güzelsiniz!.. Genç bir ölü gibi güzelsiniz... Ama, siz ölü değilsiniz ki... Yeniden hayata döneceksiniz, dudaklarımın küçük sevgilisi, okşayışlarımın ve ağzımın güzel kokuları ile yeniden yaşama döneceksiniz.

Clara'nın şakaklarına, ağır bir parfüm sürdü, ona birtakım tuzlar koklattı:

– Evet, evet!.. ruhum, bir tanem... bayıldınız... ve beni duymuyorsunuz!.. Ve parmaklarımın yumuşak dokunuşlarını hissetmiyorsunuz... ama yüreğiniz çarpıyor, çarpıyor, çarpıyor... Ve aşk, damarlarınızda, genç bir kısrak gibi dörtnala koşuyor... aşk, damarlarınızda, genç bir kaplan gibi atlayıp sıçrıyor.

Bana doğru döndü:

– Üzülmenize gerek yok... çünkü o, buraya, hep böyle baygın vaziyette gelir... Birkaç dakika sonra, yakıcı ve mutlu bedeninde, zevk çığlıkları atacağız...

Ve ben, orada, atıl, sessiz, kollarım bacaklarım kurşun gibi ağırlaşmış, kâbus görüyormuşum gibi göğsüm sıkışarak, öylece duruyordum... Gerçek kavramını yitirmiştim... Gördüğüm her şey –etrafımızı saran karanlığın içinden ve dipsiz nehirden bir anda fırlayan ve acayip biçimlerde tekrar ortaya çıkmak üzere, oraya geri dönen, kesik kesik hayaller– beni ürkütmekteydi... Gecenin içinde, kırmızı lakalı tırabzanları, uçları yukarıya kıvrık, iddialı çatısını taşıyan incecik direkleri, almaşık fener ve çiçek kordonları ile asılı olan uzun teras, gürültücü, kıpır kıpır ve olağanüstü renkli bir kalabalıkla doluydu. Üzerimize dikili, boyalı yüzlerce göz vardı. Yüzlerce boyalı ağız, duyamadığım sözler fısıldamaktaydı, ama bana, sürekli Clara'nın ismi tekrarlanıyormuş gibi geliyordu.

– Clara! Clara! Clara!

Ve çıplak vücutlar, birbirine dolanmış vücutlar, altın halkalarla dolu dövmeli kollar, göbekler, memeler, uçuşan hafif eşarpların arasında dönüp duruyorlardı... Ve bütün bunların içinde, bunların etrafında, bunların üstünde, çığlıklar, kahkahalar, şarkılar, flüt sesleri ve çay, değerli ağaç, güçlü afyon, ağır ağız kokuları...

Bütün bu hayallerin, sefihliğin, işkencelerin ve cinayetlerin baş döndürücü sarhoşluğu içindeki tüm bu ağızlar, tüm bu eller, tüm bu memeler, tüm bu canlı vücutlar, sanki Clara'nın ölü bedeninden faydalanmak için, üzerine çullanıvereceklermiş gibime geliyordu!

Parmağımı bile kıpırdatamıyor, tek bir söz bile söylemeyi başa-

ramıyordum... Hemen yakınımda, çok genç ve güzel, neredeyse çocuk sayılacak bir Çinli kız, hem pek masum hem de baştan çıkarıcı bakışlarla, üzerinde, son derece müstehcen nesneler; uygunsuz fildişleri, pembe lastikten penisler ve cinsel birleşmenin bin türlü karmaşık çeşidinin fırça ile resmedilmiş olduğu, renk renk resimli kitaplar olan tablasını dolaştırıyordu...

– Aşk!.. Aşk!.. Kim aşk ister?.. Herkes için aşkım var benim!..

Ama ben, gene de, Clara'nın üzerine doğru eğildim...

– Onu, benim odama taşımak lazım... diye buyurdu, gözleri boyalı Çinli kadın.

İki güçlü kuvvetli adam, sedyeyi kaldırdılar... Ben de, onları, kurulmuş makine gibi izledim...

Kibar fahişenin yol gösterdiği adamlar, bir tapınak gibi şatafatlı, geniş bir koridora girdiler. Sağda ve soldaki kapıların her biri, hasır döşeli, çok yumuşak pembe ışıklarla aydınlanan ve muslin kumaşlarla bezeli, büyük yatak odalarına açılmaktaydı... Bu kapıların eşiklerinde, simgesel hayvanlar, dev boyutlu ve ürkütü verici cinsel organlarını havaya dikerek; erdişi tanrılar, kendi kendilerine fahişelik ederek veya cinsel istekten azmış canavarların üstlerine binerek, bekçilik ediyorlardı. Ve değerli bronz vazolarda tütsüler yanıyordu...

Şeftali çiçekleri motifleri işlenmiş, ipekten bir kapı perdesi aralandı ve aralıktan, iki kadın başlarını uzattı... Bu kadınlardan biri, geçişimize bakarak, sordu:

– Kim öldü?

Öbürü cevap verdi:

– Yok canım!.. Ölen falan yok... Senin de gördüğün gibi, bu, İşkence Bahçesi'nin kadını...

Ve Clara'nın ismi, dudaktan dudağa, yataktan yatağa, odadan odaya fısıldanarak, çok kısa bir süre içinde, sihirli, müstehcen bir söz gibi, çiçek gemisini doldurdu. Bana öyle geldi ki, metalden canavarlar bile, zevkten kasılır, kanlı şehvet düşkünlüklerinde kendilerinden geçerken, bu ismi tekrarlıyorlar, bu ismi haykırıyorlardı.

– Clara! Clara! Clara!..

O arada, bir yatağın üzerine uzanmış, genç bir adam gördüm,

hayal meyal. Elinin ulaşabileceği yerde, küçük bir esrar tekkesi kandili yanmaktaydı. Aşırı derecede büyümüş gözlerinde, sanki acı çeker gibi bir kendinden geçiş okunuyordu... Onun önünde, dudak dudağa, karın karına, çırılçıplak kadınlar, birbirlerine dolanarak, kutsal danslar yapıyorlar, bu sırada, bir paravanın arkasında diz çökmüş olan müzisyenler, kısa flütler çalıyorlardı... Ötede, halka şeklinde oturmuş veya yerdeki hasırın üstüne, müstehcen pozlarda uzanmış başka kadınlar, işkence gören yüzlerden daha perişan sefih suratları ile beklemekteydiler. Önünden geçtiğimiz her kapıda, inlemeler, hızlı soluma sesleri, cehennemde yanar gibi hareketler, burulmuş, pestili çıkmış bedenler, kimi zaman tüyler ürpertici cinsel arzuların ve vahşice yapılan mastürbasyonların[121] kamçısı altında acıdan haykırtan büyük bir ıstırap vardı. Bir salonun girişinde, orayı koruyan bir grup bronz gördüm ki, yalnızca kıvrımlı hatları bile, tüylerimin diken diken olmasına yetti... Bir ahtapot, dokunaçlarını, bir bakirenin bedenine sımsıkı dolamış, güçlü ve yakıcı vantuzları ile bakirenin ağzından, memelerinden, karnından,[122] aşkı, tüm aşkı emiyordu.

Ve kendimi bir aşk ve eğlence evinde değil de, bir işkence yerinde[123] gibi hissettim.

Koridor öyle kalabalıklaşmıştı ki, kısa bir süre, bir salonun –en geniş olanın– önünde durmak zorunda kaldık. Bu salon, diğerlerinden, dekorasyonu ve hüzünlü kırmızı ışıkları ile ayrılıyordu... Önce, sadece, kadınları gördüm –bir çıldırmış vücutlar ve parlak eşarplar karmaşası–; salonun orta yerindeki, tavana kadar yükselen, pas tutmuş, som tunçtan bir tür Put'un çevresinde, kendilerinden geçercesine dans eden, ruhlarını şeytana teslim etmiş kadınlar. Sonra, Put'un kendisi de belirginleşti ve Yedi Kamışlı Put diye anılan, o korkunç Put'u tanıdım... Kırmızı boynuzlarla silahlı, alev alev saçlarla zırhlı üç kafa, erkeklik organı biçimindeki, devasa bir direkle birleşen, tek bir gövdenin ya da daha çok, tek bir karnın üzerinde, taç gibi durmaktaydı. Bu direğin çepeçevre etrafında olmak üzere, koca karnın bittiği yerden, kadınların, dans ederek çiçekler sunduğu ve çıldırmış gibi okşadıkları yedi kamış çıkıyordu. Ve salonun, loş kırmızı ışıklarında, Put'un gözleri yerine geçen, yeşim

taşından bilyalar, şeytani bir ışıkla parlıyorlardı... Tam tekrar yürümeye başlamıştık ki, cehennemvari titreyişini kelimelerle anlatmamın imkânsız olduğu, korkunç bir manzaraya tanık oldum. Çığlık çığlığa bağıran, haykıran, yedi kadın, bir anda, yedi tunç kamışın üzerine atılmışlardı. Bu azgın bedenlerin sıkı sıkı dolandıkları, üzerine bindikleri, ırzına geçtikleri Put, kuşatılmış bir şehrin, demir kapılarına indirilen koç başı darbeleri gibi çınlamakta olan bu öpücüklerin ve bu sahip oluşların, gitgide artan sarsıntılarının etkisiyle titredi. O zaman, Put'un çevresinde, öyle korkunç bir uğultu, öyle vahşi bir şehvet deliliği oluştu, bir sürü beden öylesine çılgınca birbirine dolanıp kenetlenerek, öylesine birbirine karıştı ki, ortalık vahşi bir katliam yeri görüntüsü almaya başladı ve demir kafeslerinin içinde, Clara'nın çürümüş bir parça eti için çekişen o mahkûmların kırımına benzedi!.. Bu korkunç dakikada, aşırı şehvet düşkünlüğünün, en karanlık insani terörle eşdeğer noktaya ulaşabileceğini ve gerçek bir cehennem duygusu, cehennem dehşeti yaratabileceğini anladım...

Ve bana öyle geliyordu ki, bütün bu şiddetle birbirine çarpan vücutların, bütün bu soluk soluğa seslerin, bütün bu hırıltıların, bütün bu ısırışların ve bizzat Put'un kendisinin bile, bir türlü tatmin olamayışlarından duydukları öfkeyi ve cinsel yetersizliklerinden ötürü çektikleri acıyı dile getirecek, yansıtacak, yalnız bir sözcükleri vardı... tek bir sözcük!

– Clara!.. Clara!.. Clara!..

Odaya varıp, hâlâ baygın olan Clara'yı bir yatağın üzerine yerleştirdikten sonra, bilincim yerine geldi ve nerede bulunduğumun ve kendi varlığımın farkına vardım. Uyuyan sevgilimin ruhunu gittikçe daha fazla kirleten bu şarkılardan, bu seks sapkınlıklarından, bu kurbanlardan, bu bunaltan parfümlerden, bu ahlâksız ilişkilerden iğrenmenin dışında, onmaz bir utanç duyuyordum. Bizi takip etmiş olan meraklı ve geveze kadınları, sadece, Clara'yı yatırdığımız yatağın başından uzaklaştırmak değil, onunla yalnız kalmak istediğim odadan çıkarmam da çok zor oldu... Yalnızca, asık suratlı tavırları-

na ve kaba saba sözlerine rağmen, hanımefendisine çok bağlı görünen ve ona, büyük bir özen ve beceriklilikle hizmet eden Ki-Pai'yi benimle alıkoydum.

Clara'nın nabzı, sanki hiçbir şeyi yokmuş gibi, iç rahatlatıcı bir şekilde, düzenli atmaya devam ediyordu. Bu sonsuza dek ölmüş gibi görünen bedeni, yaşam, bir dakika bile terk etmemişti. Ki-Pai ve ben, ikimiz de, kaygılar içinde, onun üzerine eğilmiş, yeniden aramıza dönmesini bekliyorduk...

Birdenbire, acıyla inledi; yüz kasları kasıldı ve boynunda, kollarında ve bacaklarında sinirler, hafif hafif atmaya başladı. Ki-Pai şöyle dedi:

– Çok korkunç bir kriz geçirecek. Onu, tırnaklarıyla yüzünü, gözünü yırtmasın ve saçlarını yolmasın diye çok sıkı tutmak lazım.

Beni duyabileceğini ve benim orada, yanında olduğumu bilirse, bunun, Ki-Pai'nin söz ettiği krizi atlatmasına yardımcı olacağını düşündüm... Kulağına, en tatlı sesimle ve yüreğimde ona karşı duyduğum tüm sevgiyi, ayrıca tüm merhameti –ah! evet–, yeryüzünde var olan tüm merhamet duygularını sözlerime yansıtmaya çalışarak, fısıldadım...

– Clara! Clara!.. Benim... Bana bak... duy beni...

Ama Ki-Pai, beni susturdu.

– Kapatın şu çenenizi!.. dedi, buyurgan bir şekilde... Bizi duymasını nasıl beklersiniz?.. O hâlâ kötü cinlerin etkisinde...

Bu sırada, Clara çırpınmaya başladı. Ürkütücü bir biçimde kabaran ve gerilen tüm kasları kasıldı... Eklemleri, fırtınada arızalanan bir geminin bitişme yerleri gibi çatırdadı... Korkunç bir ıstırap ifadesi –çok daha korkunç, çünkü sessizdi–, kasılmış, bahçedeki çanın altında işkence çekenlerin suratlarına benzemiş olan yüzünü kapladı. Kırpıştırıp durduğu, yarı kapalı gözkapaklarının altından, gözleri, yalnızca beyazımsı, ince bir çizgi halinde görünüyordu... Dudaklarının arasından, biraz salya köpürmekteydi... Ve ben, soluğum tıkanarak inliyordum:

– Allahım... Allahım!.. Bu mümkün mü?.. Daha ne gelecek başımıza?

Ki-Pai emretti:

– İyi tutun, onu... ama, bir yandan, bedeninin serbest kalmasına da dikkat edin... çünkü cinlerin, vücudundan çıkabilmeleri lazım.

Ve ekledi:

– Bitiyor... Biraz sonra, ağlayacak...

Clara'nın bileklerini, tırnaklarıyla yüzünü çizmesini engelleyecek şekilde tutuyorduk. Ama onda, öyle bir sıkma gücü vardı ki, neredeyse ellerimizi kıracağını sandım... Son bir çırpınış içinde, vücudu yay gibi büküldü, topuklarından ensesine kadar... Gerilmiş derisi titredi. Sonra, kriz, hafif hafif etkisini yitirdi... Kaslar gevşeyerek, yerli yerlerine oturdular ve Clara, yatağın üzerinde, tükenmiş vaziyette ve gözleri yaşlarla dolu, yığılıp kaldı...

Birkaç dakika boyunca, ağladı, ağladı... Bir kaynak misali, hiç durmayacakmış gibi ve sessizce gözlerinden akan yaşlar!

– Bitti! dedi Ki-Pai... Onunla konuşabilirsiniz...

Eli, şimdi, elimin içinde, terli, halsiz ve sımsıcaktı. Hâlâ dalgın ve uzaklarda olan gözleri, etrafındaki nesnelere ve şekillere bir anlam vermeye çalışmaktaydılar. Korkulu, uzun bir rüyadan uyanır gibiydi.

– Clara! Benim küçük Clara'm!.. diye mırıldandım.

Uzun bir süre, bana, gözyaşlarının arasından, üzgün ve dumanlı bir bakışla baktı.

– Sen... dedi... Sen... ah! Evet...

Sesi bir nefes gibiydi...

– Benim, benim!.. Clara, benim işte... Beni tanıdın mı?

Bir çeşit küçük hıçkırıkla sarsıldı...Ve kekeledi:

– Oh! Sevgilim!.. Sevgilim !.. Benim zavallı sevgilim!..

Başını benimkine dayayarak, yalvardı:

– Hiç kımıldama... böyle çok iyiyim... böyle tertemizim... böyle bembeyazım... bir ak lale kadar beyaz!..

Ona hâlâ acı çekip çekmediğini sordum:

– Hayır! Hayır!.. acı çekmiyorum... Ve burada, senin yanında olmaktan mutluyum... minicik, senin yanında... minicik, minicik... ve bembeyaz, Çin masallarındaki minik kırlangıçlar gibi beyaz... sen iyi bilirsin... şu minik kırlangıçlar...

Yalnızca minik sözcükler söylüyordu –buna söylemek denebilirse–... minik saflık, beyazlık sözcükleri... Dudaklarında, yalnız, minik çiçekler, minik kuşlar, minik yıldızlar, minik pınarlar vardı... ve ruhlar ve kanatlar ve gökyüzü... gökyüzü... gökyüzü...

Sonra, arada, cıvıldamasını keserek, elimi, daha güçlü sıkıyor, başını benimkine dayıyor, yanıma sokuluyor ve sözcüklerin üstlerine bastıra bastıra şöyle diyordu:

– Oh! Sevgilim!.. Bir daha asla, sana yemin ederim!.. Bir daha asla, bir daha asla... bir daha asla!..

Ki-Pai odanın dip tarafına çekilmişti. Çok alçak bir sesle, bir şarkı söylemekteydi, küçük çocukları yatıştırmak ve uyutmak için söylenen, ninni gibi bir şarkı.

– Bir daha asla... bir daha asla... bir daha asla!.. diye tekrarlamaktaydı Clara, yavaş bir sesle, Ki-Pai'nin de giderek yavaşlayan şarkısının içinde yitip giden, duyulmaz olan bir sesle.

Sonra, öylece bana dayalı, bir yaz gecesinde, ay ışığının aydınlattığı büyük ve dingin bir göl gibi sakin, pırıl pırıl, uzak ve derin bir uykuya daldı.

Ki-Pai yavaşça, gürültü yapmadan kalktı.

– Ben gidiyorum! dedi... Sampanga uyumaya gidiyorum... Yarın sabah, gün ağarınca, efendimi saraya götüreceksiniz... ve her şey yeniden başlayacak!.. Bu kısırdöngü hep böyle tekrarlanıp duracak!

– Böyle söyleme, Ki-Pai diye rica ettim... Hem, bana yaslanmış şu uyuyuşuna bir bak. Bak, nasıl da sakin ve masum bir uyku uyuyor!..

Çinli kadın, yüzünü buruşturarak, başını salladı ve tiksintinin yerini acımaya bıraktığı üzgün gözlerle, şöyle fısıldadı:

– Onun, şu size yaslanmış uyuyuşuna bakıyor ve size söylüyorum... Sekiz gün sonra, sizin ikinizi, aynı bu akşamki gibi, İşkence Bahçesi dönüşü, nehirden buraya getireceğim... Dahası, sekiz yıl sonra da, sizi, aynı şekilde, nehirde, getirip götürmeye devam edeceğim, tabii siz buralardan gitmez, ben de ölmez sağ kalır isem!

Ekledi:

– Ve eğer ben ölürsem, bu sefer bir başkası sizi, efendimle bir-

likte nehirde taşıyacak. Ve eğer ki siz giderseniz, sizin yerinize bir başkası, hanımefendiye nehirde eşlik edecek... Ve değişen hiçbir şey olmayacak...

– Ki- Pai... Ki-Pai... niçin böyle söylüyorsun?.. Bir kere daha söylüyorum, onun şu uyuyuşuna bir bak... Sen ne söylediğini bilmiyorsun!..

– Şiişt! dedi, bir parmağını dudaklarının üstüne koyarak. Bu kadar yüksek sesle konuşmayın... Bu kadar çok kıpırdanıp durmayın... Onu uyandırmayın... En azından, uyurken, kötülük yapamıyor, ne başkalarına ne de kendine!..

Ayak parmaklarının ucunda, bir hasta bakıcı gibi, usul usul yürüyerek kapıya doğru yöneldi ve onu açtı.

– Defolun!.. defolun!

Kadınların uğultusu içinde duyulan bu buyurgan ses, Ki-Pai'ye aitti.

Sonra boyalı gözler, fondötene batmış suratlar, kırmızı dudaklar, dövmeli göğüsler, göğüslerin üzerinde dudaklar gördüm... sonra çığlıklar, boğuk hırıltılar, danslar, flüt sesleri, metal çınlamaları ve dudaktan dudağa, soluk soluğa koşan ve bir spazm gibi bütün çiçek gemisini sarsan bu ismi duydum:

– Clara!.. Clara!.. Clara!

Kapı kapandı ve gürültüler duyulmaz oldu ve yüzler kayboldu.

Ve pembe krep kumaşla örtülü iki lambanın yandığı odada yalnızdım... Uyuyan ve arada uykusunda, rüya gören bir çocuk gibi, şu sözleri tekrarlamakta olan Clara ile birlikte yalnız:

– Bir daha asla!.. Bir daha asla!..

Ve bu sözleri yalanlamak ister gibi, o ana kadar gözüme ilişmemiş olan bir tunç heykelcik, tunçtan bir tür maymun, odanın bir köşesinde diz çökmüş, pis pis sırıtarak, dev gibi büyük cinsel organını acımasızca Clara'ya doğru uzatmaktaydı.

Ah! Keşke bir daha asla, bir daha asla uyanamasaydı!..

– Clara!.. Clara!.. Clara!..

Saint-Blaise Arazisi,[124] Paris, 1898-1899

Notlar

Giriş

Sayfa 41

1. Giriş'in ilk sayfaları, *Le Journal*'deki, 31 Mayıs 1896 tarihli, "Cinayet Üzerine zırvalar" adlı makaleyi yeniden ele alıyor.
2. 1896 tarihli makale, tartışmayı, değişik bir güncel habere bağlıyordu: "bavullu adam üzerine şüphesiz".

Sayfa 42

3. Darwinci: Bakınız s. 89.

Sayfa 43

4. Spor: Sözcük, okuyucuları şaşırtmıştır. L. Muhlfeld, romanın, 5 Ağustos 1899'da, *Revue Bleue* için yazdığı eleştirisinde, onu tekrarlar: "Istırap gösterisi korkunç bir spordur, ama insanı tuhaf bir biçimde sarar."

Sayfa 44

5. Cinayet entelektüelleri: Entelektüel sözcüğünün modern anlamı son derece yenidir ve Dreyfus Davası bağlamında ortaya çıkmıştır. Bkz. G. Idt, "Dreyfus Davası'ndan Önce Entelektüel", *Cahiers de lexicologie* [Sözcükbilimi defteri] 15, 1969 ve J.-P. Honoré "*Entelektüel*'in etrafında", *Les Ecrivains et l'affaire Dreyfus* [Yazarlar ve Dreyfus Davası] PUF, 1983. Mirbeau, makalelerinde olduğu gibi romanlarında da, sözcük seçimi konusunda hassasiyet gösterirdi. Bkz. daha ilerde (s. 74) *keyfince yaşama heveslisi*.

6. "Geçtiğimiz pazar günü..."nden "... öldürme zevkini de ikiye katlarlar"a kadar (s. 46) süren, koruyucu aziz bayramından yola çıkıp, başka konulara kayan konuşma, iki yayına konu teşkil etmiştir: "Cinayetin Kanunu", *L'Echo de Paris*, 24 Mayıs 1892 ve "Bir Köy Bayramına", *Le Journal*, 3 Temmuz 1898. Bu temalar, o zamanlar revaçtaydı. "Cinayetin Kanunu"ndan birkaç gün önce, aynı gazetede, Aurélien Scholl'un "Kırmızı Sayfa" başlıklı bir yazısı çıkar: "Gerçek şudur ki insan bir etoburdur; etoburların başlıca evrensel özelliği, tamamıyla taş yürekli olmalarıdır, yedikleri varlıkların çektikleri acıya aldırış etmemekten tutun da, bu acıyı seyretmekten bir nevi zevk alan acımasızlıklarına kadar. Her türlü duyarlılıktan yoksunluk, düşünme ve eğitimin değiştirdiği doğal bir olgudur." Buna, Amerika'daki yerliler örnek verilebilir, ama sömürgelerdeki Avrupalılar da (*L'Echo de Paris*, 6 Mayıs 1892).

7. 1892: "Modern zevke daha uygun başka eğlenceler."

Sayfa 45

8. 1892: "Yürekler acısı bir Çinli." Kitap, esas olarak Çin'de geçtiğinden, Mirbeau, büyük ihtimalle, sömürgeciliğin uyguladığı şiddet ile ilgili olarak verdiği örnekleri, Madagaskarlı ve Beninli ile değiştirerek çeşitlendirmek istemiştir.

9. 1892'de ek cümle: "Dahası, bu yumuşamanın etkisiyle, panayırın yaratıcılığı, kır oyunlarına, çok daha çekici ve takdire şayan olan özel bir cinayet görüntüsü vermeye kadar vardı."

10. 1892'de ek cümle: "Bunlar, gerçekten ustalıktan ve istek uyandırmaktan uzaktı."

11. 1892: "En iyi donatılmış müesseselerde."

12. 1892'de ek cümleler: "Ve alçı, en ufak bir kan hissi uyandırmaz. Alçıyı öldürmek, yaşamı öldürmek demek değildir. Bunun nesi zevkli, sorarım size! Alçı kıvranmaz, hırıldamaz; onunla –ki o, zaten çoktan ölmüş gibidir-, can çekişmeye, son bir çırpınmaya benzer bir şey yakalamak mümkün değildir."

13. 1892: "tabaklar ve renkli, cam vazolar."

Sayfa 46

14. "... Alman olmakla suçlamaya kadar": 1892'de cümlenin öğeleri eksiktir. 1898: "Yahudi veya Alman olmakla suçlamaya kadar."

Sayfa 47

15. Yurtseverlik: O sıralarda, tam bir yurtseverlik çılgınlığı yaşanmaktaydı. O. Mirbeau, Mallarmé ile birlikte, "Yurtseverlik Oyunu" başlıklı makalesi (*Mercure de France*, Nisan 1891) nedeniyle, Milli Kütüphane'deki işinden atılmış olan Remy de Gourmont'u savunan ender kişilerden biri oldu. *Le Figaro* gazetesinde "Yurtseverliğin Güzellikleri"ni yayımladı: "Basında, sokakta, mecliste, tiyatroda, yurtseverlik, en utanç verici zayıflıkları ve en beter namussuzlukları, ayyaş man-

tosuyla örterek, yayıldıkça yayılıyor, bas bas bağırıyor."

Sayfa 48

16. Dreyfus Davası: Mirbeau'nun romanı, davanın tam yeniden alevlendiği günlerde, ilk mahkûmiyet kararının bozulması ile Rennes'deki temyiz davası arasında çıkar.
17. Grimaux: Politeknik Yüksek Okulu'nda kimya hocası olan Grimaux, Dreyfus'tan yana olan aydınlar arasında yer aldı. Bu tutumu, okuldaki kürsüsünü kaybetmesine ve muhafazakâr kesim tarafından hırpalanmasına neden oldu.
18. Öldürme gereksinimi: 1892 ve 1898 makaleleri burada yinelenir.

Sayfa 49

19. 1898: "Ona, büyük bir ciddiyetle, *Öldürmeyeceksin!* deriz ve aynı zamanda da, beynine cinayet fikirlerini sokarız."

Sayfa 50

20. Filozofun söylevinin sonu, 1892 ve 1898 makalelerinde büyük değişiklik gösterir. Mirbeau, 1892 makalesinde yer alan bir paragrafı kaldırmıştır: "Ne zaman, bir yerlerde, bir adamın, öldürdüğü için, ölüm cezasına çarptırıldığını okusam, bu bana, hep çok tuhaf ve insanı hayrete düşüren bir adaletsizlik olarak görünür. Öldürmeyi reddedenler ölüme mahkûm edilse, bunu anlayabilirdim; onlar, topluma karşı olan ödevlerinden kaçarlar. Ama, öldürenlerin giyotinle kellelerini uçurmak, üstelik yalnızca öldürme üzerine kurulu olan bir toplumda, deliliğe kaçan bir mantıksızlık ve kendini beğenmişlik değil midir?" 1892'deki metin, şunları da ilave ediyordu: "En azından, katillerin, Napoléon, Thiers ve Bismarck'ın ileri sürebileceklerinden daha üstün bir özürleri vardır." 1898 metninin vardığı sonuçlar: "Ölüm cezasının meşruiyetini savunan Alphonse Karr'ın saçma önerisini tersine çevirebilir ve Sayın Toplum, siz önden buyrun! diyebiliriz."
21. Genç bir adam: Trende geçen öykü, beyin kanamasına kadar (s. 53), 1896'daki makaleden alınmıştır. Genç adam, orada, "bir şair" olarak sunulur. (Bkz. "Şair! Şair!" s. 51).
22. Trépan: İsminin de belirttiği gibi, cerrahlıkta kullandığı aletle özdeşleştirilmiş olan doktor (*trépan,* cerrahide kullanılan, kemikleri delmeye yarayan bir delgidir-ç.n.). Anlatıcı, burada, kendisi de bir doktor oğlu olan *L'Abbe Jules*'deki karakteri düşündürtüyor: "Ve her akşam, babamı, cebinden alet çantasını çıkartır, içindeki, parlak çelikten ıvır zıvır, korkunç aletleri masanın üzerine yayar, sondaların içine üfler, bisturileri siler, lambanın ışığında, neşterlerinin ince bıçaklarını parlatırken görmek, harikulade perilerle ve mavi kuşlarla dolu en güzel hayallerimi, içlerinden irin akan, kesilmiş organların yığıldığı, sargıların ve iğrenç bir şekilde kana bulanmış bez şeritlerin açıldığı, cerrahi bir karabasana dönüştürüyordu." XIX. yüzyıl edebiyatı, sadik cerrahları sıklıkla sahneye çıkarmıştır, Sade'ın Rodin'inden, Paul-Jean Toulet'nin, 1898'de yayımlanan *Monsieur du Paur homme public*'te [Kamu adamı Bay du Paur'da,] muayenehanesini betimlediği İngiliz cerraha kadar: "her yerde, parlayan, acıta acıta insan etini delen, biçen, kesen çeliğin parıltısı duvarlara yansıyor ve bu o kadar korkunç ki, kangren ve tetanos bana ilk defa bir kurtuluş gibi göründüler (...). Bu işkence müzesi, orda burda en muhteşem güller ve şakayıkları kana bulamıştı ve kıyı köşede, leylak demetleri güzel kokular yaymaktaydı." İşkence ve bahçıvanlığın, daha o zaman buluşması.

Sayfa 51

23. Laparotomie. Karın açma ameliyatı.

24. Bu, Mirbeau'nun *Journal*'de 29 Ağustos 1897'deki bir yazısında bahsettiği, Luchon'da kaplıca tedavisi yapan bir görevlinin hikâyesine benzer. Bir dağ gezintisi sırasında, kaplıcadaki tedavi aletlerinden birine sürekli olarak geç gelip, kendisini bekleten hastasını, vadideki çukura iter: "Bir fiskede, ona dengesini kaybettirdim. Düştü (...). Manzaraların, yalnızca içinde bulunduğumuz ruh halimizi yansıttıklarını söylemek çok doğrudur... zira, dağ, bir anda, gözüme, daha önce hiç fark etmediğim bir güzellikte gözüktü... Ah! Ne hoş bir gün!.. Ne rahatlama!.. Ne huzur!.. Ve uçurumdan sanki insanüstü, enfes bir müzik yükseliyor." Gide'in *Les Caves du Vatican* [Vatican'ın Mahzenleri] adlı eserinde, Lafcadio tarafından trende işlenen cinayet, Luchon ve Lyon tren cinayetlerinin bir karışımına benzer.

25. Luchon'daki kaplıca görevlisi de şöyle diyordu: "bu haliyle, bana tahammül edilmez bir bayağılıkta gözüktü." Ve Gide'in Lafcadio'su: "Bu iğrenç maymun suratlı ile benim, benzer ne yanımız olabilir?"

Sayfa 52

26. Lafcadio ise, gözlerini kapar ve "bir gençlik hatırasını gözünün önüne getirmeye çalışır."

Sayfa 53

27. 1896: "gerçek cinsel zevk." Mirbeau, sonraki cümleyi, bu yeni sıfatı açmak için ekliyor. Célestine'e şöyle dedirtecektir: Cinayetin "aşkla gizli birtakım benzerlikleri vardır (...). Akıllıca bir cinayet, beni yakışıklı bir erkek gibi heyecanlandırır." "Bu, tüm bedensel varlığımı sarsan, hem korkunç hem de nefis, şiddetli bir deprem, acı verici ve kendimden geçiren bir tecavüz gibidir." *Oda Hizmetçisi'nin Günlüğü*.

28. 1896: "Yuvarlak gözleri, kırışık gözkapaklarının altında titreşiyordu."

Sayfa 54

29. Feminist: Sıfat, bugünkü anlamında alınabilir, ileriki sayfalarda "kadın düşmanı veya feminist" (s. 56) olarak yine geçecektir, fakat burada, kadın betimlemesinde uzmanlaşmış bir yazarı ifade eder, *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*'nde olduğu gibi: " Şanssızlığımız, büroda, üzerinde tartıştığımız feminizm olgusunu aydınlatıp, çözmeye muktedir bir Paul Bourget'nin bulunmamasıydı." (s.133)

30. Klasik edebi tema. Sade, kadınlar hakkında, *Philosophie dans le boudoir* [Süslenme Odasında Felsefe] adlı eserinde şöyle der: "Onları tanımak mı istiyorsunuz? Onlara kanlı bir gösteri, mesela bir düello, bir yangın, bir kavga, bir gladyatör dövüşünü haber verin: nasıl koşacaklarını görürsünüz." Bir yüzyıl sonra, Jean Lorrain, Histoires de masques'ta [Maske Öyküleri], yüksek sosyeteden bir kadını şöyle betimler: "Çok sevimli, küçük bir kadın, fakat işte yirmi yıldır katillere hayran ve bir kafanın kesilmesini görmek, onun büyük bir şehvetde titremesine neden oluyor. Zaten, hâlâ genç; kan görerek tazeliğini korumuş sanki! Yeni heyecanlar aramak, insanı nerelere nerelere götürebilir!" Ayrıca bkz. Önsöz'deki (s. 32) , Baudelaire'den yapılan alıntı.

31. Pranzini: Yüksek sosyeteden, dalavereci bir şahıs. İtalyan bir aileye mensup olup, Mısır'da doğan Henry Pranzini hırsızlık amacıyla, Régine de Montille olarak tanınan Marie Regnault'yu, çocuğu ve hizmetçisi ile birlikte öldürdü. Ölüm

cezasına çarptırıldı ve Ağustos 1887'de cezası infaz edildi. Bir önceki notta bahsedilen Lorrain'in metninde de, onun adı geçer.

Sayfa 55

32. Célestine, Joseph'e bu şekilde tutulur. "Niye bazı kadınların, tam bir cinayet bilinçsizliği içinde ve doğanın alt edilmez bütün gücü ile kaba saba adamların öpüşlerine, canavarların kucaklamalarına koştuklarını, pis pis sırıtan teke ve şeytan suratlarının karşısında neden zevkle inlediklerini anladığını itiraf eder... (*Oda Hizmetçisinin Günlüğü*, s. 330)

Sayfa 57

33. Bkz. Les Mémoires de mon ami [Dostumun anıları]: "Cinayetin, fırtına gibi, salgın hastalıklar gibi, doğanın ekonomik bir gücü, esrarengiz bir kanunu olabileceğini düşündüm (...). Bazı cinayetler var ki, onları yalnız bir nevi kozmik irade gibi, ahengin yeniden sağlanması gibi açıklıyorum." (Le Journal, 29 Mayıs 1899)

Geçici görevde

Sayfa 69

1. Askere alınacakları belirlemek için çekilen kura.

Sayfa 71

2. Bu, Mirbeau'nun, Nisan 1898'de sahneye koyduğu, *L'Epidémie* [Salgın] adlı tek perdelik oyunun da konusunu oluşturuyordu.

Sayfa 74

3. Gambetta: "Cumhuriyet'in gezgin satıcısı", Fransa'da, Kasım 1881-Ocak 1882 tarihleri arasında çok kısa bir süre kabine başkanlığı yapmasına rağmen, hem sağ hem de sol tarafından çok eleştirilen bir yönetim biçiminin sembolü haline geldi. Mirbeau'nun ona olan öfkesi, genç muhafazakârların olduğu gibi, sonraki yıllardaki anarşistlerin de öfkesini temsil eder.

4. Panama: Süveyş Kanalı'nı başarıyla gerçekleştiren Ferdinand de Lesseps tarafından desteklenen Panama Kanalı'nın açılması projesi, 1879'dan itibaren küçük tasarruf sahiplerinin birikimlerinin toplanmasına neden oldu. Ancak operasyonun masraflarının tahmin edilenden fazla olması ve çok sayıda önemli kişiye, para toplanmasını teşvik etmek üzere ödeme yapılmış olduğunun anlaşılması üzerine 1891'de skandal patlak verdi. Bu olay, rejimin bozukluğunun simgesi haline geldi.

5. Keyfince yaşama heveslisi: Geleneksel olarak, müzik meraklısı anlamına gelmekte olan *dilettante* sözcüğü, XIX. yüzyılın sonunda, her şeyi, şahsi zevkine göre değerlendiren, güzelden anlayan kişiyi ifade etmeye başladı. Baudelaire, *Mademoiselle de Maupin* konusunda, daha o zaman, Theophile Gautier'nin güzelden anlama zevkini övüyor ve *Mon Coeur mis á nu*'de ["Çıplak Kalmış Kalbim"], keyfince yaşama hevesi ve dandizm (toplum kurallarına uymayı reddeden, aşırı şıklık, moda düşkünlüğü ile kendini belli eden, estetik ve ahlâki tutum. Züppelik olarak görenler de vardır-ç.n.) kavramları arasında paralellik kuruyor. Paul Bourget, *Essais de psychologie contemporaine*'de [Çağdaş Psikoloji Dene-

meleri] bu konuda bir tanım önerir: "Bu, bir doktrinden daha çok, bizi yavaş yavaş değişik hayat biçimlerine yönelten, hem çok zekice hem de zevk taraflı çok ağır basan bir ruh halidir..." Romancılar arasında terim, büyük sükse yapmıştır. Villiers de l'Isle-Adam, "işkence delisi" denecek kadar idam cezalarına meraklı olan, "son eğlencelerin konuğu"nu takdim eder *Contes cruels* [Acımasız Hikâyeler], 1883). Péladan, *Le Vice suprême*'de ["Büyük sefahat"] (1884), ahlâk bozukluğunu, bir "kötülük aristokrasisi", "erotizmi keyfine yaşama hevesi" haline getiriyor. *Le Jardin de Bérénnice*'te [Berenice'in Bahçesi], Barrès'in kahramanlarından biri, "Neron ile alay etmeye ve onun keyfince yaşama hevesini göstermeye" niyetleniyor. Mirbeau, onlardan geri kalmıyor: Rahip Jules'ün sefihliği, zevkince yaşama hevesinden kaynaklanır, aynı şekilde "bir sorgu yargıcının işkence zevki" de (*Le Journal*, 5 Haziran 1899), yine "yaşlı kadınları parça parça doğrayan tipler" de birer "amatör cerrahi meraklısıdırlar" (*Le Journal*, 5 Nisan 1896).

Sayfa 79

6. Sadi Carnot: Fransa'da Grévy'den sonra gelen ve 1894'te öldürülen cumhurbaşkanı.

Sayfa 80

7. Thiers, Guizot, Cavour ve Metternich, sırasıyla, 1877, 1874, 1861 ve 1859 yıllarında vefat etmişlerdir.

Sayfa 82

8. Bkz. Shylock'a yapılan gönderme, s.172.

Sayfa 86

9. Mazas: Paris'te eski ismi Mazas (bugün Diderot) olan bulvar üzerinde bulunan tutukevi. 1845 ila 1850 yılları arasında inşa edilmiş olup, zamanın ilk hücreli cezaevidir. "Mazas hücreli cezaevi, türünün en mükemmel örneklerinden biriydi" (Pierre Larousse).

Sayfa 89

10. Fiji Adaları, Pasifik Okyanusu'nda bulunan bir takımadadır. Tasmanya ise, Avustralya'nın güneyinde bir adadır.

11. Ünlü Alman ve İngiliz natüralistler. Charles Darwin (1809-1882), o dönemde çok büyük bir yankı yapan ve polemiklere yol açan, ayrıca bazılarının sosyal sonuçlar çıkardığı evrim teorisini ortaya atmıştır. Giriş bölümünde yer alan, Mirbeau'nun bilgininin de Darwinci olduğunu hatırlayacaksınız. Ernest Haeckel (1834-1919) ve Carl Vogt (1817-1895) Darwin'in teorilerini yaydılar. Haeckel, başka eserler dışında, *Histoire de la création des êtres organisés d'après les lois naturelles*'i [Organize Varlıkların Doğal Tabiat Kurallarına Göre Türeyişinin Öyküsü] (1868), Vogt, *Historie naturelle des poissons d'eaux douces*'u [Tatlı Su Balıklarının Doğa Bilimsel Etüdü] yazdı ve Marx ile kalem kavgası yaptı.

Sayfa 90

12. Marcelin Berthelot (1827-1907), Fransız organik kimya kuramcısı olup, XIX. yüzyılın ikinci yarısı boyunca, pozitivist optimizm ve Cumhuriyet bilimciliğinin öncülüğünü yapmıştır. 1865'te *Collège de France*'ta [Fransız Koleji] öğretmenlik yapmaya başladı. 1873'te Bilimler Akademisi'ne, 1901'de Fransız Akademisi'ne

kabul edildi. Üçüncü Cumhuriyet döneminde, 1876'da yükseköğrenim baş müfettişliğine, 1881'de ömür boyu senatörlüğe ve milli eğitim bakanlığına atandı. 1907'de Panthéon'a gömüldü.

Sayfa 93

13. Ajans Havas: 1825'te Charles Havas (1783-1858) tarafından kurulan ve bugünkü Ajans France-Presse'in atası sayılan basın ajansı.

14. *Cedant arma sapientiae.* Bilgelik karşısında silahlar insin! Roma siyasi parolası olan *cedant arma togae*'nin, cüppe (Eski Roma zamanında ihram-ç.n.) karşısında silahlar insin, yani "askeri güç, sivil güce boyun eğsin"in üzerinde değişiklik yapılmış hali. Bu Latince formül, biraz yukarıdaki *Sursum corda* gibi, o döneme özel, siyasi retorik üsluplarındandır.
15. Mario Praz, Clara'nın gözlerini, Barbey d'Aurevilly'nin *Le Dessous de cartes* [Kartların Altında] adlı öyküsündeki Stasseville Kontesi'nin "sarı çizgili, iki zümrüt tanesi" gözlerine benzetiyor. Başka birçok örnek daha saydıktan sonra, şöyle bir sonuca varıyor: "Bu tür göz, meşgul olduğumuz eserlerde betimlenmiş olan sadiklerin ayırt edici özelliklerinden biri olarak sürekli karşımıza çıkıyor. *La Chair, la mort et le déable,* [Ten, Ölüm ve Şeytan] s. 354. Buna, Barbey'in *Diaboliques* adlı yapıtındaki öykülerden bir diğerini, *Le bonheur dans le crime*'i de [Cinayette Mutluluk] ekleyebiliriz. Söz konusu öykü, bir kadın ile bir panterin "kıpırtısız zümrüt gözlerini birbirlerine dikip" bakışmaları ile başlar; en yırtıcı bakış, kadınınkidir.

Sayfa 95

16. İşkence Bahçesi'nde büyük bir rol oynayacak olan tavuskuşlarının, metinde karşımıza ilk olarak çıkışları. Bkz, s. 201.

Sayfa 96

17. Mirbeau, avcılığı, şiddetle aşağılayanlardandır. *Calvaire*'in, giriş bölümünde, anlatıcının babası "kuş katletmekten" ve bahçede başıboş dolaşan kedilere ateş etmekten zevk alır. Buradaki, tavuskuşu avcısı, Villiers de l'Isle-Adam'ın "kuğu katili"ni de hatırlatıyor.

Sayfa 97

18. Mirbeau, kahramanının, en azından, daha önceki sayfalarda, "ansızın hassaslığım tutar" (s.77) demesine imkân vermiştir.

Sayfa 98

19. Punka: Hintlilerin yel yapmak amacıyla tavana astıkları büyük yelpaze. Pierre Larousse, Fransızca sözlüğünde, punka hakkında uzun bir açıklama yaptıktan sonra, şöyle bitirir: "Bu, durup durup yeniden nükseden bir hastalıkta, ateşinizin, çok yükselmişken bir anda düşmesi gibidir. Bu nedenle, *punka*yı her yerde, evlerde olduğu gibi, tapınakta, mahkeme salonunda ve başka kamu alanlarında da görürüz. Punka, Avrupalıyı Hindistan'a ayak bastığında şaşırtan ilk şeylerden biridir. Bu yararlı icada şükretmekte gecikmemişlerdir."

Sayfa 99

20. Pidjamus: Pijama [*pyjama*] terimi Fransız diline yeni yeni girmekteydi.

Sayfa 100

21. Doğaüstü: Claude Pichois, bu sözcük ailesinin XIX. yüzyıldaki gelişimini izledi. Bu sözcük ailesinden, Fransızcada, sırasıyla, süpernatüralizm, süpranatüralizm, sürnatüralizm kelimeleri türemiştir. Bütün bu sözcük grubu, Baudelaire'in eserlerindeki estetiğin belirleyici özelliği olmuştur, ama bundan önce, Alman usulü bir mistisizm biçimini belirtir. Bakınız, W.T. Bandy Center for Baudelaire Studies'in derlemesi olan, *Le Surnaturalisme français* [Fransız Sürnatüralizmi], La Baconnière-Payot, 1979. Octave Mirbeau, Claudel'in *Tête d'Or*'un [Altın Baş] "olağanüstü görüşlere, gerçek sürnatüralizasyonlara, ürküntü verici kıyaslara" ve Montesquiou'nun *Les Chauves-souris*'sinin [Yarasalar] "özgün tarafına, aldatıcı sürnatürasyon biçimlerine" hayranlık duyuyor. Cizvitlerin yanındaki mutsuz yatılı öğrenci, Sébastien Roch'un düşünceleri "onu, dış görünüşlerin kabalıklarının ötesinde, gerçekle görünmezin sınırındaki göz kamaştırıcı dünyalara götürüyorlar, burada, şekilleri, sesleri, kokuları ve hareketi doğaüstüleştirerek, sanatçı güzelliğinden ve gerçek aşkın henüz bilincinde olmadan, erken ve belli belirsiz kehanetlere kadar varıyorlardı." (I, 3. bölüm).

Sayfa 102

22. Zümrüt yeşili: Gökyüzünün altın yeşili ile denizin zümrüt yeşili, Clara'nın gözleri ile uygunluk içindedir.

Sayfa 104

23. İnsan eti yiyen kâşif, *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*'ndeki, her şeyi yemiş olmakla övünen Yüzbaşı'yı hatırlatıyor: "Yemediğim böcek, kuş, solucan yoktur. Kokarcalar ve karayılanlar, sıçanlar ve cırcırböcekleri, tırtıllar yedim..." (s.123).

Sayfa 105

24. *Sébastien Roch*'ta benzer bölüm: Brötanyalı, soyluluğu tartışmalı bir asilzade, bir insan avından dolayı hüküm giymiş olmasına isyan eder. (I, bölüm 3).

Sayfa 106

25. *Sébastien Roch*'ta, insan avı için aynı yorum: "bu, çok da eğlenceliydi."

Sayfa 107

26. İzleyen sayfalar, 20 Mart 1898'de *Journal*'de çıkan bir yazının, "Dom-Dom Perisi"nin, yeniden ele alınıp, düzeltilmiş halidir. Başkahraman, anlatıcı tarafından şu şekilde tanıtılır: "Dün akşam, tiyatroda, İngiliz subayı olan bir arkadaşıma rastladım. Bana, Hindistan'dan yeni dönmüş olduğunu anlattı..."

Sayfa 108

27. Komün: 1871 ilkbaharında, kurulan Paris Komünü.

28. Edgar Poe (1804-1849) ve Thomas de Quincey (1785-1859), eserleri, Baudelaire tarafından Fransızcaya çevrilen ve Mirbeau'yu etkileyen iki İngiliz şairidir. Bakınız önsöz (s. 33.)

29. 1898'de ek cümle: "Onun içine, şu eski, öldürülmesi gereken ölüler olduğuna dair romantik teori işlemiştil.. Bunun hiç anlamı yok!.. Hem sonra, hiç bilimsel değil! Ben şöyle yapıyorum..."

30. 1898: "ciddi sessizlik."

Sayfa 109

31. 1898'de ilave, karşılıklı konuşma: "- Dâhiyane bir şey bu. –Dâhiyane, idari ve insancıl."
32. *Nib.* Argoda hiç, hiçbir şey anlamında kullanılır.
33. 1898'de, "ondan hiçbir şey anlamadığı halde.." eksik.

Sayfa 110

34. 1898: "Avustralya yamyamlarından."
35. 1898'de ek cümle: "Biz, uygarlığın ak gününün üstümüzde ağarmasını ve insan sevgisinin pırıl pırıl güneşini görmeye henüz uzağız." Makale, ondan sonra, bölümün son paragrafı ile bitiyordu: "Bütün gece.."

Sayfa 111

36. Bkz. Proust'un orkide ve denizanası üzerine yaptığı oyun: "Onlar, taçyapraklarının kadife saydamlığı içinde, denizdeki mor orkidelere benzemiyorlar mı?" (*Sodome ve Gomorrhe*, Bibl. de la Pléiade, cilt II, s. 626-627).

Sayfa 124

37. Neşeli: Clara'nın, kendi ifadesiyle, gerçekten bütün neşesini ve hatta bütün şakacılığını bulmuş olan (s. 123) anlatıcıya yönelttiği soru, Baudelaire'in "Fazla Neşeli Olan Kadına" başlıklı şiirini hatırlatıyor (*Les Epaves V*). Mirbeau, sadece, durumu tersine çeviriyor: Bundan sonra, fazla neşeli olan erkektir ve onun göğsünde "büyük ve derin bir yara" açıp, zehrini içine akıtacak olan ise, kadındır. Anlatıcı, daha ileriki sayfalarda, Clara'nın, etine zerk ettiği "korkunç zehir"den bahseder (s. 137).

Sayfa 126

38. Bütün bilginlerin kahramanımız gibi olduğunu düşünen Clara'yı (sayfa.126) haklı çıkartır şekilde, Sir Oscar Terwick, ünlü tiyatro oyuncusu Benoit-Constant Coquelin'i (1841-1909) natüralistler arasına sokuyor ve Grevin Müzesi ile Doğa Bilimleri Müzesi'ni birbirine karıştırıyor.

İşkence bahçesi

Sayfa 133

1. 14 Şubat 1897'de, "Bir Çin Hapishanesi" başlığı ile yayımlanan bölüm, buradan başlıyordu.
2. 1897'de "ziyba böcekleri..." cümlesi eksikti.
3. 1897: "kırmızı çizgili, sarı süsenler."
4. 1897: "gerçekten kibar eğlencedir."
5. 1897: bu cümle mevcut değil.
6. 1897'de "Neden bahsettiğinizi bilmiyorum.."dan, "... Ne olur anlayışlı olun!"a kadarki karşılıklı konuşmalar eksik.

Sayfa 134

7. 1897: "Forsalara yalnızca çarşamba günleri yiyecek verilebilir. Haydi gelin, sevgili aşkım..."

8. "Minderlerin üzerinde yarı doğruldu..."dan, "...pembe teninin kuytu yerleri görülüyordu"ya kadar olan kısım, 1897'de eksik.
9. "bana yaklaşmamı emrederek..." 1897'de yok.
10. "ölene kadar" 1897'de yok.
11. 1897'de, "İtalya'da..." kısmı yok.
12. 1897: "Berlin'de, onun için yanıp tutuştuğum, pembe mayolu bir kadının, bir aslan tarafından bir kafesin içinde parçalanıp yenişini gördüm." Pembe mayolu kadın, bir sirk akrobatıdır. Akrobatların erdişiliği, Jean Starobinski'nin *Portrait de l'artiste en saltimbanque*'ta [Panayır Cambazının Portresi] ortaya koyduğu gibi, XIX. yüzyılın fantasmalarından biridir. Burada, Clara, Giriş bölümünde, kadınların kanlı gösterilere olan tutkularına dair söylenen sözlere açıklık getiriyor (s. 54).
13. "En dehşet verici şeyleri..." 1897 metninde yer almıyor.
14. "Bu her şeyden daha güzel!.." 1897'de yok.

Sayfa 135

15. "Baş döndürücü rayihalarla" ve "kör etti", 1897'de yok.
16. "dudaklarımdan öp beni", 1897'de yok.
17. "Yorgunluğumu ve yükselmiş ateşimi"
18. 1897 tarihindeki metin burada kesiliyor, bölüm sonunda, s.138'teki "Bir uşak çağırdı..."dan itibaren devam ediyor.

Sayfa 138

19. 1897 metninde, "otu karartan" ve "ağır" sözcükleri yer almıyor.
20. 1897 tarihli makalede, bu bölümün ilk paragrafı, sonra "Pagodalar taklit edilerek..." (s.141) ve "Gerçekten, köprünün üzerinde..." (s.142) diye başlayan paragraflar ve "Clara, sevgili Clara! diye yalvardım..."dan başlamak üzere, bölümün sonuna kadar olan kısım yer almaktaydı. Ayrıntı niteliğindeki tüm değişiklikleri belirtmiyoruz.

Sayfa 143

21. 1897 makalesi, bölümün ilk cümlelerinden, "...uğursuz duvarların dört köşesini oluşturmaktaydılar"a kadar sürüyordu.
22. 1897: "ağır demir parmaklıklarla ve sivri başlı, kocaman çivilerle demirlenmiş."

Sayfa 144

23. 1897 makalesi, burada yeniden başlayıp, "...eziyet ve işkence tasvirleri"ne kadar devam ediyor. (s. 145)
24. 1897: "cılız akçaağaçlardan ve çok alçak boylu kiraz ağaçlarından".
25. 1897: "gökyüzü mavidir, ürküntü verici bir mavi, içinde, kırmızımtırak alevlerin oynaştığı, amansız bir mavi."
26. 1897: "ürkütür".
27. 1897'de ek cümle: "Atmosfer, aşırı ısınmış bir fırının içindeki hava misali, gerçekten nefes alınmaz durumda."
28. 1897: "toplulukları."

Sayfa 145

29. Mirbeau, bu temayı, 4 Mart 1901'de, *Journal*'deki, "Bir Çin Vazosu Üzerine"

başlıklı yazısında geliştirir: "İşte, beyaz tenli, uygar Avrupalının, topraklarına tecavüz ettiği, sarı derili barbarlar!.. Biz hâlâ aynı vahşileriz, aynı Güzellik düşmanlarıyız, İskenderiye Kütüphanesi'ni yakan aynı kan dökücü Hıristiyanlarız... ve her yere, üzerinde doğanın ve sanatın güzelliklerinin parıldadığı tüm topraklara yıkım ve ölüm götürenleriz. (Bkz. Önsöz, s. 20)
30. Bkz. Robert van Gulik'in *La Vie sexuelle dans la Chine ancienne,* [Eski Çin'de Cinsel Hayat], Gallimard, 1971 ve Etiemble, *L'Erotisme et l'amour*'u [Erotizm ve Aşk], Arléa, 1987.

Sayfa 146

31. Güzel cinayet: İfade, daha önceki sayfalarda, Giriş bölümüne ait 27. notta bahsedilen, *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*'nde de bulunur. Söz konusu tema üzerinde yapılmış daha önceki çalışmalar hakkında, bkz. M. Delon, "Cinayetin Güzelliği", *Europe*, Mayıs 1984.
32. 1897 tarihli makale, buradan, okşama işkencesinin anlatıldığı kısım (s. 149) hariç olmak üzere, bölüm sonuna kadar devam ediyordu.

Sayfa 149

33. 1897: "Bu, bir defile gibi, kucaklar dolusu çiçeğin, aklı başından gitmiş çiçeğin fışkırması gibi bir şeydi."

Sayfa 150

34. IV. Bölümün içeriği, 21 Şubat 1897'de, "Bir Çin Hapishanesi II" başlıklı makalede yayımlanmıştır.
35. 1897: "çiçekler gibi solunan ya da bayraklar gibi sallanan şemsiyelerin çarpışması."

Sayfa 151

36. 1897: "Ona gelince, o, son derece rahat, son derece serbest ve çok mutlu idi."
37. 1897: "hoyrat okşamaların tokat gibi darbelerine, hoyratlıklara." Mirbeau, tekrarları kaldırıyor.

Sayfa 155

38. 1897: "korkunç realizm."

Sayfa 156

39. 1897: "bu insanlıktan eser kalmamış olan yüz."
40. 1897: "pis bir koku."

Sayfa 159

41. 1897: "sivri dişlerin, pençelerin ve uzun, sıska kolların boğduğu."

Sayfa 160

42. 1897: "çan artık hafif bir sinek vızıltısından ibaret kalmıştı, uzaklarda."

Sayfa 161

43. V. Bölüm, *Journal*'de çıkan iki yazıyı birleştiriyor: 7 Mart 1897 tarihli "İşken-

ce Bahçesi" ve 22 Mayıs 1898 tarihli "Uygarlaştıralım." Bu sonuncusu, 169. ila 172. sayfalara denk gelmektedir.
44. Guimet Müzesi: 1879 yılında, Lyon'da, Emile Guimet tarafından, Uzakdoğu Sanatları Müzesi olarak kuruldu. 1886'da, kurucusu tarafından devlete bırakılmış ve şimdiki yeri olan Paris'e taşınmıştı.
45. Kiew veya Kew: Çok zengin botanik bahçesinin, Sir William Chambers tarafından düzenlendiği, İngiliz Kraliyet şatosu. Önsözümüze bakınız, sayfa 22.
46. 4 Ekim 1896 tarihli, "Botticelli Protesto Ediyor!.." başlıklı yazıda, benzer bir açıklama bulunuyordu. İtalyan sanatçı, harikulade bir bahçeye dönüşmüş olan, çok eski bir mezarlıkta hayal ediliyor: "Orada artık ölümü hatırlatan hiçbir şey kalmamıştı. Orada, her şey şakıyor, her şey yaşamın güzelliğini kutluyor, bol gübreli topraktan, cennetvari ve taşkın bir yaşam fışkırıyordu. Üst üste biriken, çürümüş insan leşleri, bu toprak için bitmez tükenmez bir besi kaynağı oluşturuyorlar ve hiç durmadan, organik canlıların gizemli oluşumlarını hızlandırıyorlardı. Toprak, ayaklarının altında, bir halı gibi yumuşak ve sıcacıktı ve aşk yapan bir ten gibi güçlü, fosforlu bir kokusu vardı."
47. *doymak bilmediği* ve *gür*, 1897'de geçen *obur* ve *güçlü* sıfatlarını, belirtiyor.

Sayfa 162

48. Mirbeau, Fransız şair Montesquiou'nun, *Les Chauves-souris* [Yarasalar] adlı derlemesine ve "tek olan şeylere olan tutku"suna atıfta bulunuyor. Ancak, aynı cümlede, VI. yüzyılda yaşamış Çinli şair Yu Sin'den mi bahsediliyor, açık değil.
49. Doğu'nun nadir bitkilerine düşkünlük üzerine, bkz. Folio yayınlarından, Marc Fumaroli'nin hazırlamış olduğu *A Rebours* ve özellikle, VIII. bölümün notları.
50. Ayıklama. Seleksiyonizm. Darwin'in, ancak çevreye en iyi uyum sağlayan bireylerin sağ kalacaklarına dair teorisinin sosyal hayata uygulanışı. Bkz. daha önceki sayfalar.
51. General Archinard: Sömürge savaşları sırasında ün kazanan iki general bu adı taşımaktadır: Pierre Louis Archinard (1815-1884) ve Louis Archinard (1850-1932). O dönemde, bu ismi taşıyan başka ünlü politikacılar ve askerler de bulunmaktaydı.

Sayfa 163

52. *Dağların karlı yamaçlarında:* 1897'deki *karlar* sözcüğüne belirlilik kazandırıyor.

Sayfa 164

53. Hiçbir özelliği olmayan bahçe: Yazarın 16 Eylül 1894 tarihli, "Kaçak Salatalık" adlı makalesi, daha o zaman, "mozaikkültürcüler (*) ve çimen bölücüler" diye tanımladığı, bitkilerin gizemli kişiliklerini, "onlarda var olan tüm heyecan verici sembolleri ve hoş benzeşimleri" yok eden, onları denetimi altına alarak köleleştiren ve makineleştiren bugünün bahçıvanlarını kınıyordu.
(*) *Mozaikkültürcüler*: Fransızca mosaïculteurs. 1892'de mozaik ve kültür sözcüklerinin birleştirilmesinden meydana gelen, değişik renklerde bitkiler kullanılarak düzenli desenler elde etmeyi amaçlayan, bahçe süsleme metodu. (ç.n.)
54. Yoğunluk: Yoğunluğa atıf, Giriş bölümünden itibaren karşımıza çıkıyor ("Aşk maksimum yoğunluğuna cinayetle ulaşır", s. 55). Bu, dönemin parola kelimelerinden biridir. "Sanatta ve insanda yalnızca bir erdem vardır: yoğunluk. Yoğun olmak, işte bütün mesele bu" der André Suarès, 1906'da, *L'Occident* dergisinde.

Yukarıda daha önce bahsedilmiş olan, Barbey'in *Bonheur dans le crime*'inde, [Cinayette Mutluluk], panter, "Dünyada, doğanın en yoğun olduğu ülkeye, Java Adası'na özgü şu türdür. Adanın bizzat kendisi, olağanüstü ve muhteşem topraklarının ürünleri ile insanoğlunu büyüleyip ısıran, evcilleştirilemez, büyük dişi kaplanlara benzer."
55. 1897: "Üzerinden, yeşil renge boyalı, yay biçiminde hafifçe eğimli, tahta bir köprünün geçtiği, şekli düzgün olmayan havuz."
56. Kırmalı geyikdilleri: Kırma, gümüşçülükte, marangozlukta, mimarlıkta kullanılan, yumurta biçimli girintili ya da çıkıntılı bir süsleme biçimidir.

Sayfa 165

57. 1897: "Orda burda".
58. 1897: "sampangların pruvaları gibi, küstah bir şekilde, yukarı kıvrılan"
59. 1897: "büyü."

Sayfa 166

60. "Buraya nasıl gelmiştik?.."ten "...orada neden ve nasıl bulunduğumu anladım"a kadar olan kısım, 1897 metninde yok.
61. 1897: "ani bir dinginlik, cenneti bulmuş gibi büyük bir coşku."
62. 1897: "kıvrandıran, berbat kâbus."
63. "1897'de benzetmenin tümü, birinci tekil şahıs: "Korkunç bir mezarlığa, canlı canlı gömülmüşüm de, üzerimdeki taşı kaldırmayı başarmışım gibi..."

Sayfa 167

64. 1897: "hiç bilmediğim."
65. 1897: "Metamorfoz desenli, sarı elbiseli."

Sayfa 168

66. 1897: "yüzlerde ve etrafında parıldayan neşeyi."
67. 1897: "Etrafının tüm bu göz kamaştırıcılığı."
68. "Botticelli Protesto Ediyor!.." hatırası mı? "Değneğinin ucuyla, otun üzerine, hafiften esen yelin anında sildiği, belli belirsiz resimler çiziktiriyordu."
69. 1898'deki "Uygarlaştıralım" makalesi, Cezayir'deki bu sömürgecilik kıyımlarına atıfta bulunarak sona eriyordu. Sözü edilen makalede, sömürgeciliğin dili üzerine, romandan çıkartılmış olan, eleştirel bir açıklama yer alıyordu: "Bu iyi insanların konuştukları argoda, istilacıya her türlü direniş, ihanet olarak niteleniyordu ve ellerinden geldiğince, kadınlarını, evlerini, tanrılarını ve topraklarını korumaya çalışan zavallıların adları, eşkıya, katil ve hırsıza çıkarılıyordu." Sébastien Roch'un metresi olan Marguerite'in babası da, Cezayir anılarını anlatıyor: "Elleriyle, bizzat kendi elleriyle, beş Arap öldürmüştü ve ellisini de, bir defada, kurşuna dizdirtmişti."

Sayfa 169

70. 1898 tarihli makale, Kandy katliamı ile başlıyordu.
71. 1898: "insan kıyımları vahşetinin ve anlamsız, aptalca yakıp yıkmaların tahribatının."
72. 1898: "çok yoğun yas havasını."

Sayfa 170

73. 1898'de ek cümle: "Kargalar, sabah çöplerini eşeleyip, sokakların etrafını koruyorlardı. Tapınaktan yirmi adım uzaklıkta, dalları etrafa yayılmış, koca bir incir ağacının yakınında, sarı elbiseli, Pythagorasçı suratlı, bir tür Buda rahibi, bir çeşmenin kenarında, küçücük, yaygaracı kuşları yıkıyordu."
74. 1898: "şapkamı çıkarmakla."

Sayfa 171

75. 1898: "bir Protestan papazıydı."
76. 1898: "Bizim Auvergne'lilerin giydiği, siyah renkli, yumuşak fötr şapka."
77. 1898: "bu karanlık Tartufe."
Tartufe: Molière'in aynı adlı, ünlü piyesindeki baş kahramanın ismi. Molière tarafından uydurulmuş bu isim, çok çabuk yalancı sofuluğun sembolü haline gelmiştir ve bugün, bütün Avrupa dillerinde, cins isim olarak (ilk t küçük), olmadığı halde kendini dindar göstermeye çalışan, ikiyüzlü kişileri betimlemek için kullanılmaktadır. (ç.n.)
78. Shylock: *Venedik Taciri*'nin tefecisine, s. 2'de, daha önce, atıfta bulunulmuştu.
Shylock: Shakespeare'in *Venedik Taciri* adlı oyunundaki acımasız Yahudi tiplemesinin adı olup, "hasis, kalpsiz tefeci, amansız alacaklı" gibi anlamlarda kullanılır. (ç.n.)
79. 1898 tarihli makale, Spencer ve Washington Irving'in sömürgecilik karşıtı tavır alışlarından bahsediyor ve şöyle sonuca bağlanıyordu: "Çağımızın olaylarını yargılamak için, gerekli olan düşünce özgürlüğünden, yine yansızlık ve de nesnellikten yoksunuz. Onlara çok fazla yakınız ve onların çok fazla içlerindeyiz (...). Yine de, diyebiliriz ki (...) sömürge fetihlerinin tarihi, zamanımızın, en zor silinecek utançlarından biri olacaktır. Korkunçlukta, katliamların kanlı canavarlıklarına eşittir, tabii onları geçmiyorsa."

Sayfa 172

80. 1897 tarihli makale, buradan devam ediyor ve bir anda, bölüm sonunda fazlasıyla işlenecek olan temaya atlıyor. 8 Mayıs 1898 tarihli "Kesitler" makalesi, bu metnin başka biçimde yazılmış bir ikinci örneğini sunar.

Sayfa 175

81. 1897: "ölüm, leş çukuru ve işkence."
82. 1897: "bu göz kamaştırıcı ve sonsuz yaşamın, hiç bitmeyen zevkleri, utkusu içinde."

Sayfa 176

83. Bundan önce gelen bütün paragraf, 1897'de, şu tek cümleye indirgeniyordu: "Clara, bu güzelliğe neredeyse ilgisiz bir şekilde, hızlı hızlı yürüyordu. Alnı derin bir çizgi ile kırışmış, gözleri ateşler saçarak yürüyordu. Gerçekten, kötü güçlerin etkisine girmiş gibiydi. Aniden, durdu..."
84. *Thalictrum*. Düğünçiçeğigiller familyasına ait pigamon çiçeği. Bazı bitkilerin kokuları, Sade'a çoktan esin kaynağı olmuş ve bu konuda bir hikâye yazmasına yol açmıştı. "Ben bu konuda güvence veremem, ama iddia ediliyor ki, bazı bilginler, bize garanti veriyorlar ki, kestane ağacı çiçeğinin kokusu, benzerlerinin çoğalması için, doğanın erkeğin böğrüne yerleştirdiği dölleyici meni ile tamamen aynıymış." *La Fleur dez châtaignier, Historiettes, cantes et fabliaux* [Kestane

Ağacının Çiçeği, Küçük Öyküler, Masallar ve Halk Hikâyeleri adlı kitaptan ç.n: Çayırsedefi].

Sayfa 177

85. Zola'nın kahramanları, Paradou'da, doğa hakkında benzer şeyler söylerler: "O, aşkı öğreten tüm seslerin ayartıcısıydı. Zeminden, baygın çiçek kokuları, çiçeklerin düğününü, menekşelerin kösnüsünü anlatan uzun uzun fısıltılar geliyordu; ve sığılotları, hiçbir zaman bundan daha şehvetli bir yakıcılıkta olmamışlardı (...). Bahçedeki hayvanlar da, sıraları geldiğinde, onlara birbirlerini sevmelerini haykırıyorlardı. Ateşböcekleri, ölene kadar, sevgi şarkıları söylüyorlardı. Kelebekler, kanatlarının her vuruşunda, öpücükler dağıtıyorlardı (...)" *La Faute de l'abbé Mauret*, [Rahip Mouret'nin Suçu]. Önsöz s. 23-24'e de bakınız.

Sayfa 178

86. VI. Bölüm, 21 Mart 1897 tarihli ikinci "İşkence Bahçesi" makalesinde ve 8 Mayıs, 5 ve 12 Haziran 1898 tarihli "Kesitler" makalelerinde yayımlanmış olan notları ciddi biçimde değiştirmiştir. Metnin üzerinde oynama, bir parça değiştirme değil, çift taslak söz konusudur.

Sayfa 179

87. Bu dekor, Çin bahçelerinin "yüce korkunçluk"unu, William Chambers'ın, önsözde bahsedilmiş olan (s. 22), *Doğu Bahçeciliği Üzerine Bilimsel İnceleme*'sinde (Londra, 1772) betimlediği şekilde yansıtmaktadır.

Sayfa 180

88. Bu Çin celladı betimlemesinde, Mirbeau, belki de, Fransız Cumhuriyet celladı olan, Bay Deibler'e yaptığı ve 2 Eylül 1894 tarihli *Le Journal*'deki "Celladın Ofisinde" başlıklı yazısında anlattığı ziyareti hatırlıyor. Mirbeau, ona, şu açıklamaları yaptırır: "Ölüm cezasının kalkması yakın değildir, mademki ben, onu temsil eden ben, onun canlı, somut örneği olan ben, ben cellat, kan isteyen bir kalabalık tarafından, bir kurtarıcı gibi alkışlandım. Ve bin sekiz yüz yıllık Hıristiyanlığın ve bir yüzyıllık ihtilalin vardığı nokta olduğumu düşünmek, benim için küçük bir onur değildir." Yazının bu kısmına, birkaç yıl sonra, Elie Faure'dan bir karşılık gelir: *Voyages autour du monde* [Dünya Gezileri], *1931-1932*, Seghers, 1987, s. 264-265.

89. Bkz. Giriş bölümünde bahsedilmiş olan cerrah ve 50. sayfanın 22. notu.

Sayfa 181

90. Mac-farlane: Kolsuz, bele kadar inen, pelerin şeklindeki erkek paltosu.

91. 1898'de ek cümle: "O sanayileşmekte!."

Sayfa 182

92. 1898: "önleyebilirim."

Sayfa 183

93. Züppelik. [Snobizm]: *Entelektüel* (s. 44) ve *keyfince yaşama heveslisi* (s. 74) örnekleri gibi, o zamanlar yeni moda olan bir terimdi. Snobizmin, bir "ahlâki baskı çeşidi" olarak Proust tarzı tasviri için *Oda Hizmetçisinin Günlüğü*, s. 236'ya bakınız. Cinsi sapkınlıklar hakkında, Célestine, şunu da belirtiyor: "Ve bu sefihlik-

lere bayılmayanlar da, züppeliklerinden, kendilerini bunlara bırakıyorlar... Bu, pek şık..." (s.154).

Sayfa 184

94. Sıçan işkencesi: Buna yakın bir işkenceyi, Sade'ın *Cent vingt Journées de Sodome*'unun [Sodome'nin Yüz Yirmi Günü] sonunda da buluruz: "Bir boru yardımı ile, cinsel organının içine bir fare sokulur, boru geri çekilir, cinsel organ dikilir ve hayvan dışarı çıkamadığından, karnındaki bağırsak, işkembe, dalak gibi organları parçalayarak yer." Bu, Freud tarafından analize edilmiş vakalardan biridir (bakınız, Elza Ribeiro Howelka tarafından yayımlanmış *Fareli Adam. Bir Analizin Günlüğü*, PUF, 1974). Jean Genet, işkenceyi, aşk ifadesine dönüştürmüştür: "O ünlü işkencenin sıçanı gibi, en yakışıklı askerlerimi parçalayıp yiyen Paris'in lağımlarındaki şu sıçanlar gibi, deliğin ağzındaki kasları parça parça etmek ve bütünüyle içine girmek istiyordum." *Pompes funébrez* [Cenaze Töreni].

Sayfa 188

95. 1894-1895 yılları arasındaki Çin-Japon Savaşı, Çinlilerin yenilgisiyle sonuçlanmıştı.

Sayfa 190

96. 1898: "çiçek açmış adasoğanlarını, anemonları ve nergisileri".

Sayfa 191

97. Hyde-Park veya Bodinière: Londra'da ve Paris'te halka açık, umumi yerler. Bodinière, Saint-Lazarre Sokağı'nda bulunan bir gösteri salonu idi. Dünyaca ünlü Comédie-Française tiyatrosundan Charles-Louis Bodinier, 1888'de burada konservatuar öğrencileri için bir acemi tiyatrosu açmıştı. Salon, bunun haricinde de çok çeşitli başka etkinliklere sahne olmaktaydı.

Sayfa 192

98. Yüzyıl sonu edebiyatında, cinsi rollerin değişimi, klasik bir temadır. Rachilde'in *Monsieur Vénus* [Bay Venüs] (1884) ve *La Marquise de Sade*'ı [Markiz dö Sade] (1887) ilk akla gelenlerdendir. Barbey de, *Bonheur dans le crime*'in [Cinayette Mutluluk] iki kahramanını şu şekilde betimliyordu: "Garip şeyl Bu güzel çiftin arasında, kasları olan kadın ve sinirleri olan ise erkekti..."

Sayfa 193

99. Bkz. sayfa 176, not 84.

100. Rahip Jules'ün ölümünü selamlayan, müstehcen resimlerden oluşan ateş koru aklımıza geliyor.

101. Elephanta: Bombay Körfezi'ndeki bir adada bulunan ünlü tapınak. Bir dağın yamacına oyulmuş olup, içinde, aralarında bir Şiva büstünün de bulunduğu birçok heykel ve tanrıların çiftleşme sahnelerinin görüldüğü resimler bulunmaktadır. Bakınız, sayfa 225 ve Elie Faure'un tapınak hakkında yaptığı yorum *Voyages autour du monde,* [Dünya Gezileri], s.135).

Sayfa 196

102. 21 Mart 1897 makalesi, bölümün içindeki iki kısmı, çan tasviri ve tavuskuşları epizotlarını birbirinden ayırıyor, bu ikisinin arasına, VI. Bölüm'ü, genel hatla-

rı ile katıyordu. Buna karşılık, 19 Haziran 1898 tarihli "Kesitler" makalesinde, VII. Bölüm'ü hemen hemen bütünüyle buluruz.
103. 1898: "kan sızdıran çantaçiçekleri."
104. 1898: "tuhaf."
105. 1898: "küçük şişleri."
106. Diorama: Bir perde üzerindeki bir seri boyanmış tablodan oluşan ve bunların, birbiri ardından, ışık oyunları ile gösterilmesinden ibaret gösteri. 1822'de gözden geçirilerek son halini alan gösteri, XIX. yüzyıl boyunca varlığını sürdürdü.

Sayfa 197

107. Korkunç: 1897: "ürkünç."

Sayfa 199

108. Sarkık çiçek salkımları: Düz çizgi ile arabesk kıvrımların, eril ile dişilin, niyet ile dışavurumunun birlikteliği olan sarkık çiçek salkımları, Baudelaire'in *Petits poèmes en prose*'dan [Düzyazı biçimindeki Küçük Şiirler] birine esin kaynağı olmuştur. Fakat, "Baudelaire'e özgü, sarkık çiçek salkımlarının ortaya koyduğu düşsel sentez, sembolizmle birlikte, kâbus gibi bir antiteze dönüşür. Yüzyıl sonuna ait tüm metinler, bir yazma biçimi haline de gelen, eğrilerin, kavislerin çoğalması teması ile doludur. *İşkence Bahçesi*'ndeki bu satırlardan alıntı yapan Catherine Coquio, burada, açık veya değil ama, sarkık çiçek salkımları mevcuttur" diye belirtir. Cümle uzar ve betimlediği bitkiler gibi kıvrımlı bir şekil alır ("Dekadan estetikte sarkık çiçek salkımı figürü", *Romantism*, 52, 1986).

Sayfa 201

109. 1897: "adeta kuyumcu eliyle işlenmiş kuyruklarını kanlı çamur içinde sürüyen tavuskuşları, çiçeklerin kanlarını gagalamakta ve yaprakların üzerine yapışmış et parçalarını, vahşi gurk gurk sesleri ile kapışmaktaydılar." Sıklıkla, helezonik şekillerle ve sarmallarla bağdaştırılan tavuskuşu, Yeni Sanat'ın simgelerinden biridir. Montesquiou, Jean Baptiste'in kesik başına yaptığı bir atıfta, onu, daha o zaman, bir işkence karakteri haline getirmek eğilimindedir: "Baptiste'in, kanları gümüş bir tabağın içine akan kesik başı, bir demet tavuskuşu tüyünün değerli taşlarla süslenmiş, görmeden bakan gözlerinin üzerlerine dikildiği bütün bu uyumlu ve uyumsuz şeyleri, kızıl, hafif bir ışıkla örter gibidir. *Les Hortensias bleus,* [Mavi Ortancalar], Pascaline Mourier-Casile, *De la chimère à la merveille,* [Düşlerden Harikalara] s.126.)

Sayfa 205

110. Bölümün başı ve sonu, daha 1897'de yazılmıştı. 28 Mart tarihli *Le Journal*'de yayımlanır.
111. 1897: "Erik ağaçlarının, çifter çifter sürmüş çiçekli dallarının tutunduğu, kafesli, yüksek bir çit, görüntüyü engelliyordu."
112. Rokoko koltuk: Sadist hayal gücünün mobilyası. Bakınız, örneğin, *Les Cent vingt Journeés de Sodome*'da [Sodome'nin Yüz Yirmi Günü]: "Onu, yaylı bir koltuğa oturttu; ağırlığıyla, bağlı olduğu çemberlere takılı olan tüm yayları harekete geçirtti; zıplayan başka yaylar, vücuduna yirmi hançer darbesi indirdiler. "

Sayfa 212

113. *Morts bizarres*'ın, [Garip Ölümler] içindeki öykülerden biri olan "Metafizik

makine"de, Jean Richepin, kişinin, acı yolu ile içindeki salt gerçeğe ulaşmayı denediği ve bu amaçla, kendini içine kapadığı acı makinesini tasvir eder. Cesedi bulunur: "Çırpınmaktan kasılmış bacakları, içine sokulmuş oldukları kılıftan çıkamamışlar, ama onu eğriltmişlerdi. Sol elinin bileğini, boşuna sarstığı demir zırhlı eldiven paramparça etmişti. Kemen yayı gibi gerilmiş, çıplak kirişleri görünüyordu. Sağ kolu, omuzdan dirseğe kadar tutuyordu, ama, dirsekle bilek arası yerinden çıkmıştı. Ve eli, başına kadar ulaşamadığından, tırnak darbeleriyle çizip yaraladığı göğsüne yapışıp kalmış ve iki çarpılmış parmak, birinci parmak kemiğine kadar, göğsünün içine girmişti. Kulaklıkların tuttuğu, arkaya devrilmiş başında yüzü acıyla deforme olmuştu. (...). Bu, salt gerçeğin gülüşü idi."

Sayfa 214

114. Hamadryades'ler: Yunan mitolojisinde orman perileri; bunların her biri, ayrı bir ağaçla özdeşleştirilmişti.

Sayfa 215

115. 1897: "büyük bir sazan balığı"

Sayfa 219

116. İthaf yazısının açıklaması.

117. Deyim, Giriş bölümünde, s. 56'da ve 33 numaralı notta daha önce karşımıza çıkmıştı.

Sayfa 220

118. Gecko: Sıcak bölgelerde yaşayan küçük sürüngen. Adının, bağırışından gelen bir ses taklidi olduğu düşünülmektedir.

Sayfa 222

119. Bkz. s. 176, not 84 ve s. 194.

Sayfa 225

120. Bkz. 194, not 101.

Sayfa 231

121. Bu, *Calvaire*'deki son görüntüdür: "Ve ölümün etlerini döktüğü bütün bu insan vücudu parçaları birbirlerinin üzerine çullanıyorlardı, hep insan öldürme ateşiyle yanarak, hep zevkle kamçılanacak..." Deyim, Baudelaire'in, *Recueillement* [İlçe Dalış] adlı şiirinden gelir:

"Bir yığın aşağılık ölümlü
Kamçısı altındayken Zevk'in, bu acımasız cellat..."

122. Roger Caillois'nın *La Pieuvre. Essai sur la logique de l'imaginaire,* [Ahtapot. Düşselliğin Mantığı Üzerine Deneme], *La table ronde* [Yuvarlak Masa], 1973) belirttiği gibi, ahtapot, ilk çağlardan beri, şehvetli ve eti, cinsel istek uyandırıcı sayılmış olan bir hayvandır. Hokusai'nin bir Japon oymabaskısı, *Balıkçının Karısı,* uzanmış bir kadını, bütün kollarıyla, bütün vantuzlarıyla, sımsıkı saran bir ahtapotu canlandırır. Bu oymabaskı, Huysmans tarafından *Certains*'de [Bazıları] (1889), daha sonra Edmond de Goncourt tarafından, 1896'da, Hokusai'ye ayırdığı monografide, yorumlanmıştır. Bu çizgisel tema, yüzyılın başında, Avus-

turyalı sanatçı Alfred Kubin tarafından yeniden ele alınır ve André Pieyre de Mandiargues tarafından, *L'Anglais décrit dans le château fermé*'de [Kapalı Şatoda Betimlenmiş İngiliz] (1953) kâğıda dökülür: bir kız çocuğu, içinde ahtapotlar olan bir akvaryuma bırakılır. "Üzerine yapışmış olan beş ahtapot, dokunaçları, böğrünün, karnının ve baldırlarının derisine sımsıkı dolanmış, ondan bir an ayrılmıyorlardı; en büyüklerden bir diğeri, korkunç ve gülünç bir maske gibi, gelip yüzüne yapıştı. Bu durumda, çocuk teninin kafadan bacaklı yumuşakçalarla, bir ipek ve dantel, kan, hayvani mürekkep, kum ve tuzlu su dekoru içindeki böylesi bir karışımı öyle görkemli bir vahşet derecesine ulaşıyordu ki, belki de bunun içinde, şu anlaşılmaz bir şekilde *yüce* dediğimiz şey vardı..."

123. Bu şekilde, zevk mekânları ile acı çekilen mekânların birbirine karıştırılmasına, yüzyılın sonunda sıklıkla rastlanır. *İşkence Bahçesi*'nin yayımlanmasından bir yıl önce, Péladan'ın *A coeur perdu* [Kayıp Kalbe] adlı yapıtında şunları okumak mümkündü: "Kadın süslenme odalarından ve işkence odalarından, aynı şehvet buğusu yayılır ve havada, aynı heyecan verici ten kokusu dalgalanır; şehvetin hazırlık aşaması ve ortaya çıkışı, inanılmaz bir şekilde, acınınkine ve onun yayılmasına benzer. Sanki Antinous'un metresi olan bir azize, bu ilişkiden dolayı, kızgın bir mızrağın vücudunu delmesinden daha çok acı çekmezmiş gibi, duyumları, hoşa giden ve acı veren diye belirlemeyi öneren seleflerimizden etkilenecek ve klasik bir sınıflandırmaya kanacak mıyız?"

Sayfa 236

124. Saint-Blaise Arazisi: 18 Kasım 1892'de, Mirbeau'ların Baron Calvet'den satın aldıkları, Carrières-sous-Poissy'de bulunan büyük mülk. Edmond de Goncourt orayı şöyle betimler: "Beş hektar çiçek ve yolun öbür tarafında, Seine'e kadar iner ve tamamen gül ağaçlarıyla dolu, bir tür İtalyan usulü taraça ile yukarıdan iyi bir şekilde korunur gibi görünen, pek geniş bir sebze bahçesi. (Bakınız Albert Fournier, "Mirbeau'nun Arazileri ve Şatoları", *Europe*, Haziran 1967).

Arzunun ve alçaklığın peşinden gidip, kendini sadizmin hüküm sürdüğü sarsıcı bir cennette; Çin'de işkencenin rafine bir sanat olarak icra edildiği bir bahçede bulan sefih bir Fransız, içinde yaşadığı burjuva dünyasında aklına hayaline gelmeyecek bir reziliğe batar...

Octave Mirbeau'nun bu kült kitabı aşırı bir cinsel mutluluk ve coşkunlukla, işkenceleri ayrıntılı olarak betimlemesiyle, hükümetin yolsuzluklarına ve bürokrasiye yönelttiği siyasi eleştiriyle eşine benzerine az rastlanır bir roman.

İşkence Bahçesi bir yazarın hayal gücünün üretebileceği en özgün yapıtlardan biridir. Sansüre ve özellikle de otosansüre karşı halihazırda süren mücadelenin bir parçası olarak, daha özgür bir dünyaya kavuşmamıza engel olan herkese karşı yürütülen savaşın bir dönüm noktası olup çıkmıştır.1899'da yazılan ve "19. yüzyılın en mide bulandırıcı sanat yapıtı" olarak nitelenen roman bir yeraltı edebiyatı klasiğidir.

Roman, liberal bir Avrupalının, sömürgecilik ve henüz Üçüncü Dünya diye adlandırılmaya başlanmamış olan toplumsal yapı karşısındaki ikircikli tutumunu ortaya koyar: Bir yandan sistemin arkaik olduğunu düşünse de, diğer yandan, bir düzen ve görev adamı olarak, "bizim sulu gözlü ve gülünç insancıllığımız"la hafifleştirilmemiş olan, "ceza gibi ceza"ları takdir etmektedir içten içe.

Mirbeau'nun, cevabını aradığı soru aslında şudur: Şiddet ve zulüm psikopatolojinin bir sonucu mudur, yoksa insan doğasının ayrılmaz bir parçası mıdır?

Batılı "uygar" toplumlar, ikiyüzlü bir tavırla, zulmü yadsır görünürken, aslında etrafa durmadan şiddet tohumları saçmakta, dünyada yaşanan zulmün bizzat mimarı ve seyircisi olmaktadır.

Bu tabloya bakarsak, Doğu toplumları Batılıların kendilerine taktıkları "barbar" yaftasını hak etmekte midirler gerçekten? Yoksa kendini aklamak, sömürüsünü daim kılmak isteyen Batı'nın kasıtlı bir yakıştırması mıdır bu?

AYRINTI

AYRINTI • YERALTI
ISBN 978-975-539-517-3

KİTAP
SKB 0948916 VAE